
Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор „Производство на мляко и млечни продукти“

Основни тенденции, проблеми и прогнози за развитие в България

Гр. София, Ноември 2011 г.

РЕЗЮМЕ

Настоящият анализ е разработен от екип експерти предложени от Асоциацията на млекопреработвателите в България (АМБ) и одобрени от Секторния консултативен съвет на сектор „Преработка на мляко“, по Проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Разглежда се, настоящата обстановка и бъдещите тенденции в икономически, технологичен и стратегически план, и от гледна точка заетост и работна сила, на възможностите за повишаване на нейните компетенции и умения в сектор "Производство на мляко и млечни продукти" (ПММП). Освен че е направен анализ на основните проблеми, тенденции, се прави съпоставка и спрямо наличните такива в страните от ЕС. За целта се използват статистически данни, анализи и материали от различни източници, като Национален статистически институт (НСИ), Национален осигурителен институт (НОИ), Евростат, Европейски разработки за сектора.

В анализа са включени 10 предприятия, представители на Сектор "Производство на мляко и млечни продукти" от различни региони на страната. Данните и информацията са събирани чрез директни контакти, попълване на специално разработени за целта на анализа справки, таблици, фирмена документация и др. предоставена любезно от предприятията.

Информацията в анализа е структурирана в 9 раздела и включва въвеждаща част, основни тенденции в развитието на сектора, характеристика на произвежданите и предлаганите продукти в сектора, фактори и движещи сили на промяна, сценарии и прогнози за развитие, административна среда, изводи и заключения, използвани източници и литература и списък на фигури и таблици, онагледяващи анализа.

Представена е **значимостта на сектора** в национално равнище, неговият принос към българската икономика, икономическата му структура, реализацията му спрямо други държави – внос, износ. Посочени са значимите за сектора предприятия. Разглежда се състоянието на заетата **работна сила в сектора** чрез няколко характеристики. Възрастова структура – разпределение по възраст за периода 2001 и 2010 г. Образователно ниво на заетите – степен на образование и тенденции за развитие. **Професионално – квалификационна структура на заетите** – дял на заетите съгласно класовото разпределение на Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД). Посочват се водещите професии и професионални компетенции за сектора. Посочват се начините, формите и структурите за придобиване на професии в сектора. Преглежда се действащата система за професионално обучение и повишаване на квалификацията в сектора. Описват се формите на взаимодействие и сътрудничество с учебните заведения.

Жизненият цикъл на продуктите е тясно свързан с използваните технологии, оборудване, трудоемкост и енергоемкост. Тук са обосновани ролята и значението на компетенциите и уменията при цялостното технологично развитие на сектора и влиянието на тези фактори върху продуктовото разнообразие. Внимателно са разгледани и анализирани и фазите на растежа на жизнения цикъл на млечните продукти. Разгледани са обстойно сложните връзки и взаимозависимости на различните дейности в сектора като цялост. Секторът трябва да се разглежда като единство на добива на суровина, нейната преработка и предлагане. Технологичната връзка между процесите прави сектора изключително сложен, което се отразява и непосредствено върху компетенциите и уменията на работещите там.

Три са **основните проблеми свързани с компетенциите и уменията на заетите в сектора** – единство по отношение на критериите, гаранции при прилагане на системите за контрол, липса на единна политика система за информация и комуникация в сектора.

Сериозен проблем поражда внедряването на високите технологии и редица иновативни решения. В много от големите и достатъчно добре финансово предприятия могат и си осигуряват необходимите специалисти. Но в другите, а техният дял при добива на мляко е по-голям, процесът на внедряване изпреварва процеса на повишаване на компетенциите и уменията. Този извод важи като цяло за сектора, но това създава дисонанс в равнището на производство като цяло.

Сериозно внимание е обърнато на значимостта и ролята на браншовите организации при изграждането и реализирането на система за повишаване на компетенциите и уменията.

От гледна точка на екологията, на тенденциите в климатичните промени, на получаването на биогорива и биоенергия, на получаването на енергия от други природни източници и т.н. в сектора има сериозен „глад“ от необходимите компетенции, знания, умения и ефективни практически мерки.

Изследван е и въпроса за **комуникацията на сектора със системата за образование**, доколко тя отговаря на нуждите на бизнеса.

Направена е и прогноза на финансово-икономическото състояние на сектора за периода 2011-2020 г. Разгледани са тенденциите в световен мащаб, развитието на пазарите, както и европейските политики в тази насока.

Заглавие на анализа:	Секторен анализ на компетенциите на работната сила в сектор С – Преработваща промишленост, 10.5 Производство на мляко и млечни продукти
Срок за изпълнение:	12.10.2011 – 11.12.2011 год.
Дата на представяне:	11.12.2011 год.
Наименование на дейността:	Провеждане на основни анализи и проучвания
Задача :	5.3.1.20.
JEL код:	ISBN 978-954-9636-41-3
Версия:	☐ Чернова ☐ Междинна версия ☒ Финална версия
Тип:	Анализ
Ниво на разпространение:	☒ Публично ☐ Ограничено
Изготвили:	Асен Желязков, Магдалена Апостолова, Росица Толова, Георги Апостолов и Атанас Бойков
Отговорник:	Кирил Желязков
Ръководител на дейността:	Силвия Тодорова
Партньор (ако има такъв):	☐ КНСБ ☐ КТ „Подкрепа“
Длъжностно лице от ОП РЧР:	
Кратко резюме (до 200 думи):	Цел на този документ е проучване и анализ за изходното състояние и очакваните тенденции в развитието на сектор „Преработка на мляко и млечни продукти“ (ПММП) и неговата икономическа значимост, както и факторите, които пряко влияят върху състоянието и неговото развитие. Най - голямо внимание е отделено на човешките ресурси, на тяхната възрастова и образователно – квалификационна структура, както и на тенденциите за тяхното развитие. Анализирани са основни групи кадри, като детайлно са представени основните изисквания за различните групи персонал. Изследвани са и въпросите относно образователната и професионалната им подготовка, както и основните фактори и движещи сили за промяна. Специално внимание е отделено на политиките и прогнозите за развитие на човешките ресурси, както и очакванията за промяна на знанията, уменията, професиите и компетенциите. Представени са различните възможни сценарии за развитие, като са набелязани основните стратегии за посрещане на необходимите нужди от нови умения и компетенции. Дефинирани са нови ключови длъжности, професии и компетенции в сектора и препоръките за промяна в административно – правната уредба.
Ключови думи (до 10 бр.):	БСК, АМБ, СТБ, производство на мляко, млечни продукти, компетенции, длъжност, умения, сектор, анализ, работна сила, заети

Съдържание

Резюме	2
Раздел 1. Въведение	10
1.1. Връзка на анализа с останалите документи по проекта	10
1.2. Цел на анализа.....	10
1.3. Дефиниции, терминология и източници на информация.....	11
1.4. Методология.....	12
Раздел 2. Основни тенденции в развитието на сектора.....	13
2.1. Значимост на сектора	13
2.2. Икономическа структура на сектора	14
2.2.1. Структура, развитие и характеристики на икономическите дейности в сектор "млекопреработване" в рамките на европейския съюз (ес).	14
2.2.2. Разходи, производителност и рентабилност.....	16
2.2.3. Динамика в броя на млекопреработвателните предприятия	17
2.2.4. Инвестиции в млекопреработвателния сектор	19
2.2.5. Конкуренция, производство и реализация.....	22
2.2.6. Цени.....	23
2.3. Внос, износ и търговски баланс	29
2.4. Водещи предприятия.....	38
2.5. Капацитет за разработване и управление на проекти	39
2.6. Човешки ресурси	40
2.6.1. Възрастова, образователна и професионално-квалификационна структура на заетите.....	40
2.6.1.1. Дефиниране на основните понятия използвани при анализа на човешките ресурси в сектор ПММП.....	40
2.6.1.2. Обща численост на заетия персонал	42
2.6.1.3. Възрастова структура на заетия персонал.....	42
2.6.1.4. Динамика на възрастова структура на заетия персонал за периода 2008- 2010 г.....	43
2.6.1.5. Професионална структура на заетия персонал	44
2.6.1.6. Образователна структура на заетия персонал	45
2.6.2. Водещи професии и професионални компетенции	46
2.6.2.1. Разпределение на професиите и специалностите в сектор ПММП спрямо Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления.	46
2.6.2.2. Водещи професии в ПММП.	47
2.6.2.3. Компетенции на водещите професии.	47
2.6.3. Организация на образователната и професионална подготовка.....	50
2.6.4. Форми на взаимодействие и сътрудничество с учебни заведения и центрове за професионална подготовка.....	54
Раздел 3. Основни характеристики на произвежданите продукти.	56
3.1.1. Химичен състав на млякото	57
3.1.2. Видове млека	60
3.1.3. Млечни продукти	60
3.1.4. Хигиена на млекодобива и млекопреработването	69

3.1.5.	Топлинна обработка на млякото	70
3.1.6.	Заместители	71
3.2.	Жизнен цикъл на продуктите-технологии, оборудване, енергоемкост и трудоемкост на производството	73
3.2.1.	Тенденции на жизнения цикъл.....	73
3.2.2.	Фази – етапи на въвеждане, растеж, зрялост, класическият вариант на ЖЦП.....	74
Раздел 4.	Фактори и движещи сили на промяна	77
4.1.	Технологични промени при добива на суровината, промяна на мотивацията за нови компетенции и умения, проблеми на качеството.....	77
4.1.1.	Добив на суровина за сектора, реформата и необходимост от нови умения, анализ на състоянието, перспективи:.....	77
4.1.2.	Високите технологии пораждаат нови приоритети по отношение на компетенциите	80
4.1.3.	Контролът върху качеството поражда нови приоритети в квалификацията	82
4.1.4.	Нормативи по отношение на технологичното равнище и качеството на млякото и млечните продукти	83
4.1.4.1.	Съвременни технологични изисквания за осигуряване на необходимото качество на млякото, нови приоритети пред квалификацията на специалисти и работници	84
4.1.4.2.	Добив на суровината, съхранение и транспорт - състояние и възможности за промяна	87
4.2.	Икономически двигатели на промяна.....	89
4.2.1.	Качеството и проблеми на компетенциите според утвърдените и приети стандарти на ЕС.....	89
4.2.2.	Субсидиите от ЕС и възможностите за интензификация и повишаване на ефективността в млечния сектор.....	91
4.2.3.	Ефективност при различните категории ферми, качество, брутна стойност в сектора.....	93
4.2.4.	Позиция на българските аграрни организации по Общата рамка на европейската селскостопанска политика след 2013 г.	95
4.2.5.	Цели на общите селскостопански политики	95
4.2.6.	Обща рамка на Общата селскостопанска политика след 2013 г.	97
4.2.6.1.	Двата стълба на ОСП, възможности и проблеми	97
4.2.6.2.	Инструменти за управление на пазарите	97
4.2.6.3.	Развитие на селските райони	98
4.2.6.4.	Бюджет след 2013 г.....	98
4.3.	Промените в климата и околната среда	99
4.3.1.	Гарантиране на устойчиво развитие	99
4.3.2.	Адаптиране към климатичните промени	99
4.3.3.	Селското стопанство и климатичните условия, отражение в сектор млечната промишленост	99
4.3.4.	Промените в климата и България	100
4.3.5.	Влияние на промените в климата и агроекосистемите	101
4.3.6.	Промените в климата и земеделието у нас.....	102
4.3.7.	Промените в климата и млечния сектор у нас.....	104
4.3.8.	Възможности за адаптация при промените в климата и сектора на земеделието – негативни тенденции.....	106
4.3.8.1.	Климатът и селскостопанските системи	106
4.3.8.2.	Промените в климата и повишаване на разходите в сектора	107
4.3.8.3.	ОССП и адаптацията на сектора към климатичните промени	108

4.3.9.	Конкретни мерки за преодоляване негативното влияние на промените в климата	109
4.4.	SWOT анализ	111
	Предимства-заплахи ST	112
4.4.1.	Описание на външната среда	113
4.4.2.	Резултат от характеристиката на външната среда	113
Раздел 5.	Сценарии и прогнози за развитие. Очаквания за промяна на знанията и уменията в сектора, работните места и професиите	114
5.1.	Тенденции в световен мащаб	114
5.2.	Мерки на ЕС, предложение за отпадане на квотите през 2015 г.	115
5.3.	Отражение на кризата върху пазарите	116
5.4.	Развитие на пазара в условия на криза	117
5.5.	Дял на производството на мляко в Брутната добавена стойност на земеделието	118
5.6.	Тенденции в развитието на млечното говедовъдство	119
5.7.	Промяна в ориентацията на фермерите	120
5.8.	Прогноза – 2014 г.	120
5.9.	Прогноза за пазара в ЕС: 2007-2014 г.	125
5.10.	Прогноза за световния пазар на млечни продукти до 2016 г.	126
Раздел 6.	Административна среда. Препоръки, включително за промяна в нормативната уредба	127
6.1.	Предложения за промяна в нормативната уредба	127
6.1.1.	Принципите на разпределение на субсидиите поставят страните в неравностойно положение	127
6.1.2.	Как се разпределят субсидиите у нас?	127
6.2.	Приложимост към групите предприятия в сектора	130
6.2.1.	Фактори формиращи мотивацията за нови стратегии в предприятията	130
6.2.2.	Избор на самостоятелен подход, подбор на специалисти	131
6.2.3.	Развитие на човешките ресурси, качество и разнообразие на собствената продукция	132
6.2.4.	Собствена стратегия при решаване на проблема с квалификацията и уменията на персонала, изграждане на успешен мениджърски подход	133
6.2.5.	Добрите практики не характеризират целия бранш	134
6.2.6.	Нива на информираност и обезпеченост на предприятията	135
6.2.7.	Достъп и предпочитания към информационни източници	136
6.2.8.	Роля на браншовите организации	137
Раздел 7.	Изводи и заключения	139
7.1.	Състояние на сектора, бизнес култура, конкурентна среда	139
7.2.	Фактори, които формират и влияят върху необходимостта от разширяване на компетенциите и уменията при новите условия в сектора	139
7.3.	Основни проблеми, които трябва да намерят своето решение	141
7.4.	Какви биха могли да бъдат практическите стъпки за решаването на тези въпроси	142
7.5.	Кои са основните бариери пред реализирането на такъв проект	143
Раздел 8.	Литературни източници	144
Раздел 9.	Приложения	145

Използвани съкращения:

Съкращение	-	Описание на съкращението
АМБ	-	Асоциация на млекопроизводителите в България
АМК	-	Австралийска млечна корпорация
БВП	-	Брутен вътрешен продукт
БДС	-	Български държавен стандарт
БНБ	-	Българска народна банка
БСК	-	Българска стопанска камара-съюз на българския бизнес
ВУ	-	Висше училище
г	-	Грама
ГМО	-	Генно модифицирани организми
ДКСБТ	-	Държавна комисия по стоковите борси и тържища
ДПП	-	Добри производствени практики
Др.	-	Други
ЕК	-	Европейска комисия
ЕПИВ	-	Европейски план за икономическо възстановяване
ЕС	-	Европейски Съюз
ЖЕ	-	животновъдна единица
ЖЦП	-	Жизнен цикъл на продуктите
ЗВО	-	Закон за висшето образование
ЗПОО	-	Закон за професионалното образование и обучение
Кг	-	килограм
КИД	-	Класификатор на икономическите дейности
КИД-2008	-	Класификацията на икономическите дейности от 2008 г
КОВОПН	-	Класификатор на областите на висше образование и професионално направление
Лв/бр	-	Лева за брой
Лв/кг	-	Лева за килограм
МЗХ	-	Министерство на земеделието и храните
МОМН	-	Министерство на образованието, младежта и науката
НАПОО	-	Национална агенция за професионално образование и обучение
Напр.	-	Например
НКДП	-	Национална класификация на професиите и длъжностите
НСИ	-	Национален Статистически институт
ОБМ	-	общ брой микроорганизми
ОБСК	-	общ брой соматични клетки
ОМК	-	Обединена млечна компания

ОСП	-	Обща селскостопанска политика
ОССП	-	Обща селскостопанска политика
ПММП	-	Производство на мляко и млечни продукти
ПРОДПРОМ - 2008	-	Номенклатура на промишлената продукция в сила от 2008 г.
ПРСР	-	Програма за развитие на селските райони
СБАО	-	Съвет на българските аграрни организации
СЗО	-	Световна здравна организация
См	-	Сантиметри
ССА	-	Селскостопанска академия
Т.ч.	-	Това число
Табл.	-	Таблица
ФАО	-	Организация за прехрана и земеделие в ООН
Фиг.	-	Фигура
ХВП	-	Хранително – вкусова промишленост
Хил.	-	Хиляди
ЦПО	-	Център за професионално обучение
ЧЕХ	-	„Чисти екологични храни“
Best practices	-	Добри практики
FAO	-	Food and Agriculture Organization United Nations - Организация за прехрана и земеделие в ООН
g	-	Gram - грама
GED	-	GED Eastern Fund - наименование на испанския фонд „ГЕД“, бивш собственик на „ФАМА Сердика“ - Добрич
НАССР	-	Hazard Analysis & Critical Control Point (НАССР) Система за управление и контрол
ISO	-	International Organization for Standardization Система за управление
NACE	-	Статистическа класификация на икономическите дейности на Европейската общност
TENCompetence	-	TENCompetence Foundation – Фондация, създадена с цел подпомагане на индивиди, групи и организации в Европа за дългосрочно развитие на техните способности

Раздел 1. ВЪВЕДЕНИЕ

1.1. ВРЪЗКА НА АНАЛИЗА С ОСТАНАЛИТЕ ДОКУМЕНТИ ПО ПРОЕКТА

Секторният анализ е подготвен по проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“. Проектът се осъществява в периода 2009-2013 г. от Българска стопанска камара - съюз на българския бизнес (БСК), в съответствие с договор № BG051PO001-2.1.06/23.10.2009 г. по мярка BG 051PO001-2.1.06 "Повишаване гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори" по Оперативна програма "Развитие на човешките ресурси" 2007-2013, съфинансирана от ЕС чрез Европейския социален фонд и Европейския фонд за регионално развитие. Партньори по проекта са Конфедерация на независимите синдикати в България (КНСБ) и Конфедерация на труда "Подкрепа".

Проектът се реализира чрез няколко основни етапа:

1. Анализ и оценка на състоянието на пазара на труда, нагласите на бизнеса, отношението към квалификацията и обучението, включително и секторни анализи.
2. Изграждане на Националната референтна мрежа, съставена от 20 секторни консултативни съвети със социалните партньори и 10 регионални центрове за оценка на компетенциите.
3. Определяне на ключовите длъжности и позиции за всеки сектор. Разработване на секторен компетентностен модел, отразяващ стандартите в най-малко 200 длъжности за обхванатите от проекта 20 пилотни сектора. Създаване за всяка длъжност на компетентностен профил, представляващ стандарт за професионално трудово представяне.
4. Изграждане на онлайн базирана информационна система, включваща секторните компетентностни модели и каталози с компетенции, длъжностни профили и стандарти, електронна платформа за е-обучение и оценяване, платформа за анализи на пазара на труда, ресурсен каталог за развитие и др.

Основната цел на проекта е повишаване на адаптивността, ефективността и балансиране на търсенето и предлагането на пазара на труда чрез изграждане на система за оценяване на компетенциите на работната сила на браншово и регионално ниво.

1.2. ЦЕЛ НА АНАЛИЗА

Този анализ е изготвен от екип експерти предложени от Секторния консултативен съвет Сектор „Преработка на мляко“, на които им е поставена задачата в един унифициран за всички пилотни сектори формат да опишат основните специфични фактори, които влияят върху характеристиките, състоянието и динамиката на работната сила. Тези фактори включват изследване на специфичните особености, значимостта, състоянието, тенденциите и очакваните изменения в сектора в България. Особено внимание се отделя за изследване на технологичните и продуктови особености, на типа и мащаба на съществуващата корпоративна структура и нейното управление, като се идентифицират факторите, които ще обуславят измененията в числеността, структурата и квалификационните изисквания на заетите в сектора.

Структурата и съдържанието на настоящия анализ ще бъдат конкретизирани, допълнени и доразвити на следващите етапи от разработването на проекта с оглед формирането и

обосновката на конкретни предложения за секторна политика по отношение числеността, структурата, компетенциите и други съществени характеристики на работната сила в сектора.

Резултатите от настоящото изследване ще послужат и за агрегиране на национално равнище на данните при разработването на други предстоящи за разработване материали по Проекта, в т.ч. най-малко на:

- Анализ на възможностите и тенденциите за технологично развитие на българските предприятия, 2011 г.
- Проучване на пазара на труда в България, 2011 г.
- Анализ на основните проблеми при развитие и управление на национално, секторни и регионално ниво на оценяването на компетенциите на работната сила, 2011 г.
- Подготовка на предложения за промени в приложимата нормативна уредба, свързана с повишаването на адаптивността, ефективността и качеството на работната сила, 2011 г.

1.3. ДЕФИНИЦИИ, ТЕРМИНОЛОГИЯ И ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Представени са основните дефиниции, които имат отношение към съответния сектор ПММП, включително според класификацията на икономическите дейности КИД-2008, както и съответствието с NACE. При дефинирането на обхвата на анализа се определя засегнатия икономически сектор, **периода от време, който ще обхване анализа (2000 – 2010 г., данни и информация за всяка от годините в периода)**, лицата или институциите, пряко засегнати от разглеждания проблем.

Като основни източници на информация за разработването на настоящия анализ са ползвани:

1. Доклади и анализи по Проекта, в т.ч.:
 - Анализ на състоянието и перспективите пред икономиката на Република България (2011)
 - Анализ на състоянието и развитието на българските предприятия по сектори и региони (2011)
2. Официални статистически източници:
 - НСИ;
 - НОИ;
 - Евростат
3. Други източници:
 - браншови асоциации, сдружения и др. на местно, регионално, национално и международно равнище;
 - най-добри практики (Best practices);
 - регулаторни органи, държавни ведомства и институции;
 - специализирани изследвания от неправителствени организации, агенции за пазарни проучвания и др.;
 - анкети и интервюта, проведени с основни участници на пазара и потребители;
 - европейски и международни организации.
 - собствени експертни заключения и оценки.

1.4. МЕТОДОЛОГИЯ

Представен е основният инструментариум на изследването, както и източниците на данни, методи и техники за обработката им, степен на агрегиране, основания.

Направен е преглед и избор на най-подходящите методи и модели за стратегическите анализи, с помощта на които се обработват данните, събрани от „добрите практики“- практика през последните 10 години (2000-2010).

При анализ на вътрешната среда на предприятието са избрани като най-удачни методите: SWOT, SPA – Strategic Product Analysis, BCG – Boston Consulting Group, VCA – Value Chain Analysis, RATIO analysis – анализ на дейностите.

Анализът е извършен в следните направления:

- Разгледан е вътрешния пазар на Р България за период 2000-2010 г.;
- Анализирани са потребителските стоки и услуги, ценовото равнище, търсенето според доходите на населението, предлагането от веригите за търговия на дребно, бариерите в сектора, поведението на потребители или доставчици;
- Количествени и качествени изменения на търсенето и предлагането на стоките и услугите в сектора;
- Динамика на цените;
- Изменения в пазарното поведение на основните участници на пазара;
- Изменения в структурата на съответния пазар;
- Изменения в условията на търсенето и предлагането в резултат на промени в държавното регулиране, нормативната уредба, общата икономическа обстановка в страната и др.;
- Очертаване на тенденции, специфични за сектора „Търговия“;
- Сценарии и прогнозни очаквания за бъдещите нужди от умения, познания, професии;
- Състояние и развитие на икономическите дейности, включени в сектора;
- Тенденции в развитието на цените на суровината за Сектор ПММП;
- Изменения в структурата на заетите в Сектор ПММП;
- Състояние и развитие на образователната и професионално-квалификационна структура на заетите в сектора и отделните икономически дейност (при информация и за водещи водещите предприятия);
- Сравнение със секторен анализ в рамките на ЕС.

С оглед изпълнението на поставените цели за разкриване на компетенциите на работещите в Сектор ПММП, методологията включва следните елементи:

- Разкриване на главните тенденции за развитие на заетите в сектор «ПММП»;
- Идентифициране на двигателите на промяната;
- Разработване варианти на сценарии за развитие;
- Отбелязване на промените в длъжностните функции;
- Приложения на уменията за работа в Сектор ПММП.
- Важен стратегически избор за посрещане на необходимостта от знания и умения за новите длъжности в Сектора ПММП.
- Основни изводи и препоръки.

Раздел 2. ОСНОВНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА СЕКТОРА

2.1. ЗНАЧИМОСТ НА СЕКТОРА

Производството на мляко (краве, биволско, овче и козе) има стратегическо значение за България. Млякото е жизнено важен продукт, но освен ползата за обществото, този сектор допринася както за осигуряването на постоянни работни места в селските райони, така и за опазването на околната среда. България е единствената страна, членка на ЕС, която изпълнява едва 65% от квотата си, т.е. произвежда по-малко от равнището за вътрешна консумация.

Прилагането на общата селскостопанска политика и по-специално разпределението на директните помощи на единица площ доведе до сравнително ниски нива на подпомагане на този сектор и рискува да доведе до структурен дисбаланс на земеделието.

Кризата в млечния сектор в цяла Европа доведе до намаляване на изкупните цени и допълнително изправи млекопроизводителите пред сериозното предизвикателство свързано с тяхното оцеляване. По данни на НСИ изкупната цена на кравето мляко през първото тримесечие на 2010 г. е 480,2 лв./1000 л, а проучване на Института по икономика на селското стопанство сочи, че при изкупна цена от 500 лв./1000 л рентабилността е 0,94%. През 2009 г. увеличението на цените на средствата за производство е 30,9% средно, докато нарастването на изкупните цени е наполовина – 15% (по данни на НСИ).

Всичко това показва сериозно намаляване на доходите на млекопроизводителите. Ето защо единствената възможна стратегия е запазване на производството. В противен случай потребителите от България ще стимулират фермерите от другите страни членки.

В периодът 2000-2006 г. млечният сектор в България се развива в усилието си да отговори на предстоящата конкуренция на ЕС и да отговори на европейските санитарни и хигиенни стандарти. Основните усилия в сектора са насочени към инвестиции на всички етапи от веригата на млякото и млечните продукти, като се започне от инвестиции във високото качество на генетичния материал, модернизиране на земеделските стопанства, пунктовете за събиране на млякото и инсталации за преработка на млечни продукти, както и насърчаването на търговията, особено на износа. Факторите, които допринасят за съживяване на млекопреработвателния сектор са развитието на търговията на дребно и хранително-вкусовата промишленост, както и повишен износ на преработени млечни продукти.

Според Лисабонския договор основната цел на селскостопанската политика на ЕС е да се увеличава селскостопанската производителност чрез подкрепа на техническия прогрес и осигуряване на рационално развитие на селскостопанското производство като по този начин:

- да се осигури приемлив жизнен стандарт за хората занимаващи се със селско стопанство, в частност посредством увеличаване на индивидуалните доходи, осъществяващи тази дейност.
- да се гарантира производството на достатъчни по количество и качество хранителки продукти.
- да се гарантира осигуряването на хранителните продукти на достъпни за потребителите цени.

Млекопроизводителите настояват политиката в сектора да се базира на трите основни принципа: СТАБИЛНОСТ, БАЛАНС И ПРЕДСКАЗУЕМОСТ, или

- Стабилност на доходите
- Баланс на пазара при разпределението на добавената стойност по веригата
- Предсказуемост на количествата и цените

2.2. ИКОНОМИЧЕСКА СТРУКТУРА НА СЕКТОРА

Сектор „Мляко и млечни произведения“ е част от преработващата промишленост на страната. Съгласно КИД-2008 и Регламент (ЕО) № 1893/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 година за установяване на статистическа класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2 и за изменение на Регламент (ЕИО) № 3037/90 на Съвета, както и на някои ЕО регламенти относно специфичните статистически области, позиция 10.5 "Производство на мляко и млечни продукти," е част от сектор С „Преработващата промишленост“. По класификацията на икономическите дейности от 2008 г. позиция 10.5 обхваща подпозиция 10.51 „Производство на мляко и млечни продукти, без сладолед“.

ТАБЛИЦА 1 Икономическа дейност, включена в позицията 10.5

Код по КИД-2008 г.	Наименование	NACE Rev1.1	NACE Rev 2
10.5	Производство на мляко и млечни продукти	15.51	10.51
10.51	Производство на мляко и млечни продукти, без сладолед	10.51	1050*

Източник: Статистическа класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2

1. „Производство на мляко и млечни изделия“- подпозиция 10.51
2. „Производство на мляко и млечни продукти, без сладолед“, съгласно КИД-2008 и съответствието ѝ със Статистическа класификация на икономическите дейности на Европейската общност (NACE)

2.2.1. СТРУКТУРА, РАЗВИТИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ДЕЙНОСТИ В СЕКТОР „МЛЕКОПРЕРАБОТВАНЕ“ В РАМКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ (ЕС).

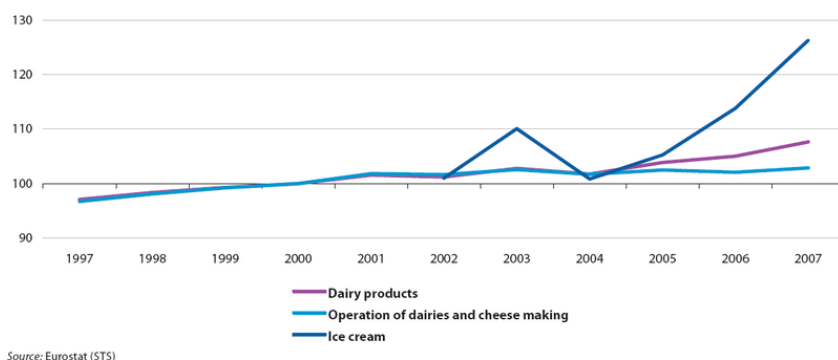
Сектор „Млекопреработване“ обхваща всички млечни продукти, съответстващи на класификацията NACE Rev 1.1, група 15,5, която е част от Сектор „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн“.

Основните млечните продукти са:

- прясно мляко
- сметана
- масло
- кисело мляко
- сирене
- суроватка
- сладолед
- сорбета

От 1997 г. до 2007 г., има тенденция на нарастване на производството на млечни продукти на територията на ЕС, макар и с относително малък спад през 2002 г. и 2004 г. Средният процент на увеличение на производството през разглеждания период е 1,0% годишно. Индексът на ЕС-27 за производство на млечни продукти е нараснал с 2,5% през 2007 г., следователно, доста над тенденцията, наблюдавана по време на предишното десетилетие. По време на този десетгодишен период до 2007 г. производството на мляко и млечни продукти нараства най-вече в трите най-големите държави-производители в ЕС (Франция, Германия и Италия). Силни темпове на растеж са регистрирани и в Полша, където производството на мляко и млечни продукти средно нараства с 4,5% годишно и Латвия с 3,0% годишно.

ФИГУРА 1 Производство на мляко и млечни продукти (NACE група 15.5). Индекс на производството в ЕС-27 (2000 г. = 100)



През 2006 г. в Европа има около 13 хиляди предприятия, чиято основна дейност е производството на млечни продукти, отговарящи по класификацията NACE на група 15.5. В тези предприятия са заети около 400 хиляди души, представляващи 8,5% от работната сила, заета в сектора за производство на хранителни продукти, напитки и на тютюн, отговарящи по класификацията NACE на подраздел DA. По-голямата част от тези работници (83.9%) са ангажирани с работа в мандри и производство на сирене (NACE клас 15.51). Производственият сектор "Мляко и млечни продукти" генерира добавена стойност от 17,7 млрд. EUR през 2005 г., което се равнява на 8.9% от добавената стойност в сектора за производство на хранителни продукти, напитки и на тютюн през 2005 г..

По отношение на добавената стойност през 2006 г. най-големите производители в сектор "Мляко и млечни продукти" в ЕС са Франция (3,2 милиарда EUR), Германия (2,6 млрд. EUR) и Италия (2,5 млрд. EUR); заедно, тези три държави-членки са допринесли малко под половината (48.1%) добавена стойност на ЕС-27. Производствените сектори за млечни продукти на Обединеното кралство и Испания също са сравнително големи, като през 2005 г. те възлизат на 18,4% от добавената стойност на ЕС-27.

Средно, през 2005 г. производственият сектор "Мляко и млечни продукти" е допринесъл с 0,3% от общата добавена стойност в рамките на ЕС-27 и нефинансовите бизнес икономики (в това число и Република България до влизането и в ЕС през 2007 г.) през 2005 г., като Германия и Обединеното кралство са сред най-малко специализираните държави-членки. За разлика от Литва, която е далеч от най-специализираните държави, тъй като производството на млечни продукти, които се предлагат заемат 1,4% от добавената стойност, генерирана в нефинансовата сфера на икономиката през 2006 г. (виж табл.2)

ТАБЛИЦА 2 Производство на мляко и млечни продукти (NACE група 15.5).

№	Най-висока добавена стойност			Най-висок брой заети лица			Спец. дял в нефинанс.сфера на икономиката	
	Държава	Е мил.	% от ЕС-27	Държава	хил.	% от ЕС-27	Държава	Добавена стойност
1	Франция	3 175	17.4%	Франция	58.9	14.7%	Литва	1.4%
2	Германия	2 641	15.4%	Италия	47.5	11.9%	Кипър	0.8%
3	Италия	2 467	15.4%	Полша	45.2	11.3%	Ирландия	0.7%
4	Великобритания	1 803	9.4%	Германия	37.2	9.3%	Гърция	0.7%
5	Испания	1 743	9.0%	Испания	28.0	7.0%	Латвия	0.6%

Източник: Евростат (Структурна бизнес статистика). Структурен профил: класация на петте най-големи държави-членки по отношение на добавената стойност и заети лица, 2006г.

2.2.2. РАЗХОДИ, ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТ И РЕНТАБИЛНОСТ

Разходите за персонала в производствения сектор "Мляко и млечни продукти" в ЕС-27 е с най-малък процент от оперативните разходи (9.9% през 2005 г.), от целия сектор за производство на храни, напитки и тютюн (13.8%). Въпреки това, средните разходи за персонал, възлизат на 30,0 хиляди EUR на служител, което е с около 15% по-високо от средното за сектор "Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн" през 2005 г.

Всяко лице, наето в рамките на ЕС-27 в производствен сектор "Мляко и млечни продукти", генерира средно 44 300 EUR добавена стойност през 2005 г. - над средното за сектор "Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн". Въпреки това, със средни разходи за персонал и с по-висока заплата коригира производителността на труда в съотношение 150,0% през 2005 г., по-ниско от средното за сектор "Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн"-163,0%.

В повечето от държавите-членки, работната заплата е относително ниска, тъй като се коригира спрямо съотношението с производителността на труда за производствения сектор "Мляко и млечни продукти". Наистина, в Полша и Словения възлиза на около половината от средното равнище за сектор "Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн", докато в Ирландия е около една трета по-ниска, а в Холандия и Словакия, около една четвърт по-малко. Има обаче няколко държави-членки, където производителността на труда в производствения сектор "Мляко и млечни продукти" е по-висока, главно в Португалия (около 25% средно производство за сектор "Производство на хранителни продукти, напитки и тютюн"), Испания, Германия, Гърция и България (всички с 10-15% по-високи).

ЕК ще продължи да прави всичко възможно в подкрепа на млекопроизводителите и за стабилизиране на пазара на млечни продукти. В нейните доклад за ситуацията на пазара на млечни продукти, публикуван на 22 юли 2009 г. Комисията определя каталог от мерки, с които разполага, за да помогне за облекчаване на трудната пазарна ситуация:

- Комисията ще продължи да използва инструменти, като например интервенция, помощи за частно складиране и възстановяванията при износ. Това ще позволи директните плащания към земеделските производители да бъдат изплатени и да стартира нов кръг на програми за насърчаване производството на млечни продукти.

- Други потенциални мерки включват използването на налозите върху производителите, които надхвърлят квотата си за финансиране, както и разширяването на земеделските производители чрез държавни помощи.

- Държавите-членки също ще имат възможността да преразпределят помощи за млечния сектор по споразумение от миналата 2008 г. В същото време има редица възможности, за да бъдат подпомогнати млекопроизводителите в рамките на политиката за развитие на селските райони.

- ЕК ще продължи разглеждането на потенциални антиконкуретни практики във веригата на хранителните доставки, особено в млечния сектор.

- В съответствие със заключенията на ЕС през юни 2009 г., Комисията няма да противодейства на вече взети решения на квотната система.

Млекопроизводителите трябва да бъдат насърчавани да си сътрудничат по-ефективно чрез организации на производители, за да увеличат производителността си. ЕС призова за предложения за възможни варианти за стабилизиране на пазара на млякото и млечните продукти. Комисията предполага, че държавите-членки могат да начислят супер налог за онези производители, които надвишават индивидуалната си квота и да използват парите за доброволно финансиране на производството на мляко и млечни продукти.

2.2.3. ДИНАМИКА В БРОЯ НА МЛЕКОПРЕРАБОТВАТЕЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

ТАБЛИЦА 3 Динамика в броя на Млекопреработвателни предприятия, одобрени за ЕС и лицензирани за трети страни

Година	ОБЩО		Одобрени за ЕС		лиценз за трети страни	
	бр.	изменение	бр.	%	бр.	%
2000	445		9		30	
2001	404	-41	4	1%	26	6,4%
2002	397	-7	12	3%		
2003	350	-47	16	4,6%	46	13,1%
2004	341	-9	28	8,2%	41	12,0%
2005	303	-38	54	17,8%	249	82,2%
2006	238	-65	22	9,2%	216	90,8%
2007	229	-9	71	31%	177	69,0%
2008	224	-5	65	29%	159	71,0%
2009	227	3	227	100%		
2010	221	-6	221	100%		

Източник: По данни на Агостатистика. Забележка: Празните полета са поради липса на информация, защото след 2007 година по определение, ЕС се явява вътрешен пазар.

ФИГУРА 2 Брой млекопроизводителни предприятия в България (2000-2010 г.). Източник: МЗХ



През 2002 г., в сравнение с 2001 г., намалява броят на млекопреработвателните предприятия в България, което основно засяга едноличните търговци. Техният брой намалява с 2,1%, но преработеното от тях мляко се увеличава с 3% като достига 22% през 2002 г. За разлика от едноличните търговци, броят на търговските дружества се увеличава с 1,6%. Нараства броят на млекопреработвателните предприятия, които имат лиценз за износ в ЕС. Както и през 2001 г. голяма част от млекопреработвателните предприятия се ограничават с реализация на продукцията си на вътрешния пазар.

През 2003 г. продължава да намалява броят на млекопреработвателните предприятия /-47 бр. -11,8%/ отново за сметка на едноличните търговци /-20,1%/, но за разлика от 2002 г. броят на търговските дружества също намалява. Въпреки това, количеството преработено от тях мляко се увеличава с 13,6%. Запазва се тенденцията в нарастване броят на млекопреработвателните предприятия притежаващи лиценз за износ в ЕС. Както и през 2002 г. голяма част от предприятията се ограничават с реализация на млечни продукти на вътрешния пазар.

През 2004 г. продължава да намалява броя на млекопреработвателните предприятия – засегнати са основно едноличните търговци $-11,3\%$. Броят на търговските дружества се увеличава с 5% , но преработеното от тях мляко намалява. Спрямо 2003 г. се увеличава броят на млекопреработвателните предприятия с лиценз за износ в ЕС, като се наблюдава и растеж на произведената от тях продукция. Общият % на млекопреработвателните предприятия, ограничаващи се с реализация на млечни продукти на вътрешния пазар е $79,8\%$.

През 2005 г. процесът на реструктуриране на млекопреработвателните предприятия, с цел покриване изискванията на ЕС по отношение на санитарните и хигиенни изисквания засяга голям брой от тях, през 2005 г. имаме 303 млекопреработвателни предприятия. Намалението на броя на млекопреработвателните предприятия и през 2005 г. засяга основно едноличните търговци $-17,9\%$, броят на търговските дружества също намалява с $3,2\%$. Увеличава се броят на млекопреработвателните предприятия с лиценз за износ в ЕС.

През 2006 г. Функционират 238 млекопреработвателни предприятия, с $21,2\%$ по-малко отколкото през 2005 г. Засегнати са основно едноличните търговци $-34,5\%$, търговските дружества $-13,1\%$. Млекопреработвателните предприятия, отговарящи на изискванията на ЕС са 22, докато през 2007 г. В България работят вече 229 млекопреработвателни предприятия, като 71 от тях са покрили изискванията на ЕС по отношение на санитарните и хигиенни условия, като процесът на реструктуриране продължава. Очаква се останалите 177 предприятия да покрият изискванията на ЕС и да произвеждат млечни продукти при условия, отговарящи на тези изисквания.

От 2007 г. влезе в сила дерогация, която даде възможност на предприятията, преработващи храни от животински произход да се реструктурират и да покрият изискванията на европейското законодателство по безопасност на храните до януари 2009 г.

През 2008 г. 159 са предприятията, които се очаква да покрият изискванията на ЕС, а 65 произвеждат млечни продукти съгласно санитарните и хигиенни европейски изисквания. Спрямо 2007 г. млекопреработвателните предприятия, през 2008 г. са с $2,2\%$ по-малко / 224 на брой/.

От 2009 г. всички предприятия на територията на Република България, които преработват храни от животински произход, са одобрени и имат право да търгуват свободно своята продукция на европейския пазар, като това не е износ, а е търговия на вътрешен пазар – европейски пазар. Броят на млекопреработвателните предприятия през 2009 г. нараства с $1,3\%$ и засяга търговските дружества $+7,2\%$. Предприятията вече са 227 и всички са покрили изискванията на ЕС.

2010 г. Млекопреработвателните предприятия намаляват с $2,6\%$ - 221бр.

Движението в броя на предприятията се дължи на промените, които се наложиха във връзка с присъединяването на България към ЕС, съответно хармонизиране на законодателството по присъединителните договори, което наложи едни по-високи изисквания към бизнеса, по отношение на сграден фонд, оборудване и въвеждане на вътрешните системи за контрол и оценка на риска. Това от своя страна наложи сериозни инвестиции от страна на бизнеса, които се оказаха непосилни за голяма част от едноличните търговци и дори за някои търговски дружества. Този процес изчисти и бизнеса, които се занимаваше с тази дейност, чисто конюнктурно. След 2006г. се забелязва едно относително стабилизиране на броя на предприятията, което е резултат от предприетите вече инвестиции по отношение реструктурирането.

2.2.4. ИНВЕСТИЦИИ В МЛЕКОПРЕРАБОТВАТЕЛНИЯ СЕКТОР

С приетия през декември 2008 г. Европейски план за икономическо възстановяване (ЕПИВ), ЕК одобри третата нотификация на Програмата за развитие на селските райони (2007 – 2013 г.). В него се предвиждат допълнителни финансови стимули за страните-членки с цел ускорено преодоляване на последиците от световната икономическа и финансова криза. Основните предизвикателства, на които отговоря Европейският план за икономически възстановяване, са свързани с изменението на климата, използването на възобновяеми енергийни източници, преструктурирането на сектора на млякото, управлението на водите, запазването на биоразнообразието, въвеждането на иновации в селското стопанство. Общият финансов ресурс, който ще бъде разпределен между държавите от съюза през 2009 и 2010 г. възлиза на около 1,5% от БВП на ЕС или около 200 млрд. EUR. Допълнителната сума, която България получи по линия на ЕПИВ за 2009 и 2010 г. е 33,15 млн. EUR. Заедно с националното съфинансиране, тези допълнителни средства, които ще бъдат насочени към българските земеделски производители, общини и неправителствени организации, са на стойност 36,83 млн. EUR. Инвестициите в Млечния сектор са ориентирани към преструктурирането му и за повишаване на неговата конкурентоспособност. (9% от тези 36,83млн.)

Ред чуждестранни фирми са проявили интерес към възможностите за дълготрайни инвестиции в млекопреработвателния сектор в България. Сред тях е и френската компания "Лакталис Груп", която се интересува от евентуално сътрудничество с български ферми, които искат да развият своята дейност и от създаването на преработвателни предприятия. Част от политиката на предприятието е потреблението на произведената продукция да бъде ориентирано към вътрешния пазар.¹

Структура на предприятията в сектора, заетост и ефективност.

Преработващата промишленост в млечния сектор през годините премина през различни метаморфози, започвайки от висока концентрация в годините на социализма, когато съществуват 53 млекопреработвателни предприятия, през значително роене на производствените мощности към средата на 90-те години (826 предприятия, 1995) и ново затваряне на много от тях през последните години (233 в 2007 г.). До тази ситуация се стигна защото в началото на 90-те години се създадох възможности за развитие на частния бизнес, като в същото време в голяма част от хората имаше свободен финансов ресурс, деноминацията все още предстоеше. Много хора, в това число и специалисти в сектора, решиха да започнат собствен бизнес, като все още имаше голям брой животни, суровината бе евтина, пазарът бе отворен. Тук трябва да отбележим, че така в сектора навлязоха и собственици, които разполагаха с пари, но нямаха необходимата култура, познания, професионален опит и критерии, за да работят в бранша според всички, дори и минимални, изисквания. Целта бе не развитие на производството и преработката, а завоюване на пазарен дял, който ще осигури бърза печалба. Този мотив буквално вкара млекопреработването в руслото на неконтролируемо производство и стихийен пазар, което отдалечи сектора от истинските критерии, както в миналото, така и в предстоящото европейско бъдеще. **Заниженият контрол, липсата на сериозни регулативни механизми и режими, в онези години, влияят отрицателно и сега, макар това влияние да е далеч по-слабо. В последните години определено се чувства влиянието на регулативните механизми на ЕС, на по-високите критерии за качество и разнообразие на продукцията, както и на сериозните изисквания и условия при добива на суровината. Ето защо сега проблемът с квалификацията на човешкия ресурс придобива още по-важно значение.**

¹ Източник: „МЗХ“

В резултат от прилагането на европейските правила за функциониране на млечните предприятия се стигна до затваряне на 77% от малките мандри и на 45% от онези, считани с индустриален капацитет. С индустриален капацитет са разглеждани млечните предприятия с капацитет над 30 t мляко/дневно. Останалите предприятия са принудени да направят значителни капиталовложения в производствени мощности и в системите за безопасност на храните, като за периода 2001–2005 г., инвестиционните разходи са изчислявани на 150 млн. евро, което се равнява на 18% от brutните инвестиции в сектора храни.

ТАБЛИЦА 4 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ПО БРОЙ ЗАЕТИ. Източник МЗХ – Отдел "Агостатистика"

Размер, брой	Брой предприятия
0 – 49	184
50 -99	24
100 – 249	17
Над 250	4
Всичко	229

От данните се вижда, че около 80% от млечните предприятия са със средносписъчен персонал под 50 души, което ги нарежда в категорията на малкия бизнес. Само 4 предприятия поддържат персонал над 250 заети, като дейността на такива предприятия е изключително трудна, защото трябва да доставят мляко от далечни региони на страната, за да запазват мощностите си, което пречи на ефективността им. При този брой на предприятията в България, **голяма част от населените места по отделни общини остават без млекопреработвателни предприятия** и произведеното прясно мляко трябва да бъде транспортирано много често на повече от 100 км. Така например големите млекопреработвателни предприятия, работят приоритетно с големите стопанства и при тях събирането на млякото се налага да бъде от доставчици, намиращи се дори на повече от 200–300 км. Всичко това поставя под въпрос ефективността на млекопреработвателната индустрия, която понася големи транспортни разходи, за да достави суровото мляко до преработвателните си мощности, търпи и загуби от негодно мляко, защото през горещите летни дни млякото е лесно разваляемо, което рефлектира върху цената на продукта. Това е и една от причините, млекопреработвателните предприятия да предпочитат да работят със сурово мляко, защото при него транспортните разходи и загубите от некачествената суровина са минимизирани, което дава по-високи резултати.

Основните проблеми в млекопреработката остават финансирането и набавянето на ресурс необходим за модернизиране на предприятията.

Оказва се, че през 2007 г. едва 27 мандри (11,6%) от всички 233 успяват да отговорят на изискванията на Регламент 853/2004/ЕС и им е позволено да изнасят продукцията си на единния европейски пазар. Останалите предприятия са твърде слаби, за да се справят с новите строги правила и е много вероятно голяма част от тях при сегашната криза да бъдат затворени.

Какви, към кого и как действат основните правила заложи в Регламента?

1. Настоящият Регламент определя специфичните изисквания към собствениците или ръководителите на предприятия по отношение на хигиената на хранителните продукти от животински произход. Тези правила допълват изискванията, определени от Регламент (ЕС) №853/ 2004*. Те трябва да се прилагат при непреработените и преработени продукти от животински произход.
2. Освен ако не е изрично посочено обратното, настоящият Регламент трябва да се прилага при храни, съдържащи и двата вида продукти, както от растителен произход, така и

преработени продукти от животински произход. Преработените продукти от животински произход, които са използвани за приготвяне на такава храна, трябва да бъдат получени и обработени съгласно изискванията на настоящия Регламент.

3. Този Регламент не трябва да се прилага по отношение на :

(a) основно производство за лична домашна употреба;

(b) домашно приготвяне, обслужване или съхранение на хранителни продукти за лична домашна консумация;

(c) директна доставка от производителя на малки количества основни продукти до крайния консуматор или до местни обекти за търговия на дребно, директно снабдяващи крайния потребител /консуматор/;

(d) директна доставка от производителя на малки количества месо от птици и зайци, заклани във фермата, до крайния консуматор или до местни обекти, директно доставящи такова месо до крайния потребител като прясно месо;

(e) ловци, които доставят малки количества отстрелян дивеч или месо от дивеч директно до крайния консуматор или до местни обекти за търговия на дребно, снабдяващи крайния потребител.

4. Страните-членки трябва да въведат, съгласно националното законодателство, правила за дейностите и лицата, посочени в параграфи 3(c),(d) и (e). Такива национални постановления ще гарантират постигането на целите на настоящия Регламент.

(a) ако не е посочено точно обратното, този Регламент не трябва да се прилага при търговия на дребно;

(b) този Регламент, обаче, трябва да се прилага при търговия на дребно, когато операциите се извършват с оглед доставка на храна от животински произход до друго предприятие, освен когато операциите се състоят само от съхранение или транспорт, в който случай изискванията за определени температури, регламентирани в Анекс III трябва въпреки всичко да бъдат прилагани.

(c) доставката на храна от животински произход от обекти за търговия на дребно е до други обекти за търговия на дребно и съгласно националното законодателство, представлява странична, местна и ограничена дейност;

(d) Страните-членки могат да приемат национални мерки за прилагане на изискванията на настоящия Регламент спрямо обектите за търговия на дребно, разположени на тяхната територия, спрямо които не би се прилагал съгласно посоченото в подпараграфи (a) или (b).

При изкупуването и събирането на млякото, основният проблем, който обременява стопаните е недостатъчният брой млекосъбирателни пунктове, които не улесняват производителите. До края на 2007 г. в страната са лицензирани 4 583 пункта, което на фона на населените места и разпръснатата структура на селата в планинските райони е твърде недостатъчно. Продължава и проблемът с идентифициране качеството на млякото в млекосъбирателните пунктове, което води до непрактикуване на политики за допълнително стимулиране за качество, от страна на преработвателните предприятия. В сегашната действителност, стопаните са поставени при еднакви условия, което е демотивиращо за онези, чието мляко е качествено и има по-добри показатели за масленост и плътност, което не може да бъде установено без техническо оборудване в млекосъбирателните пунктове. В същото време, националните доплащания за качествено мляко, не се разпределят справедливо между производителите, игнорирайки повечето от тях, което обрича страната да остане без необходимата суровина с изтичането на дерогационния период.

Регламентът, както и другите приети и утвърдени нормативни документи имат изисквания, които са в много широк спектър. Затова е необходимо да се изгради система от критерии, които обаче, да бъдат свързани с изграждането на единна информационно-образователна система от компетенции и умения, като за това се предвидят и всички възможности, които предлага системата за дистанционно обучение. Трябва да се има предвид, че особено малките предприятия нямат възможност да обучават специалисти и работници с отделяне от производството, тъй като процесите са непрекъснати, а финансовите възможности ограничени. От друга страна системата на дистанционното обучение дава възможност да се проследи редовността и адаптивността на обучаемия, както и неговото отношение към преподаваната проблематика. Това също е един от проблемите на повишаването на компетенциите и уменията в сектора – поддържането на обратната връзка по отношение на развитието на човешките ресурси. Самата динамика на промените в структурата на сектора предполага и подсказва, че има и доста динамични и противоречиви процеси в движението и развитието на човешките ресурси вътре в сектора.

Много от предприятията смениха своите собственици, някои се сляха, други бяха закрити. Малко са обаче утвърдените и признати компетентни специалисти, които именно се свързват с определени предприятия и продукти. Лошото е, че има тенденция към повишаването на възрастта на добрите специалисти в сектора, това се наблюдава и при научните работници, което предполага деqualифициране на човешкия ресурс в сектора като цяло. Подобно твърдение обаче би трябвало да се подкрепи с конкретно изследване, за да се придобие ясна представа за динамиката и посоката на процесите.

2.2.5. КОНКУРЕНЦИЯ, ПРОИЗВОДСТВО И РЕАЛИЗАЦИЯ

Потреблението на млечни продукти в света расте по данни на Австралийската млечна корпорация /ADC/ и Европейската млечна асоциация /EDA/. В Европейския съюз /ЕС/ ще продължи да има недостиг на млечни продукти, заради нарасналото потребление. Производството на сурово мляко намалява, а запасите от наличие на сухо мляко и краве масло бяха деблокирани през 2009 г., за да бъде овладяно драстичното покачване на изкупните цени на суровото мляко от производителите и да бъде спряно повишаването на цените на млечните продукти. Това предизвика различни дебати в ЕК и Европейския парламент през последните две години, тъй като субсидиите за млечно животновъдство се оказаха недостатъчни. Независимо от нестабилността в някои ключови пазари, прогнозата за потребление в световен план е положителна. Държавите, които внасят млечни продукти и в същото време са зависими от приходите, идващи от продажбата на петрол се облагодетелстват от поскъпването му. Икономите в Източна Азия станаха водещи и това повишава потреблението на мляко. В Япония, която е една от най-важните потребители на млечни продукти, разходите на населението за тях продължават да се увеличават. В Латинска Америка също има ръст, тъй като потреблението се увеличава.

Цените на сухото мляко скочиха драстично с 31 % в средата на 2000 г. и котировките на отбелязват нарастване за последните десет години и достига до цена 2500 долара за тон. Ръстът на котировките на СОМ способства в известна степен за нарастването на тези продукти в Източна Азия, тъй като производството в страните от ЕС е забавено, Австралия и Нова Зеландия обаче набират скорост. Повишеният експорт и използването на сухо обезмаслено мляко, като съставка в животинските храни обусловиха съкращаване на запасите му в ЕС.

Потреблението на краве масло в света също се е увеличило, въпреки това според СОМ цените на този млечен продукт се увеличават с 6 % годишно. Основен играч на пазара е Русия, тъй като потреблението там е завишено, а тя е един от най-големите купувачи - цените скачат.



В повечето страни в света продължава процесът на повишаване на консумацията на сирене. Това създава предпоставка за повишаване на цената му на световния пазар. Средното ниво на световните спот цени на сирене през 2000 – 2001 г. се определя на 1 825 долара за тон, което е с 5 % повече в сравнение с 1999 – 2000 г. Тенденцията се запазва и през останалия десет годишен период до 2010 г. Международната търговия със сирене продължава да се развива с бърз темп, стимулирана от нарастващото потребление в азиатските пазари.

2.2.6. ЦЕНИ

Цените на едро и дребно на мляко и **млечни** продукти през 2002/ 2003 са показани на таблицата

ТАБЛИЦА 5 Изкупна цена на краве мляко, цени на млечни продукти по тримесечия

	2002					2003					03/02	2004
	I	II	III	IV	Ср.	I	II	III	IV	Ср.	в %	I
Краве мляко – лв./л	0,39	0,31	0,29	0,31	0,33	0,30	0,28	0,28	0,28	0,31	93,9	0,44

Източник: По данни на САПИ ООД

ТАБЛИЦА 6 Цени на едро. Източник: По данни на САПИ ООД

	2002					2003					03/02
	I	II	III	IV	Ср.	I	II	III	IV	Ср.	в %
Краве мляко – лв./л	0,79	0,79	0,78	0,79	0,79	0,78	0,77	0,77	0,79	0,78	98,70
Мляко прясно – лв./бр.	0,48	0,47	0,46	0,46	0,47	0,46	0,45	0,45	0,46	0,46	97,90
Масло крава – лв./кг	4,91	4,70	4,55	4,53	4,67	4,53	4,43	4,46	4,64	4,52	96,80
Сирене краве– лв./кг	3,25	2,86	2,86	2,80	2,94	2,66	2,56	3,09	3,28	2,90	98,60
Кашкавал „Витоша” – лв./кг	5,90	5,59	5,36	5,34	5,55	5,29	5,18	5,23	6,28	5,50	99,10

Изкупната цена на млякото през 2004 г. е с 42 % по-висока спрямо същия период на предходната година. Ръстът е значителен, заради увеличение на цените на фуражите, а от там и на суровото мляко. Това увеличение се отразява и на крайните млечни продукти. Цените на млечните продукти скачат между 5 и 10 %, в сравнение с 2003 г. *Средногодишните цени на млечни продукти през 2004 г. се движат около следните нива:- изкупна цена: краве мляко - 0.38 лв./л;- цени на едро: прясно мляко – 0.80 лв./л, кисело мляко – 0.47 лв./500 гр, краве масло – 4.70 лв./кг, краве сирене – 3.20 лв./кг, кашкавал "Витоша" – 6.10 лв./кг;- цени на дребно: прясно мляко – 0.90 лв./л, кисело мляко – 0.53 лв./500 гр, краве масло – 0.78 лв./125 гр, краве сирене – 3.40 лв./кг, овче сирене – 5.70 лв./кг, кашкавал "Витоша" – 6.80 лв./кг.*

Динамиката в изменението на цените на хранителните стоки е функция от няколко фактора, водещи до синергетичен ефект: сезонност, климатични условия, конюнктурата на международните пазари, ценовата конвергенция в рамките на Европейската общност, търсенето и предлагането, влиянието на местните фактори и особеностите на българската пазарна икономика.

Финансовата криза у нас се отрази върху доходите на населението, което доведе до свиване на потреблението. Макар и в по-малка степен, този фактор даде отражение и върху пазара на хранителните стоки. Наблюденията на ДКСБТ показват, че от средата на 2010 г. цените на голяма част от хранителните продукти се движат нагоре, като са отчетени и стойности, по-високи спрямо предходните две години.

Наблюденията от предходни години показват, че при движението на цените на млечните продукти се наблюдават определени сезонни тенденции, изразяващи се в по-високи есенно-зимни стойности и спад на цените през пролетта и лятото.

ФИГУРА 3 Анализ на цените на едро на млечни продукти 1999-2010



Източник: Държавна комисия по стокови борси и тържища

През декември 2010 г. Индексът на млечните произведения е по-висок спрямо същия месец на предходните години съответно с 21.5% през 2009 г.

Подобен рязък скок на стойностите на индекса на млечните произведения наблюдавахме през лятото на 2007 г., когато през периода юни – октомври 2007 г. той се покачи с около 36%. През 2008 и 2009 г., с леки отклонения в двете посоки, кривата на индекса се движеше надолу. В резултат на трайното движение нагоре през втората половина на 2010 г. нивото, на което стъпва индексът в края на годината е на по-високо ниво спрямо същия период на предходните три години. Стоките, които влизат в структурата на този индекс са сирене – краве и овче, кашкавал "Витоша" и краве масло. Най-голямо отражение върху стойностите на индекса на млечните произведения през 2010 година оказва движението на цената на кашкавал "Витоша" и кравето масло.

Индексът на тържните цени на млечните произведения през януари 2010г. стартира от ниво 1.473 пункта и до края на август се стабилизира на ниво от около 1.5 пункта. От последната седмица на август се заражда трайна възходяща тенденция. В края на декември индексът на млечните произведения стъпва на ниво от 1.897 пункта, като повишаването на стойностите му в края на годината, спрямо месец август е 25%. Подобен рязък скок на стойностите на индекса на млечните произведения наблюдавахме през лятото на 2007 г., когато през периода юни – октомври 2007 г. той се покачи с около 36%. През 2008 и 2009 г., с леки отклонения в двете посоки, кривата на индекса се движеше надолу. В резултат на трайното движение нагоре през втората половина на 2010 г. нивото, на което стъпва индексът в края на годината е на по-високо ниво спрямо същия период на предходните три години.

Стоките, които влизат в структурата на този индекс са сирене – краве и овче, кашкавал "Витоша" и краве масло. Най-голямо отражение върху стойностите на индекса на млечните произведения през 2010 година оказва движението на цената на кашкавал "Витоша" и кравето масло.

А. Сирене

• Краве сирене

В началото на 2010 г. цената на едро на кравето сирене стартира от ниво 3.50 лв./кг. През първите шест месеца на годината стойностите се движат в интервал 3.35 – 3.75 лв./кг, като не се наблюдава характерното за тази стока пролетно – лятно намаление. В периода юли – октомври кривата на цената на кравето сирене има възходящ характер, като поскъпването за този период е около 32%. През следващите месеци стойностите се стабилизират на ниво от около 4.50 лв./кг. Леко покачване на цената се наблюдава през последните седмици на годината. Въпреки увеличението на цената в средата на 2010 г., тя остават под нивото на пиковите стойности, достигнати през лятото на 2007 г.

ФИГУРА 4 АНАЛИЗ НА ЦЕНИТЕ НА КРАВЕ СИРЕНЕ 199-2010 Г. ИЗТ.: ДЪРЖАВНА КОМИСИЯ ПО СТОКОВИ БОРСИ И ТЪРЖИЩА



• Овче сирене

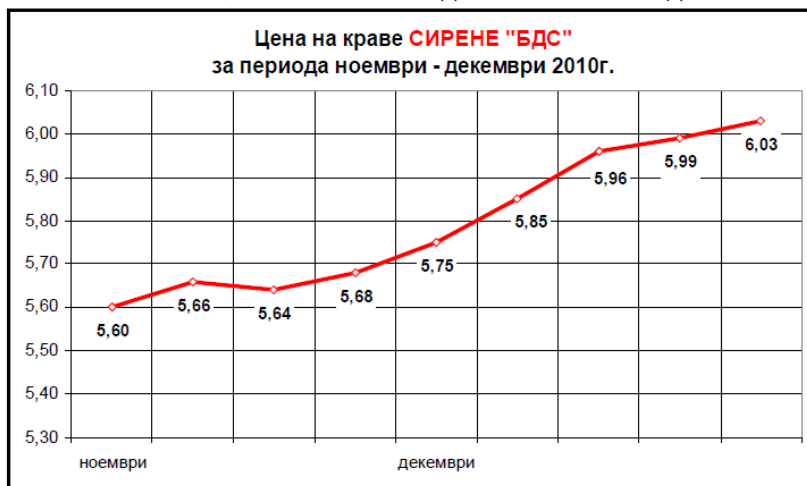
Движението на цената на едро на овчето сирене през 2010 г. се характеризира с по-малки и по-слабо изразени колебания в сравнение с цената на кравето сирене. През първата половина на годината, стойностите се стабилизират на ниво от около 8 – 8.50 лв./кг. През юли и август се наблюдава лек спад на цената и в средата на август са отчетени най-ниските за годината стойности – 7.50 лв./кг. Следва движение нагоре, като цената възстановява стойностите си от първите месеци на годината. През месец декември цената на овчето сирене се стабилизира на ниво от около 8.60 лв./кг.

Сирене „БДС“

През месец август 2010 г. в страната беше въведен стандарт за производство на сирене – „БДС“. Това наложи през месец ноември да бъде променен Информационния фиш на ДКСБТ, като към номенклатурата в стоковата група на млечните произведения бяха допълнени стоките краве и овче сирене по „БДС“. Цената на едро на кравето сирене по „БДС“ е с около 50% по-висока в сравнение с обикновеното краве сирене.

Наблюденията на движението на цената на едро на кравето сирене по „БДС“ през последните два месеца на годината показват лека тенденция на покачване на цената на този млечен продукт, като поскъпването в края на декември, спрямо началото на ноември е около 7.5%.

ФИГУРА 5 Анализ на цените на сирене по БДС 2010 г. Източник: Държавна комисия по стокови борси и тържища



Б. Кашкавал

Аналогично е движението на кривата на цената на кашкавал "Витоша". Стартирайки от ниво 8,17 лв./кг през януари 2010 г., в средата на месец август стойностите са в диапазона 7.80 – 7.90 лв./кг. През останалите месеци до края на годината кривата на цената на кашкавала следва траен възходящ характер, като посъкпването за този период е 30%.

Наблюденията от предходните години показват, че най-ниски цени кашкавалът достига около края на юни – началото на юли, а тенденцията от последните две години сочи за все по-слабо изразено пролетно-лятно поевтиняване на кашкавала. В резултат на рязкото покачване на цената на кашкавала през последните месеци на годината, нивото на което стъпват стойностите в края 2010 г. са най-високите, регистрирани за последните 11 години, като минават над нивото от лятото на 2007 г.

В. Краве масло

От началото на годината до месец май цената на кравето масло е стабилна и се движи в диапазона 0.96 – 0.98 лв./бр. През юни и юли се наблюдава поевтиняване на маслото, като цената му достига до 0.94 лв. През август е регистриран рязък скок на стойностите, като посъкпването за месец е 9.5%. През следващия месец цената на кравето масло се стабилизира на ниво 1.02 – 1.03 лв./бр. Следва спад на цената на кравето масло до 1.00 лв., а в края на годината отново стъпва на нивото от месец септември.

Както и при другите стоки от тази група, така и при цената на маслото се наблюдава трайно покачване на стойностите през последните няколко години. Цената през есента на 2010 г. е най-високата регистрирана за последните единадесет години.

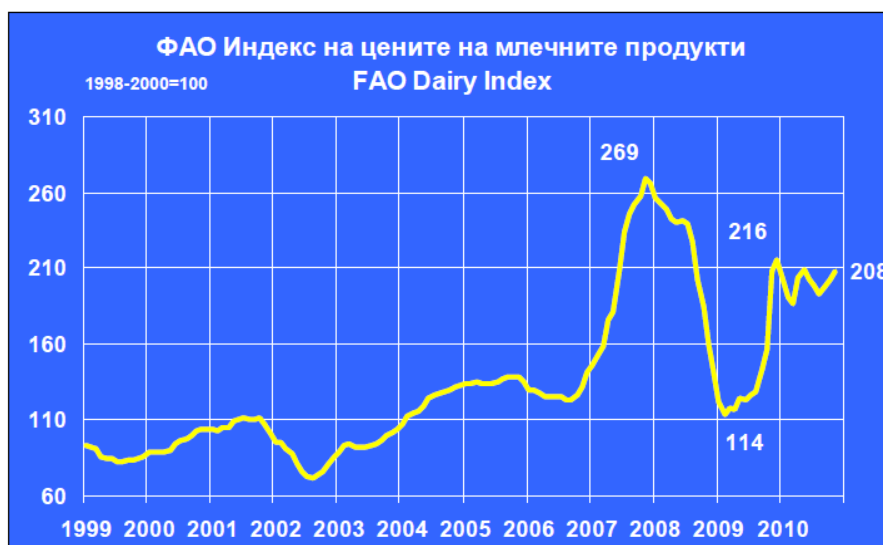
ФИГУРА 6 Анализ на цените на краве масло 199-2010 г. Източник: Държавна комисия по стокови борси и тържища



От месец февруари 2009 г. стойностите на ФАО индекса на млечните продукти на международните цени започват бързо да растат. През пролетта и лятото на същата година кривата има плавен възходящ характер, а от месец август се наблюдава скокообразен ръст на стойностите. За периода февруари – декември индексът се е увеличил с 89,5%. През 2010 г. международните цени на млечните произведения са сравнително стабилни, като стойностите се движат в диапазона около 150 – 200 пункта.

В състава на ФАО 3 FAO – Food and Agriculture Organization United Nations, Организация за прехрана и земеделие на ООН 4 FAO Index of International Prices of Selected Dairy Products индекса на млечните продукти влизат сухо мляко (обезмаслено и пълномаслено), сирене, масло.²

ФИГУРА 7 ФАО – Индекс на цените на млечните продукти. Източник: Организация за прехрана и земеделие на ООН



Данните, които са изнесени за вноса и износа подсказват, че тук квалификацията на мениджърите по търговски въпроси и маркетинга на всяко едно млекопреработвателно предприятие трябва да бъдат с много висока квалификация, да познават в детайли производството, търговията в страната и търговията в ЕС и света, за да могат да предприемат точните действия и да отъждествят правилната сделка. Тук може да се посочи, че проектът „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на работната сила по браншове и региони“, реализиран от БСК би бил много полезен, тъй като би повишил квалификацията и би обединил всички търговски мениджъри и специалисти по маркетинг в бранша, би им дал възможност за контакти и за повишаване квалификацията и обмяна на информация.

ТАБЛИЦА 7 Продуктови групи в сектор ПММП (според класификацията ПРОДПРОМ-2008)

Код (минимум до четвърти знак)	Наименование
10.51	Производство на мляко и млечни продукти, без сладолед
10.51.11	Мляко прясно, обработено, течно
10.51.11.33	Мляко прясно с тегловно съдържание на мазнини <= 1%, не кондензирано, нито подсладено (обезмаслено), в директни опаковки с нетно съдържание <= 2 л
10.51.11.37	Мляко прясно с тегловно съдържание на мазнини <= 1%, не кондензирано, нито подсладено (обезмаслено), в директни опаковки с нетно съдържание > 2 л

² ДКСПТ, Анализ на движението на цените на едро през 2010 г.

10.51.11.42	Мляко прясно с тегловно съдържание на мазнини > 1%, но <= 6%, не кондензирано, нито подсладено, в директни опаковки с нетно съдържание > 2 л
	Мляко прясно с тегловно съдържание на мазнини > 1%, но <= 6%, не кондензирано, нито подсладено, в директни опаковки с нетно съдържание > 2 л
	Сметана с тегловно маслено съдържание > 6%, не кондензирана, нито подсладена
	Сметана с тегловно съдържание на мазнини > 6%, но <= 21%, не кондензирана, нито подсладена, в директни опаковки с нетно съдържание <= 2 л
	Сметана с тегловно съдържание на мазнини > 6%, но <= 21%, не кондензирана, нито подсладена, в директни опаковки с нетно съдържание > 2 л
	Сметана с тегловно съдържание на мазнини > 21%, не кондензирана, нито подсладена, в директни опаковки с нетно съдържание <= 2 л
	Сметана с тегловно съдържание на мазнини > 21%, не кондензирана, нито подсладена, в директни опаковки с нетно съдържание > 2 л
	Мляко прясно и сметана, обезмаслени, сухи
	Мляко прясно, на прах, гранули или други твърди форми с тегловно съдържание на мазнини <= 1.5% (обезмаслено мляко на прах), в директни опаковки с нетно съдържание <= 2.5 кг
	Мляко прясно, на прах, гранули или други твърди форми с тегловно съдържание на мазнини <= 1.5% (обезмаслено мляко на прах), в директни опаковки с нетно съдържание > 2.5 кг
	Мляко прясно и сметана, пълномаслени, сухи
	Мляко прясно и сметана, на прах, гранули или други твърди форми с тегловно съдържание на мазнини > 1.5% (пълномаслено мляко или сметана на прах), в директни опаковки с нетно съдържание <= 2.5 кг
	Мляко прясно и сметана, на прах, гранули или други твърди форми с тегловно съдържание на мазнини > 1.5% (пълномаслено мляко или сметана на прах), в директни опаковки с нетно съдържание > 2.5 кг
	Млечно масло и други млечни мазнини, млечни пасти за намазване
	Млечно масло с тегловно съдържание на мазнини <= 85%
	Млечно масло с тегловно съдържание на мазнини > 85% и други млечни мазнини (без млечни пасти за намазване, с тегловно съдържание на мазнини < 80%)
	Млечни пасти за намазване с тегловно съдържание на мазнини < 80%
	Сирене, кашкавал и извара
	Пресни сирена (с незавършено зреене), вкл. извара и сирене от суроватка
	Бяло саламурено сирене, кашкавал, сирена, стъргани или на прах, синьо сирене и друго сирене
10.51.40.50	Бяло саламурено сирене, кашкавал, сирена, стъргани или на прах, синьо сирене и друго сирене
10.51.40.70	Топени и пушени сирена, различни от стърганите или от прахообразните
10.51.51	Кондензирано мляко
10.51.51.04	Кондензирано мляко, не подсладено
10.51.51.08	Кондензирано мляко, подсладено
10.51.52	Кисело мляко и други заквасени млека и сметана
10.51.52.41	Кисело мляко и други заквасени млека и сметана
10.51.52.45	Напитки на млечна основа, ароматизирани, с прибавка на плодове, ядки или какао
10.51.52.63	Мътеница на прах
10.51.52.65	Мътеница
10.51.53	Казеин
10.51.53.00	Казеин
10.51.54	Лактоза и сироп от лактоза
10.51.54.00	Лактоза и сироп от лактоза (вкл. химически чиста)
10.51.55	Суроватка
10.51.55.30	Суроватка на прах, гранули или други твърди форми
10.51.55.60	Суроватка, течна или пастообразна
10.51.56	Други продукти от естествени съставки на млякото
10.51.56.00	Други продукти от естествени съставки на млякото

2.3. ВНОС, ИЗНОС И ТЪРГОВСКИ БАЛАНС

Продуктите на българската млечна промишленост са присъствали и присъстват постоянно в експортната листа на страната. В последните десет години изнесените млечни продукти в натура са както следва:

- За периода от 8 години износът се увеличил над три пъти като 85 – 90 % са сирена и кашкавали, 7-8 % кисели млека, масло 4 % и други.
- За отбелязване е фактът, че все по-голяма част от произведените количества сирена и млечни продукти се реализират в ЕС и на външни пазари в трети страни.

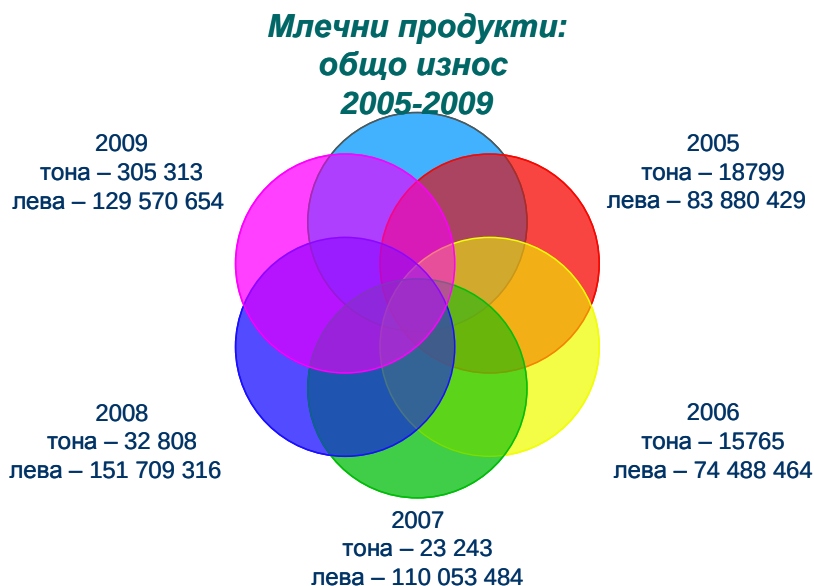
ТАБЛИЦА 8 Износ на български млечни продукти. Източник: НСИ

2002г.	11501 тона
2003г.	14603 тона
2004г.	15789 тона
2005г.	18804 тона
2006г.	15854 тона
2007г.	23190 тона
2008г.	32808 тона
2009г.	35330 тона

ТАБЛИЦА 9 Производство и износ на млечни продукти. Източник: Евростат

Наименование	Произведено количество	Изнесено количество	Процент на износ
Течни пакетирани млека	51112 хил. литри	684 хил. литри	1,3%
Заквасени млека (подсладени или неподсладени, ароматизирани и млечни)	148 594 тона	7 841 тона	5,3%
Общо сирена и кашкавали	70 164 тона	20 451 тона	29,1%
Бяло саламурено сирене	43 239 тона	11 504 тона	26,6 %
в т.ч. Бяло сал. сирене от краве мляко	35 806 тона	6 290 тона	17,6%
в т.ч. Бяло сал. сирене от овче и бил. мляко	7 433 тона	5 214 тона	70,1 %
Кашкавал	20 512 тона	3 139 тона	15,3%

ФИГУРА 8 Млечни продукти общо износ 2005/09 г. Източник: АМБ, БСК



Основни направления на износа преди членството ни в ЕС са: САЩ 28-29%, Гърция около 30%, Ливан около 12 %, Австралия – 11 % и други. В 2009 г. преобладаващите количества на износа са насочени основно към Гърция и Румъния от европейския пазар, като и САЩ, Австралия и Ливан.

ФИГУРА 9 Общо БАЛАНС НА ИЗНОС И ВНОС. Източник: НСИ

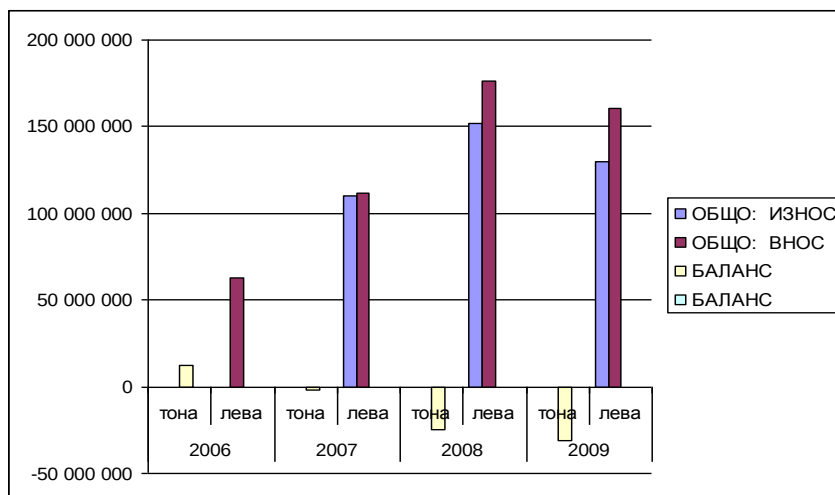


ТАБЛИЦА 10. ВНОС НА МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ

ГОДИНИ		2006		2007		2008		2009	
МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ		тона	Лева	тона	Лева	тона	Лева	Тона	лева
Мляко и сметана неконцентриран	ИЗНОС	317	691 869	673	913 193	1 278	1 999 537	684	1 009 542
	ВНОС	294	466 037	4 477	4 896 000	10 180	13 052	18 755	16 374 880
Мляко сметана концентриран	ИЗНОС	80	189 150	1 047	2 819 000	1 142	3 194 187	1 131	1 984 315
	ВНОС	8 108	26 004 000	11 107	48 248 000	33 887	94 425 000	28 861	68 207 000
Мътеница и кисели млека	ИЗНОС	1 101	1 704 594	4 334	8 208 981	6 214	14 821 493	7 841	17 113 629
	ВНОС	167	421 208	752	1 831 000	1 186	3 028 000	1 479	3 402 128
Суроватка	ИЗНОС	4	20 838	64	171 669	176	535 756	1 142	1 226 131
	ВНОС	7300	10 287 000	7 678	19 349 000	7 319	13 921 000	10 827	14 426 772
Масло и други млечни мазнини	ИЗНОС	571	1 529 134	1 083	6 290 205	2 391	7 427 753	4 081	7 249 383
	ВНОС	1 361	5 000 000	1 693	10 384 000	2 818	16 150 000	3299	17 664 743
Сирене, кашкавал и извара	ИЗНОС	13 692	70 352 879	16 042	91 650 436	21 607	123 730 590	20 451	100 987 654
	ВНОС	3 569	20 364 000	4 096	27 301 000	5 306	35 548 000	7 371	40 574 103

Източник: МЗХ – отдел „Агростатистика“

От таблиците е видно, че делът на българското производство на млечни продукти е неконкурентно способен, тъй като цената на произведената суровина е по-висока, в сравнение с тази в страните от ЕС, съответно и себестойността на произвежданите у нас млечни продукти е по-висока, което ги прави неконкурентно способни.

Най-голям е делът в натурално и стойностно изражение на вноса на мляко и сметана. Обяснението на този феномен е недостатъчното количество сурово мляко, произвеждано в страната ни и което не е с необходимите качествени показатели за производство на договорени млечни продукти за европейски и трети страни. Тази компенсация на недостатъците на нашето млечно животновъдство е в остро противоречие с тенденциите за запазване и увеличаване млечното животновъдство в България. Ако държавните структури, респективно Министерство на земеделието не предприемат необходимите мерки за финансово подпомагане на млекодобивния сектор, тенденцията на внос на суровина от европейските страни ще се разширява за сметка на родното животновъдство.

Една от особеностите на сегашната конюнктура на пазара на млечни продукти е очертаващият се стремителен процес на обединение или концентрация /осъществявани чрез поглъщания или сливания/, както и бързото развитие на отделните компании. На световния пазар на мляко само за две години са били регистрирани 397 сливания и поглъщания на компании. От всички тези консолидационни действия в бранша 43 % са осъществени между компании от съседни държави, а 21 % между предприятия от страни, намиращи се на дори различни континенти.³

ТАБЛИЦА 11 Произведено мляко и млечни продукти в България през 2009 г. Източник: НСИ

Вид на млякото	Количество (хил. литри)
Краве мляко	561 998
Овче мляко	30 630
Козе мляко	5 901
Биволско мляко	1 910
Общо	600 439

ТАБЛИЦА 12 Произведени млечни продукти през 2009 г. (предварителни данни)

Вид на продукта	мерна единица	Количество
Общо течни пакетирани млека	хил. литри	51 236
Общо пакетирана сметана	тона	1 788
Общо кисели и ферментирали млека	тона	148 618
Общо млечни мазнини	тона	1 066
Сирена от краве мляко		
Бяло саламурено сирене	тона	35 806
Кашкавал	тона	19 200
Общо сирена от чисто краве мляко	тона	61 255
Сирена от друго мляко		
Бяло саламурено сирене	тона	7 433
Кашкавал	тона	1 312
Общо сирена от други млека, различни от чисто краве мляко	тона	8 908

Източник: МЗХ – отдел „Агростатистика“

ТАБЛИЦА 13 Количество мляко, постъпило за преработка през 2010 г.

Количество мляко постъпило за преработка през 2010 г. в млекопреработвателните предприятия членуващи в Асоциацията на млекопреработвателите в България		
Сурово мляко постъпило за преработка през 2010 г.	Членове на АМБ Количество (х.литри)	Общо за страната Количество (х.литри)
Мляко общо от всички видове	318554	583835
Дял в общото (%)	54,6	100
В т.ч. от краве мляко	304014	548109
Дял в общото (%)	55,6	100

Източник: МЗХ – отдел „Агростатистика“

³ Български икономически форум, 10.06.2010 г. М.Велков презентация, списание „Мляко“

ТАБЛИЦА 14 Производство на млечни продукти през 2010 г.

Показатели	Членове на АМБ				Общо за страната			
	Производство (тона)	Продажби (тона)	Стойност на продажбите (хил.лева)	Средна цена на продажбите за 1 кг. – лв.	Производство (тона)	Продажби (тона)	Стойност на продажбите (хил.лв.)	Средна цена на продажбите за 1 кг. – лева.
Кашкавал	10376	10058	75917	7,55	19841	19130	138430	7,34
Дял в общото (%)	52,3	52,1	54,8		100		100	100
Бяло сирене	12290	12713	57134	4,5	29204	29597	127118	4,3
Дял в общото (%)	42,1	43	45		100		100	100

Източник: МЗХ – отдел „Агростатистика“. Забележка: В таблицата за производство на кашкавал и сирене не са включени произведените с растителни мазнини.

В резултат на междуконтиненталните действия, 20 водещи производители на млечни продукти завладяха над 50 % от световния пазар. Между тях доминира швейцарският гигант "Нестле", френският "Данон", още една френска компания е водеща в бранша "Лакталис", италианската "Парламат" и други. И "Данон" и "Нестле" се настаниха в България и заемат една голяма част от пазарния дял. Интерес представлява и Обединена млечна компания – включваща седем предприятия и собственост на гръцки холдинг. "Фама" изцяло собственост на GED Eastern Fund II, една от водещите независими компании за инвестиции в средни по големина частни предприятия, опериращи в Югозападна (Испания и Португалия) и Югоизточна Европа (Румъния и България). GED управлява около 350 млн. EUR чрез четири различни инвестиционни фонда. Основният инвестиционен фокус на компанията е в изкупуването на малки и средни предприятия. Испански фонд опита да управлява предприятие в млекопреработвателния бранш, но усилията не стигнаха и продадоха акциите си на „Белла България“. Интерес представлява позиционирането в бранша у нас на италианската фирма КОДАП, както положение на „МЕГЛЕ България“. От мултинационалните компании в бранша „Данон“, „Нестле“, „ОМК“, „Мегле“ са основни играчи на пазара и на въвеждане на нови схеми за работа и сертифициране на производството, усъвършенстване и налагане на нов модел на управление и квалификация в бранша.

В България млекопреработвателния бранш преодоля доста сътресения и през последните години, като че ли се успокои и застана стабилно. От 824 млекопреработвателни предприятия през 2000 г. броят им е под 500. И тъй като България бе поела ангажименти с влизането си в ЕС да изпълни условията и в този бранш, този период бе увеличен с две години и през 2009 г. в списъка на предприятията одобрени за износ и изпълнили критериите на европейските директиви и изисквания остана 246. Те са на този етап конкурентноспособни, но липсата на суровина за преработка на мляко първа категория според изпълнение на квотата е 594 000 т., това показва, че предприятия трябва да внасят суровина. Въпреки дадените възможности от Програмата за развитие на селските райони /ПРСР/ за ползване на средства по Мярка 121, 123 и други млекопроизводителите не използват тази възможност, за да повишат стадата си и да модернизират фермите си. Фермерите в България не са достатъчно образовани и предприемчиви, за да реализират бизнес в животновъдството. Затова се налага големите млекопреработвателни предприятия да инвестират в обучение и непрекъснат контрол на фермерите, както и да ги подкрепят, за да повишат качеството на добитото мляко. Така млекопреработвателните предприятия в България не са конкурентноспособни на тези в Европа.

Въпреки затрудненията, които изпитва бранша според изнесените данни износът на млечни продукти от Българи нараства, макар и бавно. Качеството на българските млечни продукти от преди 1990 г. не е забравено в Русия и бившите съветски републики, в Близкия изток още помнят как България е процедира при първата петролна криза през 80-те години – факт е че тогава разликата в цената на петрола е била изплатена с български млечни продукти – изнесени са били 20 000 тона и така не сме усетили петролната криза. Нашите млечни продукти са конкурентноспособни и поради факта, че съдържат най-полезната за човека бактерия лактобацилус булгарикус, открита от българинът д-р Стамен Григоров преди повече от 100 години. Конкурентноспособни са, защото в българското бяло саламурено сирене приготвено от овче мляко се съдържа един рядко срещан витамин „У“, който спомага дейността на черния дроб. Конкурентни са, защото имат уникален вкус и уникални органолептични и лечебни свойства.

ТАБЛИЦА 15 Внос на стоки (услуги) от сектор ПММП в хил.ЛЕВА

Сектор/подсектор по КИД2008 г.	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
ОБЩО:	22 901 601	20 770 815	26 439 970	39 599 211	47 965 076	42 238 865	51 813 161	90 828 632	159 173 595	148 356 758	214 144 779
Стока 1 Мляко и сметана, неконцентрирани, нито подсладени със захар или други подсладители	1 154 057	1 359 803	774 640	500 283	440 376	436 151	466 037	4 895 555	13 051 754	16 586 539	37 925 711
Стока 2 Мляко и сметана, концентрирани или с прибавка на захар или други подсладители	11 920 615	8 128 360	11 616 979	21 171 908	27 076 536	20 633 445	26 004 367	48 248 258	94 425 198	69 834 408	108 706 646
Стока 3 Масло и други млечни мазнини; млечни пасти за намазване	2 587 624	2 830 712	2 947 103	4 018 701	4 801 970	5 061 504	4 978 885	10 384 233	16 150 322	18 455 785	22 190 833
Стока 4 Сирена и извара	7 239 305	8 451 940	11 101 248	13 908 319	15 646 194	16 107 765	20 363 872	27 300 586	35 546 321	43 480 026	45 321 589

Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“

С влизането на България в ЕС се създадоха условия за внасяне на по-големи количества млечни продукти от европейските страни в България. Паднаха митническите ограничения, свободното движение на стоки в единния европейски пазар и свърхпроизводството на млечни продукти в някои европейски страни благоприятстват присъствието на много вносни сирена в нашите магазини. От друга страна много по-високото субсидиране на млечния бранш в петнайсетте страни-членки в сравнение с последните като България, ги прави по-конкурентни.

ФИГУРА 10 Внос на мляко и млечни продукти (2000-2010 г.) Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“



В периода 2000 г.-2010 г. вносът на мляко и млечни продукти се е увеличил най-вече за сметка на концентрираните и с прибавка на захар или други подсладители млека, на сирената и млечните мазнини, в това число маслото и млечните пасти за намазване.

ТАБЛИЦА 16 Внос на стоки (услуги) в нетно тегло в хил.кг. от сектор "МЛЕКОПРЕРАБОТВАНЕ"

Сектор по КИД 2008г	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
ОБЩО:	9 410	700	9 736	14 634	18 513	14 148	13 333	21 374	52 190	59 861	90 682
Стока 1 Мляко и сметана, неконцентрирани, нито подсладени със захар или други подсладителители	921	828	548	240	197	193	295	4 477	10 180	18 893	43 496
Стока 2 Мляко и сметана, концентрирани или с прибавка на захар или други подсладителители	5 460	2 905	5 954	9 943	12 168	8 381	8 108	11 107	33 887	29 930	35 611
Стока 3 Масло и други млечни мазнини; млечни пасти за намазване	1 123	1 159	1 194	1 704	2 040	1 861	1 361	1 693	2 818	3 372	3 906
Стока 4 Сирена и извара	1 906	1 708	2 039	2 748	4 107	3 723	3 569	4 097	5 306	7 665	7 669

Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“

Сектор „МЛЕКОПРЕРАБОТВАНЕ“ има своето място във външнотърговския оборот на България. Ако се направи проследяване на данните за износ през последните 10 години (табл.17 и фиг. 11), се забелязва една не много устойчива тенденция на увеличаване на приходите, като през 2010 г. те нарастват с около 3 пъти спрямо тези от 2000 г. и надхвърлят 123 млн.лева. Влиянието на икономическата криза върху износа се забелязва, но не драстично, както в други сектори на икономиката. Въпреки лекия спад през 2009 г., през 2010 г. износът отново е с положителна динамика.

ТАБЛИЦА 17 Износ на стоки (услуги) в хил.лева от сектор ПММП

Сектор/подсектор по КИД2008 г.	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
ОБЩО:	35 382 197	42 467 632	9 269 021	59 422 105	70 771 026	83 472 838	72 763 032	101 672 821	136 352 067	110 385 741	123 323 627
Стока 1 Мляко и сметана, неконцентрирани, нито подсладени със захар или други подсладителители	256 274	246 115	463 191	425 265	544 711	647 752	691 869	913 193	1 999 537	1 203 810	2 233 179
Стока 2 Мляко и сметана, концентрирани или с прибавка на захар или други подсладителители	3 619 383	867 505	1 068 700	1 005 353	235 935	110 489	189 150	2 818 987	3 194 187	1 992 587	4 954 165
Стока 3 Масло и други млечни мазнини; млечни пасти за намазване	370 502	482 978	168 518	112 763	270 729	6 741 584	1 529 134	6 290 205	7 427 753	7 655 948	5 460 121
Стока 4 Сирена и извара	31136038	40871034	47568612	57878724	69719651	75973013	70352879	91650436	123730590	99533396	11656 162

Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“

ФИГУРА 11 Износ на Мляко и млечни продукти (2000-2010 год.)



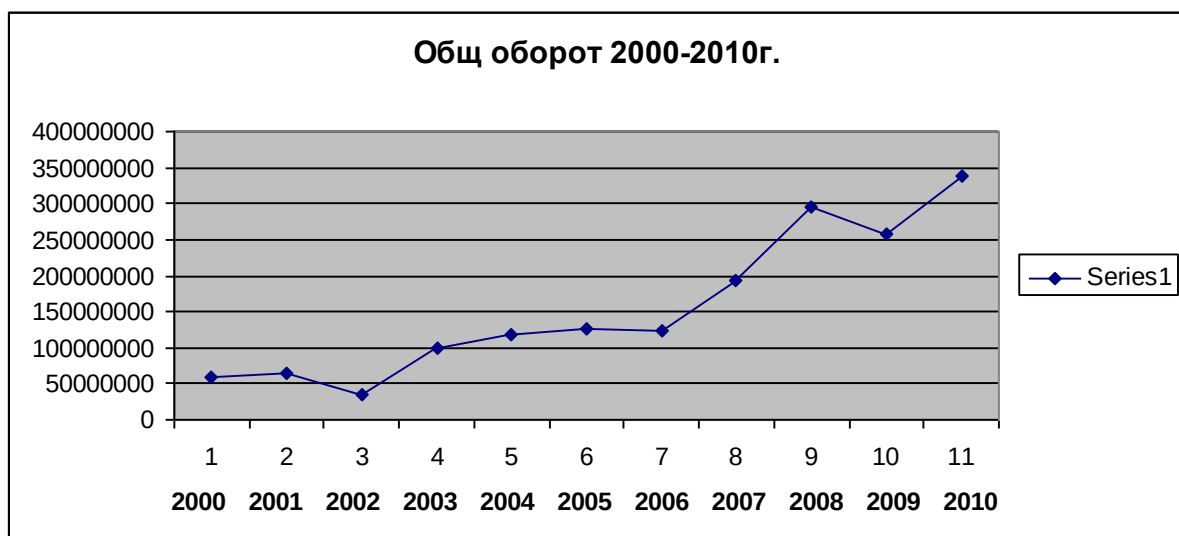
Източник: Справка НСИ „Внос по Комбинирана номенклатура”

ТАБЛИЦА 18 Износ на стоки (услуги) в нетно тегло в кг. от сектор ПММП

Сектор по КИД 2008 г.	2000 г.	2001 г.	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.
ОБЩО:	7 486	9 074	11 337	14 486	15 621	18 554	14 660	18 845	26 418	26 273	27 786
Стока 1 Мляко и сметана, неконцентрирани, нито подсладени със захар или други подсладител	235	146	229	197	225	267	317	673	1 278	683	1 812
Стока 2 Мляко и сметана, концентрирани или с прибавка на захар или други подсладител	790	285	394	415	76	28	80	1 047	1 142	1 131	1 689
Стока 3 Масло и други млечни мазнини; млечни паста за намазване	61	67	27	36	149	2 365	571	1 083	2 391	4 080	1 194
Стока 4 Сирена и извара	6 400	8 576	10 688	13 838	15 171	15 894	13 692	16 042	21 607	20 377	23 091

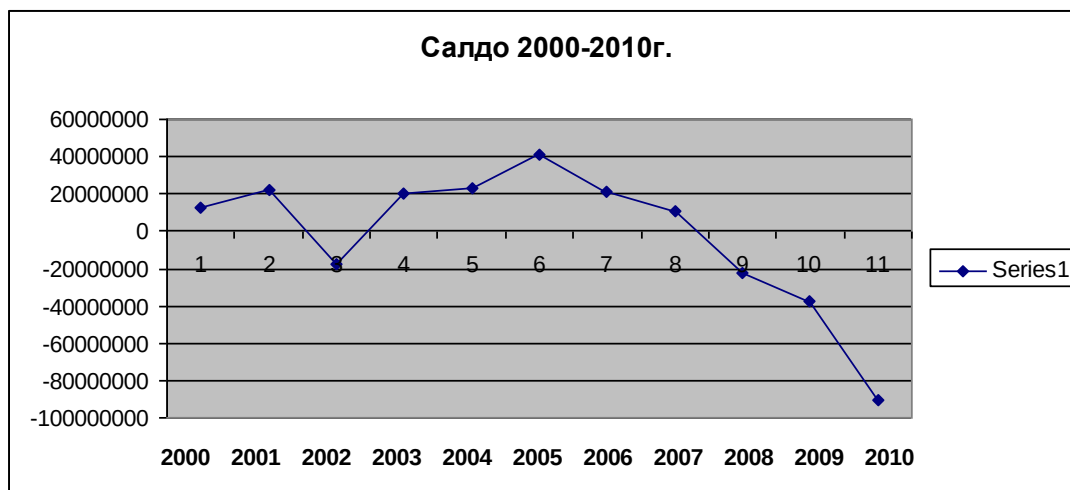
Източник: Справка НСИ „Внос по Комбинирана номенклатура”

ФИГУРА 12 Общ оборот 2000-2010 г.



Източник: Справка НСИ „Внос по Комбинирана номенклатура”

ФИГУРА 13 Салдо 2000-2010 г.



Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“

ТАБЛИЦА 19 Външнотърговски оборот в хил.лева за сектор ПММП

Сектор по	КИД 2008	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ВНОС		22 902	20 771	26 440	39 559	47 965	42 239	51 813	90 829	159 174	148 357	214 145
ИЗНОС		35 382	42 468	9 269	59 422	70 771	83 473	72 763	101 673	136 352	110 386	123 324
ОБЩ ОБОРОТ		58 284	63 238	35 709	98 981	118 736	125 712	124 576	192 501	295 526	258 742	337 468
САЛДО		12 481	21 697	-17 171	19 863	22 806	41 234	20 950	10 844	-22 822	-37 971	-90 821

Източник: Справка НСИ, „Внос по Комбинирана номенклатура“

В сравнение с останалите страни-членки на ЕС, България произвежда по-малко мляко от равнището на вътрешна консумация, тоест страната ни е единствената членка на ЕС, която изпълнява едва 65% от квотата си. Според Съвета на българските аграрни организации (СБАО) прилагането на ОСП и по-специално разпределението на директните помощи на единица площ определи сравнително ниски нива на подпомагане на млечния сектор и рискува да доведе до структурен дисбаланс на земеделието. Високите цени на фуражите в момента допълнително изправят млекопроизводителите пред сериозното предизвикателство, свързано с тяхното оцеляване.

От СБАО приветстват инициативата на ЕК за специфично законодателство за сектора и изразяват надежда, че специфичните особености на млекопроизводството в България ще бъдат взети предвид. Според организациите увеличаването на правото на земеделските производители за колективно договаряне, гарантиращо реализацията на тяхната продукция е една положителна стъпка към засилване на пазарните позиции на млекопроизводителите, но тази мярка сама по себе си не е достатъчна за гарантиране стабилността на пазара. В България няма изградени кооперативи, собственост на млекопроизводителите за преработка и реализация на мляко и млечни продукти, които да служат като коректив на цените, ето защо млекопроизводителите настояват за адекватни мерки, гарантиращи предпазна мрежа за подкрепа и стабилизиране на цените и предотвратяване спад под определено равнище.

В момент на тежка икономическа криза млекопроизводителите от България са принудени да правят сериозни инвестиции за прилагане на европейските стандарти за безопасност на храните, хуманно отношение към животните и опазването на околната среда (прилагане на Нитратната директива) без практически да получават финансова подкрепа в рамките на

директните плащания (едва около 10% от млекопроизводителите разполагат със земя). Това налага специфични мерки за подпомагане на сектора преди 2013 г., което ще допринесе за развитие на потенциала на страната ни за производство на мляко и месо, твърдят неправителствените структури. Над 90% от произвежданото месо от преживни животни е свързано с млекопроизводството. Средствата предвидени в рамките на Чл. 68 са крайно недостатъчни поради факта, че нивата на подпомагане не са еднакви с тези от старите страни-членки. Млечната продуктивност в 12 –те страни членки е значително по – ниска от тази в старите страни - 4763 кг/крава, срещу 6880 кг/крава за 2010 г. Според прогнозите на ЕК, тази тенденция ще се запази и до 2015 г.

2.4. ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ

ТАБЛИЦА 20 ВОДЕЩИ ПРЕДПРИЯТИЯ ПРЕЗ 2009 Г. В СЕКТОР ПММП

№ по ред	Предприятие	Населено място	Код по КИД-2008	Наети, брой	Оборот, хил.лева	Район за планиране
1	Данон Сердика АД	София	Мляко и млечни продукти	490	98 870	югозападен
2	Обединена Млечна Компания АД	Пловдив	Мляко и млечни продукти	455	49 271	Южен централен
3	Тирбул ЕАД	Сливен	Мляко и млечни продукти	89	31 322	северозападен
4	Кодап ЕООД	София	Мляко и млечни продукти	232	30 912	югозападен
5	Зоров 91 Димитър Зоров ЕТ	Враца	Мляко и млечни продукти	106	16 730	северозападен
6	Фама Сердика ЕАД	Варна	Мляко и млечни продукти	212	24 292	североизточен
7	Маркели ЕАД (в несъстоятелност)	Казанлък	Мляко и млечни продукти	159	16 689	северозападен
8	Бор Чвор ЕООД	Пловдив	Мляко и млечни продукти	171	12 776	Южен централен
9	Меггле България ЕООД	Шумен	Мляко и млечни продукти	100	10 760	североизточен
10	Млечен рай 2 ООД	София	Мляко и млечни продукти	56	7 826	югозападен
11	Ел Би Булгарикум ЕАД	София	Мляко и млечни продукти	82	13 567	югозападен
12	Би.Си.Си.Хандел ООД	Велико Търново	Мляко и млечни продукти	163	12 393	северен централен
13	Мизия Милк ООД	Търговище	Мляко и млечни продукти	175	13 137	североизточен
14	Жоси ООД	София	Мляко и млечни продукти	143	9 440	северен централен
15	Маклер Комерс ЕООД	София	Мляко и млечни продукти	60	8 771	югозападен
16	Млечни Продукти ООД	Пловдив	Мляко и млечни продукти	48	6 794	Южен централен
17	Елит-95 ООД	Дълбок извор	Мляко и млечни продукти	125	3 352	Южен централен
18	Дядо Либен ООД	София	Мляко и млечни продукти	63	6 929	югозападен
19	Филипополис РК ООД	Пловдив	Мляко и млечни продукти	141	11 532	Южен централен
20	Чех 99 ООД	Велико Търново	Мляко и млечни продукти	49	6 552	северен централен
	ОБЩО:					

Източник: Справка БСК

20-те най-големи предприятия по „брой на заетите“ през 2009 г. ангажират общо 3.7 хил. души. В сравнение с 2008 г. техният брой се увеличава със 100, за разлика от 2010 г. когато броят им намалява отново със 100.



С най-голямо увеличение на броя на служителите през 2009 г. е "Бор Чвор" ЕООД с 80 души, следвана от "Данон Сердика" АД с 62 души и "Обединена Млечна Компания" АД с 47 души.

За 2010 г. на първо място по брой служители се нарежда "Данон Сердика" АД. От представените в таблицата предприятия 10 са големи предприятия с брой на служителите над 100. "Данон Сердика" АД е вписан в регистъра на НАП като голям данъкоплатец и осигурител.

ТАБЛИЦА 21 Водещи ПРЕДПРИЯТИЯ ЗА 2010 г., 2009 г. и 2008 г. ПО БРОЙ СЛУЖИТЕЛИ В СЕКТОР "МЛЕКОПРЕРАБОТВАНЕ"

№ -	ПРЕДПРИЯТИЕ	БРОЙ СЛУЖИТЕЛИ					
		2010	2009	2008	2007	2006	2005
2009							
1	Данон Сердика АД	499	490	428	397	380	350
2	Обединена Млечна Компания АД	456	455	408	381	366	429
3	Нестле Айс Крийм България ЕАД	325	319	406	414	390	390
4	Кодап ЕООД	207	232	266	263	198	157
5	Фама Сердика ЕАД	259	212	196	260	204	199
6	Мизия Милк ООД	206	175	147	109	98	93
7	Бор Чвор ЕООД	213	171	91	65	10	
8	Би.Си.Си.Хандел ООД	162	163	162	162	163	150
9	Маркели ЕАД (в несъстоятелност)	11	159	95	51	44	57
10	Дарко ЕАД	140	151	245	232	229	258
11	Жоси ООД	139	143	161	137	124	117
12	Филипополис РК ООД	131	141	158	120	179	153
13	Елит-95 ООД	127	125	93	85	76	79
14	Сирма Приста АД	106	119	137	140	157	153
15	Карил и Таня ООД	80	115	188	177	140	79
16	Изида ООД	112	106	78	64	56	45
17	Зоров 91 Димитър Зоров ЕТ	84	106	116	131	146	135
18	Ем Джей Дериз ЕООД	113	103	86	88	94	83
19	Булдекс ООД	106	100	99	103	90	74
20	Меггле България ЕООД	105	100	119	127	137	113

Източник: Справка БСК

Забележка: Предприятията „Нестле“, „Дарко“ и „Изида“ произвеждат сладолед.

2.5. КАПАЦИТЕТ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ

Асоциацията на млекопреработвателите в България (АМБ) през годините е участвала в много и различни проекти, както национални така и международни. Голяма част от тези проекти по един или друг начин са имали за цел да повишат информираността или директно да обучат представители на предприятията от бранша.

Като пример за един такъв проект, който има за цел повишаване и на административния капацитет това е **Проект за обучение и техническа помощ за подобряване на млекопреработвателния сектор в България**, финансиран от Министерство на Външните работи на Италия съгласно Закон 212/92. Целта е подобряване качеството на млякото и млечните продукти, Италиански партньор е експериментална станция „Виторио Тадини“, а от българска страна – Асоциация на млекопреработвателите в България.

Проекта е проведен в няколко фази:

0. Координиране на проекта .

1. Познавателно проучване на положението на място.
2. Стартиране на инициативата.
3. Дейности за професионално обучение.
4. Фокусни групи, свързани с темата за осигуряване на качеството.
5. Практическо изпълнение на услугите, предлагани от асоциациите на производителите.
6. Реализиране на едно проучване на изпълнимостта на лаборатория.

Във фаза три са активирани следните учебни направления:

1. Образователни дейности за производители от млекопреработвателния сектор.
2. Образователни дейности за собственици, управленски и отговорни кадри от млекопреработвателни предприятия.
3. Образователни акции, посветени на персонала, извършващ техническо обслужване на млекопреработвателния сектор.

Дейностите са фокусирали вниманието на тези категории, към конкурентния климат в европейския пазар, рационализиране методите на производство, които оказват влияние на качеството на продуктите.

2.6. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ

2.6.1. ВЪЗРАСТОВА, ОБРАЗОВАТЕЛНА И ПРОФЕСИОНАЛНО-КВАЛИФИКАЦИОННА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ

2.6.1.1. Дефиниране на основните понятия използвани при анализа на човешките ресурси в сектор ПММП

Основен документ, който регламентира професиите и длъжностите в страната е Националният класификатор на професиите и длъжностите /НКДП/. Структурата на НКДП-2011 е разделена на 9 класа:

Клас 1 - Ръководители

Клас 2 - Специалисти

Клас 3 - Техници и приложни специалисти

Клас 4 - Помощен административен персонал

Клас 5 - Персонал, зает с услуги за населението, търговията и охраната

Клас 6 - Квалифицирани работници в селското, горското, ловното и рибното стопанство

Клас 7 - Квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии

Клас 8 - Машинни оператори и монтажници

Клас 9 - Професии, неизискващи специална квалификация

Длъжност е съвкупност от функции и задачи, които едно лице изпълнява на работното си място. Кодът на длъжностите по НКДП-2011 е с 8 знака.

Професията е съвкупност от длъжности, чиито основни функции и задачи се характеризират с висока степен на сходство.

Специалността е съвкупност от знания и умения за конкретен вид трудова дейност, включена в една професия и придобивана в резултат на формално професионално образование или обучение.



Компетенцията е успешно проявено съчетание, съвкупност от знания, умения, нагласи и поведения на служителите за постигане на резултати (желани нива на представяне) в дадена професионална роля и в определена организация. Компетенциите се проявяват и оценяват в конкретни работни ситуации. Те имат видима част – знания и умения и невидима част – ценности, нагласи, мотиви, личностни характеристики. Всъщност невидимата част много често е най-съществената, тъй като тя оказва влияние на поведението, което е видимо. Компетенцията може да бъде определена и като вид способност, която се развива чрез познание – учене, опит, мотивация.

Професионална квалификация – мярка за степента на владение на знания, умения и професионално значими качества придобити чрез обучение или трудов опит.

Образователно и квалификационно ниво – съвкупност от минимални знания и умения, необходими за изпълнението на определена длъжност, съобразени с българското законодателство. Образователните и квалификационни нива са класифицирани в десет групи, както следва:

Образователно и квалификационно ниво 0 – без изискване за степен на професионална квалификация и образователно равнище;

Образователно и квалификационно ниво 1 – първа степен на професионална квалификация и минимално образователно равнище завършен VI клас;

Образователно и квалификационно ниво 2 – втора степен на професионална квалификация и минимално образователно равнище завършен X клас;

Образователно и квалификационно ниво 3 – трета степен на професионална квалификация и минимално образователно равнище средно образование или придобито право за явяване на държавни зрелостни изпити за завършване на средно образование;

Образователно и квалификационно ниво 4 – четвърта степен на професионална квалификация и минимално образователно равнище средно образование;

Образователно и квалификационно ниво 5 – образователно-квалификационна степен "специалист по...";

Образователно и квалификационно ниво 6 – образователно-квалификационна степен "бакалавър";

Образователно и квалификационно ниво 7 – образователно-квалификационна степен "магистър";

Образователно и квалификационно ниво 8 – длъжността се упражнява по призвание;

Образователно и квалификационно ниво 9 – длъжността се заема чрез избор.

Образователните и квалификационните нива от 1 до 4 са формулирани в съответствие със Закона за професионалното образование и обучение, а образователните и квалификационните нива от 5 до 7 – в съответствие със Закона за висшето образование. В структурно отношение Националната класификация на професиите и длъжностите е изградена на принципа на агрегирането, като професиите и длъжностите се групират на четири йерархични равнища: клас, подклас, група, единична група.

Нивата от 1 до 4 са формулирани в Закона за професионалното образование и обучение, а нивата от 5 до 7 – в съответствие със Закона за висшето образование. За всяка длъжност в НКПД-2011 е определено минималното образователно и квалификационно ниво за нейното заемане.

2.6.1.2. Обща численост на заетия персонал

Сектор ПММП обхваща няколко десетки броя предприятия, които са съсредоточени изключително в АМБ. В зависимост от броя на заетите лица тези предприятия са изключително разнообразни и варират от 20 до 450 души. Поради тази причина за нуждите на анализа са подбрани водещи предприятия с различна численост на персонала – големи – над 200 души, средни – до 200 души и малки – с численост до 100 души. Тази структура отразява в голяма степен структурата на сектора по критерии численост на персонала.

Данните за общата численост по години за изследвания тригодишен период от 2008 до 2010 г. показват, че независимо от някои негативни тенденции в развитието на икономиката на страната, като цяло този показател е сравнително устойчив с лека тенденция към увеличение.

ТАБЛИЦА 22 ПРЕДПРИЯТИЯ И ЗАЕТИ ЛИЦА В ПЕРИОДА 2008-2010 г. В СЕКТОР ПММП

КИД 2008 (до четвърти знак)	Наименование на сектора	Към 31.12.2008 г.		Към 31.12.2009 г.		Към 31.12.2010 г.	
		Предприятия	Заети лица	Предприятия	Заети лица	Предприятия	Заети лица
10.5	Производство на мляко и млечни продукти	10	1108	10	1171	10	1260

Източник: По данни на предприятията от сектора

2.6.1.3. Възрастова структура на зетия персонал

Актуалната възрастова структура на зетите в сектор ПММП към 31.12.2010 г. е посочена в Таблица 23. Тя се разпределя общо и по полов признак в шест възрастови групи, всяка от които обхваща десет годишен период, започвайки от 15 годишна възраст.

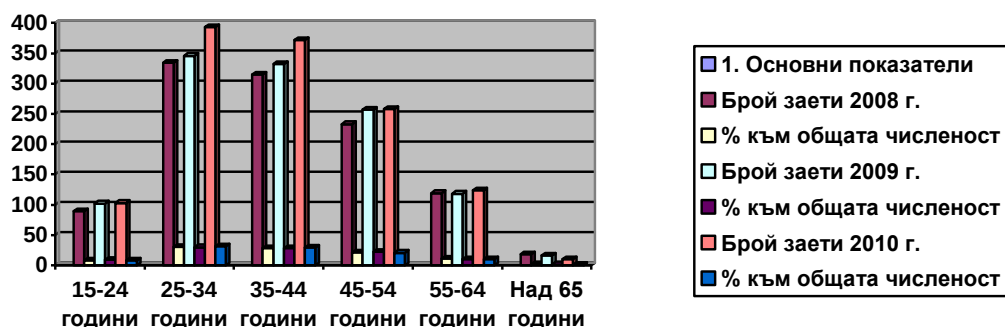
ТАБЛИЦА 23 ВЪЗРАСТОВА СТРУКТУРА НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР ПММП, 2010 г.

	15-24 години	25-34 години	35-44 години	45-54 години	55-64 години	Над 65 години	Общо
БРОЙ ЗАЕТИ	103	393	372	258	124	10	1260
В т.ч. – Мъже	84	257	228	154	65	6	794
- Жени	19	136	144	104	59	4	466
Дял от общата численост на зетите, %	8,17	31,19	29,52	20,48	9,84	0,80	100
В т.ч. – Мъже	6,67	20,40	18,10	12,22	5,15	0,48	63,02
- Жени	1,50	10,79	11,42	8,26	4,69	0,32	36,98

Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Фигура 14 илюстрира разпределението по възраст на зетите в сектор ПММП (2008-2010 г.)

ФИГУРА 14 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР ПММП ПО ВЪЗРАСТ В ПЕРИОДА 2008-2010 г. Изт.: Предприятия от сектора



От данните в Таблица 23 и Фигура 14 ясно се очертават следните основни характеристики на възрастовата структура на сектор ПММП:

Първо: Мъжете преобладават в сектора. Те са 63,02 % от общата численост на заетите през 2010 г.

Второ: Над 80 % от всички заети са във възрастовия диапазон от 25 до 54 годишна възраст, като най-голям относителен дял сред тях имат младите хора - възрастовата група от 25 до 34 години -31,19 %. След тях е възрастовата група на заетите от 35 до 44 години – 29,52 %. Това важи и за мъжете и за жените. Очевидно сектор ПММП е един млад сектор.

2.6.1.4. Динамика на възрастова структура на зетия персонал за периода 2008- 2010 г.

Този процес може да се проследи чрез анализа на данните в Таблица 24.

ТАБЛИЦА 24 ПРОМЯНА В ЗАЕТОСТТА ПО ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ В СЕКТОР ПММП (2008-2010 г.)

	15-24 години	25-34 години	35-44 години	45-54 години	55-64 години	Над 65 години	Общо
1. Основни показатели							
Брой заети 2008 г.	89	334	315	233	119	18	1108
% към общата численост	8,03	30,14	28,43	21,03	10,74	1,63	100,00
Брой заети 2009 г.	102	346	332	257	118	16	1171
% към общата численост	8,71	29,55	28,35	21,95	10,08	1,36	100,00
Брой заети 2010 г.	103	393	372	258	124	10	1260
% към общата численост	8,17	31,19	29,52	20,48	9,84	0,80	100,00
2. Производни показатели							
2.1. Изменение на заетите: 2009/2008 г.	114,61	103,59	105,40	110,30	99,16	88,88	105,69
Дял от общото намаление, %							
2.2. Изменение на заетите 2010/ 2009 г.	100,98	113,58	112,05	100,39	105,08	62,50	107,60
Дял от общото намаление, %							
2.3. Изменение на заетите 2010/ 2008 г.	115,73	117,66	118,10	110,73	104,20	55,55	113,71
Дял от общото намаление, %							
2.4. Процентно намаление на заетите през 2010/2008 г., %						44,45	

Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Данните показват, че посочените характеристики за 2010 г. се отнасят и за целия период 2008 -2010 г. Очертана е устойчива тенденция към нарастване относителния дял на заетите във възрастовия диапазон от 25 до 54 годишна възраст, в това число за мъжете и жените по отделно. Това е за сметка на намаляване относителния дял на заетите във възрастовите диапазони от 55 до 64 г., над 64 г. и диапазона 15-24 г. Освен това Таблица 24 показва, че броят на заетите във възрастовия диапазон от 25 до 54 годишна възраст нараства и абсолютно.

Въз основа на изложеното може да се направи извода, че тенденциите в динамиката на възрастовата структура и заетостта в сектор ПММП са в положителна посока. Това показва, че фирмените ръководства от сектор ПММП управляват успешно човешките ресурси в сектора от гледна точка създаването и поддържането на ефективна възрастова структура на заетите.

2.6.1.5. Професионална структура на зетия персонал

Актуалното състояние на професионалната структура на сектор ПММП дават данните в Таблица 25, които са за 2010 г. По разширена представа за динамиката на тази структура за периода 2008-2010 г. дават данните в Таблица 26.

ТАБЛИЦА 25 Квалификационна структура на зетите в сектор ПММП през 2010 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД)

№ по ред	Категория персонал	Броя	Относителен дял, %
1.	Ръководители	35	2,77
2.	Специалисти	72	5,68
3.	Техници и приложни специалисти	114	9,03
4.	Помощен административен персонал	90	7,12
5.	Персонал, зает с услуги, търговия и охрана	-	-
6.	Квалифицирани работници	-	-
7.	Машинни оператори и монтажници	202	16,07
8.	Професии, не изискващи специална квалификация	499	39,63
9.	Без професионална група	248	19,70
	ОБЩО ЗАЕТИ:	1260	100

Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Най-голям брой зети в сектора, средно около 40 на сто за периода 2008-2010 г., са в клас 8 на ЕКПД – „Професии, неизискващи специална квалификация” виж Таблица 25. След тях се нареждат зетите от клас 7 – „Машинни оператори и монтажници” с около 15-16 на сто, следвани и Квалифицирани производствени работници и сродни на тях занаятчии. На четвърто и пето място се нареждат зетите в клас 3 – „Техници и приложни специалисти” и „Специалисти”, чийто процент от общия е по-малък от 10% за всяка група. След тях по брой е клас 1 – „Ръководителите”.

ТАБЛИЦА 26 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР ПММП ПО КЛАСОВЕ НА ЗАЕМАНИТЕ ДЛЪЖНОСТИ ПО НКПД И ПОДСЕКТОРИ ПО КИД-2008 (2008-2010 г.)

Подсектори на КИД-2008 / класове на НКПД	Брой зети по класове на НКПД									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	ОБЩО
2008 г. Общо	31	65	98	79	-	-	171	441	223	1108
В т.ч. по под сектори от КИД:										
2009 г. Общо	34	68	105	83	-	-	180	465	236	1171
В т.ч. по под сектори от КИД:										
2010 г. Общо	35	72	114	90	-	-	202	499	248	1260
В т.ч. по под сектори от КИД:										

Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Анализът на информацията по двете таблици дава основание да бъдат направени следните изводи:

- Обективна особеност на сектор ПММП потребяването на значителен обем човешки ресурси – около 40 на сто, за който не се изисква специална квалификация. Количеството и динамиката на зетите от този клас са устойчиви за изследвания период, което показва че това е трайна тенденция в развитието на човешките ресурси.

- Сравнително малък е броят на заетите от клас 1 и клас 2 където са ангажирани висококвалифицираните специалисти, инженери, технолози, икономисти, юристи, търговци, ветеринарни лекари, еколози и др.
- Имайки предвид конкретното използване от страна на фирмените ръководства на един или друг код от НКПД не унифицирано, сиреч еднакво за еднаквите длъжности в отделните предприятия, информацията придобива известна условност, която обаче в никакъв случай не поставя под съмнение направените изводи.

2.6.1.6. Образователна структура на зетия персонал

Определен интерес за анализа представлява образователната структура на зетия персонал и в каква степен тя съответства на професионалната структура, тъй като както е известно НКПД свързва всяка професия и длъжност с определена професионална квалификация.

ТАБЛИЦА 27 ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА ПЕРСОНАЛА В СЕКТОР ПММП ЗА ПЕРИОДА 2008-2010 г.

Показатели	2008 г.			2009 г.			2010 г.		
	Висше	Средно	Основно	Висше	Средно	Основно	Висше	Средно	Основно
БРОЙ НА ЗАЕТИТЕ	149	823	136	235	845	91	221	937	102
ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ, %	13,45	74,28	12,27	20,07	72,16	7,77	17,54	74,36	8,10
Заети в NN.N под сектор									
Относителен дял, %									
Заети в NN.N под сектор									
Относителен дял, %									
При необходимост могат да се добавят допълнителни редове									

Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Информацията в Таблица 27 показва две устойчиви тенденции в динамиката на образователната структура на сектора. Първата е свързана с относителното и абсолютно нарастване броят на заетите с висше и средно образование, чийто общ относителен дял за изследвания период нараства от 77 на 82 на сто спрямо общата численост.

Втората тенденция е свързана с устойчивото намаление на заетите с основно образование – от 13,45 на 8,10 на сто за периода.

Сравнението на данните за образователната структура на персонала в Таблица 26 и данните за структурата на заеманите длъжности по класове на НКПД посочени в Таблица 25 показват интересна особеност: относителния дял на заетите за изследвания период в клас 8 на НКПД – „Професии, не изискващи специална квалификация“ е около 20 на сто, а относителния дял на заетите с основно образование е около 10 на сто. Това означава, че на половината работни места, за които не се изисква специална квалификация и съответстващите им длъжности работят лица с по-високо образование от изискуемото за длъжността по НКПД.

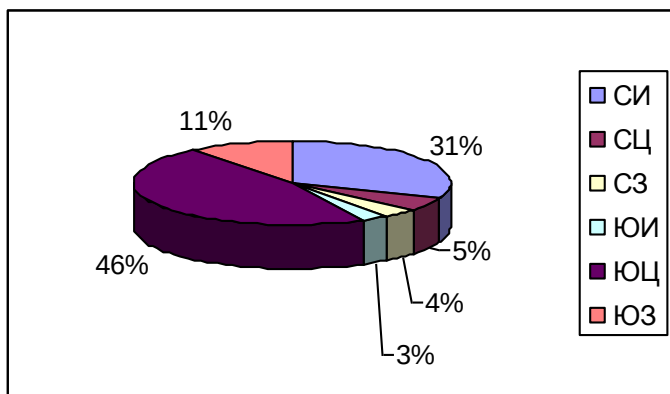
2.6.1.7. РЕГИОНАЛНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИЯ ПЕРСОНАЛ

Следващите фигури и цифри показват какво е разпределението на заетите в различните планови региони на България. От административна гледна точка България е зонирана в 6 планови-икономически региона:

- Северозападен регион: Области Видин, Враца, Монтана, Ловеч, Плевен
- Северен-централен регион: Области Велико Търново, Габрово, Русе, Разград, Силистра

- Североизточен регион: Области Добрич, Шумен, Варна, Търговище
- Югоизточен регион: Области Бургас, Ямбол, Сливен, Стара Загора
- Южен-централен регион: Области Пазарджик, Пловдив, Смолян, Кърджали, Хасково
- Югозападен регион: Области София-град, София област, Благоевград, Кюстендил, Перник

ФИГУРА 15 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАЕТИТЕ В СЕКТОР ПММП ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ, 2010 г.



Източник: Информацията е по данни на предприятията от сектора

Фигура 15 ясно показва, че разпределението на заетите в ПММП е съсредоточено предимно в два района на планиране – Южен централен - 46 на сто и Североизточен – 31 на сто. Заедно с Югозападния район -11 на сто, в тях са ангажирани 88 на сто от заетите в сектора.

2.6.2. ВОДЕЩИ ПРОФЕСИИ И ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ

2.6.2.1. Разпределение на професиите и специалностите в сектор ПММП спрямо Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления.

Разпределението на професиите и специалностите по клас спрямо Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления е дадено в следващата таблица :

ТАБЛИЦА 28 ПРОФЕСИИ В СЕКТОР ПММП СПОРЕД КЛАСИФИКАТОРА НА ОБЛАСТИТЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО НАПРАВЛЕНИЕ. Източник: КОВОПН и НКПД

Шифър	Области на висше образование	Шифър	Професионални направления
5	Технически науки	5.12	Хранителни технологии
6	Аграрни науки и ветеринарна медицина	6.4	Ветеринарна медицина
3	Социални, стопански и правни науки	3.6	Право
		3.8	Икономика

Източник: ПМС№125 от 24.06.2002 г. за утвърждаване Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления/КОВОПН/

ТАБЛИЦА 29 ПРОФЕСИИ И СПЕЦИАЛНОСТИ СПОРЕД КЛАСИФИКАТОРА НА ОБЛАСТИТЕ НА ВИШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРОФЕСИОНАЛНОТО НАПРАВЛЕНИЕ В СЕКТОР ПММП

Код	Тип	Наименование	Клас 1	Клас 2	Клас 3	Клас 4
5.12	Хранителни технологии	Специалист по технически науки				
2149	Професия	Инженер-технолог				
2149 6025	Специалност	Инженер-технолог хранително-вкусова промишленост				

6.4.	Ветеринарна медицина	Ветеринар				
2250	професия	Ветеринар				
2250 7014		Ветеринарен лекар				
3.8	Икономика	Икономист				
2631	Професия	Икономист				

Разпределението на професиите и специалностите в сектор ПММП спрямо Класификатор на областите на висше образование и професионалните направления – Таблица 29 и според НКПД – Таблица 28 показва, че техническото и технологично равнище на производствения процес в сектор ПММП изисква три професии от три области на висшето образование. Същото се отнася и по отношение на специалностите с изключение на тези от професия „икономист“, които са профилирани в няколко направления.

2.6.2.2. Водещи професии в ПММП.

Професията е вид трудова дейност, за която се организира определен вид професионално образование и професионално обучение и която изисква определен вид специализирани познания и умения. Професия се придобива след продължително и задълбочено изучаване на комплекс от умения в дадена област и е съпроводено с прилагането на придобитите теоретични и практически знания за оценяване на нивото на усвояване на професията.

В различните сфери на дейност се различават различни професии и водещи са различни знания и умения. Водеща е тази професия в съответния бранш, която предоставя пълното и цялостно познание за областта и е един от основните фактори за осъществяване на процесите в сектора.

За да се дефинират точно и коректно водещите професии в сектора "ПММП" ще използваме като база НКПД.

Както беше посочено в Таблица 26, професиите за сектор "ПММП" обхващат в различна степен Клас 1, Клас 2, Клас 3, Клас 4, Клас 7 и Клас 8 на НКПД.

Водещите професии в сектора са разпределени в следните единични групи на НКПД-2011:

2149 Специалисти по технически науки

Инженер-технолог, хранително-вкусова промишленост –
код по НКПД 2149 6025

2133 Специалисти по опазване на околната среда

Еколог – код по НКПД 2133 6001

7233 Механици и монтьори на промишлени и селскостопански машини и оборудване

Механик промишлено оборудване – код по НКПД 7233 2009

7513 Работници по производство на млечни продукти

Производител, млечни продукти – код по НКПД 7513 2003

7549 Други квалифицирани работници и занаятчии

Лаборант – код по НКПД 7549 2005

7543 Анализатор, контролър качество – код по НКПД 7543 3010

2.6.2.3. Компетенции на водещите професии.

Компетенциите не могат да бъдат постигнати напълно - завинаги, защото те отразяват динамиката на средата. Съгласно дефиницията на TENCCompetence компетенцията се разглежда като измерима способност на даден човек да действа качествено и резултатно за справяне с

конкретни проблеми, събития или задачи, които възникват в конкретна ситуация и област (учене, работа, спорт и т.н.). Когато ситуацията, събитията и резултатите се променят, същото се случва и с описанията на компетенциите. Компетенцията има предсказуема стойност само в сравними ситуации с подобни типове събития. Компетенциите се разделят на три основни вида – ключови компетенции, специализирани и допълнителни. Ключовите компетенции са тези компетенции, без които организацията не би оцеляла и не би се развивала в икономически, финансов и технически план. Специализираните компетенции са особените, характерните компетенции за предприятието и сектора, благодарение на които се различават от останалите предприятия в другите браншове. Те придават спецификата на същността на предприятието и бранша. Допълнителните компетенции са спомагателни компетенции, които поддържат и подпомагат основните двигатели на развитието на компанията. Те също имат своята роля, която не бива да бъде подценявана.

Водещите компетенции не бива да бъдат обвързвани само и единствено със спецификата на сектора. За по-пълнен и задълбочен анализ следва да се разгледат различните типове длъжности, които се срещат в предприятията за сектора. В повечето случаи в различните компании в сектора е възможно да се различават имената на длъжностите, поради което и цитираните тук длъжности са обяснени с цел показване на ролята на длъжността в предприятието.

Ето и професионалните компетенции, нужни за всяка една посочените в т. 2.6.2.3. позиции:

1. Инженер-технолог, хранително-вкусова промишленост – код по НКПД 2149 6025

- Познава нормативните актове, стандарти и вътрешни инструкции, касаещи производството на млечни продукти;
- Познаване на технологичните стандартизационни документи в областта на млекопреработването;
- Познава технологията и контрола на технологичните процеси при производството на храни и напитки;
- Извършва основни видове техно-химичен контрол и анализ на суровините, материалите и готовата продукция;
- Познава нормативните документи по ЗБУТ, противопожарна безопасност и околната среда.

2. Лаборант – код по НКПД 7549 2005

- Познаване на всички нормативни документи, свързани с пряката работа;
- Извършване на лабораторен контрол на изходните суровини и продукти;
- Прилага съвременни методи за техно-химичен и микробиологичен контрол на суровини, материали, полуготови и крайни продукти в хранително-вкусовите производства;
- Работи със специфичното оборудване в лабораториите;
- Наблюдава и отчита стойностите на контролираните параметри в изследваните обекти;
- Осъществява контрол по време на технологичните процеси – входящ, текущ и на крайния продукт;
- Разбира физикохимичната същност и етапите на технологичните процеси в хранително-вкусовите производства.

3. Анализатор, контролор качество – код по НКПД 7543 3010

- Познаване на системата за ДПП и стандартизационните документи, свързани пряко с дейността на предприятието;



- Познаване и спазване стандартите на системите за качество ISO, HACCP;
- Спазва правилата за безопасна работа в производството;
- Осъществява контрол на дейностите, свързани с опазване на околната среда;
- Взема проби за лабораторен анализ, оценява качеството на суровините и материалите по органолептични, микробиологични, физикохимични показатели;
- Контролира изпълнението на процедурите за добри производствени практики и документирането им;
- Контролира системата за мониторинг на критичните контролни точки при функционирането на HACCP;
- Контролира процедурите за управление на системите за качество при ПММП;
- Осъществява контрол на процедурите по вземане на проби и проследяването им в лабораторията за анализ.

4. Производител, млечни продукти, майстор сиренар – код по НКПД 7513 2003

- Умее да приема, съхранява и преработва суровини и материали и умело използва и обслужва машини, апарати, уреди и инсталации при ПММП;
- Спазва здравословни и безопасни условия на труд и хигиенните норми и изисквания при производството на мляко и млечни продукти съгласно ISO и HACCP в млечната промишленост;
- Познава суровините и материалите за производство на мляко и млечни продукти – видове, свойства, биохимични, физикохимични, микробиологични процеси;
- Познава технологиите за ПММП;
- Познава основните машини, уреди и апарати за производство на млечни продукти;
- Познава разходните норми на суровини и материали, влагани в производството.

5. Механик промишлено оборудване – код по НКПД 7233 2009

- Осигурява здравословни и безопасни условия на труд;
- Открива и отстранява възникнали повреди в машините, съоръженията, апаратурата и оборудването; установява причините за възникналите аварии;
- Осигурява условия за надеждна и безаварийна работа, правилна експлоатация на видовете оборудване, инсталации, установки, машини и приспособления;
- Установява причините за преждевременно износване на детайли и възли, анализира причините, предлага дейности за намаляване;
- Извършва периодични прегледи и прави предложения за планови ремонти. Ремонтира (подменя) аварирани възли и детайли.

6. Еколог – код по НКПД 2133 6001

- Прилага превантивни и коригиращи мерки за безопасна работа;
- Съдейства за реализиране на политиката по опазване на околната среда;
- Познава законодателството, стандартите и нормативите, касаещи дейностите свързани с екология – опазване на околната среда и използване на природните ресурси;
- Познава производствената и организационна структура на предприятието и перспективите за развитие;
- Познава технологическите процеси и режим на производство;
- Познава реда за провеждане на екологични експертизи;
- Участва в проверката за съответствие на техническото състояние на оборудването с изискванията на околната среда и рационалното използване на природните ресурси.



2.6.3. ОРГАНИЗАЦИЯ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

В последните години, особено след навлизането на България в ЕС започнаха реформи в образователната система, които имат за цел да синхронизират европейските стандарти и националното ниво на обучение. Разработи се Национална стратегия за продължаващото професионално обучение за периода 2005-2010 г. Тази стратегия е насочена към осигуряването на подходящо образование и професионално обучение за подобряване на пригодността на заетост на работната сила, тъй като се счита, че в процеса на прехода към пазарна икономика и реструктурирането на производството в България има разминаване между качеството на работната сила и новите потребности. Това показва състоянието на пазара на труда, където предлагането е повече от търсенето и в същото време качествените характеристики на незаетата работна ръка не отговарят на качествените изисквания на бизнеса и предлаганите работни места.

Нормативните документи, които засягат и касаят образованието са:

- Конституция на Република България – заложили са основните принципи за свободно развитие на образованието и правото на всеки да се образова.
- Кодекс на труда – регламентира правата на заетите при обучение на база споразумение между работодател и работник.
- Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО) – залага нормативните изисквания спрямо началното и продължаващото професионално обучение с цел гарантиране на качеството му, определя функциите на системата за такъв вид обучение.
- Закон за висшето образование (ЗВО) – урежда устройството, функциите, управлението и финансирането на висшето образование и неговата синхронизация спрямо европейските тенденции.
- Закон за насърчаване на заетостта – формулира мерките на пазара на труда за увеличаване на заетостта и повишаване на квалификацията на работната сила, като въвежда стимули за работодатели и регламентира видовете продължаващо професионално обучение.

Други нормативни актове са: Закон за занаятите, Закон за народните читалища, Конвенция за техническо и професионално образование.

Институциите, отговорни за образованието и обучението са:

- Министерски съвет;
- Министерство на науката и образованието;
- Министерство на труда и социалната политика;
- Агенция по заетостта;
- Национална агенция за професионално образование и обучение;
- Отрасловите министерства;
- Представителните организации на работодателите и на работниците и служителите;
- Регионалните структури на институциите и др.

В следващите Таблица 30, Таблица 31 и Таблица 32 се дава информация за видовете специалности и професии, предлагани от Професионални училища, Висши учебни заведения (ВУЗ) и Центрове за професионално обучение (ЦПО) в различните регионални области в страната.

Професионалната подготовка и високата степен на образование е една от качествените характеристики на заетите лица. Образователната подготовка на служителите в тяхната професия им дава знания и конкурентноспособност на пазара на труда и покачва възможността за тяхната реализация.

Професия по специалността се придобива чрез завършване на училища за средно образование и висши учебни заведения. Не е за подценяване и обучението в Центрове за професионално обучение (ЦПО), чиято роля също е получаване на теоретични знания и придобиване на специфични практически умения чрез професионално обучение и преквалификация в съответната сфера. Целта им е повишаване на нивото на компетентност и преодоляване разминаването между квалификацията на работната сила и новите потребности на пазара на труда, за да се получи съответствие между търсенето и предлагането.

МЗХ финансира 10 училища по хранително-вкусова промишленост. Утвърдени са специалности във всички сфери на хранително-вкусовата промишленост: оператор, организатор на производството, технолог и др. Разкриват се специалности, свързани с технология и мениджмънт на съответното производство.

ТАБЛИЦА 30 Специалности в сектор ПММП, предлагани в професионалните училища в отделните региони на България. Източник: МОМН

Населено място	Наименование на професионалното училище	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността
гр.Лозница	Професионална гимназия по селско стопанство и ветеринарна медицина,	640010 - Ветеринарен техник			
Видин	ПГ" Проф. Асен Златаров"	541020 – Оператор в хранително-вкусовата			
Ямбол	ПГХТТ	541060 – Техник Контрол на качество и безопасност на храни и напитки			
Пловдив	ПГХТТ	541060 – Техник - Контролна качество и безопасност на храни и напитки	541010 – техник Машини и съоръжения за ХВП	5240402 - Технологич. и микробиолог. контрол в хранително-вкусови производства	
Стара Загора	Професионална гимназия по ветеринарна медицина "Иван П. Павлов"	640010 -Ветеринарен техник			
Добрич	Професионална гимназия по ветеринарна медицина	640010 -Ветеринарен техник			

Ловеч	Професионална гимназия по ветеринарна медицина	640010 -Ветеринарен техник			
Костинброд	Професионална гимназия по ветеринарна медицина и селско стопанство	640010 -Ветеринарен техник			
Русе	Професионална гимназия по селско стопанство	640010 -Ветеринарен техник			
Пазарджик	Професионална гимназия по селско стопанство	Ветеринарен техник			

Средните кадри са гръбнака на сектор ПММП. Като количество и специалности те са преобладаващи в сектора, което определя тяхната важна роля. Анализът на данните в Таблица 30 показва, че макар и неравномерно цялата страна и всички икономически райони са обхванати в различна степен от системата на професионалните гимназии в сферата на ХВП. Те обучават средни кадри по следните специалности: Ветеринарен техник, Оператор в хранително-вкусовата промишленост, Техник Контрол на качеството и безопасност на храни и напитки, Техник на Машини и съоръжения за ХВП и Технолог и микробиологичен контрол в хранително-вкусови производства. Тези специалности обхващат изцяло необходимата за сектора средна професионална квалификация. През годините професионалната и образователната структура на сектора е променяна главно по линия на средните кадри. Що се отнася до количеството кадри необходими за нуждите на отрасъла такава оценка не е правена и това може да се приеме като една важна задача на браншово равнище при бъдещото управление на този процес.

таблица 31 Специалности в сектор ПММП, предлагани във Висшите училища в отделните региони на България. Източник: МОМН

Населено място	Име на университета	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността
Пловдив	Аграрен университет	Специалност Животновъдство				
Стара Загора	Тракийски университет	Специалност Ветеринарна медицина	Специалност Животновъдство			
Пловдив	Университет по хранителни технологии	Специалност Технология на млякото и млечните продукти				
София	Лесотехнически университет	Специалност Ветеринарна медицина				

Исторически формираната структура на българската икономика и свързаното с нея висше образование са създали и утвърдили ВУ и специалности тясно свързани с ХВП. В страната има 4 ВУ, в които в 4 образователни степени – специалист, бакалавър, магистър и доктор, се обучават кадри за ХВП. Това са: Аграрен университет гр. Пловдив, Университет по хранителни технологии гр. Пловдив, Тракийски университет СТ. Загора, Лесотехнически университет гр. София. Освен тях в системата на ССА има два научни института по проблемите на ХВП. В научно изследователските сектори на ВУ и в отделни научни секции на научни институти към БАН се изучават и разработват различни проблеми на ХВП. Всичко това е една добра предпоставка за научното обслужване на сектора, както от гледна точка на кадри с висше специално образование, така и от техническа и технологична гледна точка.

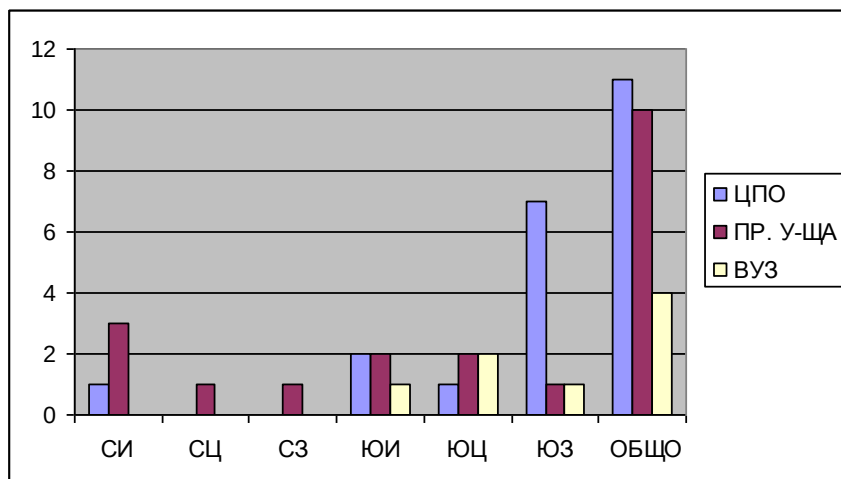
Кадрите с висше специално образование са водещи в сектор ПММП. Те заемат ръководните длъжности в предприятията и носят основните задължения и отговорности за цялостния производствено - технологичен процес. Тяхната роля непрекъснато нараства, което показват и данните за динамиката на броя им.

Съществуващите ВУ и научни институти изцяло удовлетворяват нуждите на сектор ПММП от специалисти с висше образование и секторът не изпитва кадрови затруднения.

ТАБЛИЦА 32 Специалности в сектор ПММП,, предлагани в центровете за професионална подготовка в отделните региони на България. Източник: Регистър на ЦПО в НАПОО

Населено място	Наименование на центъра за професионална подготовка	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността	Код и име на специалността
София	„Национален инсталационен съюз“	31193022 „Техник-технолог в ХВП“			
София	ССА	8273 ед.група „Оператор ХВП“			
Пловдив	„Ел Би Лакт“ООД	7411-ед. група „Работник ХВП“			
Ботевград	„Контеса“АД	7411-ед. група „Работник ХВП“			
Хасково	СД"Комп- добрева и съдружие"	7411-ед. група „Работник ХВП“			
Благоевград	„АБС-Е“ ЕООД	7411-ед. група „Работник ХВП“			
София	„Съюз по ХВП при ФНТС“	7451 –ед. група „Лаборант ХВП“	8273 ед.група „Оператор ХВП“	31193022 „Техник-технолог в ХВП“	
София	„Балканики травъл енд консултинг сървисиз“ЕООД	31193022 „Техник-технолог в ХВП“			
Добрич	„Център за професионално обучение, знание и прогрес“	828120154 „Монтьор ХВП“			
Казанлък	„Аполис“	8273 ед.група „Оператор ХВП“	7411-ед. група „Работник ХВП“		
Бургас	„Стил – Саркис Алтънджиян“ЕТ	8273 ед.група „Оператор ХВП“			

ФИГУРА 16 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ОБУЧИТЕЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ В СЕКТОР ПММП (ПО РАЙОНИ ЗА ПЛАНИРАНЕ, 2010 г.). Източник: РЕГИСТЪР НА ЦПО В НАПОО, ИНФОРМАЦИЯ ОТ МОМН И МЗХ



Данните показват, че като правило ЦПО са съсредоточени в големите градове на Южна България – София, Пловдив, Казанлък, Ст. Загора, Бургас, където очевидно има възможности за организиране на обучителна дейност. Слабо е разпространението на ЦПО в Северна България и особено в Северозападен и Северно централен район.

Обхватът на специалностите, по които ЦПО обучават включва пет основни за сектора специалности: „Работник в ХВП“, „Лаборант“, „Оператор ХВП“, „Техник-технолог ХВП“ и „Монтьор ХВП“. Този обхват може да се оцени, като достатъчен на този етап, тъй като не остават основни професии извън него.

Някои от предприятията в бранша извършват обучителна дейност чрез ЦПО, но ката цяло дейността в това направление е недостатъчна. Тази дейност би следвало да се организира така, че до нея да имат достъп предприятия от различни икономически райони на страната, по специалности търсени от предприятията и по обучителни програми съобразени с интересите на предприятията. Това предполага формирането и провеждането на една обща и целенасочена политика по професионално образование и обучение в сектора, която за момента липсва.

2.6.4. ФОРМИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВО С УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ И ЦЕНТРОВЕ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

Формите за взаимодействие и сътрудничество с учебни заведения и ЦПО отразяват степента на развитие на тази дейност на ниво сектор.

Една от най-разпространените форми е обучението и утвърждаването на добрите практики в производствения процес. Това се извършва чрез обучение и въвеждане в работата на всички новопостъпващи служители от по-старши служител. Провеждат се първоначални и периодични инструктажи на служителите в предприятието. В случай на нужда – се предоставя възможност за участие както във вътрешно-фирмено обучение с цел придобиване на нови и утвърждаване на придобитите вече знания.

В последните години като ефективна форма се утвърди сътрудничеството с Професионалните гимназии. Ежегодно, в продължение на цялата учебна година, ученици от 12 клас в гимназията посещават предприятия от сектора и провеждат там своята производствена практика. Друга форма свързана с повишаване образователното и квалификационно равнище на персонала е участието в курсове провеждани от ЦПО, което се развива изолирано на фирмено равнище.

Няколко са основните изводи, които характеризират състоянието и организацията на работата свързана с професионалното образование и обучение на заетите в сектор ПММП:

- Липсва браншова стратегия за професионалното обучение и образование в сектор ПММП.
- Липсват собствени акредитирани организационни структури и програми за обучение на различните категории персонал, които изцяло да са съобразени с нуждите на предприятията от сектора.
- Недостатъчно е сътрудничеството с ВУ, научни институти, частни научни структури и др. в сферата на професионалното образование и обучение на висшите кадри от сектора.
- Не се използват в необходимата степен възможностите за обучение предоставяни по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“.
- Недостатъчно е участието в обучителни проекти.

Раздел 3. ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРОИЗВЕЖДАНИТЕ ПРОДУКТИ.

Стремежът на хората да осигурят храната си включва амбицията им да увеличат добива на мляко от различните видове животни, с което да произвеждат различни хранителни продукти от него, да усъвършенстват тяхното качество, да удължават съхранението им, за да получат повече рационалност в храненето, повече здраве и дълголетие. Така, с течение на времето се създава млечната промишленост и тя става един от най-важните клонове на хранителната промишленост. В България тя е специфична и се развива самостоятелно, без подражание на други страни. От хилядолетия животновъдството е основен поминък на голяма част от населението, населявало българските земи. Многобройните овчари в стремежа си да създадат по-трайни продукти за храна през неблагоприятния сезон полагат основите на млекопреработването у нас. Когато преди 13 века прабългарите на хан Аспарух идват по нашите земи, редом с добрата организация е донесена и една оригинална млечна напитка – кумис. Млечната промишленост в България от създаването си до днес, векове наред, е извървяла и върви по пътя на усъвършенстване, въвеждане на нови технологии и иновации, но традицията и уникалният вкус на българското кисело мляко и българските млечни продукти, известни в цял свят, успява да се съхрани и запази за днешните и идни поколения.

По своя химичен състав и биологични свойства млякото е един от най-пълноценните продукти от животински произход. То е незаменима храна за кърмачетата, първостепенен продукт за бременните и кърмачките, основна храна за болните и старите хора, пълноценна храна при профилактичното хранене.

Млякото е жизнено необходимо за растежа и развитието на организма. Без него правилното развитие на кърмачето е невъзможно. Млякото е пълноценна и незаменима храна и за децата от предучилищна възраст и представлява повече от половината от полагаемото се дневно количество храна. В ученическата възраст млякото също се използва широко като пълноценен и незаменим хранителен продукт. В ученическата възраст то заема една трета от дневното количество храна, а за юношеската — една четвърт. Млякото е особено ценно като незаменим хранителен продукт в лечебните и профилактичните диети. Млякото е основен хранителен продукт и за храненето на хората в напреднала и старческа възраст.

В храненето човекът използва различни видове млека: **краве, овче, козе, биволско, кобилешко и др.** Най-широка употреба има кравето мляко. То се използва в почти всички страни в света. Млякото се консумира директно, а и от него се приготвят най-разнообразни млечни продукти: масло, кисели млека, различни сирена (топени, твърди, саламурени), извара и др. Млякото се използва за приготвяне на различни комбинирани храни, ястия и десерти не само при домашни, но и при промишлени условия.

Млякото и млечните продукти внасят разнообразие в храненето на човека, подобряват вкуса на храната, повишават хранителната и биологичната и стойност и имат голямо предпазно и лечебно действие.

През XIX и XX в. на основата на развитието на химията, биохимията и физиологията науката доказва важното място на млякото и млечните продукти в храненето на човека и животните. Способността да се изработва мляко е присъща само на най-висшите гръбначни животни — бозайниците. В този смисъл млякото е резултат от продължителната еволюция на живота на Земята.



3.1.1. ХИМИЧЕН СЪСТАВ НА МЛЯКОТО

От особеностите на химичния състав на млякото зависи неговата биологична стойност, както и показателите на готовите млечни продукти и специализираните смеси. Затова и важен фактор е химичният състав на основните видове млека и млечни продукти. Водещо е кравето мляко, което се е утвърдило като най-подходящ заместител на женското мляко и се използва най-широко като храна от човека.

Млякото от различните домашни животни се различава значително по химичен състав. В кравето мляко, което в сравнение с другите млека е най-добре проучено, са открити стотици химични вещества. Общопризнато е, че млякото е ценен източник на белтъчини. Съдържащите се в млякото млечна захар (лактоза) и млечна мазнина са характерни само за него и не се срещат в този вид и структура в останалите хранителни продукти.

С най-високи енергийни и хранителни свойства се отличават биволското и овчето мляко.

Според характера на съдържащите се белтъчини млеката от различните домашни животни се разделят на казеинови (краве, овче, козе и биволско) и албуминови (кобилешко, магарешко и женско).

Кравето мляко не е напълно равностоеен заместител на женското в храненето на кърмачетата.

Белтъчините на кравето мляко образуват големи и плътни флокули, които сравнително по-трудно се разграждат. Това се обяснява с високото съдържание на казеин (чиито частици са по-големи) в кравето мляко в сравнение с женското. В женското мляко, а също и в кобилешкото и магарешкото се съдържа повече албумин, чиито частици са десетократно по-малки. В стомаха на кърмачето аутбуминовите млека образуват малки и нежни флокули, които по-лесно се смилат.

Хранителните вещества, които се съдържат в кравето мляко, се характеризират с определени специфични особености, на които ще се спрем накратко.

- **Белтъчини.** Млякото съдържа три вида белтъчини: **казеин (казеиноген), лактоалбумин и лак-тоглобулин.** Освен тях са установени и белтъчини в обвивката на мастните капки. Казеинът е основният млечен белтък. *Количеството му е 81,9% от общото количество млечен белтък.*
- Лактоалбуминът представлява 12,1%, а лактоглобулинът - 6% от общия млечен белтък. *Млечните белтъчини са свързани с фосфорната киселина и имат специфична и1082 колоидна структура.*
- **Казеинът** представлява **фосфопротеин**, в молекулата на който фосфорната киселина е естерна свързана с аминокиселините серин, треонин и др. Казеинът е свързан и с калция на млякото, при което се образува активен казеин-фосфат-калциев комплекс. Казеинът в млякото, който се намира във вид на калциеви соли, се нарича калциев казеинат. Под въздействието на киселини и сирищен ензим колоидното състояние на казеина се нарушава и млякото се пресича. Казеинът коагулира и под влияние на бактерии. Това свойство се използва в технологиите за производство на сирена и млечнокисели продукти.

таблица 33 **Химичен състав** **Източник: Химичен състав на млякото- Р. Петровски и В.Д. Ванхаген**

Показатели	Количество
Въглехидрати / в г /	
Лактоза	4,8
Галактоза	0,08
Органични киселини / в г /	
Лимонена	0,166
Млечна	0,140
Витамини / в мг /	
А	0,025
Бета- керотин	0,015
Д / в мкг /	0,05
Е	0,09
С	1,5
В 6	0,05
В 12 / в мкг /	0,4
Н / в мкг /	3,2
РР	0,1
Пантотенова киселина	0,38
В 2	0,15
В 1	0,04
Фолацин / в мкг /	5,0
В 4	23,6
Микроелементи / в мкг /	
Калий	148
Калций	122
Магнезий	13
Натрий	50
Фосфор	92
Хлор	110
Сяра	29
Микроелементи / в мкг /	
Желязо	67
Йод	16
Кобалт	0,8
Манган	6
Мед	12
Молибден	5
Олово	4
Селен	2
Флуор	20
Цинк	457
Хром	2

таблица 34 **Химичен състав на кравето мляко по К.С.Петровски и В.Д.Ванхаген – 1982 год. (на 10гр. продукт). Източник: Химичен състав на млякото- Р. Петровски и В.Д. Ванхаген**

Показатели	Количество
Вода / в г /	87,3
Соли / в г /	0,7
Белтъчини / в г /	3,2
Незаменими аминокиселини / в мг /	1 426
Валин	191
Изолевцин	189
Левцин	324
Лицин	261
Метионин	87
Треонин	153
Триптофан	50
Фенилаланин	171
Някои заменими аминокиселини / в мг /	
Аланин	98
Аргинин	122
Хистидин	90

Глутамин	717
Серин	186
Общо количество аминокиселини – заменими и незаменими / в мг /	3 417
Мазнини / в г /	
Общо	3,6
Триглицериди	3,5
Фосфолипиди	0,03
Холестерол	0,01
Мастни киселини / в г /	
Общо	3,41
Наситени	2,15
Мононенаситени	1,05
Полиненаситени	0,21
Линолова	0,09
Линоленова	0,03
Арахидонова	0,09

Лактоалбуминът е богат на сярна и жизненоважни аминокиселини. По физикохимични свойства кристалният лактоалбумин е близък до албумина на кръвния серум. Съдържанието на триптофан (аминокиселина с важно значение за растежа на организма) в лактоалбумина е около 4 пъти по-голямо в сравнение с другите млечни белтъчини. Лактоалбуминът се отличава и с високото си съдържание на лизин и фениланин.

Млечните глобулини притежават антибактериални свойства. Носители на имунни свойства са **евглобулинът** и **псевдоглобулинът**, които са близки до глобулите на кръвната плазма. В суроватката на млякото евглобулинът и псевдоглобулинът са около 10%. В коластрата количеството им достига до 90%.

Стандартизираното българско краве прясно мляко съдържа общ белтък 3,21%. Съотношението незаменими към общи аминокиселини е 45,31%. Количеството на отделните незаменими и заменими аминокиселини е показано на табл. 35.

ТАБЛИЦА 35 Съдържание на аминокиселини в кравето мляко **Източник: Научен институт по гастроентерология и хранене от Ф. Рибарова и колектив**

Аминокиселини	Количество в г на 100 г. продукт	Количество в г на 100г белтък	Скор в %
Незаменими			
Валин	0,18	5,75	115
Изолевцин	0,16	4,91	123
Левцин	0,30	9,41	134
Лизин	0,24	7,59	138
Метионин	0,08	2,38	
Цистин	0,02	0,77	90
Треонин	0,13	4,00	100
Триптофан	0,03	1,01	104
Тирозин	0,15	4,76	158
Фенилаланин	0,15	4,71	
Заменими			
Аланин	0,09	2,94	
Аргинин	0,11	3,28	
Аспаргин	0,25	7,67	
Глицин	0,05	1,57	
Глутамин	0,72	22,49	
Пролин	0,30	9,17	
Серин	0,15	4,82	
Хидроксипролин	-	-	
Хистидин	0,08	2,45	

3.1.2. ВИДОВЕ МЛЕКА

1. Козе мляко. *Химичният състав и свойствата на козето мляко са близки до тези на кравето.* Козето мляко има бял цвят, което се обяснява с ниското съдържание на каротин в него. В организма на козата каротинът под действието на ензима каротиназа се превръща във витамин А. По този начин каротинът, съдържащ се в храната на козата, преминава в млякото й основно като витамин А. При коагулиране белтъчините на козето мляко образуват по-нежни флокули в сравнение с кравето мляко. Масните капки на козето мляко са сравнително по-малки, поради което при утаяване се образува по-малко каймак. *Усвояемостта на козето мляко от организма е висока.* Съставът на козето мляко зависи от породата на козата и от климатогеографските условия, при които се отглежда (това важи за всички домашни животни). Характерно за козето мляко е по-високото съдържание на елементите калций, желязо и кобалт в сравнение с кравето мляко. Козето мляко се използва директно за храна и за приготвяне на различни сирена и други млечни продукти.

2. Овче мляко. По химичен състав овчето мляко се отличава значително от кравето.

Количеството на белтъчините, мазнините, калция, фосфора и кобалта, на витамините от група В е по-високо в сравнение с кравето мляко. Овчето мляко е богато на заменими и незаменими аминокиселини. Усвоява се добре от организма. Използва се широко за получаване на кисело мляко, сирене, масло, кашкавал и други млечни продукти.

3. Биволско мляко. Подобно на овчето мляко биволското съдържа по-голямо количество белтъчини и мазнини в сравнение с кравето мляко. По-богато е и на минерални вещества и витамини. От него се добиват кисело мляко, сирене, кашкавал и др. У нас то се смесва с краве мляко за производство на кисело мляко и други млечни продукти.

4. Кобилешко мляко. *Химичният състав на кобилешкото мляко (както и на магарешкото) е най-близък до състава на женското мляко.* Отличава се с високо съдържание на витамин С. В Русия, Монголия и други страни на Азия се използва за получаване на млечния продукт кумис.

5. Камилско мляко. По съдържание на основните хранителни съставки камилското мляко се отличава незначително от кравето мляко. Подобно на кобилешкото мляко то е богато на витамин С. В пустинните области се използва в пряно състояние и за приготвяне на разхладителни млечнокисели продукти.

3.1.3. МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ

1. Мляко на прах (сухо мляко). Получава се, като пастеризираното мляко се сгъстява в условия на вакуум до намаляване на обема 4 пъти и след това се изсушава. При изсушаване в пулверизационни сушилници се получава сухо мляко с голяма разтворимост. Сухото мляко е с влага до 4%. Трайността му при нехерметично опаковане е 3 месеца, а при херметично 8 месеца. Чрез добавяне на определено количество вода (според указанията) се получава т. нар. възстановено мляко.

Сухото мляко бива 3 вида: пълномаслено (25% масленост), полумаслено (15%) и обезмаслено. Количеството на белтъчините в обезмасленото мляко е 32%. Хранителната и биологичната стойност на сухото (и на възстановеното) мляко не се отличава от тази на прясното мляко.

2. Кондензирано пълномаслено мляко със захар. Предлага се за непосредствена консумация и за промишлена преработка. Млечното сухо вещество е 28,5%, маслеността - 8,5, захарта - 43,5%. Срокът на съхранение е 3 месеца от датата на производството.

3. Пълномаслено мляко с какао. Приготвя се от краве мляко, захар, какао на прах и царевично нишесте. Има сухо вещество 20%, захар 8%, киселинност 20 °Т, какао 2% и нишесте 0,7%. Съхранява се в хладилник и има срок на годност 24 ч. Обезмаслено мляко с какао „Шоко“. Приготвя се от прясно краве мляко, захар, какао на прах, нишесте, желатин и шоколадова есенция.. Съдържа захар 7%, нишесте 0,7% и има киселинност 19 °Т. Продава се в бутилки, в полиетиленови торбички или в други опаковки. Съхранява се в хладилник за 24 часа.

4. Фруктови млека („Ягода“, „Малина“, „Лимон“, „Портокал“ и др.). Приготвят се от обезмаслено краве мляко, захар, плодов сироп и плодова есенция. Фруктовите млека съдържат захар 8,5%, сух остатък 7,5% и имат киселинност 20 °Т.

5. Кисело мляко. Приготвя се по следния начин: Млякото се пастеризира и се оставя да престои 30 мин, без да се охлажда. Следва охлаждане до температура 45°С. След това млякото се заквасва с млечнокисела закваска и се в пластмасови кофички или друг вид опаковка. Оставя се да ферментира при температура 41—43°С. Коагулацията на млякото се извършва за 2 1/2—3 часа. Заквасеното мляко се охлажда за 3—4 часа до температура 8— 10°С. Съхранява се при определена температура. Киселите млека биват краве, овче, биволско или смес (краве и овче или краве и биволско). Белтъчините и мазнините в киселото мляко не се отличават по количество от тези в прясното мляко, от което е приготвено. Киселото мляко съдържа повече свободни аминокиселини, количеството на които се увеличава при престояването му. Аминокиселинният състав на кравето кисело мляко е посочен на таблицата.

ТАБЛИЦА 36 Съдържание на аминокиселини в кравето кисело мляко

Аминокиселини	Количество в г на 100 г. продукт	Количество в г на 100г белтък	Скор в %
Незаменими			
Валин	0,18	5,75	115
Изолевцин	0,16	4,91	123
Левцин	0,30	9,41	134
Лизин	0,24	7,59	138
Метионин	0,08	2,38	
Цистин	0,02	0,77	90
Треонин	0,13	4,00	100
Триптофан	0,03	1,01	104
Тирозин	0,15	4,76	158
Фенилаланин	0,15	4,71	
Заменими			
Аланин	0,09	2,94	
Аргинин	0,11	3,28	
Аспаргин	0,25	7,67	
Глицин	0,05	1,57	
Глутамин	0,72	22,49	
Пролин	0,30	9,17	
Серин	0,15	4,82	
Хидроксипролин	-	-	

Източник: Таблицата е разработена в Научния институт по гастроентерология и хранене от Ф. Рибарова и колектив .

6. **Важно биологично значение има млечната киселина в киселото мляко.** Тя се получава при разграждането на млечната захар под действието на млечнокиселите бактерии. Млечната киселина създава оптимални условия за развитие на млечнокиселите бактерии и потиска развитието на гнилостите и болестотворните бактерии в дебелото черво.

Киселото мляко подобрява стомашната секреция, нормализира перисталтиката на червата, намалява газообразуването, подобрява дефекацията, оказва пикочогонен ефект. То влияе успокояващо върху гладката мускулатура на съдовите стени и спомага за умерено понижаване на артериалното налягане.

Киселинността на киселото мляко трябва да бъде $100 \div 160$ °Т, температурата - до 10°C, а колититърът - 0,1.

7. **Подсладени кисели млека.** Приготвят се от краве, биволско и овче мляко, захар и бактериална закваска. Маслеността им е не по-малко от 4,4%, а захарта - 9,5%. Опакова се в полистиролови кофички или друг вид опаковка. Съхранява се при температура до 10°C.

8. **Айран.** Представлява напитка, приготвена от кисело мляко, разрежено с вода.

9. **Сметана.** Получава се от пастьоризирано прясно мляко. В зависимост от начина на получаване тя бива: незаквасена (сладка), заквасена (кисела), суроватъчна, шоколадова, фруктова и пр. Количеството на белтъчините в сметаната е около 2,2%, а мазнините са 15—45%. Сметаната съдържа минерални соли и витамините А и D. Има висока енергийна и биологична стойност.

10. **Извара.** Получава се от краве мляко, мътеница или смес от тях. В зависимост от маслеността на млякото тя бива безмаслена, полумаслена (10% мазнини) и пълномаслена (20%). Безмаслената безсолна извара се нарича диетична. Изварата е продукт с високо съдържание на белтъчини. Съдържанието на белтъчини в безмаслената извара е 19-20%, а в полумаслената и пълномаслената - около $14 \div 15\%$. По съдържание и усвояемост на аминокиселини изварата е един от най-пълноценните млечни продукти. Особено ценни са серосъдържащите аминокиселини (*метионин, цистин и цистеин*) и холинът. Профилактичната роля и диетичното значение на изварата се обуславят преди всичко от пълноценността на аминокиселинния ѝ състав.

ТАБЛИЦА 37 Съдържание на аминокиселини в диетичната извара

Аминокиселини	Количество в 100 г. продукт	Количество в 100 г белтък	Скоп в %
Незаменими			
Валин	0,81	6,25	125
Изолевцин	0,66	6,25	127
Левцин	1,29	5,09	132
Лизин	0,98	7,55	137
Метионин	0,34	2,61	
Цистин	0,07	0,56	91
Треонин	0,45	3,50	88
Триптофан	0,18	1,36	136
Тирозан	0,73	5,64	
Фенилаланин	0,66	5,07	179
Заменими			
Аланин	0,35	2,73	
Аргинин	0,47	3,64	
Аспаргин	0,90	6,98	
Глицин	0,20	1,57	
Глутамин	2,76	21,30	

Пролин	0,60	4,61	
Хистидин	0,37	2,82	

Източник: Съдържание на аминокиселини в млякото и млечните продукти, разработени в Научния институт по гастроентерология и хранене от Ф. Рибарова и колектив .

Суроватъчната извара, която съдържа само лактоалбумини и лактоглобулини, има висока усвояемост и подчертани защитни и лечебни свойства при чернодробни, сърдечно-съдови, бъбречни, стомашно чревни и други заболявания.

Млякото и изварата са едни от най-ценните продукти в профилактичното хранене (при работа в условия с вредности) и в рационалното хранене, особено за подрастващите и хората на умствения труд.

Към изварата могат да се добавят захар, есенции, подправки, плодове и др.

11. Сирене „Крема“ По консистенция наподобява изварата. Приготвя се от прясно краве мляко, сметана и закваска. Средната масленост на изходната смес от пълномаслено краве мляко или от обезмаслено мляко и сметана е 12 — 2,5%. Стабилизирането на сиренето „Крема“ се постига със сорбинова киселина или калиев сорбат. Водното съдържание е 53 ÷ 56%, маслеността - 32%, белтъчините - 9,79%.

12. Краве масло. По начина на производство кравето масло бива:

а) кисело сметанено - получава се от прясна пастьоризирана сметана, заквасена с чисти млечнокисели ароматообразуващи бактериални култури и претърпяла биохимичен процес на зреене;

б) сладко сметанено - получава се от пастьоризирана сметана, претърпяла биохимичен процес на зреене;

в) солено - получава се от пастьоризирана сметана, претърпяла или не биохимичен процес на зреене, с прибавка на готварска сол;

г) топено - получава се от сладко сметанено или кисело сметанено масло чрез претопяване. Според съдържанието на вода кравето масло бива два вида: краве масло с вода не повече от 18% и масло за чай с вода до 20%. По качествени показатели се предлагат три вида краве масло: екстра, първо и второ качество. Маслеността на различните видове краве масло е от 80 до 98,5%. Кравето масло екстра качество е с 16% вода, първо — с 16 и 20%, а второ — с 18 и 20% вода.

Маслото в търговската мрежа и в домашни условия се съхранява при температура до 10°C. Кравето масло с водно съдържание 16% има трайност от 3 до 6 месеца в зависимост от разфасовката, маслото за чай - от 2 до 4 месеца, а топеното масло - до 1 година.

Кравето масло има голямо значение (то е на първо място сред животинските мазнини) в рационалното, предпазното и диетичното хранене на човека. То съдържа повече от 84 вида мастни киселини, голяма част от които са с къси вериги, т. е. изградени са от 4 до 8 въглеродни атома (*маслена, каприонова, каприлова, капронова, миристинова*). Тези мастни киселини липсват в другите мазнини и те придават на кравето масло специфичния приятен вкус и аромат.

Кравето масло съдържа и значително количество ненаситени мастни киселини, чието количество обаче е по-малко в сравнение с това в растителното масло. В кравето масло се съдържат ценни млечни съставки като казеин, лактоза, минерални соли и др.

Доскоро в лечебното хранене при атеросклероза, хипертонична болест, заболявания на черния дроб и жлъчнокаменна болест се ограничаваше количеството на кравето масло във връзка с високото съдържание на холестерол в него. През *последните* няколко години се изясни, че съдържащият се в млечната мазнина (краве масло, сметана, каймак и др.) холестерол биологически се балансира с неколkokратно по-голямото количество лецитин. При биенето на кравето масло лецитино-белтъчният комплекс, който се намира в обвивката на мастните капчици, преминава във вътрешността им, а това създава възможност за още по-лесното му използване от организма. *Днес се смята за доказано (акад. А. А. Покровски), че кравето масло, както и сметаната и другите млечни продукти, съдържащи млечни мазнини, са подходящи за предпазно и диетично хранене в границите на определената дневна норма мазнини за всяка възрастова група.* Следва да се отбележи, че кравето масло съдържа и витамин А (1,2 мг%). При пържене кравето масло поради съдържащия се в него белтък започва да дими още при 120 ÷ 130°C и затова се препоръчва да се поставя във вече готовото ястие. Посочените особености на кравето масло и познанията, които има за него съвременната наука за храненето на човека, дават основание да се препоръчва в определено количество и за хората в напредналата и старческата възраст.

13. Сирене. Получава се от пастъризирани краве, овче, биволско и козе мляко или смес от тях. В зависимост от начина на подсирване сирената биват сирищни и млечнокисели. По начина произвежданото у нас сирене е бялото саламурено сирене - **овче, краве, козе, биволско и смес.**

- Подсирване, пресуване, зреене, окачествяване. То съдържа 16 - 25% белтъчини, 23 - 32% мазнини, 500 - 885 мг калций и около 550 мг фосфор. Под действието на сирищната мая млечните белтъчини коагулират в зърнеста материя. При узряване на сиренето в продължение на 45 дни при температура 16—18°C те пептонизират и малка част от тях се превръща в разтворими азотни съединения и аминокиселини, които му придават приятен вкус, повишават неговата смилаемост и усвояемост. Високото съдържание на натриев хлорид в сиренето (от 3 до 5%) и в саламурата (от 6 до 10%) затруднява консумацията на бялото саламурено сирене. Най-често то се обезсолява чрез изкисване във вода, в прясно или в разредено с вода кисело мляко. Обезсоленото по този начин сирене е по-приемливо за директна консумация. Бялото саламурено сирене се употребява у нас като ежедневна млечна храна не само за пряка консумация, но и за приготвяне на различни ястия, тестени изделия, пред ястия и десерти. Узрялото сирене в големи разфасовки (тенекии, кутии и др.) се съхранява при температура от 0 до 2 С в продължение на 10 месеца, а при температура от 2 до 5°C до 8 месеца. Срокът за съхранение на дребните разфасовки (вакуум фолио) е 20 дни при температура от 2 до 8°C.

ТАБЛИЦА 38 Съдържание на аминокиселини в овчето бяло саламурено сирене

Аминокиселини	Количество в г на 100г продукт	Количество в г на 100 г белтък	Скор в %
Незаменими			
Валин	0,99	6,38	128
Изолевцин	0,75	4,38	121
Левцин	1,45	9,29	133
Лизин	1,16	7,43	135
Метионин	0,36	2,30	86

Цистин	0,11	0,69	
Треонин	0,55	3,55	89
Триптофан	0,19	1,24	124
Тирозин	0,83	5,29	171
Фенилаланин	0,78	4,98	
Заменими			
Аланин	0,45	2,90	
Аргинин	0,48	3,10	
Аспарагин	1,08	6,91	
Глицин	0,25	1,61	
Глутамин	3,33	21,33	
Пролин	1,69	10,86	
Серин	0,74	4,72	
Хистидин	0,40	2,56	

Източник: Съдържанието на аминокиселини, разработени в Научния институт по гастроентерология и хранене от Ф. Рибарова и колектив .

- **Сирене „Вида“.** Спада, към групата на саламурените сирена. Приготвя се от краве мляко, сирищна мая, калциев двухлорид и бактериални закваски, които представляват лабораторно приготвени култури от млечнокисели бактерии. Формира се в шестостенни парчета с квадратни стени. Консистенцията му е мека, мажеща се. Цветът е бял до кремаво-жълт, а вкусът - специфичен (млечнокисел, сладникав). Маслеността му е 26%, а киселинността - 200°Т, каквато е и на бялото саламурено сирене. Готварската сол в сиренето „Вида“ е в граници от 2 до 4%, а в саламурата - от 6 до 8%, т. е. количеството ѝ е по-ниско в сравнение с бялото саламурено сирене. Срокът на зреене на сиренето „Вида“ е също 45 дни, а срокът за съхранение - 4 месеца при температура 4 - 6°С. Този нов вид саламурено сирене се отличава от бялото саламурено сирене по технологичния процес на получаване - сгъстяване на млякото след пастьоризацията му във вакуум - изпарител с непрекъснато действие;
- У нас са регламентирани за стандартно производство и други видове саламурени сирена: сирене „Мизия“ тип „Фета“ от краве или овче мляко; сирене „Миджур“ от овче мляко; сирене „Марица“ от краве мляко с прибавен белтъчен концентрат; бяло саламурено сирене „Шумен“, приготвено от овче мляко, обезмаслено краве мляко и мътеница, и др. Посочените саламурени сирена се различават основно по влаганите суровини, също и по някои елементи от технологичния процес;
- *Характерно за саламурените сирена е зреенето и съхранението им в силно солена саламура (8—10% готварска сол), което гарантира продължителното престояване на сиренето и безопасността му относно болестотворни микроорганизми. Единствен недостатък на саламурените сирена е високото съдържание на готварска сол, което налага изкисването им преди консумация;*
- Специални сирена, близки до бялото саламурено сирене, са сиренето в стомна и сиренето „Загорец“ (катък). Те се приготвят от овче мляко, като при първия вид заквасеното мляко се налива в стомни, в които се извършва процесът на зреене. Вторият вид сирене се поставя в буркани, а след узряването — в бурета. Към тази група спада и сиренето „Меджидра“, получено от суроватка.

14. Кашкавал. Приготвя се от овче мляко, от овче и краве или само от краве мляко (кашкавал „Витоша“, „Балкан“ и др.).

Традиционният кашкавал от овче мляко се произвежда от прясно сурово мляко по схемата: подготовка на млякото, подсирване, обработка на сиренина-та, чедеризация, попарване и смесване, солено зреење, покриване. Оформя се във вид на по-малки или по-големи пити, като зреењето му продължава около 60 дни при температура 12—14°C. Трайността на готовия кашкавал е 1 година (съхраняван в хладилник).

15. Топени сирена.

Топените сирена се произвеждат от различни видове основни млечни продукти: бяло саламурено сирене от краве и овче мляко, сирене „Вида/“, кашкавал „Витоша“, кашкавал от овче мляко, извара, различни специални сирена („Чедър“, „Магура“, „Алтай“, „Ементал“, „Гауда“, „Сердика 1 и 2“ и др.). Като суровини се използват още краве масло, сухо обезмаслено мляко, суха суроватка, суха мътеница, емулгаторни соли (цитрати, фосфати), лимонена киселина и др., ароматизанти и пълнители (черен и червен пипер, лютив червен пипер, дафинов лист, кимион, чубрица, захар, доматино пюре, гъби, мариновани краставици, шунка, орехи, есенция и др.) Приготвянето на топените сирена се извършва по схемата: подготовка и обработка на суровината, дозиране на отделните основни компоненти, топене, прибавяне на пълнители и подправки, разфасоване, опушване, охлаждане и съхранение.

Към топените сиренета спада и топеното пушено саламово сирене, известно като „пушено сирене“.

- В зависимост от основната суровина, технологията на приготвяне и химичният състав, топените сирена се подразделят на две основни групи: топени сирена с лом и пастообразни топени сирена. Маслеността на топените сирена се движи в граници от 40 до 55%, количеството на белтъчините е от 6,5 до 21,4%, готварската сол е 2,5%, а сухото вещество варира за отделните асортименти, в граници от 44 до 50%;
- *Пълноценният аминокиселинен състав на топените сирена и сравнително ниското съдържание на готварска сол позволяват използването им в рационалното, профилактичното и диетичното хранене;*
- Топените сирена се формуват в най-различни форми (триъгълни, паралелепипедна, полукръгли, цилиндрични и др.). Съхраняват се опаковани в кашони в помещения с температура от 4°C до 6°C при относителна влажност на въздуха до 80%. Срокът за съхранение при тези условия е до 60 дни за топените сирена с лом и до 30 дни за пастообразните сирена от датата на производството.

а) Сирене „Чедър“. Приготвя се от пълномаслено краве мляко с прибавка па закваска от млечнокисели бактерии и подсирено със сирищна мая. Има паралелепипедна форма и умерено твърда консистенция, специфичен, слабо сладникав вкус и приятен, ясно изразен специфичен аромат. Сухото вещество па сиренето „Чедър“ е 63%, а белтъчините - 24%. Готварската сол е 1,5—2,5%. Сиренето зрее в продължение на 60 дни при температура от 10 до 12°C и влажност па въздуха 85%.

б) Сирене „Преслав“. Съдържа 26,18% белтъчини.

в) Сирене „Кефалотири“. Приготвя се от пълномаслено овче мляко (допуска се смесване на овче с козе мляко), сирищен фермент, калциев двухлорид, закваска от чисти млечнокисели култури по следната схема: филтриране и центрофугиране на млякото, пастьоризация, подсирване, обработка на сирената, изпичане, формиране, пресуване, осоляване и зреење.



Готовите пити се парафинират и се съхраняват при температура 1°C за около 12 месеца. Химичният състав на сиренето е: вода 36 ÷ 38%, сухо вещество 02- 64%. масленост 30 ÷ 32%, сол 4 ÷ 5% и белтъчини 24%.

г) Сирене „Люлин“. Добива се от овче мляко чрез подсирване със сирищен фермент. Формира се в цилиндрична форма и се покрива с парафинова смес. При разрез има кремаво-жълт цвят със сив оттенък, нежна слабо еластична и еднородна консистенция, специфичен вкус и аромат. Химичният му състав не се отличава от останалите специални твърди сирена.

д) Сирене „Ементал“. Добива се от краве мляко чрез подсирване със сирищен фермент и закваска от млечнокисели бактерии. Формата на сиренето е цилиндрична с диаметър 60 см. Разрезната му повърхност е еднородна с равномерно разпределени бактериални шупли (очи) с големина 2—4 см. Сухото вещество е 60—62%, маслеността 26—28% и готварската сол 1,5 до 2,5%. Зреенето и съхранението е както при останалите сирена.

е) Други специални твърди сирена са: съветско сирене, приготвено от краве мляко; сирене „Алтай“, също от краве мляко, сирене „Гауда“ холандски тип с цилиндрична, форма, произведено от краве мляко; сирене „Едам“ — от краве мляко, с удължена кълбовидна форма, бледо кремав цвят на разрезната повърхност и плътно еластична консистенция; сирене „Чавдар“, произведено от пълномаслено краве мляко, с цилиндрична форма, с характерни малки шупли (3 мм) на разрезната повърхност и др.

Всички твърди сирена се характеризират с висока биологична и хранителна стойност.

16. Плесенни сирена

У нас са произвеждани сирене „Магура“ (тип „Рокфор“) от овче или краве мляко. Освен сирищна мая и бактериална закваска, необходими за подсирването му, се внася и плесен (Пенцилиум рокфорти). Зрялото сирене има цилиндрична форма със следи от плесента по повърхността, умерено твърда и слабо трошлива консистенция. Сухото вещество е 53 и 55% съответно за краве и овче мляко, а маслеността в сухото вещество е съответно 46 и 50%. Белтъчините са 21,18%. Сиренето „Магура“ се съхранява при температура от 0 до 5°C и относителна влажност на въздуха 80 ÷ 85%, като трайността му при тези условия е 3 месеца за сиренето от краве мляко и 4 месеца за сиренето от овче мляко.

Зелено сирене – то е уникално и се произвежда само в малки количества в с. Черни вит, община Тетевен. Напоследък местни инициативни групи са подели кампания за неговото популяризиране и го представят на различни хранителни изложения.

17. Сладолед

Получава се от мляко, сметана, плодове, захар, стабилизатори, емулгатори, пълнители и есенции. Млечно-сметановият сладолед се приготвя с или без яйца, с прибавка на какао, ядки, сиропи и др.

Белтъчините в различните млечни сладоледи варират от 2 до 4%, а мазнините - от 1.5 до 13 %. Количеството на въглехидратите е значително - от 19,1 до 22,6%.

Сладоледът е често употребяван продукт, особено през летните месеци. Безопасността му се осигурява с нормиране и контролиране на общия брой микроорганизми (в 1 г не повече от 200 000) и на колититъра - не по-нисък от 0,1.

18. Детски млечни храни

Повечето от детските млечни храни за кърмаческата възраст се произвеждат във вид на прах. Най-често те са хуманизирани, или адаптирани, т. е. приближени са по състав до майчиното мляко.



А.) До 1990 г. в България са произвеждани сухите хуманизирани млека за кърмачета - „Бебе 0" и „Бебе 1". Сухото хуманизирано мляко „Бебе 0" се получава от пълномаслено краве мляко, сметана от краве мляко, суроватъчно-протеинов продукт, получен чрез ултрафилтрация от сирищна суроватка, млечна захар (лактоза) за хранителни цели, слънчогледово масло, витамини и соли на желязото. Сухото хуманизирано мляко „Бебе 1" се произвежда от пълномаслено краве мляко, сметана от краве мляко, слънчогледово масло, млечна захар, витамини и соли на желязото.

Сухите хуманизирани млека са богати на белтъчини - 15,82% за „Бебе 0" и 18,3% за „Бебе 1", също и на незаменими и заменими аминокиселини в оптимално балансирано съотношение. Хуманизираните млека за кърмачета са гарантирани по отношение на хигиенните изисквания за съдържание на пестецидни остатъци, микротоксини, консерванти, инхибитори и микроорганизми. Сухите хуманизирани млека се разфасоват по 250 и 500 г и се опаковат в топло залепени пликове от лампнат с алуминиево фолио, поставени в кутии от многослоен картон. Съхраняват се при температура 18°C и относителна влажност на въздуха до 75%. Трайността им е до 8 месеца за опаковките без азот и до 24 месеца за опаковките с азот. Специалните сухи млека за хранене на деца в ранна възраст се приготвят от пастьоризирано краве мляко и подходящи добавки и се изсушават в разпръсквателна сушилня. В зависимост от състава и предназначението им, млеката се подразделят на: 1/натурални сухи млека -

Б) полумаслено сухо мляко без добавки „Лактан", предназначено за деца над 1 година; 2/

В) витаминизирани сухи млека - пълномаслено сухо мляко с добавка на витамините А, D, и С „Виталакт 1" и обезмаслено сухо мляко с добавка на витамините А, D, и С „Виталакт 2"; 3/ биологично подкиселени сухи млека - биологично подкиселено сухо мляко „Биолактан", получено от пастьоризирано полумаслено краве мляко (диетично), и биологично полумаслено сухо мляко „Балкан", получено от пастьоризирано пълномаслено краве мляко. Специалните сухи млечни храни за деца в ранна възраст са адаптирани по химичен състав към физиологичните потребности от хранителни вещества на тези деца, също и по съдържание на аминокиселини.

При всичките детски млечни храни върху опаковката задължително се означава съставът на продукта.

За съжаление след раздържавяване на българската млечна промишленост и настъпилите демократични промени, заводът, който произвеждаше адаптирани млека в Ловеч бе затворен и производството на сухи адаптирани млека за бебета в България бе закрито, независимо от постиженията, които са били достигнати преди 1990 г. и българските адаптирани млека са били едни от най-висококачествените и добри в Европа и света. Това е едно ново предизвикателство за българската млекопреработвателна промишленост, тъй като тя има традиции и създадени условия за възстановяване на производството на сухи, адаптирани млека. За това са нужни инвестиции. Ползвайки опита на специалисти и доайени в тази ниша, българският млекопреработвателен бранш може да привлече такива инвестиции и да възстанови това производство. За целта ще се изисква подготовка на кадри и увеличаване на техния професионален капацитет. В тази посока проектът за „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони", изпълняван от БСК може да допринесе за това. Той е едно добро начало, от което българският бизнес и този в млекопреработвателния бранш трябва да се възползва.

Г) Лактопротеин. Представлява млечнокисел продукт с високо белтъчно съдържание - общ белтък 35,50% и разтворим белтък 28,25%. Маслеността е ниска - 1,17%,



въглехидратите са 45,67%. Съдържа 4, 7% млечна киселина, а киселинността му е 52,22 °Т. Лактопротеинът е сравнително нов за нашата страна млечен белтъчен продукт. Отличава се с висока биологична стойност, която се обуславя от оптимално балансирания аминокиселинен състав, ниското маслено съдържание, наличието на минерални вещества (общо 8,47%), които се усвояват лесно от детския организъм, и съдържанието на витамини от група В.

Д) У нас се е произвеждал в сухо състояние. Разтворимостта му е добра. Представлява пълноценна храна при диетолечението на затлъстяване и хиперлипипропротеинемии. Използва се за храна на деца от ранната детска възраст, по-специално за хипотрофични деца, а също и във възстановителния стадий след продължително боледуване. Лактопротеинът се опакова, означава и съхранява според регламентираните и стандартизирани изисквания за сухите детски храни. Това производство в България също е спряно и е предизвикателство да бъде възстановено.

3.1.4. ХИГИЕНА НА МЛЕКОДОБИВА И МЛЕКОПРЕРАБОТВАНЕТО

Хигиена на млекодобива. Прясно издоеното мляко притежава свойството да потиска развитието на бактериите (т. нар. бактерицидна фаза на млякото). За удължаване на бактерицидната фаза на млякото и за задържане развитието на микроорганизмите се изисква *задължително охлаждане на млякото след издояването му.*

При млекодобива микробното замърсяване на млякото става от следните основни източници: животни, доячи, доилни системи, съдове. Ветеринарните органи провеждат постоянен контрол върху здравето на дойните животни. Млякото от болни животни не се допуска за консумация.

Медицинските органи провеждат наблюдение върху здравното състояние и личната хигиена на доячите. Доилните системи, съдовете, транспортните средства и инвентарът се мият и дезинфекцират системно.

Млякото като бързо развалящ се продукт се транспортира до млекопреработвателното предприятие при далечните разстояния с хладилен транспорт.

Хигиена на млекопреработването. Преработването на млякото се извършва в млекопреработвателните предприятия, които след влизане в ЕС вече са оборудвани и отговарят на всички общностни изисквания. Спазването на определени хигиенни изисквания относно разположението и водоснабдяването на предприятието, отстраняването на отводните води при производството на млечните продукти.

Съществуват хигиенни изисквания и към машините, съоръженията, инвентара, към технологичния процес. Нужно е спазване на лична хигиена от страна на работниците. Освен това производството изисква съответна хладилна база, специализиран транспорт за готовата продукция, ефективно измиване на апаратурата и съоръженията, редовно провеждане на дезинфекция и лабораторен контрол на ефекта от измиването и дезинфекцията. За млекокомбинатите се изисква: да са построени по възможност извън населеното място, да е осигурено централно водоснабдяване, да са налице съвременен оборудване за производство и опаковка на млечните продукти и съоръжения за пречистване на отпадните води.

Според изискванията на българското и европейско законодателство на одобрените 245 млекопреработвателни предприятия у нас трябва да има три вида помещения: помещение за приемане на млякото и за измиване на съдовете; производствено помещение; помещение за зреене и временно съхранение на сиренето.

Разположението на тези помещения трябва да осигурява необходимата поточност на технологичния процес. За производство на кашкавал се изисква отделно помещение, в което се провежда осоляването и зреенето на кашкавала. Мандрите трябва да имат достатъчно количество питейна вода за производствени цели.

Проектът „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”, изпълняван от БСК може да има голямо значение, тъй като е нужно поддръжка на квалификацията и обучението на работещите специалисти, експерти и работници в млекопреработвателните предприятия. Това може да бъде извършено чрез провеждане на обучения в самите млекопреработвателни предприятия, тъй като откъсване от производствения процес би повлияло върху работата на самите предприятия, а и е по-удачна тази форма за самите собственици на предприятия.

3.1.5. ТОПЛИННА ОБРАБОТКА НА МЛЯКОТО

Най-разпространената топлинна обработка на млякото е сваряването му. Варенето на млякото трябва да продължава 2 ÷ 3 мин след кипването. Охлаждането е най-добре да се извърши, като съдът със свареното мляко се постави в друг съд със студена вода или лед. В съвременните млекопреработвателни предприятия целият процес е автоматизиран и охлаждането става в специални танкове, които се обливат с ледена вода, след което по тръбопровод млякото постъпва в пастьоризатор. Тук има работници, които трябва да притежават необходимото образование, информация, компетенции и квалификация, за да може процесът да бъде извършен правилно. Входящият контрол на суровината също е важна част от технологичния процес, тъй като лабораторния микробиологичен анализ показва качеството на суровината и предназначението ѝ. Тази дейност е извършвана от специалисти лаборанти микробиолози, които непрекъснато усъвършенстват своите знания и умения. Лабораториите на млекопреработвателните предприятия са оборудвани с вече нова, модерна техника за изследване на суровината и междинния контрол. Тези процеси са компютъризирани и тяхното обслужване изисква повишена квалификация и непрекъснато усъвършенстване на образованието. Това е също предизвикателство към проекта „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”, изпълняван от БСК. Лаборантите и микробиолозите в млекопреработвателните предприятия трябва да бъдат обучавани и информирани за новостите, които предлага съвременната наука и технически разработки, за да може хората, изпълняващи тези задължения да повишават своята квалификация, знания и умения. Това е гарант, че произвежданите млечни продукти ще са безопасни, с високо качество и полезни за здравето на хората.

*При топлинната обработка на млякото повечето от попадналите в него микроорганизми загиват и то става по-устойчиво при съхранение. Продължителното варене на млякото или продължителната му пастьоризация водят до дълбоки изменения в неговите физикохимични свойства: **разпадане на белтъчините и мазнините, карамелизиране на захарта, загуба на ензими, имунни тела и някои витамини (витамин С и др.).***

Млякото трябва да се съхранява в хладилник при температура 2 ÷ 8° С в закрит съд. При неправилно съхранение не унищожените микроорганизми се размножават бързо. При повторно варене на млякото микроорганизмите се унищожават или потискат, но химичните промени, получени под влиянието на микробите, не изчезват. Такова мляко е недоброкачествено и не е подходящо за храна на децата и особено на децата в ранната възраст. Най-правилно е децата да получават винаги прясно сварено мляко.



Хранителните свойства на млякото се запазват най-добре, когато то се вари в съд с двойно дъно или на водна баня.

Задължително се провежда пастьоризация на млякото, която гарантира унищожаването на вегетативните форми на попадналите в него микроорганизми, повишава устойчивостта му при съхранение и осигурява безопасността му при употреба за храна. При пастьоризацията умират около 99,9% от микроорганизмите. Остава незначително количество стрептококи и коли бактерии - 0,1%, което изисква задължителен лабораторен контрол. Според стандартните изисквания в 10 мл. пастьоризирано мляко не трябва да се откриват коли бактерии.

При стерилизацията на млякото се прилага температура над 100°C. Най-честостерилизацията се извършва при температура 135 ÷ 140°C за 2 ÷ 4 с. При стерилизацията на млякото се унищожават всички микроорганизми, но се понижават органолептичните и биологичните му свойства. То придобива устойчив вкус на варено мляко, намалява се съдържанието на витамини, настъпват промени в белтъчната му съставка и т. н. Стерилизация на млякото се извършва и чрез въвеждане в него на прегрята пара. Този метод се нарича уперизация или ултрапастьоризация. Температурата при този метод е 130 ÷ 150°C. Предимството му пред другите методи на стерилизация се състои основно в по-доброто запазване на вкусовите и биологичните свойства на млякото. У нас не се прилага стерилизация на млякото. При дълбоко замразяване на млякото хранителните му свойства се изменят незначително. Замразеното мляко преди използване за храна е необходимо предварително да се свари, тъй като замразяването потиска жизнената дейност на микробите, но не ги унищожават. Млякото на прах след разтварянето му с вода преди употреба също се сварява.

3.1.6. ЗАМЕСТИТЕЛИ

През последните години новите технологии и търсенето на иновации, както и разнообразяването на производството, тенденциите към намаляването на добива на суровото мляко водят към използването на различни видове добавки при производството на млечнокиселите продукти. Един от тях е соята, която заема водещо място в света, като източник на растително масло и хранителен белтък.

Соевото мляко се екстрахира от соеви зърна. То има специфичен вкус и съдържа много хранителни вещества, висококачествени протеини, витамини от групата В и Д, желязо, калций и манган. Соевото мляко не съдържа лактоза, то заменя кравето мляко при хората, страдащи от алергии, лактоза недостатъчност и свръхчувствителност към краве мляко. Това мляко е богато на биологични важни елементи, не съдържа токсични и инхибиторни вещества. Лесно е усвояемо от организма и притежава високи диетични свойства. Соевото прясно мляко се получава от изсушени, зрели, цели соеви зърна, които се накисват във вода при стайна температура 16-18 часа. Зърната се изцеждат, смилат, прибавя се гореща питейна вода в блендерна Остеризер. Крайната суспензия се филтрува, минава през автоклав при температура 121 градуса по Целзий, престоява една нощ при 5 С и се пристъпва към получаването на млечнокисели продукти.

Още в края на XIX век големият руски биолог Иля Мечников установява, че дългият и здравословен начин на живот на балканските народи е резултат от консумацията на ферментирани млечни продукти. През последните години обаче се наблюдава засилена консумация на животински мазнини и белтъци, което създава условия за развитие на гнилоствни процеси и образуването на токсини и свободни радикали. Именно те допринасят за отключване на туморни образувания.

Соевите ферментирани продукти са напълно признати в голяма част от страните в света – Ближкия изток, САЩ, Виетнам, Китай и др. Източни държави. Традиционните соеви продукти са тофу, соево мляко, соев кашкавал, темпе и мисо, соево масло, соеви белтъчни концентрати и др. При сравнителна характеристика на качествения и количествен състав на кравето мляко и соевото мляко е доказано, че соевото мляко по някои показатели превъзхожда кравето мляко, тъй като съдържа по-висок процент белтък, което го прави по-хранително и добър източник на протеини, има по-ниско съдържание на мазнини – 0,90 спрямо 2,53 в кравето мляко. Съдържанието на калций, магнезий, калий, фосфор, сяра, желязо, мед, цинк, надвишава в пъти концентрацията им в кравето мляко. За осигуряване на необходимото количество минерали са важни обменните процеси и в това отношение е необходимо по-малко количество соево мляко. Установено е, че с 250 g соево кисело мляко организмът набавя 2/3 от необходимата му дневна доза калций.

Направени са проучвания за включване на добавки от соево брашно при производството на българско кисело мляко. Органолептичната оценка и продуцираната млечна киселина позволяват да се определи подходяща комбинация на соево с краве мляко.

С участието на млечнокиселите бактерии се получава и друг соев продукт – кефир. Стимулирането на растежа на млечнокиселите бактерии и на дрождите се постигнато с прибавянето на подходящ въглероден източник в соевото мляко.

За получаване на соеви млечнокисели продукти от значение е и съотношението на микробните видове в закваските.

Учените Запряна Денкова и Иван Мургов са направили изследвания и опити, като са приготвили соеви млека със закваска за кисело мляко, за плодови млека, за ацидофилно и бифидно мляко, в състава на които са били включени лактобацили, лактококи и бифидобактерии. Изследванията са доказали, че соевите кисели млека успешно могат да заместят киселото краве мляко и в същото време да изпълнят същата лечебно-профилактична функция.

Соевите млечнокисели храни са източник на растителен протеин и съдържат значително количество микроелементи и соли. Изофлавононите, които се съдържат в тях упражняват лечебна функция. Получаваните млечнокисели продукти на основата на соя са с високо микробно съдържание на лактобацили, лактококи, и бифидобактерии, които имат ясна изразена антимулагенна, антиканцерогенна, противотуморна активност и това увеличава биологичната им ценност. Тези продукти са подходящи за консумация от деца, възрастни и хора, страдащи от алергии, диабет, сърдечно-съдови и бъбречни заболявания. При наличие на високо съдържание в стомаха и червата на човека с тях се регулира баланса на микрофлората им и по такъв начин и на функциите на храносмилателната система. Соевите млечнокисели продукти предпазват здравите хора от смущения в храносмилателния тракт и подпомагат дейността на другите органи и системи.

Българските предприятия, преработващи мляко, могат да разширят асортимента си и да произвеждат соеви млека и продукти, предназначени за хората, алергични към млечния белтък. Проектът „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите работната сила по браншове и региони“, изпълняван от БСК ще даде възможност на желаещите специалисти да могат да бъдат включени в системата и да бъдат открити нови професии, именно за специалисти, технолози, микробиолози, занимаващи се с производство на соеви млечни продукти. Това е предизвикателство към научния потенциал, бизнеса и структурите – държавни и неправителствени, свързани с него.⁴

⁴ „Соеви ферментирани продукти” – Запряна Денкова, Иван Мургов

3.2. ЖИЗНЕН ЦИКЪЛ НА ПРОДУКТИТЕ-ТЕХНОЛОГИИ,ОБОРУДВАНЕ, ЕНЕРГОЕМКОСТ И ТРУДОЕМКОСТ НА ПРОИЗВОДСТВОТО

3.2.1. ТЕНДЕНЦИИ НА ЖИЗНЕНИЯ ЦИКЪЛ

Според Е. Кръстевич и съавтори продуктите имат жизнен цикъл, който се основава на постановката, че продуктите имат определени граници на живот – от момента на възникване на идеята за нов продукт до момента на отпадане от продажба. Концепцията за ЖЦП е важна за маркетинга и дава задълбочена представа за динамиката на продуктите и се дели на четири етапа – въвеждане, растеж, зрялост и спад. Според Е.Георгиева "Продуктите имат жизнен цикъл, който се основава на постановката, че продуктите имат определени граници на живот – от момента на възникване на идеята за нов продукт до момента на отпадане от продажба."

Според У. Прайд и О. Ферел "ЖЦП, подобно на биологичните цикли преминават през въвеждане, растеж, зрялост и спад. С преминаването на продукта през цикъла стратегиите относно конкуренцията, промоцията, дистрибуцията, цените и пазарната информация трябва периодично да се оценяват и да се променят. Концепцията за ЖЦП се използва, за да се определят въвеждането, развитието и прекратяването на продукта. Така предприятията могат да поддържат печелившите и да изоставят непечелившите продукти. Концепцията за ЖЦП е важна за маркетинга защото дава задълбочена представа за динамиката на продуктите. Концепцията за ЖЦП обобщава:

Продуктовия асортимент се анализира на базата на ЖЦП и се балансира съотношението между нови и отпадащи продукти.

- ЖЦП дава възможност да се предвидят и прогнозират промените, които ще настъпят в изискванията на потребителите и в конкуренцията;
- продуктите имат ограничен живот;
- продажбите на продуктите имат ясно очертани етапи;
- печалбите се променят на всеки от етапите на ЖЦП;
- на всеки етап се изискват нови маркетингови стратегии. В днешната силно динамична маркетингова среда маркетинговата стратегия на компанията трябва да се променя с промените във времето на продукта, на пазара и на конкурентите.

Да се каже, че даден продукт има жизнен цикъл, означава да се твърдят четири неща: продуктите имат ограничен живот.

- продажбите на продуктите преминават през различни стадии с различни предизвикателства, възможности и проблеми за продавача;
- на различни етапи от жизнения цикъл на продукта продажбите се увеличават и намаляват;
- продуктите изискват на всеки етап различни стратегии за маркетинга, финансите, производството, снабдяване и персонал.

Жизненият цикъл се проявява като тенденция под влияние на спецификата на самите продукти, поведението на купувачите, дейността на конкурентите и др. Цялото това многообразие от условия и фактори за пазарната съдба на продуктите може да модифицира етапността в жизнения цикъл. В редица случаи се развиват т. нар. непълни жизнени цикли, т. е. жизнени цикли, които не преминават през всички фази. В редица случаи жизненият цикъл на

продуктите развиват повторни цикли. Обикновено възвръщането на втората вълна се постига чрез активизиране на маркетинговите усилия по стимулиране на пласмента. Тъй като продуктовият микс се формира от многообразни видове продукти и техните алтернативи, пазарната съдба на една бизнес организация зависи от това, как тя комбинира жизнените цикли на различните продукти, така че винаги да има водещи продукти от групата, които да осигуряват основните ѝ приходи. Затова анализът на жизнените цикли на продуктите е необходима предпоставка при избора на маркетинговите инструменти за достигане на набелязаните цели. Концепцията за ЖЦП е най-подходяща за интерпретиране на динамиката на продукта и пазара. Като инструмент за планиране, тази концепция помага на мениджърите да определят основните маркетингови предизвикателства на всеки етап от живота на продукта и да разработят главните си алтернативни маркетингови стратегии. Като инструмент за контрол, концепцията помага на компанията да измери представянето на продукта в сравнени подобни продукти от миналото. Концепцията за ЖЦП е от по-малка полза като прогнозен инструмент, тъй като историята на продажбите демонстрира различни модели и етапите се различават по своята продължителност.⁵

3.2.2. ФАЗИ – ЕТАПИ НА ВЪВЕЖДАНЕ, РАСТЕЖ, ЗРЯЛОСТ, КЛАСИЧЕСКИЯТ ВАРИАНТ НА ЖЦП

При последния етап от ЖЦП - етапът на спад, продажбите на повечето продукти и марки тръгват надолу, поради редица причини, включително технологичния напредък, промяна в потребителските курсове, повишената местна и международна конкуренция. Всички тези фактори водят накрая до свръхпроизводство, все по-голямо намаляване на цените и ерозия на печалбите.

Появяват се нови силни конкуренти. Оставащите трябва да определят слабите и неизгодни продукти. След като продажбите и печалбите намалееят, някои предприятия се оттеглят от пазара. Останалите могат да намалят броя на предлаганите продукти. Могат да се оттеглят от по-малките пазарни сегменти и от по-слабите търговски канали, а могат и да съкратят бюджета си за промоции и да намалят още повече цените си. Няма точно определена дължина на ЖЦП, а тя се определя и изисква различна маркетингова стратегия. Това се обуславя от различието в характеристиките на самите продукти – сезонни и т.н. Някои продукти, които изискват млечни обучение на потребителите. Тези продукти имат дълъг период на въвеждане, защото потребителите трябва да осъзнаят ползата от закупуването на такъв продукт или да бъдат обучени да го употребяват. Например това са специалните сирена, които са по-специфични и нетрадиционни. Управление на фазите на ЖЦП.

Има три начина за управление на ЖЦП: Видоизменение на продукта – Използват се стратегиите за модификации, изменение на продуктите характеристики, като качество, външен вид и др. Модификациите могат да бъдат структурни, стилни, функционални, качествени. Продуктът се видоизменя в зависимост от променящите се потребителски предпочитания и така се удължава техния жизнен цикъл. Видоизменение на пазара се изразява в увеличаване на употребата, намиране на нови приложения или откриване на нови потребители. Намирането на нови приложения на продукта увеличава неговия жизнен цикъл.

- Репозициониране – поставяне на различно място в потребителското съзнание чрез елементите на маркетинговия микс. Репозиционирането може да се изрази в реагиране на позицията на конкурентите; в достигане на нов пазар; в долавяне на нова тенденция; в

⁵ http://www.bg-ikonomika.com/2010/11/19_8474.html

промяна на предлаганата стойност за потребителя. Напр. "Данон" през 1984 г. въвежда "Jor" - течено кисело мляко, но продукта се проваля, защото никой не се интересува от него. През 1988 г. "Данон" репозиционира "Jor" като безалкохолна напитка за здравословно хранене и има голям ръст на продажбите.

Анализът на промените в потребителските тенденции може да доведе до продуктово репозициониране. При репозиционирането на продуктова линия предприятието може да реши да промени стойността на продукта, като я повиши или намали. Повишаването на стойността изисква прибавяне на нови стойности чрез допълнителни подобрения или използване на по-качествени материали.

Българското кисело мляко, бялото саламурено сирене и балканският кашкавал по своите качества са ненадминати в света. Понастоящем България придава лиценза за производството на кисело мляко на 15 държави. В "Ел Би Булгарикум", „Генезис“, „Лактина“ произвеждат закваската за българското кисело мляко. През социализма се извършва концентрация на млекопреработващите мощности в 28 окръжни градове. Създават тъй наречените "млечни пояси" около големите градове. Млекокомбинатите са обзаведени с мощни охладители, пастьоризатори, млечни машини, сметанозрейки.

През последните години в млечната промишленост се наблюдава спад в сравнение с останалите подотрасли на хранително-вкусовата промишленост, въпреки направените инвестиции в модерни и отговарящи на европейските изисквания и норми млекопреработвателни предприятия, оборудвани с модерна техника, автоматизирани и компютъризирани.

Проблемът със суровината прави тези предприятия непълноценни, тъй като техният капацитет не може да бъде натоварен. Клането и износьт на млекодайки и бременни животни, изкупните цени, които са ниски и липсата на държавно стимулиране на производителите. Сега редица големи градове (особено София) се налага да се снабдяват с мляко от отдалечени райони и това води до увеличаване на транспортните разходи. Необходимо е да се създадат специални фондове за стимулиране на нашето млечно животновъдство. Мембранните технологии в нашата млечна промишленост вече се използват, но все още няма съвременен маркетинг и реклама на българските млечни продукти. Разработена е национална програма за развитие на млекопроизводството в България.

Част от собствениците на млекопреработвателни предприятия бяха принудени да изградят свои ферми, като например ЕТ „Зоров“, „Елит 95“ и др. Така те затварят цикъла от „Земята до вилицата“, което не е най-добрият вариант за развитие на българската икономика, но са принудени, тъй като не могат да разчитат на качествена суровина за преработка, натоварване на капацитет на предприятията и задоволяване на вътрешния и външен пазар. Така те създават нови работни места, нови професии, нововъведения в техниката и технологиите, същевременно поемайки много рискове и инвестиции.

Най-голям производител на млечни продукти у нас е "Данон - Сердика" притежаващ голям асортимент, който се модернизират и разширява, за да се превърне в най-големия млечен център. Други са „Пършевица“, „Жоси“, ОМК, „Мегле България“, „Кодап“, „Милки лукс“, „Родопея Белев“, „Полидей“, „Елит 95“, „Фама“ / вече „Нова Сердика“/, „Булдекс“, „ЧЕХ 99“, „БиСиСи Хандел“, „Сирма Приста“, „Маджарови“ и други.

Важен етап в перспективите за развитие на научно-техническото обслужване е повишаване квалификацията на работещите в млечния сектор и млекопреработвателния бранш. Необходимо е да бъдат разширени на взаимоотношенията с научните звена и изграждане на

информационно обслужване. Да бъдат използвани възможностите на Оперативните програми, предоставени от ЕС – «Аз мога повече», както и другите начини за повишаване на квалификацията на работещите. Служителите и технолозите трябва да обменят опит и да бъдат провеждани семинари, за да може да усъвършенстват своите знания и компетенции, както и да се запознаят с отделни нормативни национални и европейски документи и актове. Това е отговорна система, касаеща интересите на нашия и европейски пазар и налагането на нашите продукти в трети страни.

Енергоемкостта в производствените мощности, с които са оборудвани съвременните млекопреработвателни предприятия е намалена, тъй като новата техника, с която са оборудвани е произведена след 2000 г. и е на водещи световни предприятия, които спазват необходимите правила и са въвели най-съвременните методи за производство на такова оборудване. Наред с това млекопреработвателните предприятия са въвели автоматизирани системи, които консумират малко електроенергия и това намалява себестойността на произвежданите продукти. Пример в това отношение е фирма «Полидей2», фирма «Медеея», ОМК, «ЧЕХ 99», «Сакарела» и др. Там дори ползват слънчеви колектори, необходими за производствените процеси и други нетрадиционни методи, с които намаляват енергоемкостта.

Автоматизираните системи на производството и компютъризираните начини на действие на машините и оборудването в млекопреработвателните предприятия намаляват трудоемкостта на процесите, но за сметка на това тук трябва да работят специалисти, познаващи новите технологии на управление на тези машини и апарати. Затова подборът на кадри се прави от собствениците и се набират работници с висока квалификация и познаващи техниката на нашето съвремие. В повечето млекопреработвателни предприятия работят млади хора, които имат техническа грамотност, която непрекъснато се усъвършенства. Пример в това отношение е «Полидей 2», където средната възраст на работещите 150 човека в предприятието е 35 години, такава е ситуацията и в ОМК, в «Пършевица», в «МилкиЛукс», и други. Собствениците на водещите млекопреработвателни предприятия, членове на Асоциацията на млекопреработвателите в България са осъзнали необходимостта от това в техните предприятия да работят висококвалифицирани кадри, за някои от професиите те дори използват и научни работници. Пример може да се даде с фирма «Жоси», чиито управител е научен сътрудник, а персоналот е подбран стриктно, технолозите владеят по-повече от един чужд език, специалистите и майсторите са утвърдени и образовани хора. За да достигнат още по-високо ниво предприятията от бранша трябва внимателно да разгледат позициите на заеманите длъжности на персонала, с който работят и да го обучават непрекъснато, за да може произвежданите български млечни продукти отново да се наложат на световния пазар, като водещи.

За издигане професионалната квалификация, разкриването на нови професии и по-добрата работа в млекопреработвателните предприятия съществена роля ще изиграе проектът „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони“, който Българската стопанска камара изпълнява, а предприятията от млекопреработвателния бранш трябва да се възползват от възможностите му.

Раздел 4. ФАКТОРИ И ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ПРОМЯНА

4.1. ТЕХНОЛОГИЧНИ ПРОМЕНИ ПРИ ДОБИВА НА СУРОВИНАТА, ПРОМЯНА НА МОТИВАЦИЯТА ЗА НОВИ КОМПЕТЕНЦИИ И УМЕНИЯ, ПРОБЛЕМИ НА КАЧЕСТВОТО

4.1.1. ДОБИВ НА СУРОВИНА ЗА СЕКТОРА, РЕФОРМАТА И НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ УМЕНИЯ, АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО, ПЕРСПЕКТИВИ:

Технологичното равнище на производството е неотменно и категорично свързано с добива, транспорта и съхраняването на млякото. Тази зависимост се обосновава и от нормативните документи по отношение на качеството на млякото и млечните продукти, които се предлагат на пазара. Ето защо една част от производителите на млечни продукти изградиха своите стратегии като в тях се включва отглеждането на животни, осигуряване на качествена суровина и от тук преработване, пакетиране, предлагане и транспортиране на висококачествени млечни продукти за вътрешния и външния пазар. За да осигурят качествена суровина онези преработватели на мляко, които имат необходимия финансов, административен и професионален ресурс се насочиха към организиране и създаване на собствени ферми. Това промени и вътрешната структура на сектора, като някои от по-мощните, технологично добре съоръжени и финансово силни преработватели изкупуват мляко от фермери с по-малък брой отглеждани животни, които нямат възможност за преработка. Това поставя множество въпроси свързани с транспортирането, качеството на суровината, цените на изкупуваната продукция, осигуряването на млечни продукти за вътрешния пазар с гарантирано качество. Взаимоотношенията между производителите на мляко и преработвателите на суровината са изключително сложни, твърде различни в отделните региони и в голяма част от случаите не се поддават на реален контрол по отношение на количеството и биологичните качества на суровината. Това увеличава риска в сивия сектор, не се знае точното количество изкупено мляко и неговите качествени показатели. Тази информация умишлено не се предава като реални цифри, за да се прикрият приходи и разходи. Ситуацията предизвиква негативното влияние на най-малко два фактора – биологически е занижен контролът върху качеството, а в икономически смисъл - неконтролируемо нараства и вътрешнофирмената задлъжнялост, от тук пък възникват голям брой негативни последици, както за бранша, така и за пазара.

В този смисъл темата е тясно свързана със състоянието на млечното животновъдство, неговите проблеми, съвременни европейски изисквания и национални традиции по отношение на осигуряване на достатъчно количество качествено сурово мляко, условия за съхранение, транспорт и преработка.

Когато се спираме на тези взаимоотношения между производителите на суровината и преработвателите, дори и когато един и същи собственик произвежда млякото и го преработва ние трябва да имаме предвид възникналата реална необходимост от нови умения. От какво се поражда тя?

При промяната на формата на собственост се променят и мотивите на производителя на суровина и на преработвателя. Всяка промяна на мотивацията е свързана с поява на нови обстоятелства, защото се променят изцяло вътрешните механизми на анализ и вземане на решение. И ако, например, при държавната собственост вътрешният контрол е бил подчинен

като цяло на държавна структура, тук вътрешният контрол е част от самата фирма. Как могат да се гарантират неговата професионална подготовка, експертната му отговорност и независимост при вземане на решенията?! От друга страна самият той като експерт технолог или майстор в производството с кого и как може да се консултира, да сравни своите резултати и да търси по-високата компетентност. Предприятието се „затваря“ по разбираеми причини, нещо повече, допускането, изтичането или размяната на информация вече се смята за нарушаване на фирмената конфиденциалност.

От тук произтичат най-малко три проблема по отношение на квалификацията:

1. Единство по отношение прилагането на критериите за професионална и експертна подготовка в различните предприятия;
2. Гаранция при прилагането на системите за контрол;
3. Липса на единна система за информация и комуникация в сектора по отношение на квалификацията, уменията и компетенциите.

Това би могло да стане като се обърне по-специално и сериозно внимание за развитието на браншовите организации и тяхната функция се „обърне“, т.е. от събирачи на информация да се превърнат в „излъчватели“ на такава, в иноватори и активни, дори агресивни медиатори и комуникатори в своята област. В момента е погрешна позицията, че браншовите организации трябва да бъдат буфер в отношенията между предприятията, собствениците и институциите. Липсва и онзи експертен и административен потенциал, които би могъл да реализира подобни функции.

Какви биха били критериите за подобна експертна дейност?

- Човекът да има опит и познания в сектора;
- Да познава и да е работил с европейски проекти;
- Да познава и да е работил с нормативната база в сектора;
- Да може да комуникира с предприятията в цялата им гама от компетентности;
- Да има осигурен достъп и слушаемост в съответните институции, както например такива възможности имат парламентарните секретари, а в някои големи западни предприятия затова има специално обучени експерти.

Още с приемането на България като пълноправен член на ЕС през 2007 г. ние влизаме с цял набор от нерешени въпроси натрупани в годините на прехода. Това са непреодолени сериозни трудности и практически проблеми, които изискват адекватна и целенасочена политика, бърза реакция и систематичен подход. Такъв е изводът и в доклада на МЗХП от 2008 г.

„ В противен случай – се казва в документа - крахът на млечното животновъдство в България е сигурен, а с него и на онази част от населението, заето в сектора. Каква е реалната обстановка към 1 -ви май 2008 г. :

- Стопанствата отглеждащи крави са с 13,8% по-малко през май 2008 г. спрямо май 2007 г.;
- Броят на кравите намалява общо с 3%;
- Стопанства, в които се отглеждат 1 или 2 млечни крави са с 14,1% по-малко и през май 2008г. Там се отглеждат 102 хил. млечни крави/30,7% от всички млечни крави в страната;
- В 0,5% от всички стопанства се отглеждат 50 и повече млечни крави;

- Броят на стопанствата, отглеждащи овце-майки, намалява с 11,8%, а броят на овцете-майки намалява с 6,2% спрямо май 2007 г.;
- В 12,9% от овцефермите се отглеждат 10 и повече овце-майки. В такива ферми се намират 59,7% от овцете-майки. Подобно е и състоянието с козевъдството.;
- Ръст се наблюдава само при биволовъдството.

От посочените данни е видна дребната, разпокъсана структура на животновъдството в България. По-голямата част от стопанствата са разположени в частни дворове, в населените места и в тях е съсредоточен по-големият брой животни. Млякото, добито от едно животно по данни на дирекция „Агrostатистика“ към МЗХ, такива стопанства, се използва за собствени нужди и една част от него се предлага на пазара, осигурявайки допълнителен доход на стопанина. Положителната тенденция, която се наблюдава е повишаването на броя на стопанствата с 3-9 животни. Тук обаче веднага възниква въпросът: Възможно ли е във ферма с 3 до 9 животни, в която работят от 2-ма до 4 души най-много, всички да имат достатъчно умения и компетентност?! В миналото гаранция за тези умения са били традициите, фактът, че това животновъдство е осигурявало прехраната на дома и семейството, уменията са се предавали от поколение на поколение. Сега обаче не навсякъде това е семеен бизнес, за продължаване на традиция трудно може да се говори.

В момента липсва единен регистър на работещите и техните знания, умения и опит именно в тези предприятия, които трудно се поддават на контрол и наблюдение. Но в същото време те дават една не малка част от суровината. Кой може да гарантира постоянната и навременна информираност, спазването на критериите за качество, масленост, наличие на микроорганизми и бактерии? В същото време налице е категорична незаинтересованост от страна именно на тези собственици по отношение на повишаването на уменията и компетенциите, те разчитат главно на практическия опит и знания, което въобще не е критерии за повишаване на компетенциите и уменията.

Налице е ясна тенденция към снижаване на критериите за образование, голяма част от говедовъдите са от ромски произход, липсва стабилност и мотивация за повишаване на знанията, пребиваването в сектора е свързано повече с идеята за оцеляване, отколкото с възможностите за личностно и професионално развитие.

Големият брой заети в земеделието показва и социалната роля на сектора в селските общини, изправени пред сериозни проблеми като обезлюдяването, застаряване на населението и високата безработица. Въпросът с качеството и безопасността на храните е един от основните приоритети в политиката на ЕС.

В същото време самоконтролът на отделния стопанин, който отглежда 1 или няколко животни не може да гарантира качеството. Така на пазара под една или друга форма излиза мляко без проверени професионално качества. В този смисъл определящо е доверието към производителя от страна на купувача, като самите производители формират около себе си кръг от купувачи, които с времето са станали постоянни клиенти. **Така пазарът на млякото и някои млечни продукти се влияе и формира от други фактори, които граничат с пазарните, но те не са изцяло определящи и подчинени на регламентирания пазарен механизъм.**

4.1.2. ВИСОКИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОРАЖДАТ НОВИ ПРИОРИТЕТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ

В сектора има предприятия, които приемат и отговарят на всички европейски изисквания, съобразяват своите практики с условията и работят много старателно, професионално и отговорно за да постигнат промяна с ефективни съвременни технологии и качество, каквото изисква европейската общност. Те държат най-вече на качеството на произведените млечни продукти и затова вече години наред преработват сурово мляко само от големи, сертифицирани, съгласно европейските изисквания за органично земеделие животновъдни ферми. Контролът за това започва още от условията за отглеждане на животните, минава през събирателните пунктове и стига до анализ при приемане на суровината. Изкупуването на млякото се осъществява със собствен, модерен специализиран транспорт. При влизане в предприятието всеки един млековоз е подложен на стриктен входящ лабораторен анализ, който се извършва от висококвалифицирани лаборанти. Компромиси тук не се правят, защото има последствия за произведените млечни продукти. Вложените инвестиции за съвременно технологично оборудване за производство и контрол, отговарящи на всички европейски изисквания и регламенти са големи и всички технологични процеси стриктно са съобразени с тях. Затова и постиженията за срок на годност на произведените млечни продукти с марката „Домлян“ са по-големи. С гордост собствениците заявяват, че техните продукти са признати от компетентните органи не само в България, но и в чужбина като най-качествени и с най-дълъг срок на годност. За кашкавала този срок е постигнат от 10 месеца. Всичко това е така, защото хигиената е на най-високо ниво, а и млякото няма пряк достъп с околната среда. Предприятието разполага с най-съвременната измиваща система – напълно автоматизирана, която гарантира хигиенния статус и технологично оборудване. Направо от млековоза по специален тръбопровод то постъпва за охлаждане и с инсталацията за ледена вода се охлажда до необходимата за съхранение температура. От там, отново по тръбопровода и чрез автоматизирана и компютъризирана система за управление се разпределя по съответните цехове за преработка.

Информацията не третира въпроса за квалификацията, знанията и уменията на хората, които работят с тази измиваща система. Но тук отново става дума за нови умения и компетенции, защото самата система работи с компютър и нова апаратура, влагат се химикали, измиващи препарати, чието действие трябва да се познава в детайли за да не попадне опасно съдържание в млякото на следващия етап от работата на системата. Дали обаче тази дейност се извършва от наличния персонал, доколко той е обучен и отговаря ли на съвременните норми, дали обучението от предприятието, която е предоставила и монтира системата е достатъчно, трябва ли да се назначават отделни хора за този нов вид дейност, дали новите специалисти са достатъчно добре запознати с цялостната дейност на предприятието и системата за вътрешен контрол, ето тези и много други въпроси изникват и търсят отговор, когато говорим за нови компетенции и умения в сектора.

В случая става въпрос не толкова за нов и непознат вид дейност, а въпросът е за онези иновационни решения, които трябва да влязат в практиката на всяка, или поне на повечето, от предприятията.

Предприятието разполага с няколко цеха, в които се произвежда кисело мляко, кашкавал, сирене, извара, топени сирена и краве масло. Верни на стила си да следват иновациите и технологията цехът за кисело мляко е оборудван с най-модерната линия за производство. Тя е напълно автоматизирана, като се започне от заквасването и се стигне до опаковането и

подреджането на готовите кисели и подсладени млека. През целия процес няма пряк достъп нито на въздух от помещението, нито на човешка ръка. Киселите млека „Домлян“ не съдържат сухо мляко или растителни мазнини, за това не могат и да помислят собствениците. Една от важните условия за високото качество е и закваската, споделя Елеонора Велинова. Те използват жива закваска, а за да се запазят нейните полезни качества се създава най-благоприятната среда, за да могат полезните бактерии да живеят възможно най-дълго. За производството на различните видове кисели млека се използват уникални за района щамове млечно кисели бактерии, изолирани от високопланинския район на защитения Централен Балкан и пригодени специално за млекопреработвателното предприятие. Основен приоритет тук е да се работи с българска закваска и да не се използват генетично модифицирани млечно кисели бактерии. Само така може да бъде запазена вековната българска традиция, автентичност и оригиналност на българските млечни продукти – кисело мляко, сирене и кашкавал според Елеонора Велинова. Затова и те бяха едни от първите, които въведоха БДС за кисело мляко и излязоха на пазара, както и не промениха вкуса и качеството му вече година.

За съжаление, обаче, от чужбина масово се внасят фуражи със съдържание на ГМО компоненти. Според законите на РБ това не бива да се допуска, но кой и как може да контролира процеса, има ли съответната апаратура за такъв вид контрол, кой или кои специалисти ще го извършват и какви знания, квалификация и умения ще трябва да имат? Съдържанието на ГМО поставя пред сектора нови проблеми, които са тясно свързани с нова информация, наличие на определени компетенции, а за това все още няма критерии, изисквания и идея за такава подготовка. Този контрол все още е приоритет на специализираните контролни органи, но при положение, че животни се хранят с фуражи със съдържание на ГМО компоненти проблемът става сериозен за всяка фирма – производители на суровина или преработватели и търговци.

Най-новата рожба на собствениците е новият цех за производство на сирене. Както със своя вкус и полезни свойства то не се отличава от биосиренето, а данните от анализите просто учудват контролните органи.

Предприятието има достатъчно средства за развитие на своята дейност и е оборудвано с най-модерната в момента техника за сектора. Това означава, че е предвидено всичко, което се отнася до уменията и компетенциите за да се работи с високотехнологичната апаратура. Целта, която си поставя ЕС в своите нормативни документи е високо ниво на защита, гарантиращо здравето на потребителите от мястото на първично производство до пускане на пазара, без това да намалява богатото разнообразие от продукти. При новите условия вече се изискват и редица нови умения, комплекс от компетенции – познаване на суровината, на възможностите за преработка, но и познаване на изискванията на пазара. Мениджмънта на този етап до голяма степен се основава на системата „проба - грешка“, защото предприятията крият една от друга своите подходи, технологии и стъпки. Това обаче не отговаря на съвременните критерии за умение в маркетинга, то е повече конкурентна битка, отколкото реално развитие и усвояване на вътрешния и външния пазар. Тези детайли засега убягват от вниманието на собствениците, а и не са предмет на изследване и реакция от страна на браншовите организации. Всички регламенти и директиви определят основните аспекти в областта на безопасността на храните, като осигуряват необходимата гъвкавост и възможност за използване на традиционни методи на производство.

Сериозна аномалия предизвиква и сега действащият Закон за концесиите в РБ, според който стопанинът може да наема на концесия пасища, като за това той поема определени ангажменти, които се отнасят до грижи за поддържането на самите пасищни райони –

наторяване няколко пъти в годината, контрол, поддържане на площите и опазване на горския фонд свързан с тях. В същото време обаче, тези пасища във високопланинските райони, определени с отделен нормативен документ в страната, се преотдават на стопаните на концесия всяка година, като това е в прерогативите на съответните като това е в прерогативите на съответните Общински съвети. Според смисъла на Закона за концесиите, стопанинът е длъжен да се грижи за дадените му пасища 5 години, според същия Закон всяка година Общинският съвет може да смени арендатора по свое усмотрение. За съжаление не един и два са случаите, когато това става и стопаните, естествено, губят защото влагат средства изпълнявайки предписанията на Закона, но след една година се оказва, че те вече нямат право да използват този район, защото е отдаден на друг или защото просто повече не се отдава по различни причини. Подобно законово недомислие създава много сериозни проблеми тъкмо в регионите, където животновъдството има сериозни перспективи, безработицата е голяма и има подходящи стопани, които могат да разгърнат своя семеен бизнес, условията позволяват да се развият козевъдството и овцевъдството, на места дори има изградени и развити кравеферми, но лични отношения, липсата на виждане и недостатъчна професионална култура спъват развитието на сектора с всички останали последици в икономически, финансов, екологичен и социален аспект.

България, като член на ЕС, е длъжна да гарантира, че продуктите, които се предлагат на пазара и тези предназначени за износ отговарят на съответните изисквания.

4.1.3. КОНТРОЛЪТ ВЪРХУ КАЧЕСТВОТО ПОРАЖДА НОВИ ПРИОРИТЕТИ В КВАЛИФИКАЦИЯТА

Създадената Национална агенция по безопасност на храните обединява няколко, като вид, основни функции и съществуващи преди това контролни органи. Нейната дейност се регламентира със Закон за Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ). Агенцията ще приема сигнали за качеството и безопасността на храните. Законът определя функциите, структурата и основните органи на управление. Нормативно са уредени и източниците на финансиране и имуществените отношение, като Българската агенция по безопасност на храните е определена като правоприемник изцяло на активите, пасивите, архива, правата и задълженията на Националната ветеринарномедицинска служба, Националната служба за растителна защита, с изключение на Института по растителна защита.

Агенцията е определена и за правоприемник на част от активите, пасивите, архива, правата и задълженията на Националната служба по зърното и фуражите, на регионалните здравни инспекции и на областните дирекции „Земеделие“, в частта, в която техни досегашни функции ще се изпълняват от новосъздадената агенция.

Законът влиза в сила от датата на обнародване - 25 януари 2011 г., обнародван в Държавен вестник бр. 8 от 25.01.2011 г. В едномесечен срок от тази дата Министерски съвет прие устройствен правилник на Българската агенция по безопасност на храните.

В едномесечен срок от влизането в сила на закона промяната в статута на акредитираните лаборатории, преминаващи в структурата на БАБХ, се извършва служебно от Изпълнителна агенция „Българска служба по акредитация“. До издаването на новите сертификати за акредитация, лабораториите продължават да работят по досегашния ред.

Приет е и действа Правилник за работата на БАБХ. Агенцията ще бъде под ръководството на МЗХ. Тя ще обедини Националната ветеринарномедицинска служба, Националната служба

за растителна защита, част от Националната служба по зърното и фуражите, регионалните инспекции по опазване и контрол на общественото здраве (РИОКОЗ).

БАБХ ще контролира всички храни с изключение на бутилираните натурални минерални, изворни и трапезни води (техният контрол ще продължи да е грижа на здравното министерство).

В агенцията ще работят 2998 души, над 2600 от тях ще са в регионалните звена. Тя ще контролира работата на 647 хил. обекта. Те ще се проверяват растителни препарати, фуражи, лекарства, кланици, предприятия за преработка, готови продукти, както и тези произведени по националните стандарти, транспортирането, складирането и продажбите им в търговската мрежа, заведения за обществено хранене, аптеки за препарати за растителна защита и за ветеринарномедицински препарати. В структурата на агенцията да бъде създаден Център за оценка на риска, който ще следи за ефекта от добавките в храните и фуражите, от ГМО, ензими и спомагателни вещества. Центърът ще оценява материалите и предметите, предназначени за контакт с храни. Предвижда се министърът на земеделието и храните, съответно на здравеопазването да определя национални референтни лаборатории за изпитване на храните.

Новата структура ще търси контакти с организации на потребители, ще прави проверка по жалби на граждани, ще организира специални информационни кампании. БАБХ има ясни цели и приоритети, които се ръководят от целите, приоритетите и – главно от принципите регламентирани в нормативите поставени пред сектора от ЕС.

Нов момент в работата на сектора са взаимоотношенията на предприятията с контролните органи. Агенцията /БАБХ/ има всички права и проследява пътя на продуктите от суровината до консуматора. Секторът за преработка на млякото и производството на млечни продукти е в средата на веригата, но доколко комуникацията с контролните органи е ефективна? На пръв поглед изглежда, че производителят на суровината, както и преработвателя са мотивирани да реализират своята продукция, което би трябвало да означава реален контрол, който гарантира приходите. Дали обаче има предвидени онези превантивни мерки, които гарантират качеството от първия до последния етап, от получаването на суровината до готовия продукт, каква е комуникацията на контролния орган с технолозите и специалистите в сектора, има ли ефективен диалог или се разчита просто на страха от проверките, дали този диалог е на съответното равнище като степен на познаване на нормативните документи, на процесите и на изискванията на пазара. Тук отново става дума за компетенции и умения, които не са заложени като комплекс в изискванията за квалификация на работната сила в сектора.

4.1.4. НОРМАТИВИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ТЕХНОЛОГИЧНОТО РАВНИЩЕ И КАЧЕСТВОТО НА МЛЯКОТО И МЛЕЧНИТЕ ПРОДУКТИ

Качеството на млякото и млечните продукти се определя от вече прилагана, приета и утвърдена нормативна база, която непрекъснато се усъвършенства. За нейното по-нататъшно развитие и ефективно практическо приложение сериозна роля играят браншовите организации, които, обаче, все още не са влезли в ролята си на контролни органи и фактори, не са регламентирани техните възможности за законодателна инициатива, което до известна степен прави законовата рамка самоцелна и я отдалечава от непосредствената практика.

Основните европейски регламенти, касаещи сектор „Мляко“ са:

- Регламент на Европейския парламент и Съвета 178/2002 за общите принципи и изисквания към законодателството в областта на храните, създаване на европейски орг

ан за безопасност на храните и определяне на процедури в областта на безопасността на храните;

- Регламент на Европейския парламент и Съвета 852/2004 за хигиената при производството на храни;
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 853/2004 за специфичните изисквания за хигиена на храните от животински произход;
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 854/2004 за специфичните правила за организиране на официалния контрол върху продуктите от животински произход, предназначени за човешка консумация;
- Регламент на Европейския парламент и Съвета 882/2004 за официалните проверки, които се извършват с цел верификация на изискванията на закона за храните и фуражите, изискванията за здравеопазване и хуманно отношение към животните;
- Българското законодателство е синхронизирано с европейското, въведени са и необходимите регламенти и директиви. Създадени са и съответните подзаконови нормативни актове, определящи конкретните изисквания към всеки оператор във веригата за производство на храни;
- Закон за храните;
- НАРЕДБА № 4 от 19.02.2008 г. за специфичните изисквания при производството, съхранението и транспортирането на сурово краве мляко и изискванията за търговия и пускане на пазара на мляко и млечни продукти. Издадена от министъра на земеделието и продоволствието, обн., ДВ, бр. 23 от 29.02.2008 г.;
- Стратегия за развитие на млечното животновъдство и подобряване качеството на суровото краве мляко за периода 2006-2009 г.;
- План за действие за подобряване качеството на суровото краве мляко за периода 2006-2009 г.

4.1.4.1. Съвременни технологични изисквания за осигуряване на необходимото качество на млякото, нови приоритети пред квалификацията на специалисти и работници

В сектор „Мляко“ най-важното изискване е достигане на стандартите за качеството на суровото мляко съгласно приложение III, секция IX, глава I (III,3) на Регламент 853/2004/ЕС и по-точно показатели:

- ОБМ до 100 000/мл при 30 о С и ОБСК до 400 000 мл за сурово краве мляко;
- ОБМ до 1 500 000/мл при 30 о С за сурово мляко от други видове;
- ОБМ до 500 000/мл, ако суровото мляко от други видове, различни от крави, е предназначено за производство на продукти, произведени със сурово мляко, чрез процес, който не включва никаква термична обработка. България прие преходен период до 01.01.2010 г. цялото произведено мляко, предназначено за преработка и пускане на пазара да отговаря на тези изисквания.

Реалната ситуация в сектора обаче предвещава едно не съвсем добро бъдеще. От предприєдинителната програма САПАРД имаха възможност да се възползват голяма част от млекопреработвателните предприятия. Благодарение на това се изградиха модерни мандри, с



голям капацитет, необходимите сграден фонд, оборудване и въведени системи за ДХП, ДПП и НАССР. Програмата обаче беше достъпна само за големи млекопроизводители, които имаха възможност да модернизират стопанствата си и инвестират както в сградния фонд, така и в самите стада. За съжаление броят на такива фермери остана твърде малък. Голяма част от млекопроизводителите се бориха с ниските изкупни цени, липсата на държавна подкрепа и информираност от страна на министерството и не намериха финансов ресурс за инвестиции. Те просто оцеляваха, без да имат възможност да се подготвят за високите изисквания, които донесе членството в ЕС за техния бизнес. Тези изводи бяха направени в анализите на МЗХ още през 2008 г. като се изхождаше от ситуацията в онзи период. Негативните тенденции продължаваха да се задълбочават, което доведе до реакция от страна на много от фермерите и млекопреработвателите.⁶

Тези процеси неизбежно водят до деквалификация в сектора особено в малките ферми и предприятия за преработка. Текучеството се увеличава, защото доходите не са постоянни, собствениците са принудени да вземат „хора от улицата“, което естествено влияе отрицателно върху цялостния квалификационен фон в сектора. Като се има предвид, че в селата вече няма училища, голяма част от населението е ромско, образователната култура е доста ниска, едва ли може да се очаква положителна тенденция и в растежа на компетенциите и уменията. **Трябва да се разграничат обаче процесите в тази насока в големите предприятия свързани с едрите вериги и пазари и онези, които работят със силно ограничен капацитет и основно подпомагат оцеляването на отделни семейства.**

За 12 години половината фермери от млечния сектор са напуснали, останалите не печелят от поскъпването на суровината, а приходите на преработващите предприятия и търговците са скочили над пет пъти. Какво се случва в Англия – традиционен производител на тези продукти? Големият проблем на британците е, че през 1994 г. е разпуснат млечният борд и производството е разпокъсано между малки играчи, докато при преработването върви стабилна консолидация, твърди "Гардиън".

В резултат на проведените срещи, както и на работата на аналитичните звена към редица институции нещата се промениха и през 2010 – 2011 г. голяма част от средствата за финансиране се насочиха към ферми с по-малък брой животни и по-малко обработваема земя – до 40 животни и до 5 000 дка земя.

Наличието на голям брой ферми с по-малък брой животни съвсем естествено затруднява контрола върху качеството на суровината. Тази ситуация е следствие от взетите решения на европейско и правителствено равнище за запазване възможностите за развитие на фермерството, за привличане на повече млади хора, както и за решаване на някои социални проблеми в различните региони на страната. Оказва се обаче, че по данни от 2010 г. едва 30% от животните в България се отглеждат в стопанства, отговарящи на европейските стандарти и преобладаващата част от млякото идва от стопанства непокрили изискванията. Хигиенните проблеми при стопанствата от III категория продължават и те не могат да бъдат разрешени без подкрепата на Фонда за селскостопанско развитие и подпомагане на селските райони. Средствата на Фонда обаче търсят своята реализация в подпомагането на практиките, без да се има предвид квалификацията. А дребните фермери, по-малките предприятия, които са на ръба на оцеляването нямат практическата възможност да отделят средства за обучение, за придобиване на нови умения. Тук има явно противоречие, защото не може нови средства да се

⁶ assets.panda.org/downloads/hygiene_brochure_bg.pdf

усвояват от хора, които постоянно се деквалифицират, губят своята мотивация за повече знания, в сектора навлизат все повече хора с минимум училищно образование и обща култура.

Производството на мляко в България не е ограничено от производството само на краве мляко, за разлика от мнозинството страни в ЕС, а 14% от добитото мляко се пада на овчето, козето и биволско мляко. Това води до по-разнообразно предлагане на пазара, което е и един от големите шансове на сектора да предложи различна, уникална и със специфични достоинства продукция.

Това съвсем закономерно определя и ситуацията на бранша в момента - по-голямата част от суровото мляко, произвеждано в България не отговаря на изискванията и може да се преработва само за националния пазар. Недостига на качествена суровина кара млекопреработвателите, да работят с намален капацитет и да не реализират печалби. Реално те не могат да се намесят сериозно в износа на тези продукти, нямат перспектива в страните, където се търси българска млечна продукция. В чисто финансов аспект тези млекопреработватели не могат или трудно успяват да възстановят вложените средства, проектите им се оказват обречени, голяма част затыват в кредитна задлъжнялост, поради което те са принудени да търсят други алтернативи. Цената му е близка до тази на суровото мляко, но при него не съществува проблемът със завишените стойности на ОБСК и ОБМ. Влагането му в млечните продукти обаче изисква добавяне на растителна мазнина, която често е с неизвестен произход. Дилемата некачествено българско мляко или качествена вносна суровина не стои пред българските млекопреработватели.⁷

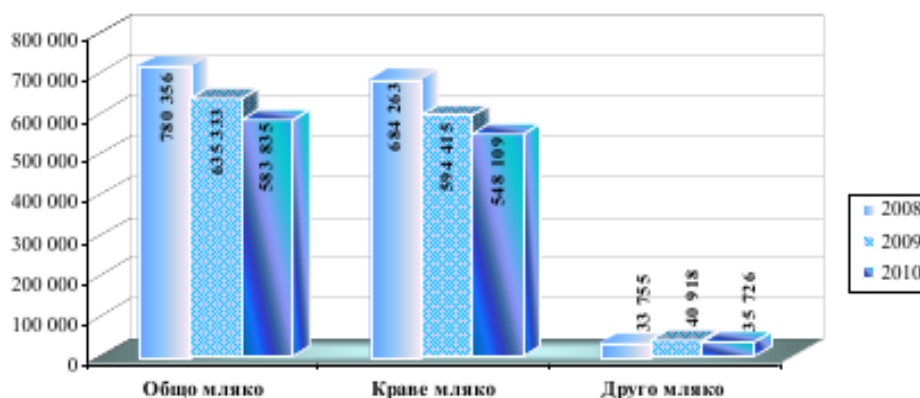
В резултат на това на пазара масово се предлагаха млечни продукти, в които няма вложено прясно мляко, без това по някакъв начин да бе отразено на етикета на стоката. Влагането на растителни мазнини, изкуствени подсладители, добавки и т.н. също е въпрос на квалификация. Не е парадокс, че това стана приоритет в работата на някои от предприятията, те трябваше да си осигурят надеждни специалисти, технолози, работници, които да работят с новите продукти. Вън от съмнение е, че това е продиктувано от мотива за търсене на пазари и печалба, но то е показателно, че именно този мотив се оказва двигател при решаването на технологични, пазарни и други проблеми, значи потенциал има! Тази ситуация се запази до приемането на съответните регламенти през 2010 г. Освен потребителите, обаче, тази практика засегна и другото звено от веригата - млекопроизводителите. Мандрите масово спряха да изкупуват млякото от млекосъбирателните пунктове в малките населени места или предлагаха, както сега предлагат много ниска изкупна цена. Именно в такива млекосъбирателни пунктове предават млякото си онази голяма част от фермерите с малко на брой животни, отглеждащи ги в собствените си дворове и произвеждащи по-голямата част от млякото в България по данни от 2009 г.

Анализът на МЗХ за дейността на млекопреработвателните предприятия през 2010 г. показва, че количеството на преработеното през 2010 година мляко намалява с 8.1% в сравнение с 2009 година. От влязлото в предприятията 584 млн. литра мляко, 93.9% е краве, 5.0% – овче и 1.1% – козе и биволско. Намаление спрямо 2009 г. има при преработеното количество козе мляко (-28.9%), овчето мляко намалява с 10.2%, а биволското – с 2.1%. Преработеното краве мляко намалява със 7.8% (Таблица 3). Количеството на произведеното сирене през 2010 г. намалява спрямо 2009 г. с 4.3% (-27.3% при сиренето от козе мляко). При сирената от биволско и смесено мляко се наблюдава спад с 10.6%. През 2010 г. производството на бяло саламурено сирене намалява с 5.0%, а количеството на кашкавала намалява с 1.8%

⁷ assets.panda.org/downloads/hygiene_brochure_bg.pdf

спрямо 2009 г. Увеличение има при произведеното пакетирано прясно мляко (+7.5%), а при натуралното кисело мляко се отбелязва ръст от 2.8% (Таблица 7). Наблюдението на закономерностите и промените в селското стопанство и хранителната промишленост в България и ЕС и в частност преработката на мляко и производството на млечни продукти са от съществено значение на фона на световната икономическа криза - от една страна и повишението на цените на храните в световен мащаб, от друга. Статистическото наблюдение "Дейност на млекопреработвателните предприятия в България през 2010 година" обхваща 221 предприятия, като в статистическият въпросник са включени въпроси за количеството постъпило мляко за преработка по видове и количеството произведени продукти по групи през 2010 година, структура и организация, и реализация на продукцията. Фигура 17⁸

ФИГУРА 17 Количества преработено мляко в България (хил.литри)



Източник: МЗХ – Отдел Агростатистика

Броят на млекопреработвателните предприятия през 2010 година намалява с 2.6%. Едноличните търговци намаляват с (-14.6%), а преработеното от тях мляко (59.7 млн. литра) се увеличава с 8.4% спрямо 2009 година и заема 10.2% от общо преработеното мляко.

4.1.4.2. Добив на суровината, съхранение и транспорт - състояние и възможности за промяна

Изискванията за сграден фонд са поместени в НАРЕДБА № 44 ОТ 20 АПРИЛ 2006 Г. ЗА ВЕТЕРИНАРНОМЕДИЦИНСКИТЕ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ЖИВОТНОВЪДНИТЕ ОБЕКТИ, издадена от Министерството на земеделието и горите⁹.

Преди подробното разглеждане на Наредба 44, трябва да се направи едно уточнение - регистрацията на животновъден обект по Наредба 44 и категоризацията на кравефермите са две отделни процедури. Изискванията за сградния фонд при категоризирането са изготвени съгласно Приложение III, Секция IX, Глава I (II) на Регламент 853/2004/ЕС. Основните изисквания според анализ на експерти от МЗХ от 2009 г са:

- Съоръженията за доене на мляко и помещенията, където млякото се съхранява, манипулира и охлажда, трябва да бъдат разположени и конструирани така, че да отговорят на регламентите за запазване качеството;

⁸ assets.panda.org/downloads/hygiene_brochure_bg.pdf

⁹ Обн. ДВ. бр.41 от 19 Май 2006 г., изм. ДВ. бр.102 от 19 Декември 2006 г., изм. ДВ. бр.40 от 18 Април 2008 г., изм. ДВ. бр.48 от 23 Май 2008 г., изм. ДВ. бр.90 от 17 Октомври 2008 г., изм. ДВ. бр.50 от 2 Юли 2010 г.

Помещенията за съхранение на млякото трябва да са защитени от вредители, да са отделени по подходящ начин от помещенията, в които са настанени животните и където е необходимо, да отговарят на условията, определени в част В: помещенията трябва да притежават и подходящи хладилни съоръжения;

- Повърхностите на оборудването, които влизат в контакт с млякото (съдове, прибори, контейнери, танкове и т.н., предназначени за доене, събиране и транспортиране на млякото), трябва да могат лесно да бъдат почиствани и, където е необходимо, дезинфектирани и поддържани в добро състояние. Това налага използването на гладки, лесни за измиване и нетоксични материали;

- След употреба такива повърхности трябва да бъдат почиствани, а, където е необходимо, дезинфектирани. След всяко пътуване или всяка серия от пътувания, когато периодът от време между разтоварване и следващо натоварване е много малък, но във всички случаи най-малко един път дневно, контейнерите и танковете, използвани за транспортиране на сурово мляко, трябва да бъдат почиствани и дезинфектирани по подходящ начин преди да бъдат използвани отново. Наредба 44 регламентира общите и специфичните изисквания към животновъдните обекти. В чл.4(1) т.4. на същата наредба е посочено, че животновъдните обекти трябва да имат вход с пропускателен пункт, който е единствен вход/изход за обекта и разполага със/ с: а) стая за охрана и за регистрация на посетителите; б) дезинфекционна площадка за транспортните средства и животни с дължина не по-малко от 7м. и с височина на ваната с дезинфекционен разтвор не по-малка от 0,3м.; в) дезинфекционна площадка за хора, която се състои от дезинфекционна пътека с дължина не по-малка от 0,80 м и умивалник с приспособление за измиване и дезинфектиране на ръцете. • имат постоянна ограда с височина не по-малка от 150 см, осигуряваща безопасността на обекта и здравето на животните; • разполагат със съоръжения за дезинфекция на транспортни средства и хора; • изградени са по начин, който не позволява свободния достъп на животни и хора. Изискването за вход, който да е единствен вход и изход за обекта е много трудно изпълнимо и лишено от всякаква логика, що се касае за пасищни животни. Преминването поне два пъти на ден през вана с дезинфекционен разтвор, освен това крие рискове за здравето на животните. Това би създавало и редица трудности при организацията на работа във фермата. Предаването на млякото на шофьора приемчик може да съвпадне по време с излизането на животните на паша. Освен това, от хигиенна гледна точка, използването само на един вход /изход създава условия за по-голямо замърсяване. Логично е животните да имат отделен вход/изход, който да е в друга част на фермата (пример-от дворчето за разходка към пасището). Това няма да предизвика излишен стрес на животните и улеснява работата на персонала. Един вход/изход може да бъде изискване за птицеферми, свинеферми и т.н., но това трябва да бъде посочено в специалните изисквания към животновъдните обекти, а не към общите. Изграждането на стая за охрана и регистрация на посетителите е друг спорен момент. Не е логично семейна ферма с 15 крави, в която е ангажирано цялото семейство, да ангажира допълнителен персонал и то за охрана. Това е крайно безсмислено и абсолютно излишно. В ал.2 на същия член се посочва: Изискванията на ал.1, т.4, букви „а“ и „б“ не се отнасят за животновъдни обекти, в които се отглеждат до пет животински единици. Посочените изисквания, обаче показват явното непознаване на структурата на земеделските стопанства в България и са писани за промишлени системи за отглеждане и то с само на някои видове животни.

Както се вижда от съдържанието на документа необходими са много и широки познания за да може да се прилага на практика съвременната нормативна база. Много и сложни са изискванията в него, за да се познава и прилага е нужно да се познават детайлно процесите и

връзката между тях. Въпросът е дали всеки човек трябва да познава изискванията в този и многото други нормативни документи? Това на практика би означавало предприятието да има едва ли не цял университет. Как би трябвало да се постъпи тогава? Възможно ли е, и до каква степен да се обучи всеки новопостъпил, да се обогатяват и опресняват компетенциите на работещите, да има система за проверка на знанията и да има стимул за придобилите някаква степен на компетентност и умения. Това значи да се въведе система за квалификационна степен, от която да е свързана и със заплащането на работника. Всъщност такъв опит вече има, но той се отнася до владенето на език или компютърна грамотност повече, отколкото до съвсем преките му професионални задължения.

Тези изисквания би трябвало да се обвържат и с образователната система свързана с професиите в селското стопанство и хранителната промишленост, както и с практиките на учениците, курсистите в техникумите, студентите - бакалаври и магистри.

4.2. ИКОНОМИЧЕСКИ ДВИГАТЕЛИ НА ПРОМЯНА

С присъединяването на страната към ЕС и прилагането на ОСП /Общата селскостопанска политика/, заедно с поставените нови изисквания по отношение на хигиена, технология, качество, етикетирание, предлагане, опаковка и т.н. се появиха нови ситуации, формираха се нови тенденции свързани пряко с икономическите промени настъпили в резултат на световната икономическа криза и последиците от нея – намаляване на търсенето, промяна в цените на млечните продукти, промяна в структурата на пазарите и т.н.

Кои са основните проблеми на сектора в тази икономическа и пазарна среда :

- Добиването на сурово мляко е основано масово на екстензивни технологии при отглеждане на животните, в преобладаващата категория стопанства (малки и средни), където разходите за пасища и груби фуражи са минимизирани;
- Секторът не е конкурентноспособен, защото породите млекодайна животни, които се отглеждат в България имат по-ниска млечност, което предопределя по-ниските нива на производителност и ниския добив от животните с по-висок разход на труд;
- Поради субсидирането на площ голяма част от млечните стопанства, работещи в равнинните територии, характеризиращи се и с други земеделски производства се оказват в неравностойно положение;
- Практикуваната схема за разпределение на допълнителните национални доплащания в сектора също затруднява стопанствата и много от тях не могат да усетят пряко ефекта от присъединяване на страната в ЕС.

4.2.1. КАЧЕСТВОТО И ПРОБЛЕМИ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ СПОРЕД УТВЪРДЕНИТЕ И ПРИЕТИ СТАНДАРТИ НА ЕС

С присъединяването на страната към ЕС и прилагането на Общата селскостопанска политика, млечният отрасъл се оказва още по-застрашен и уязвим, поради слабата пригодност да функционира в суровите конкурентни условия, които съществуват на общия европейски пазар. Непреодолените структурни проблеми, като голямата раздробеност, слабата вертикална и хоризонтална интегрираност, започват да разкриват огромните опасности за съществуването на този отрасъл, който исторически е важен за нашата страна и е от водещите в икономическата структура. Липсата на подкрепена от държавата и европейските структури единна браншова политика, липсата на координирани мерки по отношение на спазването на

изискванията на ЕС, липсата на система за вътрешен контрол в самия бранш, както и разделението на животновъди от преработватели лишава сектора от единни критерии по отношение на технологията, качеството на суровината и предлаганите млечни продукти, от интегрирана политика по отношение на пазарната политика.

Високите стандарти, които съвсем закономерно се налагат от ЕС изискват инвестиции, които не са съобразени с условията, начините на финансиране, сроковете, в които могат да се изпълнят, а това води до разминаване с целите, които се поставят пред сектора.

Независимо от надеждите, от подписаните споразумения и приетите регламенти се оказва, че присъединяването на страната към ЕС е съпътствано от редица неудачи и кризи, една от които е усвояването на фондовете по предприсъединителната програма САПАРД и забавения старт на Програмата за развитие на селските райони, където инвестиционните мерки за земеделието са също обременени с множество неуредици и пречки. Големата надежда на стопаните за получаване на субсидии по схемата за Единно плащане на площ, постави в дискриминационно и неблагоприятно положение големите млечни стопанства.

Изкупните цени продължават да нарастват макар и с по-слаби темпове в сравнение с цените на фуражите което естествено намалява доходността на производството. Това при слабата интегрираност на производството, намалява ефективността, специално на големите ферми, разчитащи на закупен концентриран и груб фураж. Наблюдава се и силен търговски натиск върху преработвателите на мляко, което се прояви още когато започнаха първите признаци на световната финансова криза и рязкото поевтиняване на млечните продукти в световен мащаб. Сериозна слабост тук е неприемането на Закона за браншовите организации и липсата на адекватен критерии в определянето на отношенията на производителите на млечни продукти и големите търговски вериги. Наложените в момента условия в практиката в тези взаимоотношения поставят в категорично неравностойно положение производителя и търговеца, което има негативно влияние върху цялата верига в млечния бранш – от фермера до млекопреработвателя. Става дума за негативни финансови последици, а това се отразява и на крайната цена, от което страда потребителя. Тази ситуация няма как да се отрази положително върху качеството. Положително е отношението и стремежа да се прилагат стандарти, да се въвеждат вътрешни изисквания по отношение на контрола, което обаче все още не е гаранция за конкурентноспособност и постигането на достатъчна добра добавена стойност. Добавената стойност в крайната цена е висока, но в повечето случаи това е част от търговската надценка, т.е. така формирана добавената стойност няма отношение нито към производителя на суровината, нито към преработвателя. Тя е резултативна величина основно в печалбата на търговеца в повечето от случаите това е верига от магазини. Лошото в случая е, че тези цени дават ценовия фиксинг на пазара, което не е нито реално, нито в рамките на приетите разумни цени, нито подпомага по някакъв начин инвестицията в млечния сектор. Освен това е основа в дисбаланса на отношенията между производители, преработватели и търговци.

Информацията за започналото от 2003–2004 г. увеличаване на изкупните цени на млякото (които се увеличиха почти 2 пъти през 2008 г., в сравнение с предходните години), показва, че изкупните цени отново тръгнаха рязко надолу. Тази тенденция продължава и досега, като взаимоотношенията между производителите на суровината и нейните изкупватели се регулират стихийно. В различните региони цените са различни.

Инвестиционните разчети от страна на стопаните, ще бъдат силно засегнати и с добавяне на трудностите при разпределение на националните доплащания за литър мляко, плащанията на глава животно и усвояването на европейските фондове."Става ясно, че националният



млечен сектор ще преживее сериозен удар. В изпълнение на Стратегията за развитие на млечното животновъдство и подобряване качеството на суровото краве мляко (2006–2009 г.), продължава категоризацията на фермите въз основа на ветеринарно-санитарните и зоохиgienните изисквания към животновъдните обекти и качеството на добитото от тях мляко.

Наддаването идва малко изненадващо на фона на спадащите изкупни цени на суровината в последните години. Средната цена на суровото мляко през 2009 г. например е била с близо 20% надолу от постигнатата през 2008 г. Ниските равнища се задържат и през пролетта на 2010 г.

Тенденцията за вдигане на изкупните цени се очертава по-ясно след като част от млекопреработвателите станаха и едри фермери. Поддържането на по-висока изкупна цена гарантира по-добра цена и на продаваната продукция. В някои случаи тези, които държаха ниска изкупна цена бяха същите, които я вдигнаха след като спряха да купуват мляко от другите по-дребни производители.

За демотивацията на някои от фермерите помогна и скокът в цената на зърното през лятото, който доведе до вдигане на цените на фуражите.

На практика се оказва така, че пазарният механизъм, желанието за по-висока печалба, фирменият или личният интерес изместват изцяло политиката в сектора. Това е съществено противоречие между скрития монополизъм и конструктивизма, реалното формулиране и представяне на приоритетите, реалните проблеми на сектора като цяло и стремежът към по-висока печалба на отделни собственици.

Браншовите организации са структури с нестопанска цел, но би могло като препоръка или квалификационна форма да се поставят някои изисквания с оглед на проблемите, които стоят в бранша и изискванията, които има към него съответната институция на наше или европейско равнище.

4.2.2. СУБСИДИИТЕ ОТ ЕС И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА ИНТЕНЗИФИКАЦИЯ И ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА В МЛЕЧНИЯ СЕКТОР

Има сериозни проблеми при определянето на критериите за субсидиране на земеделието и по-конкретно на животновъдството, което пречи на интензификацията на сектора и поставя под съмнение ефективността на субсидиите.

Независимо, че субсидиите се увеличават, състоянието на земеделието, и в частност на животновъдството, добива на мляко и преработката като икономически резултат се влошават.

В това отношение най-силно е засегнато животновъдството, което е основен източник на суровина за млечните продукти. В момента животновъдството, дава 33 % от продукцията, която е давало през 1986-89 г, зеленчуците са само 22.%, а плодовете едва 7 %. Единствено зърното достига 78 %. И това е при положение, че имаме най-едри производители на зърно не само в ЕС, като според данни на Евростат именно тези едри стопанства получават и най-много субсидии.

Новите 12 страни членки поставят като първо изискване изравняването на субсидиите между старите и новите страни членки.

Основен проблем, не само в България е, че субсидиите, които се отпускат на новите 12 страни членки и старите са доста различни и значително по-малки. Тези въпроси се поставят в публикации на много наши експерти, един от които е проф.Трифон Дарджонов -

аграрикономист. „Все още липсват задълбочени анализи, за това което е правено до сега, и за това което ще трябва да се прави за напред за да се постигне хармонично развитие на европейското земеделие. Много малко внимание се отделя на това доколко ефективно субсидиите компенсират или стимулират правилното развитие на земеделските отрасли. А според мен това е именно същественото в случая. Специално за нашата страна имам опасението, че ще се окажем отново без ясно виждане, както при подписването на договора за присъединяването към ЕС”.

За да се види каква е доходността в преработката на млечни продукти, трябва да се тръгне от ефективността в животновъдството, която е в пряка зависимост от земеделието. Повишаването на цените на фуражите още преди повече от 10 години, тяхното постоянно повишаване и сега, доведе до ситуация, в която много от дребните ферми се отказаха, разпродадоха животните и напуснаха сектора. На много места това доведе до чисто криминогенни ситуации, в които стопаните бяха принуждавани със сила да продават животните си на безценица, но те нямаха изход, защото нито могат да ги гледат, нито могат да им намерят по-добър пазар, защото фуражът е свършил и животните губят тегло, влошава се и състоянието им.

„За да бъде даден отговор на поставения въпрос, пише проф. Дарджонов, се постарях да извадя данни как се отнасят до сега отпусканите субсидии спрямо площите, доходите на хектар и наситеността с животни. За целта използвах материалите публикувани от Евростат от 7.10.2010 г (Agricultural statistics; Main results-2008-2009) От данните в този материал, съответно таблици 1.1.2., 1.1.3., 2.1.2. и 2.2.1 съставих таблица 1 и 2, дадени в приложението, които предоставят възможност да направим заключението, че досега разпределяните субсидии в ЕС не могат да се свържат пряко нито с площите нито с доходите нито с наситеността със животни, когато се разглеждат отделните страни. В това можем да се убедим от данните в таблица 2, където абсолютните данни от таблица 1 са приведени в относителни числа отнесени към общите площи, доходите и животинските единици (ЖЕ). От таблица 2 обаче се вижда, че не е такова положението когато страните са групирани, на стари членки (EU-15) и нови членки (EU-12). В този случай отпусканите субсидии много добре съответстват на общия доход и ЖЕ. В EU-15, при получавани 84.5 % от субсидиите те притежават 82.5 % от ЖЕ и дават 84.8 % от общия доход в земеделието. Също такова е съответствието и при EU-12, при получавани 15.5 % от субсидиите те притежават 17.5 % от ЖЕ и дават 15.2 % от общия доход на земеделието. Следователно тук равенството за което се борим е постигнато още сега, но само като средна величина за двете групи страни. Дали това е случайно съвпадение или е целево търсено изравняване, не мога да твърдя, но дори и да е целенасочено, то с нищо не удовлетворява отделните страни, защото те не функционират като група. Те понасят индивидуално всички негативни последици от липсата на общо приет и спазван принцип. Ако вземем например Румъния, която получава 1.3 % от субсидиите, а притежава 3.2 % от ЖЕ и дава 4.2 % от общия доход, Финландия получава 4.1 % от субсидии при 0.9 % от ЖЕ и 1.2 % от дохода, Гърция получава 5.8 % от субсидиите, а има 2.0 % от ЖЕ и дава 3.1 % от дохода, тук се вижда тоталното разминаване. За отбелязване е, че големите страни членки като Германия, Франция, Великобритания, не са в групата на облагодетелствуваните страни. При тях субсидиите като процент съответстват на процента на ЖЕ и дохода. Страните като Белгия, Дания и Холандия са силно ошетени със субсидиите ако съпоставим субсидиите с развитието на ЖЕ и общия доход. България, е някъде по средата. При получавани 0.8 % от субсидиите тя има 0.7 % от ЖЕ и дава 1.2 % от дохода. Облагодетелствани има и при старите и при новите страни членки, а ошетени се срещат също и в двете групи страни. Следователно тук не стои въпросът, така както се

поставя в досегашните дискусии, за изравняване стари с нови, а за възприемането на твърди критерии, които да се спазват за всички страни по отделно. Ако има изключения от общите критерии, те трябва да се дефинират предварително и да се знае защо и кога се допускат."

4.2.3. ЕФЕКТИВНОСТ ПРИ РАЗЛИЧНИТЕ КАТЕГОРИИ ФЕРМИ, КАЧЕСТВО, БРУТНА СТОЙНОСТ В СЕКТОРА

За да се постараят да гарантират качеството на своята продукция, една част от преработвателите на мляко се ориентираха към собствено производство на суровина, т.е. към отглеждане на крави, овце, кози, биволи. Това неизбежно доведе до концентриране на броя на млечните животни в определени ферми, защото те търсят и прекия икономически резултат. Така млечните говедовъдни ферми от I-ва група се увеличават на 1 834 към 01.07.2008 г., а общият брой на отглежданите в тях крави нараства до 84 444. Млечните говедовъдни ферми от II-ра група са 1 062, с 18 941 крави. Този брой на производителите в I и II група е крайно недостатъчен, като се има предвид, че през 2008 г., в страната са идентифицирани приблизително 106 хил. стопанства, отглеждащи крави. Броят на животните отглеждани в такива стопанства е значително по-висок, около 30% от млечните крави в страната, което значително изостава от посочените и изисквани нива преди присъединяването на страната (около 45–50% от животните да бъдат в такива структури). В структурата на брутната произведена стойност (БПС) в земеделския отрасъл през различните години, млечният подотрасъл заема сравнително високо място, като до 2001 г., делът му достига до 12,8% от БПС. За 2008 г., по оценка на Евростат, БПС в млечния сектор стига до 568,7 млн. EUR, което е около 12,7% от земеделския отрасъл. Изкупните цени, обаче продължиха да намаляват, което дава вече друга картина в посочената година за млечния сектор. Трябва да се има предвид, че и сега продължава неблагоприятното намаляване на физическите обеми на произведеното мляко, което прави млечният подотрасъл силно податлив на кризи, финансово нестабилен и с ниска ликвидност.

Според оценката на експерти, доходът от млечна крава, изчислен на база на масовата технология за отглеждане на животните в благоприятна година, т.е. с нормални цени на фуражите и без стагнация на изкупната цена на млякото, е около 300–400 лв., в който не попада заплащането за труд, ако фермата има наета работна ръка. Това показва, че ако един стопанин планира чист доход от 500 лв. месечно, за да покрие критериите за ефективност, той трябва да гледа около 11–12 крави, което при нашите примитивни възможности изисква огромен труд. В неблагоприятна година, такава каквато за сектора бе, примерно, 2007 г., ситуацията се влоши и този чист хипотетичен доход, който може да остане в края на годината изчезна. Известна надежда имаше по отношение на дългоочакваните субсидии, идващи по първа ос на ОСП за единно плащане на площ. Но този подход на разпределение на европейските фондове, отново постави в неизгодно положение големите животновъдни стопанства, които се оказаха без земя и не можаха да получат реална подкрепа. **Големите субсидии се получиха от крупни арендатори и отделни стопани в райони с огромни мери, пасища и ливади. Този извод налага мнението, че субсидирането е предопределено, целенасочено и няма обективна оценка и подход.**

„Приложен е структурно-функционалният метод на изследване, като с анализирането на структурните особености на сектора както на производствено ниво, така и на фазите на изкупуване на млякото, преработката и търговията се правят заключения за ниво на продуктивност, цени, добиви и т.н. С включването на различни функционални индикатори се

показва, как работи сектора и как могат да се направят оценки за неговата конкурентоспособност и ефективност.

Основният източник на информация са различните статистически публикации, като изданията на:

Дирекция "Агростатистика" и Дирекция "Маркетинг и пазарни анализи" на МЗХ, както и статистическите годишници, издавани от НСИ.

Изследването ползва вторична статистическа информация публикувана и в Евростат, като не са използвани собствени анкетни данни. На тази тема са посветени различни публикации за състоянието на млечния сектор с научноизследователски и научнопопулярен характер. По темата има голям брой публикувани материали, което да голяма степен облекчава разработването на изследването и дава възможност да се обхванат различни гледни точки и се обследват по-задълбочено проблемите в сектора.

таблица 39 Дял на млечния сектор – Брутно произведена стойност в земеделието.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Общо БПС/GAO, М EUR	3554	3370	3389	3748	3648	3265	3463	3365	3471	3282
Дял на млечния сектор в БПС, %	12.00	10.80	12.80	12.00	9.20	8.50	10.20	11.40	10.80	14.70

Източник: Евростат / Source: EUROSTAT

Общоевропейски политики

ЕК прие предложение за „договорни отношения в млечния сектор“. То има за цел да засили позицията на производителите на мляко и млечни продукти по снабдителната верига и да подготви сектора за устойчиво бъдеще, ориентирано в по-голяма степен към пазара. В него се предвиждат писмени договори между млекопроизводителите и преработвателите, възможност за колективно договаряне на условията на договорите посредством организациите на производители по начин, при който има равновесие между тежестта при договаряне на млекопроизводителите и тази на големите преработватели, както и специфични правила на ЕС за междутрасловите организации и мерки за повишаване на прозрачността на пазара. Предлага се мерките да бъдат валидни до 2020 г., с две междинни преразглеждания. Постигането на целта за засилване на тежестта при договаряне на млекопроизводителите, като същевременно се запазва конкуренцията и се защитават интересите на малките и средните предприятия, следва да се гарантира чрез наличието на подходящи ограничения на количествата, които са предмет на колективно договаряне, и чрез други специфични защитни мерки. Комисията прие и доклад за пазара на мляко и млечни продукти в контекста на постепенното премахване на квотната система за млякото.

При сегашната ситуация Общоевропейските политики, чрез системата за субсидиране облагодетелстват големите собственици на земя, което дава възможност да се създават схеми за измама, констатира Европейската сметна палата, което е казано ви в доклада за проблемите в Схемата за единно плащане (СЕП).

СЕП е основният механизъм на ЕС за финансово подпомагане на земеделците, който сега се прилага предимно в старите страни членки. Според европейските одитори условията за финансиране по програмата обаче са неясни, определянето на получателите не е свързано с произвежданата от тях продукция и от нея печелят предимно големите собственици на земя.

По-специално докладът констатира, че допустимата за подпомагане земя, както и земеделските дейности, които се финансират са формулирани така, че могат да се получават

субсидии и без да се прави земеделие. От това се възползват голф игрища, спортни клубове и дори хотели, които получават сигурни печалби.

Освен това в сегашния си вид програмата не задължава фермерите да инвестират в поддръжката на земята и няма пряка връзка между състоянието на обработваните терени, разходите на земеделците за тях и получаваните субсидии.

Сметната палата констатира, че тъй като има определени технически изисквания към земеделското стопанство, за да може то да получава субсидии, инвестициите в някои държави се оказват твърде големи, за да могат малките ферми да се класират за парите.

Обект на критики е и размерът на субсидии, който сега основно се определя въз основа на изплащаните през 2000/2002 г. помощи, т.нар. исторически модел. Одиторите смятат, че размерът на сумите трябва да се съобразява с условията на производство в различните региони. Тази препоръка може да е от полза и за българските стопани, които сега получават в пъти по-малки субсидии заради историческия модел.

Схемата за единно плащане (Single Payment Scheme) е въведена през 2003 г. На новите страни членки, включително и на България бе дадена възможност да изберат дали да прилагат схемата за единно плащане в две алтернативи: Схема за единно плащане на площ (СЕПП) и Регионална схема за единно плащане. България, Чешката република, Естония, Кипър, Латвия, Литва, Унгария, Полша, Словакия и Румъния предпочетоха първия вариант. Останалите 17 членки на ЕС прилагат СЕП. Новоприєединилите се десет ще трябва да приложат смятания за по-модерен вариант на плащания на субсидиите -СЕП на края на преходния период, т.е. на края на 2010 г., освен България и Румъния, които трябва да се присъединят до края на 2011 г.

4.2.4. ПОЗИЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ АГРАРНИ ОРГАНИЗАЦИИ ПО ОБЩАТА РАМКА НА ЕВРОПЕЙСКАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА СЛЕД 2013 Г.

Селското стопанство е стратегически отрасъл от икономиката и има дълбоки традиции в България. През 2009 г. брутната добавена стойност, генерирана от селското стопанство възлиза на 1 506 млн. лв., а осигурените работни места са близо 90 000, без да се включва осигуряването на заетост в хранително – вкусовата промишленост и други отрасли на леката промишленост.

Освен производството на хранителни продукти, селското стопанство допринася и за развитието на икономиката в селските райони, опазване на околната среда и съхраняване на биологичното разнообразие.

В условията на силното демографско развитие в световен мащаб и създалата се криза с храните, в условията на все по – ясно изразени климатични промени, е необходим един стратегически подход, който да допринася за развитието на модерно и конкурентно селско стопанство, така че България, със своите уникални продукти, да заеме сериозно място не само на европейския, но и на международния пазар.

Необходима е активна селскостопанска политика, която да спомогне за запазване и развитие на селското стопанство като жизнеспособен сектор в България, една активна политика гарантираща справедливи доходи на земеделските производители, които да им позволяват да водят нормален живот и да инвестират в бъдещото развитие на своята дейност.

4.2.5. ЦЕЛИ НА ОБЩИТЕ СЕЛСКОСТОПАНСКИ ПОЛИТИКИ

Основните цели на ОСП, посочени в Лисабонския договор са следните:



1. Повишаване производителността посредством развитие на технологичния прогрес и оптимално използване на средствата за производство най-вече на работната ръка.
2. Осигуряване на достойно жизнено равнище на земеделските производители посредством подкрепа на индивидуалните доходи.
3. Стабилизиране на пазара.
4. Гарантиране на сигурност на задоволяване потребностите с храни.
5. Осигуряване на достъпни за потребителите цени.

При разработването на общата селскостопанска политика трябва да се имат предвид специфичния характер на селскостопанската дейност, социалната структура и структурните и социални различия между страните членки на ЕС.

Главни насоки на Общите селскостопански политики до 2013 г.

На първо място ОСП трябва да бъде насочена към подпомагане производството на безопасни и висококачествени хранителни продукти, посредством производствени практики опазващи околната среда.

Прогнозите сочат, че в световен мащаб търсенето на хранителни продукти вследствие на демографския ръст ще се увеличи с 50% до 2050 г. Производството на селскостопански стоки в бъдеще ще продължи да се осъществява по – трудно поради процесите на урбанизация и намаляване на земеделските земи. Намаляват и световните ресурси на вода, които достигат до критично ниски нива. България разполага със сериозен потенциал – около 8% от земеделската земя все още е извън сеитбооборот. В тази връзка е необходима една активна селскостопанска политика със съответен финансов ресурс, която да подпомогне развитието на този потенциал. Необходима е силна политика, насочена към подпомагане увеличаване на едно конкурентно способно експортно насочено производство.

Земеделските производители трябва да произвеждат храни на цени, достъпни за потребителите. ОСП прилагана в 15-те страни, членки на ЕС изигра важна роля в тази насока. В момента делът на храните в бюджета на домакинствата не надвишава 13%, докато в България той достига 36% (по данни на НСИ за 2009 г.).

В България земеделските производители са изправени пред тежкото предизвикателство в условията на финансова криза да правят сериозни инвестиции за прилагане на европейските хигиенни норми, изискванията за опазване на околната среда и хуманно отношение към животните. Настоящото разпределение на директните помощи постави земеделските производители от новите страни, членки на ЕС в неравностойно положение. Конкретен пример за това е отрицателният външно търговски баланс на търговията със селскостопански стоки след присъединяването на страната към ЕС. Дисбаланс се получи и между отделните подотрасли на селското стопанство. Натискът на цените вследствие на по- високо субсидираните селскостопански стоки от 15-те страни - стари членки на ЕС, задържа развитието и ще доведе до намаляване на производството в България.

Земеделските производители трябва да получават адекватни приходи от реализацията на своята продукция, но и същевременно да бъдат компенсирани за прилагането на високите хигиенни и социални стандарти. В условията на засилена конкуренция на единния пазар е необходима една обща селскостопанска политика, която в по – голяма степен е насочена към подпомагане на тези процеси и преодоляване на различията между новите и старите страни членки. Единствено и само посредством обща селскостопанска политика с еднакви правила

може да се гарантира функционирането на единния пазар и да се предотврати конкуренцията между отделните страни членки.

България разполага с богато разнообразие от селскостопански продукти и подпомагането на земеделските производители в рамките на ОСП ще позволи това разнообразие да не бъде загубено.

4.2.6. ОБЩА РАМКА НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА СЛЕД 2013 г.

4.2.6.1. Двата стълба на ОСП, възможности и проблеми

Необходим е един силен първи стълб, тъй като той дава възможност от една страна да бъдат запазени доходите на земеделските производители, а от друга – директно да се интервенира за решаване на проблемите на пазарите.

Вторият стълб също трябва да играе важна роля в посока подпомагане на инвестициите и въвеждане на научните достижения в селското стопанство с оглед повишаване на конкурентноспособността на сектора. Необходимо е да се предвидят финансови инструменти, които да спомагат за постигането на тези цели, но и да са лесно достъпни особено за дребните и средни фермери.

И при двата стълба земеделските производители трябва да са в центъра на политиката тъй като те не само произвеждат храни, което остава първостепенната цел, но и имат съществен принос за опазването на околната среда и биологичното разнообразие. Това са ползи за обществото, които не се отчитат на пазара. Прилагането на екологосъобразни производствени практики неминуемо е свързано с по – ниски добиви, което трябва да се компенсира. В тази насока България притежава значителни предимства пред останалите страни членки на ЕС.

Предимствата на България са тясно свързани със земеделието и секторът на производството на мляко и млечни продукти. Тук се очертават много и твърде сложни връзки и зависимости между производствените процеси в сектора и екологията. Добивът на биогорива и биоенергия означава прилагането на нови иновационни решения. Това вече е въведено в практиката, но е на съвсем начален етап, въпреки че има известен практически опит от миналото. Тук възниква необходимостта от нови професии, това означава – нови компетенции и умения. Опитът обаче няма анализ и обобщение, на базата на които да се отчетат и определят бъдещите нови компетенции и умения, изграждането на съответните структури. Засега в тази насока се работи по отделни проекти и програми свързани с конкретни предприятия, липсва обаче единен подход и критерии насочени към целия бранш. Така всяка от предприятията изминава свой собствен път към решаването на проблемите, това разбира се е свързано и с различните и конкретни условия и обстоятелства. Все още остава без отговор въпросът: До каква степен решаването на тези проблеми може и трябва да бъде държавна политика, като се изхожда от необходимостта за намаляване на енергопотреблението, икономията на горива и тенденцията към повишаване на цените и горивата в световен мащаб?

Голям е комплексът от проблеми, когато става дума за решаването на такива въпроси, което поражда и необходимостта от подготовката на такива специалисти, които трябва освен конкретните си познания да бъдат подготвени да осъществят компетентната комуникация между предприятията в сектора и експертите по добив и употреба на биогорива и биоенергия.

4.2.6.2. Инструменти за управление на пазарите

Либерализацията на пазарите не може да гарантира стабилност и сигурност при производството и задоволяването с храни както го показва и настоящата финансова криза.

Селскостопанското производство е изключително зависимо от климатичните условия, което води до много по – голямо вариране при цените на селскостопанските стоки в сравнение с промишлените продукти.

Стабилизирането на пазарите е и една от целите на ОСП, залегнала в Лисабонския договор. От съществено значение е пазарите на селскостопански стоки да са стабилни и да се ограничи варирането на цените.

Ето защо ОСП трябва да предложи инструменти за гарантиране на сигурност за земеделските производители, които да са в състояние да осъществяват дългосрочни инвестиции за подобряване ефективността на производството. Директните плащания са част от тези инструменти, но те трябва да бъдат съчетани с предпазна мрежа за стабилизиране на цените и предотвратяване спада им под определени равнища, интервенция, частно складиране, системи за кредитиране при износ. Паралелно с тези мерки, осигуряването срещу климатичните и икономическите рискове също трябва да са част от инструментите на ОСП след 2013 г.

4.2.6.3. Развитие на селските райони

Вторият стълб на ОСП трябва да продължи и за напред да играе важна роля в подкрепа модернизацията на базата за производство и повишаване ефективността. Необходимо е и за напред подкрепата в новите страни, членки да не бъде намалявана под 50%, като същевременно се разработят мерки, които са по-достъпни за дребните и средни производители. Те са гръбнака на европейския модел земеделие и трябва да бъдат подпомагани и в България с оглед запазване на работните места особено в селските райони и забавяне на процесите на обезлюдяване на селата.

4.2.6.4. Бюджет след 2013 г.

Селското стопанство е стратегически отрасъл и няма друга такава политика, благодарение, на която един икономически сектор да е в състояние в такава степен да предостави блага за обществото като гарантиране на прехраната, опазване на околната среда, намаляване на вредните парникови емисии.

Амбициозните цели на ОСП не могат да бъдат постигнати без осигуряване на адекватен бюджет. Необходимо е да се посочи, че цената на ОСП на европейско ниво е в размер на 100 EUR на човек годишно (по данни на Комитета на професионалните организации и Конфедерацията на кооперативите от земеделието в ЕС). Размерът на европейските и национални средства, отделяни за наука например значително надвишават настоящия бюджет на ОСП.

Бъдещият бюджет за първи и втори стълб на ОСП трябва да бъде ясно определен и да не бъде променян(намаляван) през периода 2014 – 2020 г. За България като нова страна членка е от голяма значение в първия стълб да бъде заделен по – голям ресурс, така че да се работи за изравняване със земеделските производители от старите страни членки.

Либерализацията на пазарите не може да гарантира стабилност и сигурност при производството и задоволяването с храни. Селскостопанското производство е изключително зависимо от климатичните условия, което води до много по – голямо вариране при цените на селскостопанските стоки в сравнение с промишлените продукти, както го показва и настоящата финансова криза.



4.3. ПРОМЕНИ В КЛИМАТА И ОКОЛНАТА СРЕДА

4.3.1. ГАРАНТИРАНЕ НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

В рамките на Пакета на ЕС „Климатични промени“, България е поела ангажимент до 2020 г. да увеличи дела на енергията от обновяеми енергийни източници до 16%.

Производството на „зелена енергия“ представлява най-добрата гаранция за устойчиво развитие, имайки предвид законодателството за опазване на околната среда, действащо в страните членки и изискванията, които трябва да спазват земеделските производители при производствените практики.

Нещо повече стимулиране използването на енергия от обновяеми енергийни източници според Института по икономика на селското стопанство ще доведе до повишаване на конкурентно способността, заемане на нови пазарни позиции на единния пазар, повишаване доходите на земеделските производители и създаване на нови работни места.

Ето защо ОСП трябва да предложи съответните инструменти и ресурс за по-съществено подпомагане развитието на този сектор.

4.3.2. АДАПТИРАНЕ КЪМ КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

Селското стопанство е сектор, който в най-голяма степен е засегнат от климатичните промени. Климатичните условия са най-съществения фактор, оказващ влияние върху производството, но далече са извън контрол. Промените на климата могат да предизвикат намаление на производството, ограничаване на водните ресурси, разпространение на болести по животните и растенията, които са нетипични за даден регион и др. Ето защо политиката за опазване на околната среда сама по себе си не е в състояние да даде отговор на адаптирането към промените на климата. В тази насока в рамките на ОСП е необходим един стратегически подход за гарантиране устойчивото производство на храни в ЕС на достъпни за потребителите, цени. Има нужда от специфични мерки, които да гарантират задоволяването с храни, в бъдеще да подпомагат ефективността от производството като в същото време се опазва околната среда.

Опазване на природните ресурси и биологичното разнообразие не може да бъде осигурено ако не се запази и развие производствената база особено в райони с природни неблагоприятия. Поради това една обща селскостопанска политика е много по-необходима днес.

4.3.3. СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО И КЛИМАТИЧНИТЕ УСЛОВИЯ, ОТРАЖЕНИЕ В СЕКТОР МЛЕЧНАТА ПРОМИШЛЕННОСТ¹⁰

Понастоящем се сбъдва или надхвърля очакванията най-лошият сценарий на IPCC (Международния съвет по промените в климата към ООН), който до края на столетието ще доведе до катастрофалните 1000 частици CO₂ на милион. За да запази планетата в състояние, подобно на сегашното, човечеството трябва да намали нивата на CO₂ от 385 частици на милион, както е в момента, до по-стабилните 350 частици на милион.

Въглеродните отпадъци се насищат и се превръщат в източници на въглерод, които по-скоро отделят, вместо да абсорбират парникови газове:

¹⁰ Влияние на промените в климата, (US National Snow and Ice Data Center (NSIDC), годишен доклад, 2010)

През последните 10 години (2000 – 2009) се отбелязва намаляване на общото количество растителна маса, дължащо се на сушите, причинени от климатичните промени. (Сп. „Science”, август 2010)

Световният океан е абсорбирал огромни количества CO₂, което води до увеличаване на киселинността му с алармиращи темпове. (Учени от Университета в Бристол, сп. „Nature Geoscience”, 2010)

Увеличаването на средната температура на планетата само с 2 градуса по Целзий може да доведе до отделянето на милиарди тонове метан от Арктика, което ще доведе до масово изчезване на живота на Земята.

Темповете на ЗАГУБА НА БИОРАЗНООБРАЗИЕ са с изумителните от 1000 до 10 000 пъти по-високи от обичайните темпове на изчезване на видове. „Сегашните видове изчезват със скорости, непознати до този момент.” (Philosophical Transactions of the Royal Society B-(Biological Science))

Ако държавите не предприемат мерки за опазване на животинските и растителни видове, за в бъдеще екосистемите могат да бъдат увредени за постоянно. (Програма за околната среда на ООН - UNEP, 2010)

Всеки ден губим по 270 уникални растителни или животински видове.

Според някои учени Земята понастоящем преминава през т. нар. „шеста вълна на изчезване на видовете”, която е резултат от климатичните промени, а също и от други, главно човешки фактори.

Ако покачването на глобалната средна температура надхвърли 3,5 градуса по Целзий, ще изчезнат може би около 70% от всички видове на планетата. (IPCC)

Наблюдаваните аномалии в климата стават повече и са по-интензивни. (IPCC 2007)

На обезлесяването се дължат около 20% от емисиите парникови газове.

Със затоплянето на климата дърветата поглъщат по-малко въглерод. Дори е възможно горите да започнат да отделят въглероден двуокис чрез дърветата и почвата. (Протоколи на Националната Академия на науките, 2003 и Финландски Институт за околната среда, 2010). Те и сега отделят огромни количества CO₂ по време на горските пожари.

Увеличават се колониите от дървояди в горите на Северна Америка поради затоплянето на климата, в резултат на което горите стават източници на въглеродни емисии.

4.3.4. ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И БЪЛГАРИЯ

Рамковата конвенция на ООН по Изменение на климата, приета през юни 1992 г., е ратифицирана от България на 16 март 1995 г. През 2002 г. България ратифицира и Протокола от Киото, с което се присъединява към усилията на световната общественост за решаване на проблема с изменението на климата.

Страната ни има задължение да намали емисиите на парникови газове с 8% от общото количество емисии, емитирани през базисната 1988 г. За периода 2008–2012 г. лимитът е 144 523 000 тона еквивалент на въглероден диоксид на година. Експертите смятат, че България ще има резерв от порядъка на десетина милиона тона годишно.

По механизмите на Протокола от Киото България защити позицията за "съвместно изпълнение". По него страната ни в момента има проекти с Холандия, Австрия и др.

Регистрирането на предписаното количество на парникови газове и проследяване на промените в него ще бъде главната функция на Националния регистър по климата, който страната ни трябва да създаде като изискване на Протокола от Киото.

В отговор на задълженията си по Протокола България трябва да изготви и Национален план, който да посочи подходящите мерки за намаление на емисиите парникови газове и за адаптация към изменящия се климат. Предишният Национален план е от 2000 г. В момента се изработва нова версия в рамките на проекта "Осъвременяване и доработка на Национален план за действие по изменение на климата".

Негативни тенденции:

- От края на 1970-те се наблюдава тенденция към затопляне.
- През втората половина на XX-ти в. зимите са по-меки.
- 18 от последните 21 години след 1989 г. са с положителни аномалии на средната годишна температура на въздуха спрямо климатичната норма на базисния период 1961 - 1990 г.
- Средната годишна температура през 2009 г. е с 1,2°C над климатичната норма. Това е поредната 12-та година с температури по-високи от обичайните за страната.
- Периодите на засушаване са били най-дълги през 1940-те години и последните две десетилетия на XX-ти век. Най-значителните суши са били през 1945 и 2000 г.
- Валежите показват тенденция към спадане в края на миналото столетие.
- След средата на 1990-те години годишните валежи показват тенденция към повишение в повечето райони на страната.

4.3.5. ВЛИЯНИЕ НА ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И АГРОЕКОСИСТЕМИТЕ

За по-голямата част от Европа е възможно продуктивността на горите да се увеличи, поне в краткосрочен план, поради по-дългия период на растеж и увеличените концентрации на въглероден диоксид. Данните от инвентаризациите на европейските гори показват увеличаване на скоростта на растеж. По-бързият растеж ще доведе до повишено изпарение и транспирация, което ще задълбочи недостига на вода в почвата, освен ако промените на валежите не компенсират разликата. Очаква се при глобалното затопляне дърводобивът да нарасне, особено в комерсиалните гори на Северна Европа, макар че горските вредители и болести ще се увеличават. От друга страна, дърводобивът в Средиземноморския регион вероятно ще спадне, а рисковете от засушаване и горските пожари ще се увеличат. Тъй като близо 61% от горите в България са в зоната под 800 м надморска височина, става ясно, че по-голямата част от българските гори биха били уязвими при драстични промени на климата.

Добивите от основните земеделски култури в Европа се предвижда да нарастват в резултат от повишените концентрации на въглеродния диоксид. Това увеличение в добивите от основните земеделски култури обаче може да бъде възпрепятствано от нарасналия риск от засушаване в Южна и Източна Европа, както и от намаляване продължителността на репродуктивния период поради повишение на температурите на въздуха. Затоплянето на климата в Северна Европа като цяло ще има положителен ефект върху земеделието, докато някои селскостопански продукционни системи в Южна Европа е възможно да бъдат застрашени. В България през XXI-ви век най-уязвими ще бъдат: а) пролетните земеделски култури - поради очаквания валежен дефицит през топлото полугодие; б) културите, отглеждани върху неплодородни почви; в) културите от неполивни площи; г) обработваемите земи в Югоизточна България, където дори и при съвременните климатични условия валежните количества са недостатъчни за нормален растеж, развитие и формиране продуктивността на земеделските култури.



4.3.6. ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И ЗЕМЕДЕЛИЕТО У НАС

Селскостопанското производство е изключително зависимо от климатичните условия, което води до много по – голямо вариране при цените на селскостопанските стоки в сравнение с промишлените продукти, както го показва и настоящата финансова криза.

Земеделието е най-уязвимата област от икономиката – това бе изводът на състоялата се в София конференция на тема „Влияние на климатичните промени върху икономиката и земеделието“. Акцентът бе върху пътищата за адаптиране на земеделието към прогнозираните промени. На 4 февруари ЕК представи в Брюксел европейската рамка за действие „Адаптация към изменението на климата“, която разглежда предизвикателствата пред земеделието и развитието на селските райони, свързани с климатичните промени. Предстои всяка отделна държава да изготви своята стратегия за адаптиране към глобалното затопляне.

Като южна европейска държава България ще бъде подложена на повече негативни фактори като засушаване и увеличаване на екстремните климатични явления. Тази тенденция вече отчетливо се усеща през последните години, заяви Христо Цветанов – председател на Асоциацията на земеделските производители в България.

„Ние констатираме, че през последните десет години средните валежи за страната са намалели с 15%, уточни той. – Тенденцията към трайно намаляване на валежите, а и на снежната покривка през зимата силно ни безпокои, тъй като това засяга всички – и производителите на зърно, плодове и зеленчуци, и животновъдите. На световната среща за климата в Копенхаген бе посочено, че в резултат на климатичните промени към 2050 година може да се очаква земеделската продукция в България да намалее до 25%, което звучи страшно.“

Предвижданията от този род доведоха до повишаване на цената на земеделската земя и в България. „Появи се инвеститорски интерес не само от Европа, но и от Близкия изток и Азия“, твърди Димитър Въртигов от „ФАРА консулт“. Цените на земята ще растат и заради конкуренцията на едни нов играч на пазара – инвеститорите във ветрогенераторни и соларни паркове, които също са един от начините за адаптиране на икономиката към климатичните промени. В този задочен спор българският министър на земеделието Мирослав Найденов подкрепи искането на българските зърнопроизводители за забрана за тяхното разполагане върху плодородни земи, мотивирайки се със задаващата се световна хранителна криза.

Очертаните климатични промени налагат много рационално и устойчиво използване на природните дадености в земеделието – почвите, водите, биоразнообразието. В български контекст, адаптацията на земеделието към глобалното затопляне има един много ясен императив – повишено внимание към напояването, почти напълно изоставена практика след падането на Берлинската стена.

„България е държавата с най-слабо развито поливно земеделие в Европа. Казвам това, защото имам добър поглед върху всички страни около нас, заяви Христо Цветанов. – По време на социализма имаше много добре развита инфраструктура в това отношение. Друг е въпросът, колко ефективна би била днес, ако я бяхме запазили. Безспорно поливното земеделие е пътът, който ние като асоциация виждаме за развитие на производството във всички аспекти.“

За разлика от другите възобновяеми източници на енергия, биомасата е единственият, за чието развитие българското законодателство не предвижда никакви стимули, подчертаха земеделските производители.

„Нашето желание като земеделци е да се използва по-голяма част от биомасата, получена от растителни отпадъци, казва Радослав Христов, председател на Националната асоциация на зърнопроизводителите. – Министър Найденов спомена за зелените отпадъци в горите. Но и в земеделието при всяко производство има предостатъчно растителни остатъци, които могат да се използват за получаване на възобновяема енергия, но това сякаш се пренебрегва.”

Устойчиво производство и управление на биологичните ресурси от земята, горите и водната среда.

Изследванията ще бъдат съсредоточени върху: плодородието на почвата, подобряване на посевите и производствените системи в цялото им многообразие, включително органичното фермерство, схемите за качествено производство, мониторинг и оценка на въздействието на генно-модифицираните организми (ГМО) върху околната среда и хората; здравето на животните, устойчивото, конкурентно и мултифункционално селско стопанство, както и лесовъдството, развитието на селските региони; инфекциозните болести при животните и животинските продукти; безопасното изхвърляне на животински отпадъци и др. За биологичните ресурси от водоизточници, изследванията ще бъдат в подкрепа на устойчивостта и конкурентоспособността на риболовството, устойчивото развитие на аквакултурите, включително развъждането и благосъстоянието им.

„От фермата до вилицата“ – Храни, здраве и благосъстояние:

Изследвания, насочени към потребителските, социалните, културните, индустриалните и здравните аспекти на храната и храненето. Акцент се поставя върху изследвания за произхода на храните и разработването на нови съставки и продукти.

Науки за живота и биотехнологии за устойчиви нехранителни продукти и процеси:

Изследвания, свързани с подобряване на посевните и горските ресурси, хранителни запаси, морски продукти и био-маса (включително морски ресурси) за приложения в енергетиката, околната среда и материали с висока добавена стойност включително и биологични продукти, подходящи за използване във фармацевтичната индустрия и медицината.

Очаква се създаването на европейската биоикономика да открие път за иновации и ефективен трансфер на технологиите с цел включване на определени отрасли и сектори на икономиката, които произвеждат, управляват и използват биологични ресурси, както и свързаните с това услуги. Тези дейности съответстват на европейската стратегия за природните науки и биотехнологиите и се очаква чрез тях да се повиши конкурентоспособността на европейското земеделие и биотехнологии, предприятията, произвеждащи семена и хранителни продукти, и в частност високотехнологичните МСП, което на свой ред да доведе до подобряване благосъстоянието на обществото. **Поставените проблеми вече подсказват накъде би трябвало да се търсят новите и важни посоки в развитието на бъдещите компетенции и умения – биоикономика, биотехнологии, промени на климата и развитието на сектора, тенденции в развитието на пазарите и т.н. Лошото е, че образователната система трудно се променя в посока на търсенията и необходимостите на бизнеса, самият бизнес не е настроен активно към подсигурирането на подходяща система за повишаване на знанията, а като цяло има спад в качеството на образованието. От друга страна сериозно са нарушени връзките между институциите, както и комуникативността между бизнеса и системата за образование. Това би могло да се промени като се даде възможност на общините да решават тези въпроси в отговор на развитието и изискванията на сектора в региона. Но правените досега опити не дадоха практически резултат.**

На 26 октомври 2011 г. в Министерството на околната среда и водите се проведе Първата работна среща в процеса на създаване на Националния план за действие по изменение на климата 2013 – 2020 година.

Обсъдени бяха проблеми и бе направен анализ на актуалната информация от различни официални източници и от националните доклади по инвентаризацията на емисиите на парникови газове в различните сектори – енергетика, земеделие, транспорт, промишленост, земеползване и гори и др.

Министерството на околната среда и водите започна процес за съставянето на третия Национален план за действие по изменение на климата, за да се набележат, на междусекторно ниво, целенасочени политики и мерки за периода 2013 – 2020 година, чрез които страната ни да изпълни задълженията си по Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, Протокола от Киото и Пакета на ЕС "Климат-енергетика".

Проектът, в рамките на който се съставя Националният план, има за цел да координира усилията на всички икономически сектори и на местната власт за изпълнение на задълженията на страната ни по протокола от Киото и се осъществява с финансовата подкрепа на Правителството на Норвегия чрез Норвежката програма за сътрудничество за икономически растеж и устойчиво развитие в България. Стойността на проекта е приблизително 430 хиляди EUR, от които 80% са принос на норвежкото правителство.

Партньори по този проект са Министерството на околната среда и водите на България и Норвежкят университет за наука и технологии в Трондхайм.

4.3.7. ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И МЛЕЧНИЯ СЕКТОР У НАС

Намаляване или поддържане на нивата на емисии на ПГ може да се осъществи с минимални разходи сега, тъй като след години маргиналните цени на бъдещите мерки за намаляване на емисиите на ПГ ще се повишат. Най-добрият подход за България при поддържане на ниски нива на емисии на ПГ е чрез ограничаване, доколкото е възможно, на промишлените производства с голям въглероден интензитет.

Необходимо е да се обърща особено внимание на проблемите, свързани с изменението на климата при изготвяне на националните политики за икономическо развитие. В тази връзка, Вторият план предлага подробни насоки за промени в различните сектори на икономиката.

Естествено е промените в климата да се отразят първо и по-директно върху осигуряването на качествена растителна храна за животните. Намаляват пасищата, засушаванията не позволяват по-дълго време през годината животните да се хранят с прясна трева. Това се отразява както на количеството, така и на качеството на получаваното мляко. Променят се периодите на лактация както като продължителност така и като време в годината.

Чисто биологически започват промени, които се отразяват и върху процеса на производство, който трябва да се настрой според получаването и качеството на суровината.

Най-вероятно, за това няма конкретни изследвания, промените в климата ще се отразят и върху получаването на закваски за киселото мляко и пробиотици, защото при промяната на температурата микроорганизмите също променят своя начин на живот.

Намалението на водния ресурс намалява както размера, така и територията на пасищата за животните, което принуждава фермерите да търсят други начини за изхранване на животните. Тази тенденция вече се чувства и тя се отразява най-вече на едрите фермери и млекопреработватели. Те трябва да хранят млекодайнните животни с фуражи, което от една

страна струва значително по-скъпо отколкото естествената паша, от друга се отразява върху качеството на получаваното мляко и съответно на млечните продукти.

При всички положения трябва да се очаква, че факторът – промяна в климата ще повиши разходите и цените на млечните продукти.

Промяната в климата ще се отрази и върху структурата на самия сектор. Финансово ще могат да се „задържат“ едрите фермери-млекопреработватели, докато по дребните няма да могат да устоят дълго време на отрицателното влияние на тези фактори. Не е възможно да устоят на конкуренцията, особено овцевъдите и козевъдите. Прогнозата е, че те най-трудно ще се адаптират към промените в климата и предвижданите за това мерки за преодоляване на негативните тенденции.

Млякото заема важно място в селскостопанската икономика на ЕС. Над един милион производители доставят ежегодно 148 милиона тона мляко на стойност 41 милиарда EUR по производствени цени. Млекопреработването осигурява около 400 000 работни места и генерира оборот от 120 милиарда EUR. Мазнините и млечните протеини се оползотворяват при производството на сирена, масло и мляко за пиене.

Лошото е, че управляващите не проявяват интерес, учените се задоволяват с изводите и влиянието върху другите човешки дейности, но задълбочен анализ и прогноза за развитието на млечния сектор като пряко зависим от промените на климата все още няма.

Твърде малко са все още българите, които съзнателно си купуват биологични млечни продукти, твърдят еколози. На пазара ни вече се появиха производители, които ги предлагат, но дали поради цената, или липсата на достатъчно информация потреблението им не е голямо.

Сред тях с най-голям интерес се ползва биосиренето, твърдят продавачи от търговска верига в столицата. То се прави от мляко на крави, отглеждани без антибиотици, и има ограничение за максималния брой животни, които могат да бъдат отглеждани на един хектар земя. За разлика от конвенционалните производители, биопроизводителите често зависят от прищевките на природата и това ограничава възможностите за по-голям обем на тяхната продукция.

Допълнителен проблем е мащабът на пазара.

Когато организация, транспорт, реклама и логистика се правят за малък пазар като българския, то тези разходи се делят на много по-малко продукти и товарят цената. Логично е с разрастването на дела на биопродуктите стойността им да се доближи до тази на конвенционалните, но едва ли ще се изравни с тях.

Сериозна спънка за увеличаване на пазарния им дял е и слабият качествен контрол върху конвенционалното производство в България. Злоупотреби, заобикаляния на закона и корупция в контролните служби позволяват на производителите да предлагат много по-евтини продукти, естествено, за сметка на влаганите съставки и здравето на клиентите им. Така разликата в цената на биосиренето и обикновен млечен продукт, който се представя за краве сирене, е от порядъка на 10-11 лв. на килограм.

Или ако трябва да сравним, нашето биосирене от краве мляко е почти изравнено по цена с вносните сирена от типа Бри, Камамбер и други подобни. Което показва, че не е чак толкова скъпо, след като тези вносни млечни продукти се продават нелошо в последните години у нас.

Сега на българския пазар има две млекопреработвателни компании, които предлагат краве биосирене. Цените им са близки - килограм струва между 15 и 17 лв. на дребно. Именно поради цената в магазините това сирене се продава само в разфасовка от 400 грама и срещу 8-9 лв. за брой.



Според производители в биопродукта се влагат единствено три съставки - краве мляко с натурална масленост (не се хомогенизира) от отглеждани в естествени условия животни, мая за сирене и млечно-кисела закваска, съдържаща така важните за продукта микроорганизми - *Streptococcus thermophilus* и *Lactobacillus bulgaricus*.

Биопродуктите не изглеждат така скъпи и ако се замислим за косвените разходи, които имаме във връзка с конвенционалното земеделие - като се започне от пречистването на водите, замърсени от отровни препарати, изкуствени торове и антибиотици, и се стигне до нарастващите здравословни проблеми, свързани с консумацията на непълноценна и замърсена храна. Но кога ще заемат поне у нас 10-15% пазарен дял от всички продавани млечни продукти, каквато е практиката в повечето европейски държави, е трудно да се прогнозира.

4.3.8. ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА АДАПТАЦИЯ ПРИ ПРОМЕНЕТЕ В КЛИМАТА И СЕКТОРА НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО – НЕГАТИВНИ ТЕНДЕНЦИИ

4.3.8.1. Климатът и селскостопанските системи

ОИСР в своя доклад през 2010 г. разглежда някои очевидни въпроси, в чиято подкрепа се обявяват икономиките в опита си да решават проблемите от въздействието на климатичните промени в сектора на земеделието; По-конкретно - предполагаемото въздействие от промяната на климата върху селскостопанските системи, адаптационните реакции към такъв сценарий, както и смекчаване на влиянието на парниковите газове в сектора. Първоначално в доклада е изложено всичко, известно на науката, относно влиянието на климатичните промени върху земеделието и свързаните с него ресурси. След това докладът се спира върху ограничената информация в познаването на механизмите, които превръщат въздействието на климатичните промени в потенциално сериозна заплаха за производството на храни, за проблемите с водата и в крайна сметка - за безопасността на храните. Докладът подчертава още неясноти, свързани с категориите на въздействие от гледна точка на неравномерността на обхвата на представената информация и в световен мащаб.

Дискусията е използвана, за да се разгледат възможните действия срещу климатичните промени. В неотдавнашни доклади, включително и Четвъртият доклад на междуправителствения панел за оценка на климатичните промени (IPCC 2007b) и Докладът на Стърн за икономиките на климатичните промени (Stern, 2006) се подчертава значимостта на неотложните действия срещу климатичните промени, както за намаляване на емисиите от парникови газове (GHG) с цел избягване на най-неблагоприятните климатични промени в бъдещ период, така и с оглед на адаптирането на системите, за да са в състояние да се справят с неизбежните климатични промени. Дискутират се различни типове на адаптация, срокове и отговорности. Прави се връзка към активната посредническа политика чрез очертаване на ролята и отговорностите на частния и държавния сектор. Отговорността на частния сектор се измерва с автономност и спонтанност на действията, предприети от производителите, които реагират постепенно, най-вече на сигналите на пазара. Това съществено се различава от публичните адаптационни действия, които са необходими в случаи, когато адаптациите на частния сектор биха довели до обратни на очакваните резултати, или в случай на липсваща информация или други бариери пред адаптацията. Докладът предоставя примери на адаптационни действия в селското стопанство, които се прилагат в разнообразни контексти на земеделието и животновъдството.

Въз основа на тази дискусия докладът предлага три роли на публична политика на интервенция/посредничество за стимулиране на адаптацията в областта на селското стопанство: чрез намаляване на уязвимостта на тези, които най-трудно се адаптират; чрез осигуряване на информация за стимулиране на адаптацията или адаптационните техники и възможности; и чрез осигуряване на по-добри публични ползи от селското стопанство. Докладът напомня, че успешна е тази адаптация, която е ефикасна и предлага законови адаптационни действия и политики.

Освен адаптацията към тези промени, селското стопанство е основен източник на парникови емисии в световен мащаб, като е допринесло за еквивалент между 5,1 - 6,1 гигатона (Gt) емисии на въглероден диоксид през 2005 година. Това представлява

10 -12 % от общия обем антропогенните емисии на парникови газове (Smith et al., 2007). Дори е възможно поради недостатъчната сигурност на информацията да се предполага и един по-висок обем, достигащ до 18 - 31 %. Метанът (CH₄) предимно от чревни ферментации, от отглеждане на ориз и използването на оборски тор, допринася за около 3,3 гигатона емисии годишно от въглероден диоксид: азотният оксид (N₂O) от различни практики за обработка на почвата и управление на земите допринася за 2,8 гигатона емисии от въглероден двуокис годишно. Предполага се, че от всички антропогенни емисии в световен мащаб, селското стопанство допринася за около 60 % от емисиите на азотен диоксид и около 50% от метановите емисии.

Емисиите от различните сектори се подлагат на все по-сериозно наблюдение и изчисление като част от усилията за законово налаганата търговия за намаляване на емисиите. Макар и да не е включена в съществуващите световни договорености, които са задължителни за другите сектори, оценката на ефективността от намаляване на емисиите, отнесена към разходите за това намаляване в други сектори на икономиката, е важно съображение. Такава оценка изисква по-задълбочено тълкуване на потенциала за такова намаляване, който е заложен в разнообразни облекчаващи мерки, както и на разходите за реализация на тези мерки в жизнеспособни селскостопански системи. Тази информация може да бъде описана във формата на крива за пределно облекчаване на разходите (МАСС), която показва редът, в който тези мерки биха могли да бъдат осъществени и относителните разходи за смекчаващите мерки.

4.3.8.2. Промени в климата и повишаване на разходите в сектора

Анализът на нововъведените криви за облекчаване на разходите (МАСС) предполага, че много от мерките в селското стопанство са в състояние да намалят емисиите при това - с ниски разходи /в долари на тон еквивалент въглероден диоксид/ отнесени към примерните разходи за емисионни разрешителни или към фиктивната неофициална цена на въглерода. Още по-важно е, че изследването предполага един значителен взаимноизгоден потенциал на места, където някои мерки биха довели до фактически спестявания на производствените разходи и до намаляване на емисиите. Такива мерки включват по-прецизно приложение на азотните торове и оборския тор.

Необходими са повече доказателства в полза на облекчаване на разходите в разнообразните селскостопански системи по света. Но кривата за пределно облекчаване на разходите може да е полезна основа за идентифициране на ефективни бюджети за емисии, които от своя страна изискват конкретни политики и инструменти за реализация. В сектора може да се прилага набор от политики. Например не прилагането на взаимноизгодни мерки за

сметанаване на въздействието предполага, че трябва да се обърне по-голямо внимание на съществуващата информация и на поведенческите бариери, които пречат доброволните действия за сметанаване на въздействието. Освен потенциала, който предоставят доброволните подходи, се разглеждат и пазарни подходи за определени части в сектора. Съществуват обаче конкретни проблеми за прилагането им в селското стопанство, един отрасъл, който се характеризира с множество дребни производители, действащи в сложни биологични системи.

Предложени са стимулиращи механизми, които да се прилагат и при търсенето, и при предлагането. Настоящият доклад не разглежда мерките свързани с търсенето; въпреки това се забелязва, че предприемането на стъпки отвъд самото отделно стопанство е доста сложно, тъй като се отнася и до ролята на други участници в хранителната верига и до коректното разпределение на жизнения цикъл на емисиите в хранителната индустрия.

Най-накрая прилагането на всеки емисионен бюджет трябва да е устойчиво съобразено с дългосрочното планиране на адаптацията. В заключение докладът дава препоръки относно изискванията към изследователската дейност в ОИСР и в по-широк план.

Няколко са началните стъпки, които могат да насочат политиките към създаване на проект за рационална икономическа реакция към климатичните промени. Първата и най-явна начална стъпка е да се разтълкуват въздействията и свързаните с тях разходи. Съществуващата икономическа картина дава индикация за стойността на риска, а оттук представлява база за една икономически ефективна инвестиционна реакция към адаптацията. Това определено изисква конкретни корекции на нереално занижени предположения за въздействието на климатичните промени върху уязвими сектори на икономиката. Втората начална стъпка е да се разгледа наборът от адаптационни реакции, свързаните с тях разходи и дали попадат в категориите на публичната или на частната отговорност. Това включва и набор от по-неосезаеми намеси, като например информационните бариери, които могат да бъдат намалени с цел улесняване на адаптацията на частния сектор. Третата начална стъпка е създаване на проект за ефективна политика за сметанаване на въздействието. Независимо от адаптационната реакция, повечето страни имат задължения за проекти според международни договорености за намаляване на емисиите, и тези проекти трябва да са финансово рентабилни. Секторът на селското стопанство и обработване на земята съдържа значителен потенциал за сметанаване на въздействието на ниска цена и страните трябва да развият бюджет за емисиите в сектора, като се съсредоточат и идентифицират рентабилни и не скъпи мерки. След като е определен такъв бюджет трябва да реализират набор от доброволни и/или пазарно обосновани подходи, които да доведат до стимулиране на широко прилагане на тези мерки в сектора.

4.3.8.3. ОССП и адаптацията на сектора към климатичните промени

Тъй като по-голямата част от земята в ЕС се стопанисва от земеделски стопани, Общата селскостопанска политика би могла да играе централна роля в дейностите за адаптация, не само чрез подпомагане на селскостопанските производители да адаптират своите производства към изменящата се климатична ситуация, но и чрез принос в осигуряването на по-широк кръг услуги (ползи) от екосистемите, в зависимост от конкретното стопанисване на земите. Брюксел, 14.2.2009 COM(2009) 147 окончателен В този смисъл, държавите-членки следва да бъдат окуражени да включат адаптацията към изменението на климата в трите тематични оси на политиката на развитие на селските райони, насочени съответно към

подобряване на конкурентоспособността, на околната среда и на качеството на живота в тези райони.

Също така, би могло да се проучат възможностите за прилагане на мерки в териториален мащаб, надхвърлящ нивото на отделните ферми. Би могло да се използва Системата за селскостопански консултации (Farm Advisory System) за разпространение на знания и възприемане на нови селскостопански методи и технологии, които улесняват адаптацията към изменението на климата. В по-общ план, следва да се обмисли възможното осигуряване чрез Общата селскостопанска политика на адекватна рамка за устойчиво развито производство, което да даде възможност на селскостопанския сектор да се справи с предизвикателствата, породени от изменението на климата. Това ще включва, наред с други неща, преценяване кои количествени и качествени изисквания за водите да бъдат в по-голяма степен включени в съответните инструменти по Общата селскостопанска политика, както и възможностите за подобряване на ефективността на използването на водата в селското стопанство, особено в районите с недостиг на вода. Би могло да се обмисли възможното предоставяне на помощи на тези земеделски стопанства, които са особено уязвими спрямо въздействията на изменението на климата. Допълнителни подробности са дадени в специалния работен документ за селското стопанство и адаптацията към изменението на климата. При всички положения, възможният принос на Общата селскостопанска политика за адаптация към изменението на климата ще трябва да бъде разгледан във връзка с прегледа на Общата селскостопанска политика, след 2013 г.

4.3.9. КОНКРЕТНИ МЕРКИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НЕГАТИВНОТО ВЛИЯНИЕ НА ПРОМЕНИТЕ В КЛИМАТА

Дейности (ЕС и държавите-членки) BG 13 BG

- Да се осигури включване на мерките за адаптация и рационално стопанисване на водите в националните стратегии и програми за селскостопанско развитие през периода 2007—2013 г.;
- Да се обмисли как може да бъде включена адаптацията в трите тематични оси на развитието на селските райони и да бъде предоставена адекватна подкрепа на устойчиво развитото производство, включително как Общата селскостопанска политика да допринесе за ефективното използване на водата в селското стопанство;
- Да се проучат възможностите на Системата за селскостопански консултации (Farm Advisory System) да допринесе за подобряване на обучението, знанията и възприемането на нови технологии, способстващи за адаптацията;
- Да се актуализира горскостопанската стратегия и да се организира дебат относно формулирането на европейски подход по отношение на системите за защита на горите и на информационните системи за горите;
- Подобряване на издръжливостта на биоразнообразието, екосистемите и водите
Услугите (ползите) от екосистемите, като например поглъщането на въглерод, предпазването от наводнения и предпазването срещу почвена ерозия са пряко свързани с изменението на климата, следователно намиращите се в добро състояние екосистеми представляват съществена защита от някои от някои от неговите най-екстремни въздействия.

В този смисъл, необходим е един широкообхванат и цялостен подход за поддържане и укрепване на екосистемите и на осигуряваните от тях блага и услуги (ползи). Няколко държави-

членки са разработили инициативи, предназначени за защита на тяхната сухоземна и водна екосистемна инфраструктура. Една по-голяма степен на координиране на равнището на ЕС би могло да доведе до допълнителни ползи. В областта на водите, принос към усилията за адаптация имат редица съществуващи политики на ЕС. По-специално, с Рамковата директива за водите 22 бе установена правна рамка за защита и възстановяване на чистите води в Европа в периода до 2015 г., както и за осигуряване на дългосрочното устойчиво ползване на водите. В плановете за управление на речните басейни (River Basin Management Plans), които съгласно посочената Директива трябва да бъдат изготвени в 2009 г., се предвижда да бъдат взети предвид въздействията на изменението на климата, а следващото поколение плановете, които ще бъдат подготвени в 2015 г., следва да бъдат изцяло съобразени с него. Освен това, въпросите по изменението на климата трябва да бъдат включени по подходящ начин и в прилагането на Директивата относно наводненията 23

Цялостното прилагане на тази Директива от държавите-членки на ЕС ще способства за повишаване на издръжливостта и за улесняване на усилията за адаптация.

Във връзка с недостига на вода, ЕК ще оцени необходимостта от допълнително регулиране на стандартите за водоползващи съоръжения и на ефективността на използването на вода в селското стопанство, домакинствата и сградите. При предстоящия през 2012 г. преглед на прилагането на Рамковата 22.

Директива 2000/60/ЕО 23.

Директива 2007/60/ЕО BG 14 BG директива за водите и на Стратегията във връзка с недостига на вода и засушаванията²⁴ следва да бъдат оценени вариантите за засилване на водоакмулиращата способност на екосистемите и за подобряване на издръжливостта по отношение на засушавания и намаляване на рисковете от наводнения. По-подробно въпросите във връзка с водите са разгледани в придружителния документ.

Дейности (ЕС и държавите-членки) .

Да се проучат възможностите за подобряване на политиките и за разработване на мерки срещу загубата на биоразнообразие и изменението на климата по един интегриран начин, така че напълно да се оползотворят съвместните ползи и да се избегнат такива обратни въздействия от екосистемите, които биха ускорили глобалното затопляне

Да се разработят до края на 2009 г. указания и набор от инструменти (за упътване и обмен на най-добри практики), с които да се осигури цялостно съобразяване с изменението на климата на Плановете за управление на речните басейни (RBMP) .

Да се осигури съобразяване с изменението на климата при прилагането на Директивата относно наводненията.

Да се оцени необходимостта от допълнителни мерки за подобряване на ефективността на използването на водата в селското стопанство, домакинствата и сградите.

Да се проучи потенциалът за политики и мерки, с които да се подобри капацитетът на екосистемите в Европа да акумулират вода.

Да се подготвят проектоуказания за противодействие на влиянието на изменението на климата върху обектите по Натура 2000 .

4.4. SWOT АНАЛИЗ

➤ Резултат от SWOT анализа

SWOT анализа показва, че ситуацията на бранша на млекопроизводителите и млекопреработвателите изисква сериозна грижа, единна политика и подход. Реализират се възможности, но липсва единство на подходите и политиката. Трудно е да се каже, че са изравнени възможностите на благоприятно и негативно влияещите фактори.

ТАБЛИЦА 40 SWOT АНАЛИЗ

Стратегически решения	Вътрешни предимства (S)	Вътрешни слабости (W)
1. Информираност и прилагане на европейското законодателство, европейските стандарти за хигиена, качество, съхранение и предлагане на продукцията; 2. Търсене на възможно най-добрата технология и техника и внедряване в практиката; 3. Формиране на инвестиционна политика и създаване на подходяща бизнес среда; 4. Създаване на форми за контрол – вътрешен и външен отношение на продукцията от добива на суровината до предлагането на клиента; 5. Изграждане на визия на бранша пред българските институции.	1. Постигане на висок стандарт на част от производството, добри показатели за качество, опаковка и начин на предлагане; 2. Внедряване на възможно най-съвременните технологии, работа с най-добрите предприятия в тази насока в Европа и света; 3. Разнообразяване на асортимента, вида и качеството на опаковката, удължаване живота на продуктите, повишаване на качествените показатели; 4. Начало на ефективна борба с използване на европейски проекти за отклоняване на средства; 5. Съхраняване на традиционни технологии, определяне на географски райони и отстояване на традиционен вкус; 5. Интегриране на контролните органи; 6. Чувствително разширяване на контактите и възможностите за намиране на нови пазари вън от страната.	1. Невъзможност на някои от предприятията в бранша да възприемат изцяло изискванията на ЕС, и стандартите на практика 2. Допускане на пазара на продукти, които не отговарят на европейските изисквания за съдържание и качество 3. Желание за участие в европейски проекти с цел отклоняване на средства 4. Закупуване на по-ниски цени на сухи млека и подобрители вън от установените стандарти и правила 5. Проблеми с големите търговски вериги 6. Несъвършенства в законодателството по отношение на бранша, неговата структура и взаимоотношения. 7. Противоречия между по-големите и по-малките предприятия в бранша по отношение на финансирането от ЕС.

Външни възможности (O)	Предимства и възможности SO	Слабости-възможности WO
1. Възприемане на нови утвърдени от европейските практики породи и технологии за получаване на качествена суровина; 2. Приемане на бранша като активен и перспективен партньор в ЕС; 3. Установяване на трайни междуфирмени контакти с представители на бранша от ЕС и други страни; 4. Запазване и формиране на постоянен интерес към утвърдените продукти.	1. Изграждане на нови съвременни предприятия, цехове и съоръжения, които отговарят изцяло на изискванията на ЕС; 2. Подобряване на условията на труд в преработката на мляко и млечни продукти; 3. Подобряване на практиките по отношение на дистрибуцията на продукцията в целия бранш; 4. Формиране на единна политика по отношение реализацията на продукцията в бранша.	1. Внедряване на нова техника при отглеждане на млекодайни животни и добива на мляко; 2. Повишаване на компетенциите и уменията на ниско квалифицирания персонал; 3. Подобряване на законодателството по отношение осигуряване условия за отглеждане на млекодайни животни; 4. Усъвършенстване и развитие на вътрешния контрол.
Външни заплахи (T)	Предимства-заплахи ST	Слабости-заплахи WT
1. Проблеми с конкуренцията на бранша в ЕС: - конкуренцията се засилва, цените спадат под възможния минимум; - политически и административен натиск при вземане на решения; - налагане на неизпълними или противоречиви условия при участие в проекти; 2. Силно влияние на европейската ценова политика, липса на възможност за самостоятелни решения.	1. Разширяване на възможностите в трети страни в условията на конкуренция; 2. Намиране на собствени технологични решения на най-високо равнище; 3. Разширяване на политиката и контактите за иновации и пазари в световен мащаб; 4. Съобразяване на производството с традициите на други страни вносители.	1. Внедряване на съвременни производствени технологии, които позволяват по-ниско себестойност; 2. Търсене на нови продукти с различни от досегашните вкусове; 3. Предлагане на продукти от бранша с допълнителни свойства полезни за човешкия организъм;

4.4.1. ОПИСАНИЕ НА ВЪНШНАТА СРЕДА

- външни предприятия изкупуват български продукти, преупаковат и продават наше качество от свое име
- поради липса на сигурен пазар български предприятия участват в тези сделки
- предлагат се сухи млека и подобрители на трети страни чрез европейски предприятия на ниски цени

4.4.2. РЕЗУЛТАТ ОТ ХАРАКТЕРИСТИКАТА НА ВЪНШНАТА СРЕДА

- износът не е ефективен за бранша и държавата, печелят външни предприятия
- намалява се темпа на усвояване на нови пазари
- снижава се бизнесимиджа на бранша
- реализира се лоша бизнес среда
- намалява се доверието на европейските институции

Раздел 5. СЦЕНАРИИ И ПРОГНОЗИ ЗА РАЗВИТИЕ. ОЧАКВАНИЯ ЗА ПРОМЯНА НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА В СЕКТОРА, РАБОТНИТЕ МЕСТА И ПРОФЕСИИТЕ.

5.1. ТЕНДЕНЦИИ В СВЕТОВЕН МАЩАБ

Последните 3 месеца са белязани от бързо прехвърляне на властта от купувачите и преработвателите към производителите на мляко. За да разберем тези промени в пазарната психология, трябва внимателно да разгледаме показателите на търсенето и предлагането.

В световен мащаб за миналата година беше много трудна за всички производители на мляко като цяло. Независимо от региона, на практика всеки производител бе на прага да изколи животните или на загубата на парични средства. Така например, в Съединените щати на 10000 глави добитък, при условие, че млекопроизводителят купува фураж от външни търговци, финансовите загуби възлизат на около 1,5 милиона долара на месец. За 9 месеца загубата е 13,5 милиона щатски долара.

Тази ситуация води до намаляване на производството не само в САЩ и в Европа, където показателят все още е среден - 5%, но също и в Аржентина, Източна Европа, Русия и на други пазари.

Световната консумация на мляко намалява, но само с 3-5%. Като се има предвид, че сезонните колебания в производството на мляко оказват особено влияние през октомври и ноември, с намаляването на производство в северното полукълбо е налице сериозна липса на сурово мляко.

Въпреки големите запаси, психологията на пазара основно е променена, и всички продавачи участниците на пазара наблюдават до каква степен ще се повишат цените на млякото.

На големите пазари в САЩ, Нова Зеландия и в Европа има рязко покачване на цените на млечните продукти като сухо мляко, чиито цени скочиха с 50% и на масло, увеличило цената си с 70% през последните 2 месеца.

На пазара има недостиг на суровини, и дори при високи цени, ние все още сме изправени пред трудности при придобиването на тези стоки.

В сравнение с равнището на цените през август 2008 г., ситуацията изглежда утешителна за всички производители на мляко, цените на техните продукти се увеличават.

Но за да стигне предлагането нивото на производството от 2007 г. и 2008 г., млекопроизводителите трябва да бъдат уверени в стабилно високите цени за стоките си, което ще гарантира възвращаемостта на техните инвестиции.

Изправени пред най-големия спад в цените от времето на Голямата депресия насам, млекопроизводителите сега много приличат на шофьорите, попаднали в произшествие, за известно време, те ще стоят настрана от волана, а след това ще карат много внимателно.

Може би млекопроизводителите ще намалят делът на заемния капитал, а зърното за нов цикъл на инвестиции и развитие на производството на мляко стои в основата за изплащане на заеми и натрупването на наличности.

Но аз се съмнявам, че в близко бъдеще този процес ще започне, тъй като за инвестиция е необходима увереност в бъдещето.

Само при това условие че млекопроизводителите ще бъдат готови отново да инвестират и да увеличат мащаба на производството.

Това е причината, поради която трябва да съберем заедно всички млекопроизводителите, и да ги уверим, че няма да има резки колебания на цените в бъдеще, както беше миналата година, че това е от полза не само за производителите на мляко, но и за преработвателите. Те трябва да станат по-близки помежду си и така да се намали риска от пазарен спад, т.е. нестабилността на пазара в такива мащаби е много разрушителна сила и резултатите от многогодишна работа може да бъдат сведени до нула за много кратко време.¹¹

5.2. МЕРКИ НА ЕС, ПРЕДЛОЖЕНИЕ ЗА ОТПАДАНЕ НА КВОТИТЕ ПРЕЗ 2015 Г.

Дачиан Чолош, комисар на ЕС по въпросите на селското стопанство и развитието на селските райони, заяви: „Целта на тези предложения е да се извадят поуки от миналогодишната криза на пазара на мляко и млечни продукти. Други препоръки на Групата на високо равнище, създадена след миналогодишната криза, ще бъдат разгледани при обсъждането на реформата на ОСП (справяне с нестабилността и насърчаване на иновациите) и пакета за качеството (стандарты за пускане на пазара и указване на произхода върху етикетите). Тези промени са важни, за да се помогне на сектора да се подготви за „меко кацане“ след отпадането на квотите през 2015 г.“

Предложението дава възможност преди извършването на доставки между млекопроизводителите и преработвателите да се изготвят писмени договори, които да включват подробности за цената, сроковете и обема на доставките, както и за продължителността. Държавите-членки могат да направят задължително използването на договори на своята територия. Предвид специфичния характер на кооперациите, те не са длъжни да имат договори, ако уставът им съдържа елементи с подобно действие.

За да се възстанови равновесието в тежестта при договаряне по снабдителната верига, в предложението се предвижда възможността селскостопанските производители да договарят колективно договори посредством организациите на производители. Наличието на подходящи ограничения на количествата, които са предмет на колективно договаряне, ще осигури равнопоставеност между селскостопанските производители и големите мандри, като същевременно ще поддържа адекватна конкуренция в снабдяването със сурово мляко. Тези ограничения на количествата се определят на 3,5 % от общото производство в ЕС и 33 % от националното производство, като са предвидени и определени гаранции и условия, чрез които да се избегне сериозно накърняване на интересите по-специално на МСП.

В предложението се предвиждат и специфични правила на ЕС за междутрасловите организации, които обхващат всички части от веригата. Тези организации могат евентуално да играят полезна роля в научните изследвания, подобряването на качеството и насърчаването и разпространението на добри практики в методите на производство и преработка. Те

¹¹ Бьорн Дрекслер, главен изпълнителен директор на ГЕА Вестфалия Сърдж.

допринасят за разширяване на познанията и прозрачността в сектора. Освен това се осигурява по-редовна информация за доставените обеми сурово мляко с цел по-добро познаване на производството и проследяване на развитието на пазара.

Предлага се тези мерки да останат в сила до 2020 г., като бъдат преразгледани през 2014 г. и 2018 г. Този срок следва да е достатъчен за адаптиране на млекопроизводителите към ситуацията след отпадането на квотите за мляко и за това те да подобрят своята организация в една по-силно ориентирана към пазара обстановка. Наличието на по-ясни и балансирани отношения и на прозрачност в снабдителната верига също следва да доведе до подобряване на ефективността и да позволи на този сектор на ЕС да се възползва от новите възможности на пазара в ЕС и извън него.

Мерките произтичат от препоръките на експертната група на високо равнище за млякото (ГВР), утвърдени в заключенията на председателството на Съвета от 27 септември 2010 г. ГВР е съставена от висши служители от държавите-членки и се председателства от генералния директор на ГД „Земеделие“. Тя беше създадена след кризата в млечния сектор през 2008—09 г. с цел да проучи мерките в средносрочен и дългосрочен план, които са необходими за стабилизиране на пазара и доходите на производителите и за подобряване на прозрачността. ГВР констатира съществени дисбаланси в снабдителната верига, съществуването на все по-централизирана промишленост, която работи с много и разпръснати млекопроизводители, както и неравномерно разпределение на добавената стойност. Тази ситуация е довела до липса на прозрачност, недостатъчна гъвкавост и проблеми при преноса на цените по снабдителната верига.

Комисията прие и отделен доклад за ситуацията на пазара на мляко и млечни продукти и съответните условия за постепенно премахване на квотната система за млякото. Като се има предвид, че само три държави-членки (Дания, Нидерландия и Кипър) са произвели количества, надхвърлящи квотата им за 2009/2010 г., а цените на млечните квоти в момента имат много ниска стойност, в някои държави-членки дори нулева, докладът заключава, че в преобладаващата част от държавите-членки предстои „меко кацане“. При тези обстоятелства изводът в него е, че не се налага преразглеждане на решенията във връзка с прегледа на състоянието на ОСП по отношение на постепенното увеличаване на квотите и края на квотната система на 1 април 2015 г. Като допълнителна защитна мярка в доклада се посочва, че в изключителни случаи и когато съществуващите мерки на политиката са недостатъчни, Комисията може да обмисли механизъм за компенсиране на млекопроизводителите за намаляването на доставките с цел да се избегне сериозен дисбаланс на пазара. Като допълнителна стъпка в подготовката за премахването на квотите Комисията поставя за разглеждане организирането на срещи с участието на експерти от Управителния комитет на единната ООП и Консултативната група по млякото, на който да се оцени развитието на пазара и перспективите. Предвижда се изготвяне на втори доклад през 2012 г.

5.3. ОТРАЖЕНИЕ НА КРИЗАТА ВЪРХУ ПАЗАРИТЕ

След безпрецедентното повишение на цените на млякото и млечните продукти през 2007 и в началото на 2008 г., сега положението на пазара на мляко и млечни продукти напълно се обърна се казва в съобщение на ЕК. С увеличеното предлагане на световния и намаленото търсене на вътрешния пазар, пазарните цени на млечните продукти са намалени до равнище, близо до или дори под интервенционните нива. Очевидно цената, която се плаща на

производителите на мляко, върви по същия път, отбелязват се вече съществени намаления на цените и се очаква спадането да продължава.

Що се отнася до интервенцията, изкупуването на масло и обезмаслено мляко на прах ще се възобнови на 1 март (като се допуска продукцията от февруари) и може да продължи до края на август. Първите 30 000 тона масло и 109 000 тона обезмаслено мляко на прах ще се изкупят на предварително установена цена (интервенционна цена).

Очакваме, че това количество масло ще се изчерпи бързо и следователно пазарът трябва да се подкрепи и над посочената граница. Както бе решено в „здравната картина“, може да се приемат още количества, като цените се установяват чрез търгове, провеждани през седмица. Комисар Фишер Боул помоли службите да подготвят предложение за решение за прибягване до тази мярка, което да се представи на Управителния комитет при достигане на границата от 30 000 тона масло или 109 000 тона обезмаслено мляко на прах, за да се предотврати евентуално прекратяване на интервенциите през настоящия период на спаднали цени.

Що се отнася до възстановяванията при износ — и това средство следва сега да се поднови. Продължителният период с високи цени на световния пазар беше ни накарал да преустановим възстановяванията при износ от юни 2007 г. насам. Тъй като цените на световния пазар сега са под пазарните и интервенционните цени на ЕС, нашите износители вече не са конкурентоспособни. Това положение се усложнява допълнително от съществуващите вече трудности, които износители ни изпитват в резултат на финансовата и кредитната криза. Възстановяванията при износ ще се прилагат не само за масло и обезмаслено мляко на прах, но и за всички други млечни продукти, които бяха допустими в миналото, преди всичко пълномаслено мляко на прах и сирене. Възстановяванията за масло и обезмаслено мляко на прах ще се определят с търг, като идната седмица ще се вземе решение за следващия тур на офери. Честотата на търговете ще се увеличи от веднъж месечно на два пъти месечно, за да се подобри ефикасността на системата.

Както беше и в миналото, възстановяванията при износ ще се прилагат в съответствие с нашите права и задължения в рамките на СТО. Конкретният размер на възстановяванията ще зависи от предложенията, които ще получаваме от търговския сектор, и ще се преценява по приетите обективни критерии, за да се гарантира, че възстановяванията се предоставят само доколкото е необходимо.

С тези мерки Комисията иска недвусмислено да сигнализира на производителите на мляко и на млечната промишленост, че е готова да се възползва докрай от наличните инструменти с цел подпомагане на пазара и доходите на производителите.

5.4. РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА В УСЛОВИЯ НА КРИЗА

В условията на членство в ЕС, земеделието на България не може да бъде разглеждано откъснато от процесите в развитието на отрасъла на европейско ниво, в това число и от прилаганата политика за постигане на заложените цели в нея - осигуряване на продоволствената сигурност на населението (жизнеспособно производство на храни), поддържане на заетостта и постигане на балансирано териториално развитие. В този смисъл, мотивирането на земеделските производители да продължат своята дейност, като най-справедливо се оценява и приносът им към обществото, на което те предоставят и публични блага, е от изключителна важност. Отчитайки факта, че доходите на фермерите и нивото на доходност (печалба) от земеделска дейност са чувствително по-ниски в сравнение с другите

икономически дейности, финансовото подпомагане е необходимото средство за гарантиране на тяхното минимално ниво и доближаването им до тези в другите сектори на икономиката. От друга страна, данните от икономическите сметки за селското стопанство за периода 2007–2010 г. сочат, че предоставяните субсидии формират средно около 27% от предприемачески доход в сектора (при средно 40 % за ЕС), т.е. без оказаната директна подкрепа земеделските стопанства в страната много по-трудно биха устояли на предизвикателствата на настоящата икономическа и финансова криза и последиците от неблагоприятните природоклиматични условия.

5.5. ДЯЛ НА ПРОИЗВОДСТВОТО НА МЛЯКО В БРУТНАТА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО

През 2010 г. спадът, регистриран през предходната година е преодолян и е генериран растеж на Брутната добавена стойност (БДС) в отрасъл „Селско, горско и ловно стопанство“ (аграрен отрасъл). По предварителни данни, създадената в него БДС през 2010 г. е 3 190 млн. лева и представлява 5,3% от общата БДС и 4,5% от Брутния вътрешен продукт на страната. Следва да се отбележи, че за 2010 г. темпът на прираст на БДС в аграрния сектор (на тримесечна база) е най-висок в сравнение с този в другите отрасли, определящи структурата на икономиката на страната.

Само за селското стопанство е налице близо 11%-но нарастване на БДС, спрямо предходната година. Стойността на селскостопанската продукция също бележи увеличение от 1,4%, до голяма степен в резултат на ръста на цените.

- През 2010 г. стойността на продукцията от сектор „Животновъдство“ заема дял от 30,9 % от общата за отрасъл „Селско стопанство“¹² и бележи нарастване от 4,6% спрямо 2009 г. Най-голямо е увеличението на стойността на продукцията от едър рогат добитък – с 36,5%, следвано от продукцията от яйца – с 10,2% и от овце и кози – с 2,5%.
- При формирането на стойността на крайната продукция от животновъдството за 2010 г., най-съществена тежест имат следните подсектори:
 - Производство на мляко – 33,5% от продукцията в животновъдството (776,4 млн. лв.);
 - Птици – 16,2% от продукцията в животновъдството (375,3 млн. лв.);
 - Свини – 12,4% от продукцията в животновъдството (288,1 млн. лв.);
 - Овце и кози – 12,2% от продукцията в животновъдството (283,3 млн. лв.);
 - Едър рогат добитък – 11,2% от продукцията в животновъдството (258,9 млн. лв.).
- През 2010 г. допълнително са приложени четири нови схеми за подпомагане на животновъдството в страната – една за национално доплащане (посочената по-горе НДК) и три специфични схеми.
- Схеми за специфично подпомагане – общо 20,3 млн. лева:
 - За поддържане на производството на краве мляко в икономически уязвими ферми, обвързана с производството (НДКМ 1) – 10,4 млн. лева;

¹² Стойността на продукцията от отрасъл „Селско стопанство“ за 2010 г. възлиза на 7 497 млн. лв. Тя се формира от стойността на:

- Продукция от растениевъдството – 3 989,5 млн. лв. (53,2% от общата продукция);
- Продукция от животновъдството – 2 316,0 млн. лв. (30,9%);
- Продукция от неотделими второстепенни дейности – 697,2 млн. лв. (9,3%);
- Продукция на селскостопански услуги – 491,8 млн. лв. (6,6%).

- За поддържане на производството на краве мляко в необлагодетелствани райони, обвързана с производството (НДКМ 2) – 5,8 млн. лева;
- За поддържане на производството на краве мляко в нитратно уязвими зони, обвързана с производството (НДКМ 3) – 4,1 млн. лева;
- През двете години (2009 г. и 2010 г.) основната част от субсидиите за животновъдството е насочена към говедовъдния сектор, в т. ч. млечното говедовъдство. Именно в този сектор се наблюдава най-голямото нарастване на стойността на продукцията през 2010 г. – 36,5% спрямо предходната година.

5.6. ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЛЕЧНОТО ГОВЕДОВЪДСТВО

През 2010 г. говедовъдните ферми в страната са с около 28% по-малко, спрямо 2007 г., главно поради значителното намаление на малките животновъдни обекти.

Само за една година, 2010/2009 г., фермите с капацитет от 1 до 9 говеда и от 1 до 9 млечни крави са намалели, съответно с 18,2% и 20,1%. Намалява и броят на животните в тях. Значително са се увеличили и стопанствата с над 50 говеда – с 23,7%, както и броят на животните в тях – с 23,2%.

Фермите с капацитет от 10 до 49 млечни крави нарастват с 21,3%, а животните в тях – с 24,5%. Още по-голямо е увеличението на броя на стопанствата с над 50 млечни крави – 45,9% и на отглежданите в тях животни – 34,6%.

Прави впечатление, че в районите на страната с най-голям размер на подпомагането (Южен централен и Югоизточен) стопанствата намаляват с по-ниски темпове. Така например, броят на фермите в Югозападния район (при най-малък размер на усвоените средства) отбелязва спад от близо 41%, а в Южен централен и в Югоизточен, съответно с около 19% и 23%.

Овцевъдство

Значително е окрупняването и в сектор овцевъдство. Фермите с капацитет от 1 до 49 овце-майки са намалели с 10%, а броят на животните в тях е намалял с 15,9% спрямо 2009 г. Увеличение се наблюдава както при фермите от 50 до 199 животни, така и при фермите с 200 и повече животни, като значително по-голямо е увеличението при фермите с над 200 овце-майки – с 23,8%, а броят на животните в тях се е увеличил с 16,9%. Като цяло, през 2010 г. общият брой на стопанствата е с 33,3% по-малко спрямо 2007 г.

Последните данни показват, че в този подотрасъл са отпаднали сравнително по-голям процент стопанства от 2007 г. досега – 33,3%. Едновременно с това, процесът на окрупняване на овцефермите е най-интензивен (средният брой на животните в стопанство е нараснал с 48,4%, при 35,7% - при говедата и 37,5% - при кравите).

Козевъдство

В сравнение с 2009 г. броят на фермите с капацитет от 1 до 49 кози-майки е спаднал с 12,5%, а на животните в тях с 11,4%. Увеличение от 15,9% е регистрирано и при фермите с 50 до 199 животни, а броят на животните в тях с 18,1%.

По схемите за овце и кози трите южни района на страната са усвоили по-голямата част от общия бюджет и именно тук през двете последни години са отпаднали сравнително по-малък брой козевъдни стопанства, с едновременно увеличение и на животните и на средния им брой в едно стопанство.

5.7. ПРОМЯНА В ОРИЕНТАЦИЯТА НА ФЕРМЕРИТЕ

В част от областите на страната протичат процеси на пренасочване от едно производствено направление към друго. Фермерите се преориентират от отглеждане на говеда, в т. ч. крави, към овце и кози. Тази тенденция се наблюдава най-вече във Видин (намаление на кравите с 5,88% и нарастване на овцете с 21,18%), Велико Търново (крави - ↓7,62%, овце - ↑12,19%, кози-майки - ↑29,84%), Габрово (крави - ↓1,26%, овце - ↑13,67%, кози - ↑12,35%), Русе (крави - ↓13,24%, овце-майки - ↑17,04%, кози-майки - ↑27,68%), Хасково (крави - ↓0,44%, овце-майки - ↑11,74%, кози - ↑6,09%) и др. Очакванията са това преразпределение на отглежданите животни да се задълбочи, предвид изтичането на дерогационния период за привеждане на млечните ферми с минималните изисквания на ЕС за качество на суровото краве мляко в края на 2011 г.

Към момента фермите от първа група, покрили стандартите за сграден фонд, оборудване и качество на сурово краве млякото са 2 679. В тях се отглеждат 104 960 млечни крави (около 35% от всички млечни крави в страната) и притежават млечни квоти в размер на 454 419 тона мляко или около половината от националната млечна квота. Фермите от втора група (покрили изискванията само за сграден фонд) са 813, с 13 897 млечни крави и притежават млечни квоти в размер на 39 623 тона мляко. Ферми от трета група са 43 086 бр. и притежават млечни квоти в размер на 524 609 тона мляко. От тях, пазарно ориентирани (с пет и над пет животни) са 9 451 стопанства, в които се отглеждат 161 339 млечни крави. Общо фермите, които към края на дерогационния период се очаква да изпълнят всички изисквания за качество на суровото мляко ще са около 15 000 (първа, втора и трета група), в които се отглеждат 279 410 животни към момента.

Съгласно данните от проведените физически проверки (89 526 бр.) от страна на БАБХ на кравефермите от втора и трета група, в периода 2007 – 2011 г. 46 440 млечни ферми са преустановили дейността си. Това не се е отразило на общия брой на отглежданите животни в страната, благодарение на окрупняването на действащите към момента ферми.

Със стартирането на нови схеми за подкрепа на овце-майки и кози-майки интересът на фермерите за отглеждане на тези животни все повече нараства.

Следвайки политиката на подпомагане на дейността на развъдните организации, като инструмент за повишаване на средната продуктивност в животновъдството, през 2010 г. дейност са осъществявали 37 развъдни организации. В сравнение с 2009 г. броят на животните под селекционен контрол се е увеличил, като следва: в говедовъдството с 19,6 %, в биволовъдството с 10,7 %, в овцевъдството с 3,7 % и в коневъдството с 44, 5 %. През 2011 г. тенденцията на увеличаване броя на животните, с които се извършва селекционна дейност ще се запази, като спрямо 2009 г. процентът на контролираните животни в говедовъдството ще се увеличи с 30,2%, в биволовъдството - с 11,2 %, в овцевъдството – с 11,1 % и в козевъдството – с 10 %.

5.8. ПРОГНОЗА – 2014 г.

- Увеличена брутна продукция от сектора, чрез нарастване на броя на животните по категории и на продуктивността от тях, в рамките на по-малко на брой, но с по-висока производителност стопанства;
- По-високо ниво на доходност от животновъдна дейност;

- По-голям обем на износа на живи животни и животински продукти и по-нисък дял на вносната животинска продукция във вътрешното потребление (за преработка и консумация), особено за нуждите на месопреработвателната промишленост;
- По-високи темпове на генетичен прогрес, по основните продуктивни признаци на животните, извеждане от границите на застрашеност на местните – автохтонни породи и интегрирана Националната система на селекция и репродукция в европейски и международни структури.

През периода 2011–2014 г. развитието на животновъдството ще е подчинено на изискванията на европейското законодателство и необходимото в тази връзка реструктуриране ще продължи. То основно ще бъде насочено към подобряване на условията за отглеждане на селскостопанските животни и предлагане на пазара на качествени суровини.

Реструктурирането ще доведе до концентрация на животновъдното производство, подобряване на породния състав и развитие на месодайно животновъдство у нас. Този процес, свързан с извършване на значителни по характер инвестиции, трябва да се осъществи в момент на икономическа несигурност, високи цени на зърното и фуражите, наситеност на пазара и нарастващи изисквания, по отношение на качеството, от страна на потребителите.

Изхождайки от изменението на броя на стопанствата и на животните в тях за периода 2007–2010 г. (говедовъдните стопанства са намалели с 28% за периода 2007-2010 г., а броят на животните е нараснал с близо 7,5% през 2010/2009 г.) може да се очаква, че през следващите няколко години процесът на концентрация на производството *в говедовъдството* ще продължи с приблизително същите темпове, като **в края на 2014 г. стопанствата ще бъдат с около 24% по-малко спрямо 2010 г.**, докато броят на отглежданите в тях животни ще се увеличи с близо 5%, главно за сметка на преминаване на животни – млечно направление (крави) към месодайно направление.

Имайки предвид европейските изисквания за добив на качествена млечна суровина, които влизат в сила от 1 януари 2012 г. и високия дял на стопанствата с 1 до 9 млечни крави през 2009 г. и 2010 г. политиката на МЗХ в бъдеще ще бъде насочена към създаване на условия за:

- Увеличаване средния брой млечни животни в стопанство;
- Повишаване на средната млечна продуктивност, чрез изкуствено заплождане с високопродуктивни животни и внос на разплодни животни, с доказан произход;
- Увеличаване на произведеното и преработено в мандрите мляко;
- Формиране на сериозен дял на директните продажби на краве мляко, особено на това, добито от планинските и необлагодетелствани региони. По този начин на млекопреработвателните предприятия в страната ще се предостави повече и по-качествена суровина (за запълване на капацитета им) и в същото време млечното говедовъдство ще се подготви за прекратяване действието на квотната система.

Част от стопанствата, които са произвеждали краве мляко до края на 2011 г. и не са постигнали изискванията за качество ще пренасочат дейността си към отглеждане на месодайни животни. В тази връзка трябва да се отдели голямо внимание на вноса на специализирани месодайни породи говеда и тяхното все по-широко използване. Като резултат ще се повиши броят на фермерите, които ще участват за подпомагане по



специфичните мерки, свързани с месодайното говедовъдство. Ще се подобри качеството на произвежданото у нас говеждо месо, ще се намали себестойността на продукцията, чрез прилагане схеми на балансирано хранене и максимално използване на пасищата, и въвеждане на иновационни решения. Ще се увеличи значително делът на промишления добив на месо, което ще доведе до индустриализация, концентрация и по-широко прилагане на европейската система за окачествяване на кланични трупове. През 2014 г. месодайните крави у нас се очаква да бъдат с над 87% повече, отглеждани в около 30% повече на брой стопанства, в сравнение с 2010 г. В същото време, се прогнозира 40%-но намаление на стопанствата с млечни крави и само около 3% по-малко животни в тях.

Част от стопанствата, които са произвеждали краве мляко до края на 2011 г. и не са постигнали изискванията за качество ще пренасочат дейността си към отглеждане на месодайни животни. В тази връзка трябва да се отдели голямо внимание на вноса на специализирани месодайни породи говеда и тяхното все по-широко използване. Като резултат ще се повиши броят на фермерите, които ще участват за подпомагане по специфичните мерки, свързани с месодайното говедовъдство. Ще се подобри качеството на произвежданото у нас говеждо месо, ще се намали себестойността на продукцията, чрез прилагане схеми на балансирано хранене и максимално използване на пасищата, и въвеждане на иновационни решения. Ще се увеличи значително делът на промишления добив на месо, което ще доведе до индустриализация, концентрация и по-широко прилагане на европейската система за окачествяване на кланични трупове. През 2014 г. месодайните крави у нас се очаква да бъдат с над 87% повече, отглеждани в около 30% повече на брой стопанства, в сравнение с 2010 г. В същото време, се прогнозира 40%-но намаление на стопанствата с млечни крави и само около 3% по-малко животни в тях.

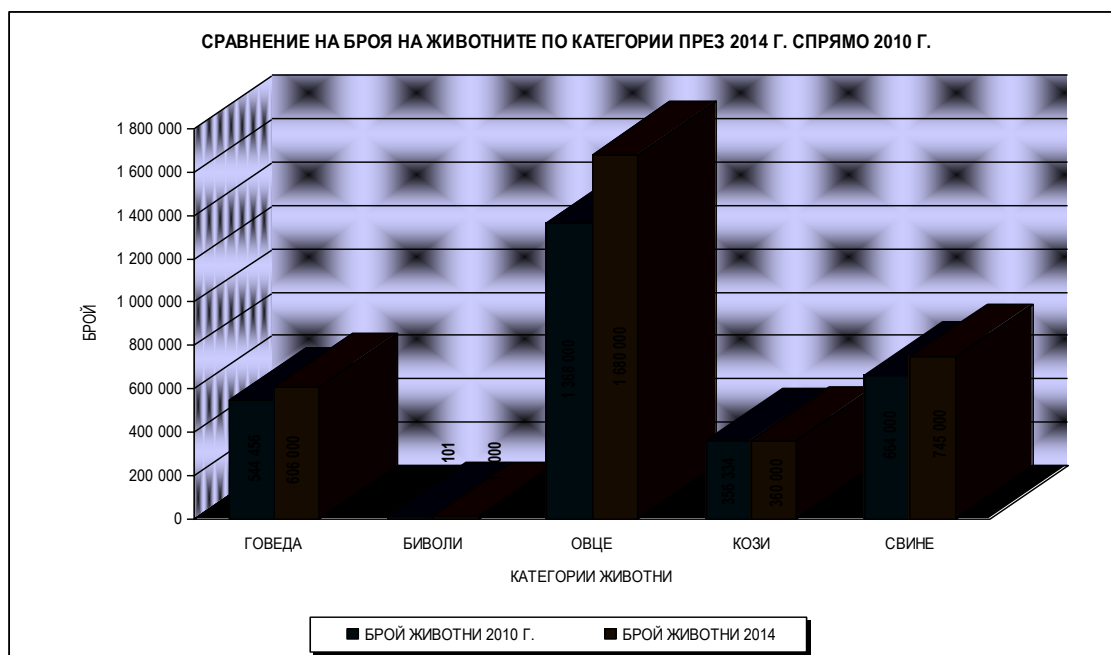
През периода 2011 – 2014 г. овцевъдството ще се запази като традиционен за страната отрасъл. Както и при говедовъдството, тук също ще има ясно изразена концентрация - намаляване на броя на фермите, увеличаване на средния брой животни в тях, както и на средната продуктивност. Очаква се 22%-но намаление на стопанствата и ръст в броя на млечните овце с около 38%, което ще доведе до увеличаване на млечната суровина. Месодайните ферми ще са с близо 42% по-малко спрямо 2010 г., като броят на отглежданите в тях овце ще нарасне с над 41%. Този ръст е свързан с увеличаване на дела на фермите с 50 и повече броя овце. Отчитайки все по-голямото търсене на агнета и ускорената в тази връзка специализация при производство на тежки агнета, класифицирани по скалата на (S) EUROP, е наложително подобряване на породния състав на стадата, чрез постепенно кръстосване със специализирани месодайни породи овце. Така България ще запази своята позиция на добив и експорт на агнешко месо (по данни на ЕК се нареждаме на 9-то място).

Въпреки по-евтиния и лесен начин на отглеждане, при козите до 2014 г. ще продължи намалението на броя на стопанствата, като към края на годината се очаква те да са с около 33% по-малко спрямо 2010 г. Очаква се броят на животните да се запази относително постоянен през следващите години. Тенденцията на окрупняване и увеличаване на фермите с над 200 броя кози ще се запази до края на периода.

Процесът на окрупняване в овцевъдството и козевъдството се подпомага чрез действащите от 2011 г. нови схеми за подпомагане на малките овцевъдни и козевъдни ферми с от 10 до 49 броя овце – майки и кози – майки. Очаква се през следващите години броят на заявените животни да расте, с което ще се създаде допълнителна заетост на населението в необлагодетелстваните райони и икономически уязвими общини в Южна България.

ФИГУРА 18

СРАВНЕНИЕ НА БРОЯ НА ЖИВОТНИТЕ ПО КАТЕГОРИИ ПРЕД 2014 СПРЯМО 2010 Г.



Източник: МЗХ – дирекция „Животновъдство“

Структурата на вътрешното потребление - за преработка и консумация ще се развие в посока на увеличаване местното производство и предлагане, за нуждите на преработвателната промишленост, на по-качествени суровини. Общото предлагане на мляко в страната ще нарасне с 10% спрямо 2010 г. като във връзка с развитието на технологичния процес и все по-нарастващите изисквания и търсене на потребителите, ще се предлага по-голямо разнообразие на млечни продукти. Очаква се ръст в износа на мляко и млечни продукти, като допълнителен способ за неговото увеличаване са действащите програми за промотиране на бяло саламурено сирене и кашкавал - за вътрешния пазар (Германия, Испания) и мултинационална – за пазарите в Русия и Украйна. Общият осигурен бюджет от страна на България за двете програми възлиза на 5 165 435 EUR, като в тях участват Национална асоциация на млекопреработвателите и Асоциация на млекопреработвателите в България. Прилагането на тези промоционални програми ще повлияе положително върху развитието на млечния сектор и търговския баланс на страната.

Необходимо е да продължи и подпомагането на развъдната дейност, като стимулирането е насочено, както към развъдните организации, които са оторизирани да я извършват, така и към фермерите, непосредствени участници в развъдния процес. Като резултат се очаква постепенно, плавно увеличаване на броя на контролираните животни. През 2012 г. броят на говедата и овцете под селекционен контрол ще нарасне с 6 %, а през 2013 г. и 2014 г. с 2%. В коневъдството увеличението през периода 2012 – 2013 г. ще се движи в рамките на 3%, а през 2014 г. с 4%. При останалите видове - биволи, свине и птици, броят на контролираните животни ще се запази.

За постигане на по-добри продуктивни показатели в животновъдството, използването на изкуственото осеменяване като метод на заплождане ще се разшири. Така през 2012 г. в говедовъдството изкуствено осеменените контролирани крави ще нараснат до 34 %, през 2013 г. до 40 %, а през 2014 г. до 46 %. Подобна, макар и по-плавна тенденция се очаква и в свиневъдството, където през 2012 г. изкуствено заплождане ще се прилага при 93 % от контролираните свине - майки, през 2013 г. – 93,6 % и през 2014 г. при 95 %.

Необходимо е да продължи и стимулирането на фермерите, отглеждащи животни от местни изчезващи и застрашени от изчезване породи.

Увеличението на броя на животните към 2014 г. и нивото на селекционната дейност предопределя положителната тенденция при износа на живи животни по видове. При вноса основен дял ще заемат чистопородните, с доказан произход животни (приложение 2).

Горепосочените прогнози и заложените цели за развитие на животновъдния отрасъл до края на 2014 г. изискват последователна политика на финансова подкрепа в средносрочен план, с осигуряване на плавно нарастване на размера на предоставяните в сектора безвъзмездни средства. По данни на МЗХП, общият бюджет (европейски и национални средства) за подпомагане на животновъдството през следващия тригодишен период (2012-2014 г.) следва да нараства след 2012 г. средно с близо 10% годишно – от около 200 млн. лева за 2011 г. (бюджетът за подкрепа на животновъдния сектор през настоящата година в общи линии вече е уточнен), 304 млн. лв. за 2012 г. на около 325 - 345 млн. лева през 2014 г. Прогнозата за необходимия финансов ресурс се основава на следните условия и допускания:

- По Схемата за директни плащания на площ, европейските средства, в т. Ч. И за ливади и пасища, нарастват с 10% годишно (съгласно графика за нарастване на директните плащания по Регламент №73 от 2009 г.); При положение, че през 2011 г. Животновъдите ще получат около 70 млн. Лева директни плащания (за ливади и пасища) и при вероятността за нарастване на допустимите площи през следващите три години, до 2014 г. Бюджетът ще нарасне до около 95-100 млн. Лева или с около 35-40%;
- За национални доплащания за животни се залага годишният таван за следващите три години – 2012 г. - 81 млн. Лева, 2013 г. И 2014 г. – по 76 млн. Лева, при около 60 млн. Лева годишно до 2011 г.;
- По Схемите за специфично подпомагане за животни (чл. 68 от Регламент №73 от 2009 г.) С европейски средства се предвиждат около 38 млн. Лева годишно;
- Нотифициране на нова държавна помощ за реализирането на доброволно поети ангажменти за хуманно отношение към животните (за свине и птици) в размер на около 82 млн. Лв. Годишно.
- Разработване на нова мярка 215 „Плащания за хуманно отношение към животните” към ПРСР, която ще се отнася за поемане на задължения извън задължителните стандарти.
- Други схеми за държавни помощи, включително и средствата по т. нар. помощ „de minimis” – общо между 26 и 30 млн. лева годишно.

Плавното нарастване на финансовия ресурс за подкрепа на сектора до посочения по-горе размер през 2014 г. не само ще гарантира минимално ниво на доходите в условията на ценова нестабилност на земеделските пазари, но и ще позволи повече средства да бъдат насочвани за активизиране на инвестиционните процеси в отрасъла, респективно, за подобряване на неговата конкурентноспособност. За постигането на тези цели е важно да се промени кредитната политика в областта на животновъдството и нейното ориентиране в дългосрочен план.

По този начин може да се постигне преструктуриран, ориентиран към добив на качествени суровини и продукти животновъден сектор. Очаква се плавен ръст в добива на мляко, месо и яйца и ръст при износа на такива. Новото отношение и ниво на развъдната дейност ще гарантира максимално използване на потенциала и приспособимостта на местните породи, усъвършенстване на специализираните за добив на мляко и месо породи, както и увеличаване



на средната продуктивност при животните (в млечното животновъдство с около 14%). Това обстоятелство е особено важно при едрите и дребни преживни животни, където организацията на развъдната дейност към момента не позволява на животните да разгърнат своя потенциал и респективно на фермерите да произвеждат повече, с по-добро качество суровини. Ще има изграден и работещ модел на директни доставки на животински продукти, извършени от производителя, до крайния потребител или до местни обекти за търговия на дребно. Това ще доведе до поява на модерни, оборудвани със съвременни съоръжения помещения и тържища.

5.9. ПРОГНОЗА ЗА ПАЗАРА В ЕС: 2007-2014 г.

Представеното в настоящия доклад средносрочно базисно проучване за доставката на мляко и производството на млечни продукти се основава на доклада на ГД „Земеделие и развитие на селските райони“ „Перспективи за земеделските пазари и приходи в ЕС 2007—2014 г.“, публикуван през юли 2007 г. Докладът е изготвен на базата на информация за пазара и политиката от края на юни 2007 г. и предполага неизменна политическа среда.

Предвижда се производството на мляко в ЕС да остане доста постоянно между 2007 и 2014 г. То може да се увеличи леко в краткосрочен план като реакция на по-високите цени на млякото. След 2009 г. обаче общото производство на мляко се очаква да намалява постепенно поради постоянния спад на производството за осигуряване на прехраната, главно в новите държави-членки. От друга страна, доставяното на преработвателите мляко се очаква да нарасне, главно поради преминаването от преки продажби към доставки в новите държави-членки.

Тази констатация бе потвърдена и в практиката. В момента няма ограничения за продажба на млека от различен вид – пресни и сухи, както и на други продукти в страните членки на ЕС, което се отнася и за България.

Потреблението на сирене се предвижда да остане основният движещ фактор за производството на мляко в ЕС. От 2007 до 2014 г. се очаква допълнително производство на сирене от 679 000 тона. Потреблението се очаква да нарасне със 771 000 тона. Предвижда се потреблението на сирене да нараства много бързо в новите държави-членки: +35 %. Потреблението на сирене в ЕС на 15-те също продължава да се увеличава (+5 %), но очевидно с много по-слаби темпове. Докато вносът се очаква да се увеличи твърде малко, износьт на сирене от ЕС се очаква да спадне. Допълнителното потребление на 771 000 тона сирене ще изисква приблизително 6,2 милиона еквивалентни тона мляко.

Потреблението на пресни млечни продукти е другият двигател за производството на мляко в ЕС. Наблюдават се две допълнителни тенденции. От една страна, потреблението на мляко за пиене намалява. От друга страна, потреблението на ферментирани млечни продукти се увеличава. Очаква се общото потребление да продължи да нараства годишно с 0,5 % или 0,25 милиона еквивалентни тона мляко. Това означава допълнително потребление на 1,75 милиона тона мляко през 2014 г. Потреблението на масло се очаква да продължи да спада въпреки лекото нарастване през последните години. Очаква се производството на масло да намалява по-бързо поради по-голямото използване на млечните мазнини в производството на сирене и по-ниската масленост на суровото мляко. Това означава, че износьт постепенно ще намалее. През 2014 г. се очаква ЕС да се доближи до ролята на нетен вносител на масло. Не се очаква възстановяване на интервенционните складови наличности.

Предвижда се производството на обезмаслено мляко на прах да спадне през прогнозния период, защото повече протеини се използват за производство на сирене и пресни продукти. Тъй като се очаква производството да спадне, а потреблението да остане стабилно, износьт се очаква да намалее. ЕС ще се превърне в малък нетен износител на ОМП към 2014 г. И за ОМП не се очаква възстановяване на интервенционните складови наличности.

Пълномасленото мляко на прах, за разлика от повечето останали млечни продукти в ЕС, се произвежда до голяма степен за пазарите в трети страни. Други доставчици на ПМП на световните пазари са обаче по-конкурентоспособни от тези в ЕС. Очаква се това да доведе до постепенно намаляване на производството на ПМП, както и до спад на износа. Потреблението на ПМП се очаква да остане стабилно. В обобщение, предвижда се, че между 2007 и 2014 г. ще бъдат необходими допълнително 1,75 милиона тона мляко за задоволяване на нарастващото потребление на пресни млечни продукти и 6,2 милиона тона — за нарастващото потребление на сирене. Предвижда се потреблението на ОМП и ПМП да остане стабилно. Това е мляко за задоволяване само на увеличаващото се вътрешно търсене.

5.10. ПРОГНОЗА ЗА СВЕТОВНИЯ ПАЗАР НА МЛЕЧНИ ПРОДУКТИ ДО 2016 г.

Световното производство на мляко се увеличава постоянно. От 1998 г. производството на мляко нараства с не по-малко от 10 милиона тона годишно. Очаква се тази тенденция да продължи.

Само 7 % от световното производство на мляко се използва за продукти, продавани на световния пазар. Основното количество от млякото, произведено в света, се консумира в същия регион, главно като течено мляко. Продават се млечни продукти, които, за разлика от течното мляко, могат да се съхраняват известно време: мляко на прах, масло (течно масло) и сирене. ЕС също изнася сравнително малка част от своето производство на мляко в трети страни (9 % твърди млечни вещества през 2006 г.). Вносьт на млечни продукти в ЕС е малък (1 % твърди млечни вещества) поради вноските тарифи.

Раздел 6. АДМИНИСТРАТИВНА СРЕДА. ПРЕПОРЪКИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗА ПРОМЯНА В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

6.1. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПРОМЯНА В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА

6.1.1. ПРИНЦИПИТЕ НА РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СУБСИДИИТЕ ПОСТАВЯТ СТРАНИТЕ В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ

Анализът и практиката показват, че до сега и в момента доминира принципът за разпределение на субсидиите по доход (за групите страни), което съответства и със ЖЕ, и това е верния принцип за постигането на интензификация в земеделието. Когато, обаче, той бъде приложен само към групите страни, принципът не може да упражни положително въздействие, защото се измества мотивът в неговото прилагане. Факт е, че този верен принцип не се спазва спрямо онези страни, в които доминират индивидуалните договорки, а това пак ощетява други коректни страни производители. Някои страни членки изразяват желание субсидиите да се разпределят в зависимост от площите, но това противоречи на рационалната икономиката на земеделието и обрича слабо развитите страни на моно културно земеделие.

„В таблица 3 са предложени три твърди принципа за разпределение на субсидиите, при 2-ри вариант на площ, при 3-ти вариант на доход и 4-ти смесен вариант на площ и на доход по 50 %. Тези нови варианти – продължава авторът - са сравнени с досегашната практика на разпределение. Анализът показва, че като са сравнят новите варианти с досега практикувания са на лице силни отклонения в отделните страни. Това важи както за варианта по площ и варианта по доход. При междинният вариант (площ и доход по 50%) крайните отклонения намаляват и се силно доближават до старото положение при големите страни членки Германия(95.2 %), Франция(96.4%), Испания (98.5 %), Великобритания (99.9 %). Средно печеливши от новия смесен вариант са Белгия (130 %), България (174 %), Естония (136.3 %), Италия (133.5 %), Литва (149.7 %), Полша (115.5 %), Португалия (120.4 %). Много печеливши при този вариант са Холандия (254.3 %) и Румъния (376.0%). Силно губещи са Гърция (48.1 %), Ирландия (55.3 %), Австрия (54.1 %) Словения (57.2 %) и най-много губи Финландия (31.9 %). Ясно е, че при новото договаряне за субсидиите, след като се стъпи на твърд принцип, ще трябва да се прецизират печалбите и загубите за да се намери разумният компромис, който трябва да бъде обяснено защо и кога се прави.”

6.1.2. КАК СЕ РАЗПРЕДЕЛЯТ СУБСИДИИТЕ У НАС?

В таблица 4 са показани данните за земята и ЖЕ при двете основни групи стопанства, до 100 хектара и над 100 хектара. Данните са взети също от изследване на Евростат от 24 март 2010 г (Farm Structure Survey in Bulgaria 2007). Сериозна промяна в съотношението на групите не се очаква, освен намаление общия брой на стопаните.

ТАБЛИЦА 41 Данни за земеделието и варианти за субсидии в България. Източник: Евростат

	Общо	До 100 ha	Над 100 ha
Стопанства над 1.ЕИЕ*, хил.	117.8(100)	113.6(96.4)	4.2(3.6)
Земеделски площи хил. ha	2867.1(100)	511.9(17.8)	2355.3(92.2)
ЖЕ в хиляди	920.0(100)	778.0(84.6)	142.0(14.4)

ЖЕ на 100 ha	32.1(100)	152.0(473.6)	6.0(18.8)
1.Сегашно положение(2010), по 320 лв на хектар			
Субсидии в хил. Лв	917472(100)	163808(17.9)	753696(82.2)
2.Евро вариант за разпределение с отчитане на ЖЕ на ha			
Субсидии в хил. Лв	917472(100)	378806(41.3)	538666(58.7)
Субсидии в лв на ha	320	740.0	228.7
3.Субсидии по вариант 4(табл.3), с отчитане на ЖЕ на хектар			
Субсидии в хил. Лв	1554000(100)	641802(41.0)	912198(59.0)
На хектар в лв	542.0	1253.8	387.3
*)Европейска икономическа единици=доход над 1200 EUR			

„Данните са категорични, убеден е Дарджонов, че у нас разликата между дребни и едри стопанства е **най-очевидна**, както по притежаваните площи така и по концентрацията на ЖЕ, вниманието ще бъде насочено в това направление. Дребните стопанства имат средно по 4.5 хектара, а едрите съответно по 561 хектара. Дребните със своите 17.8 % от площите гледат 84.6 от ЖЕ, докато едрите в 92.2 % от площите гледат само 15.4 % от животните. При това положение те получават 82.15 % от субсидиите, а дребните получават само 17.85 %. Това е очевидно крайно вредно за развитието на нашето земеделие. Това обрича не само животновъдството, но и другите интензивни отрасли. Статуквото за разпределението на субсидиите стимулира моно културното земеделие, най-нежеланото от икономическа гледна точка. Ето защо в новите предложения ние ще трябва да настояим при приемането на новата ОАП **страните членки да получат право сами да разпределят субсидиите, които идват от ЕС и тези, които се дават като национално допълване** (разбира се по предварително договорени принципи). В таблица 4 са показани и новите варианти за разпределение на субсидиите според наличието на ЖЕ. След възприемането на този принцип той ще трябва да се детайлизира като включи и другите интензивни отрасли. Видно е от таблица 4, че площите, на които има животни, или други интензивни култури ще трябва да получават много повече от тези, върху които се отглежда само зърно. В случая с 2-ри вариант стопаните със 152 ЖЕ ще получат по 740 лв на хектар, а тези които гледат само зърно 228.7 лв. При трети вариант, когато получим субсидии по новата европейска схема сумите ще достигнат 1253.8 лв на хектар при тези, които имат по 152 ЖЕ и за едрите без животни съответно 387.3 лв. **За да се внедрят верните принципи за субсидиране, облагодетелствуваните до сега страни и групи стопани ще трябва да се лишат от ползваните привилегии в името на общия просперитет на земеделието.** Това няма да е леко за възприемане, но трябва да стане.”

Изводи и препоръки:

1. Въпросът за субсидиите в досегашните дискусии не се поставя правилно. **Иска се изравняване старите с новите страни членки**, (което вече е факт по доходи), а трябва да се иска възприемането на твърди критерии, които да се спазват за всички страни в еднаква степен. Ако има изключения от общите критерии, те трябва да се дефинират предварително и да се знаят защо и кога се допускат.
2. Общите критерии за отпускането на субсидии трябва да отчитат степента на интензификация (общият доход, животински единици, интензивни култури).

3. Страните членки да получат право сами да разпределят субсидиите, които идват от ЕС и тези които се дават като национално доплащане (според предварително договорени принципи)
4. България да внесе корекция в субсидиите и да засили ролята на интензификацията като увеличи субсидиите на декар за развитието на животновъдството, зеленчуците и овошките. Как да стане това е показано в таблица 4.

ТАБЛИЦА 42 Данни на Евростат от 7.10. 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите

	УАА* 1000 ha 2007 г	LSU** в 1000 бр. 2007 г	Общо субсидии 2009*** г	Общ доход 2009*** г	Субсидии в EUR на ha	Субсидии на едно EUR доход	LSU (ЖЕ) на 100 ha	Общ доход на ha в EUR
EU-27	160827	132558.7	52997.6	329390	329.5	0.161	82.4	2048.1
BE, Белгия	1373	3785.9	598.6	6864.0	436.0	0.087	275.7	4999.3
BG, България	2867	920.0	446.9	3795.7	155.9	0.118	32.1	1323.9
CZ, Чешка реп.	3490	2040.4	1226.9	3702.8	351.5	0.331	58.5	1061.0
DK, Дания	2660	4581.8	1002.3	8180.4	376.8	0.123	172.2	3075.3
DE, Германия	16861	17951.4	6546.0	42923.3	388.2	0.153	106.5	2545.7
EE, Естония	848	308.1	134.8	547.5	159.0	0.246	36.3	645.6
IE, Ирландия	4019	5899.6	1924.4	5002.4	478.8	0.385	146.8	1244.7
EL, Гърция	3996	2612.2	3099.6	10332.9	775.7	0.300	65.4	2585.8
ES, Испания	23874	14333.2	7021.4	37087.4	294.1	0.189	60.0	1553.5
FR, Франция	27371	22500.3	9787.3	61235.7	357.6	0.160	82.2	2237.2
IT, Италия	12451	9885.8	4096.9	42465.8	329.0	0.096	79.4	3410.6
CY, Кипър	139	245.9	40.1	656.9	288.5	0.061	176.9	4725.9
LV, Латвия	1429	458.4	271.3	773.8	189.9	0.351	32.1	541.5
LT, Литва	2134	903.5	326.7	1706.9	153.1	0.191	42.3	799.9
LU, Люксембург	130	160.7	65.6	290.7	504.6	0.226	123.6	2236.2
HU, Унгария	4054	2099.9	1162.7	5718.9	286.8	0.203	51.8	1410.7
MT, Малта	9	49.2	17.0	122.9	1888.9	0.138	546.7	13655.6
NL, Холандия	1914	6415.2	842.4	22710.4	440.1	0.037	335.2	11865.4
AT, Австрия	2576	2459.1	1672.2	5972.1	649.1	0.280	95.5	2318.4
PL, Полша	13856	10742.4	3120.0	16441.9	225.2	0.190	77.5	1186.6
PT, Португалия	3321	1986.2	891.2	6537.7	268.4	0.136	59.8	1968.6
RO, Румъния	9498	4197.0	712.5	13843.7	75.0	0.051	44.2	1457.5
SI, Словения	461	540.3	265.8	945.7	576.6	0.281	117.2	2051.4
SK, Словакия	1889	707.3	510.6	1854.7	270.3	0.275	37.4	981.8
FI, Финландия	2286	1151.8	2155.0	3862.4	942.7	0.558	50.4	1689.6
SE, Швеция	2989	1740.3	970.0	4399.1	324.5	0.220	58.2	1471.8
UK, Великобрит.	14334	13882.6	4089.6	21414.6	285.3	0.191	96.9	1494.0
EU-15	120154	109346.2	44762.4	279279	372.5	0.160	91.0	2324.3
EU-12	40674	23212.5	8235.2	50111.5	202.5	0.164	57.1	1232.0
*) Използвани земеделски площи								
) Животински единици (ЖЕ)			*) В милиона EUR					

Източник: Съставена от Т.Дарджонов

ТАБЛИЦА 43 Данни на Евростат от 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите в %

	UAA* 1000 ha 2007 г	LSU** в 1000 бр. 2007 г	Общо субсидии 2009*** г	Общ доход 2009*** г	Субсидии в EUR на ha	Субсидии на едно EUR доход	LSU на 100 ha	Общ доход на ha в EUR
EU-27	100	100	100	100	100	100	100	100
BE, Белгия	0.9	2.9	1.1	2.1	132.3	54.2	334.5	244.1
BG, България	1.8	0.7	0.8	1.2	47.3	73.2	38.9	64.6
CZ, Чешка реп.	2.2	1.5	2.3	1.1	106.7	205.9	70.9	51.8
DK, Дания	1.7	3.5	1.9	2.5	114.3	76.2	209.0	150.2
DE, Германия	10.5	13.5	12.4	13.0	117.8	94.8	129.2	124.3
EE, Естония	0.5	0.2	0.3	0.2	48.2	153.0	44.1	31.5
IE, Ирландия	2.5	4.5	3.6	1.5	145.3	239.1	178.1	60.8
EL, Гърция	2.5	2.0	5.8	3.1	235.4	186.4	79.3	126.3
ES, Испания	14.8	10.8	13.2	11.3	89.2	117.7	72.8	75.8
FR, Франция	17.0	17.0	18.5	18.6	108.5	99.3	99.7	109.2
IT, Италия	7.7	7.5	7.7	12.9	99.9	60.0	96.3	166.5
CY, Кипър	0.1	0.2	0.1	0.2	87.5	37.9	214.6	230.7
LV, Латвия	0.9	0.3	0.5	0.2	57.6	217.9	38.9	26.4
LT, Литва	1.3	0.7	0.6	0.5	46.5	119.0	51.4	39.1
LU, Люксембург	0.1	0.1	0.1	0.1	153.1	140.3	150.0	109.2
HU, Унгария	2.5	1.6	2.2	1.7	87.0	126.4	62.8	68.9
MT, Малта	0.01	0.04	0.03	0.04	573.2	86.0	663.2	666.7
NL, Холандия	1.2	4.8	1.6	6.9	133.6	23.1	406.6	579.3
AT, Австрия	1.6	1.9	3.2	1.8	197.0	174.0	115.8	113.2
PL, Полша	8.6	8.1	5.9	5.0	68.3	117.9	94.1	57.9
PT, Португалия	2.1	1.5	1.7	2.0	81.4	84.7	72.6	96.1
RO, Румъния	5.9	3.2	1.3	4.2	22.8	32.0	53.6	71.2
SI, Словения	0.3	0.4	0.5	0.3	175.0	174.7	142.2	100.2
SK, Словакия	1.2	0.5	1.0	0.6	82.0	171.1	45.4	47.9
FI, Финландия	1.4	0.9	4.1	1.2	286.1	346.8	61.1	82.5
SE, Швеция	1.9	1.3	1.8	1.3	98.5	137.0	70.6	71.9
UK, Великобрит.	8.9	10.5	7.7	6.5	86.6	118.7	117.5	72.9
EU-15	74.7	82.5	84.5	84.8	113.1	99.6	110.4	113.5
EU-12	25.3	17.5	15.5	15.2	61.4	102.1	69.2	60.2

Източник: Евростат

6.2. Приложимост към групите предприятия в сектора

6.2.1. Фактори формиращи мотивацията за нови стратегии в предприятията

Нагласата на собствениците на МСП към приспособяване и максимално използване на инструментите на либерализирания пазар са в основата на мотивацията за промяна и изграждане на нови собствени стратегии, както в производството, така и в логистиката и мениджмънта. Реалната конкуренция създава условия за надпревара в овладяването на пазарите, но тя мотивира собственици, технолози и специалисти за търсене на собствени

иновативни решения за постигане на най-добро качество на продукта, опаковката и начина на предлагане.

Изследването на тези проблеми изисква обобщаване на огромна количество конкретна информация от всяка една от предприятията, за която те не биха нарушили собствената си фирмена тайна. Затова ще дадем конкретни примери на добри практики.

В Севлиево фирма „Бета Логистик“ е построила сграда, която се откроява и представлява логистичния център на млекопреработвателното предприятие „Гостилица“. Тук, в новоизградената сграда, която отговаря на всички изисквания за съхраняване на готовата продукция, се намират необходимите помещения за склада и реализира на готовата продукция. Складовете са оборудвани с най-новата техника, която е предназначена за този вид хранителни продукти – климатични инсталации, опаковъчни машини, транспорт и т.н. Всичко е автоматизирано и компютаризирано. От година и половина съдружниците, ентусиазирани момчета от „Бета Логистик“, с голямо желание доизграждат модерен логистичен център за млечни продукти. Тежката задача, която са си поставили бавно, стъпка по стъпка се реализира. В условията на икономическа и финансова криза те намират сили и средства, за да постигнат целта – изграждане на такъв център, какъвто има само в европейските страни.

Подобен е и опитът в практиката на друга фирма – на Николай Атанасов.

8200 килограма на първа лактация е млеконадоят в неговата ферма в харманлийското село Доситеево, след като през миналата година е внедрил във фермата си система за свободно гледане на кравите. „Технологията е уникална, защото липсва субективният фактор, животните се отглеждат без стрес и дават с 20-30% повече мляко, отколкото при класическата технология за отглеждане и доене, твърди преподавателят от Тракийския университет инж. д-р Банко Банев, изградил цялостния проект на фермата. Доилният робот може трикратно да дои до 120 крави на денонощие.

Системата, освен че пести разходи за труд, следи и за евентуални заболявания при животните, следи параметрите на млякото – температура, наличие на соматични клетки и подсказва на ветеринаря за спешни мерки при евентуални отклонения.

6.2.2. ИЗБОР НА САМОСТОЯТЕЛЕН ПОДХОД, ПОДБОР НА СПЕЦИАЛИСТИ

Преди 15 години като съдружниците решават да достигнат съвременното европейско равнище на производство и реализация в „Милки екс“- Севлиево. Предприятието е изградена и оборудвана с най-модерна техника. Преди година и половина те закупуват сградата на малко млекопреработвателно предприятие в село Гостилица, община Дряново и започват реализация на идеите и проектите си. Амбицията идва от това, че не могат да се примирят с пустеещата млекопреработвателна фирма „Милки екс“, тъй като там инвестицията е много голяма. „Жалко за специалистите и хората, които са работили в „Милки екс“, за оборудването, за направените инвестиции“ казва Огнян Ганев, а тъгата от пустеещата фабрика не изчезва, въпреки че проектите му се реализират.

Младите бизнесмени обаче решават, че не трябва да оставят така нещата и продължават напред. Екипът на фирма „Бета логистик“ влиза в съдружие в друга млекопреработвателна фирма, която е губела по 33 000 лв. месечно, стабилизират я, печелят програма по САПАРД и сега тя е с добра печалба.

Сега този екип от професионалисти доказва отново себе си, и както лястовицата изгражда своето гнездо, те разширяват, тухла по тухла, онази малка мандра, която преди 300 години е била воденица, в с. Гостилица.



Смятат, че от гледна точка за сиренарско предприятие е едно от най-добрите и ефективни – голяма енергийна ефективност, собствени водоизточници, с възможност за изграждане на собствен ВЕЦ. Съществуващата преди малка мандра е била с капацитет 12 т. дневно, като там се е произвеждало предимно сирене и кашкавал. Нормалните икономически механизми, а и възможностите на екипа – качествени хора, налагат поетапно разширение. Сега това, може би единствена в България млекопреработвателна фирма с три отделни функциониращи напълно независими сиренарски цеха, както и производство на кашкавал, споделя един от съдружниците Огнян Ганев.

6.2.3. РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ, КАЧЕСТВО И РАЗНООБРАЗИЕ НА СОБСТВЕНАТА ПРОДУКЦИЯ

В млекопреработвателното предприятие „Гостилица“ се произвеждат бели български сирена и техните аналози с добавени растителни мазнини – деликатесни продукти, кашкавал, кашкавалено руле и др.

Развиват се в тази насока, защото пазарът изисква и производство на единия тип сирене и на деликатесните продукти разказват съдружниците.

Сериозен дял в пазарите на млечните продукти, произведени в „Гостилица“ са експортните. Предприятието има собствени търговски дружества, регистрирани в чужбина, в които работят и българи. Това спомага за осъществяване на търговската дейност и връзките с дистрибутори и търговци, за проучване и разработване на пазарите извън България. Износът е предназначен предимно за европейските страни, гръцки острови и малко за арабския свят.

Фирма „Бета Логистик“ има две основни направления – търговско и производствено. Търговската дейност, която осъществява е внос на млека и млечни компоненти в България. Това е първата българска фирма внесла обезмаслен млечен концентрат, което е сериозен пазарен дял, тъй като недостигът на сурово мляко у нас все повече се задълбочава. „Бета Логистик“ има прекрасни отношения с водеща френска компания, с която работят успешно.

Независимо, че са вносители на млечен концентрат и млечни компоненти в мандрата работят и със свежо мляко. В един от цеховете за сирене се преработва свежо мляко, в друг внесения концентрат, а третият произвежда специални продукти, където се преработват овче, козе и биволско млека. Сключени са договори с най-големите производители на биволско мляко и работят с тях, стимулират ги и ги помагат. За пример бизнесмените посочиха „Агрохолдингът“ в Севлиево, в който се отглеждат значителен брой биволи и е най-големият производител на биволско мляко в България. Качеството на това мляко е уникално – общият брой микроорганизми в него е под 90 000. То е много чисто и отговаря на изискванията на кравето мляко и дори е много по-добро от масовите сурови крави млека, които се изкупуват.

За специалните истински продукти, а и за останалите, собствениците на „Бета Логистик“ и „Гостилица“ държат много да са с високо качество, както на суровините, така и на готовата продукция. Тази политика е подтикната от пазара, който наблюдават внимателно и на който присъстват. А той изисква или много висококачествен продукт с висока цена или масовите аналози на млечните продукти с добавени растителни мазнини. В България тези аналози се търсят и продуктите на „Гостилица“ са в горния край на нискоценовия сектор. В чужбина има друго отношение към тези продукти. Има европейски страни, в които се смята, че тези аналози са по-добрия вариант и там не ги купуват и консумират, затова че са с по-ниски цени, а защото се смята, че са по-полezni. Тук Огнян Ганев цитира Германия, Дания, Холандия и заяви „Производството на тези аналози на българското сирене се развиват у нас, защото има

потребители, които ги консумират. За съжаление ситуацията у нас е такава, че сериозният пазар е на тези аналози." Другият проблем, който ги кара да произвеждат тези аналози е липсата на качествена суровина, тъй като животновъдството у нас се погубва, фермите първа категория са малко. Тази ситуация налага внос на сурово качествено мляко от чужбина, както правят от Бета Логистик. Те не крият този факт, защото истинската действителна картина е такава.

Капацитетът на мандрата е увеличен близо 10 пъти от първоначалния в рамките на година и половина.

Част от оборудването е закупено, според заложения разработен проект и изискванията в него, по Мярка 123 от ПРСР. Подаденият проект обаче още не е одобрен от ДФЗ. Но така или иначе оборудването е доставено и те изпълняват заложената програма в него. Използват опита, който са имали от „Милки екс“, когато са чакали повече от 2 години проектът по САПАРД да бъде одобрен, а искат да са конкурентни и да отговорят на потребностите на търговците.

6.2.4. СОБСТВЕНА СТРАТЕГИЯ ПРИ РЕШАВАНЕ НА ПРОБЛЕМА С КВАЛИФИКАЦИЯТА И УМЕНИЯТА НА ПЕРСОНАЛА, ИЗГРАЖДАНЕ НА УСПЕШЕН МЕНИДЖЪРСКИ ПОДХОД

В двете предприятия вече работят около 160 души и 40 души в чужбина. На фона на високата безработица с разширението на млекопреработвателното предприятие и логистичния център се създават и нови работни места. „Гостилица“ е на територията на Дряновска община, която е по-слаба икономически община и с разширението на млекопреработвателното предприятие създават допълнителни работни места. Близо 100 работници от тази община са в млекопреработвателното предприятие. Тези хора са много добри, научени на труд и дисциплинирани, споделя Огнян Ганев.

Основният мениджърски екип, технолози и оператори на по-сложни машини са от Севлиево, бивши кадри на „Милки екс“, прокудени от последното ръководство на фабриката.

Оборудването и машините в млекопреработвателната фирма и логистичния център са на водещите световни фирми в хранителната индустрия – GEA, „Биомашиностроене“, която е подизпълнител на „Алфа Ромео“ и на „Тетра“, а никоя друга българска фирма не работи като подизпълнител на тези световни имена, термоформовъчните машини са на „Мултивак“. В млекопреработвателното предприятие действа машина за картонени опаковки „ТетраПак“, както и друга, която разход на пара при термична обработка на млякото е едва 40 % и е с ниска енергоемкост. Има и още нещо, с което се гордеят собствениците на „Бета Логистик“ – това е инсталацията за вторична преработка на суроватка, както и изградената пречиствателна станция. За подгряване и достигане на необходимите температури при производствения процес в млекопреработвателното предприятие използват природен газ, който със собствени средства са изградили от минаващия недалеч газопровод. Така се пести повече, а и не се замърсява околната среда, споделя Огнян Ганев.

Комплексни са мерките и предприемчивостта на младите бизнесмени – качество на произвежданата продукция, натоварване на мощностите на апаратурата и съоръженията до максималния им капацитет, но с ниски енергийни разходи, създаване на нови работни места, опазване на околната среда и всичко необходимо за развитие на един рентабилен бизнес, който се развива в напредналите европейски страни.

Млечният бранш е един много силен бранш с големи обороти и обеми, така че той може да участва и в политиката, да отстоява своите искания и интереси, затова е нужно, според Огнян Ганев, обединението му. Пример в това отношение може да бъде мнението на бранша при изработването на новия Закон за отношенията между производителите и търговците. Такива закони има не само в развитите европейски страни, но и в Румъния от една година действа и в Унгария. В Румъния е приет такъв закон и са запазени интересите на производителите, а да не говорим в Холандия, където правилата се диктуват от бранша, а не от търговските вериги, сподели Ганев.

Според собствениците на „Бета Логистик“ браншът трябва да се обедини. Не е редно никое от предприятията, което държи на своето име и имидж, да стои встрани от същинските проблемите в бранша, от позициите, които трябва да бъдат отстоявани. Само заедно всички млекопреработвателни предприятия, като сдружение на конкуренти ще могат да извоюват позиции. Силна браншова организация е достоен и признат партньор както на българските институции, така и на европейските и световните, смятат от „Бета Логистик“

Стараят се да не използват кредити, а всичко което имат като печалба инвестират в разширяване на мощностите за производство и сградния фонд.

Всички съдружници във предприятието са равнопоставени мениджъри, когато се вземат решения и се обсъждат всички въпроси за развитие на бизнеса. Това е тяхната работеща формула. Огнян Ганев заяви, че от 10 години е в бранша, но сега е намерил попрището си на млекопреработвател.

6.2.5. ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ НЕ ХАРАКТЕРИЗИРАТ ЦЕЛИЯ БРАНШ

Асоциацията на млекопреработвателите в България има своя позиция по отношение на прилагането на съвременни стратегии, мениджърски и технологични подходи. По-големите собственици на предприятия, както и тези, които имат собствени ферми, обработват повече земя могат да кандидатстват и да участват в европейски проекти. Но това не се отнася до по-дребните собственици. По тази причина те от една страна изпитват финансови затруднения, а от друга изостават в приложението на съвременни технологии за производство и контрол.

Недостатъчната информираност на персонала от предприятията на хранително-вкусовата промишленост, се казва в становище на Асоциацията на млекопреработвателите в България, се дължи и на безхаберията на много от предприятията да използват нужната информация, предоставена от държавните институции и източниците на браншовите организации. Някои от средните и особено малките предприятия не получават браншовите информационни издания. В тях се помещава редовно информация за всички новоприети нормативни документи, предоставя се коментар по актуални въпроси, публикуват се наши и европейски нормативни изисквания. Тези предприятия не посещават и електронните сайтове на браншовите организации, от където също могат да получат необходимата информация. Предприятията не използват тези информационни източници, които могат да им бъдат много полезни.

Наблюдава се и отлив на организираните от браншовите организации форми за професионално обучение по внедряване на нови нормативни документи или изисквания. Специализираната литература, плод на натрупан опит и изследване на научни работници, залежава и не се използва пълноценно от технолозите и операторите в някои от производствените предприятия. Професионалното ниво на тези основни фигури в

производството на храни трябва да бъде на много високо ниво и да е в унисон с постоянното изискване за повишаване на качеството и здравословната сигурност на хранителните продукти.

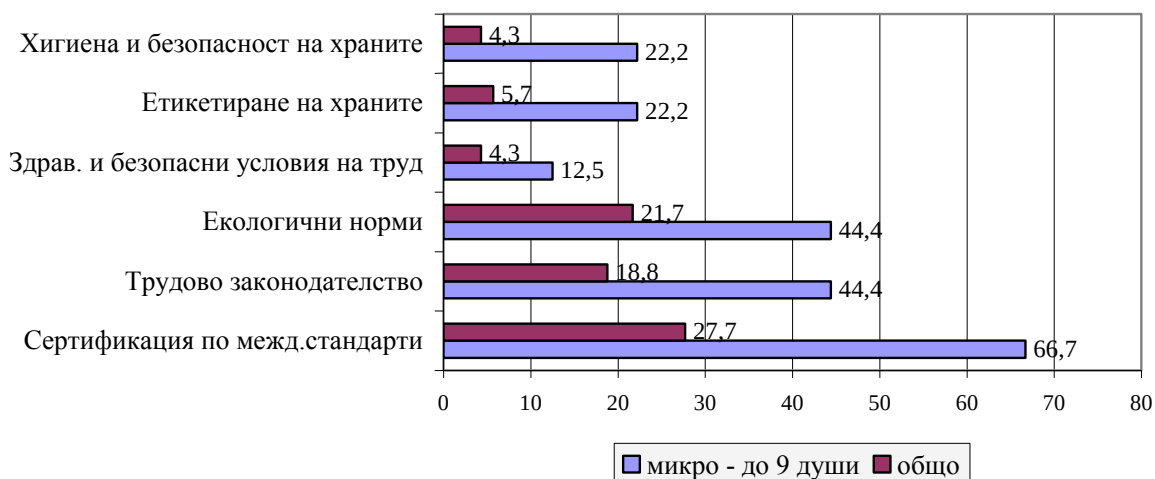
Защо се получава така? Предприятията в бранша не са с еднакъв потенциал поради сериозните различия в икономическите си възможности. Както вече казахме, те се обосновават от различията в собствеността, участието в европейски проекти и реално финансиране. Малките фирми в бранша стесняват разходите, поради което при тях работят хора с квалификация, но не са сред най-търсените специалисти в бранша. Това дава възможност на собствениците да пестят разходи за работна заплата, но от друга страна намалява мотивацията на самите специалисти да се развиват. Кръгът се затваря, но с това проблемите се задълбочават.

Опитът на другите европейски страни показва, че не само организационната форма решава въпроса с повишаването на компетенциите и уменията, а авторитета на самия бранш, на професиите в него, на интересът на обществото към неговото развитие. Тук противоречията са много и се нуждаят от отделен анализ, но тази ситуация в млекопреработването и фермерството до голяма степен е наследство и от годините преди прехода. Социалната значимост на тези професии все още не е на равнище, което да създаде необходимия образ на сериозна и значима професионална визия на работещите в бранша.

6.2.6. НИВА НА ИНФОРМИРАНост И ОБЕЗПЕЧЕНОСТ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

Достъпът до навременна и достатъчно изчерпателна информация за европейските изисквания към предприятията, произвеждащи и търгуващи с храни е изключително важен фактор за успешното им реструктуриране и адаптиране към условията на единния европейски пазар. Информационната обезпеченост на предприятията зависи както от активността на предприятията, така и от характеристиките на информационната среда - достъпност, пълнотата, систематичност.

ФИГУРА 19 Относителен дял на предприятията, които смятат, че информацията е недостатъчна в %



Източник: НСИ

Резултатите от изследването за степента на достатъчност на информацията, до която млекопреработващите предприятия имат достъп показват, че: Първо: предприятията намират по-лесно информация за европейските стандарти, касаещи три групи въпроси - хигиената и

безопасността на храните, етикетирането на произвежданите от тях продукти и условията на труд. Затруднени са да получат конкретна и изчерпателна информация за другите три групи - екологичните изисквания, трудовото законодателство и сертификацията по международно приетите стандарти за управление на качеството и безопасността на продукта, екологичните норми и трудовата среда - ISO-9001, ISO-22000, ONSAS-18001, ISO-14001. Докато за първите области, незадоволеност от наличната информация, средно за извадката, показват не повече от 4-6% от респондентите, при втората група въпроси, за около и над 20% от тях, информацията не е достатъчна. Ниската информираност на респондентите по тези въпроси се дължи и на известно подценяване на тяхното значение за просперитета и конкурентоспособността на управляваното от тях предприятие. Второ: Нивото на информираност е в пряка връзка с размера на предприятието. Възможностите на по-големите предприятия са по-високи. Големите предприятия – с над 250 човека персонал, не страдат от недостиг на информация по нито един от поставените въпроси. В групата на най-малките по размер предприятия, делът на тези, които не намират достатъчна информация е най-голям – над 2/3 от тях нямат информация за международните сертифициращи системи и начина на сертифициране на управляваното от тях предприятие, на над 40% им липсва информация по трудовото законодателство и екологичните изисквания на които трябва да отговарят, а на над 1/5 недостига информация за хигиенните изисквания и системите за безопасност и не са сигурни дали знаят достатъчно за изискванията към етикетирание на стоките, които произвеждат. Познанията по последните два въпроса са изключително важни, включително и за най-малките мандри, тъй като от това зависи не само успешната реализация на продукта, но и съществуването им. Обезпокоително е, че не малка част от малките и средни предприятия не разполагат с необходимия информационен ресурс за извършване на необходимите промени и са заплашени от закриване на дейността им след изтичане на гратисния период – до края на 2009 г. Все още имат времеви ресурс от година и половина, но е важно да осъзнаят значимостта на този фактор.

6.2.7. Достъп и предпочитания към информационни източници

Достъпът и предпочитанията на млекопреработвателните предприятия за ползване на различните информационни източници в зависимост от размера им са представени в Таблица 44.

ТАБЛИЦА 44 Информационни източници по групи предприятия по размер. Източник: НСИ

Източници на информация	До 9 души	10-49 души	50-99 души	100-249 души	Над 250 души	общо
РВМС	88,9	82,4	61,5	38,5	50,0	70,4
Специализирани ръководства, наръчници	11,1	50,0	38,5	46,2	50,0	42,3
Браншова организация	11,1	35,3	46,2	46,2	50,0	36,6
РИОКОЗ	33,3	23,5	38,5	15,4	50,0	26,8
Интернет ресурси	22,2	23,5	30,8	23,1	100,0	26,8
Ресорно министерство	22,2	8,8	30,8	69,2	50,0	26,8
Изложби, конференции и семинари	11,1	20,6	23,1	46,2	100,0	26,8
Консултантски агенции	11,1	14,7	30,8	30,8	50,0	21,1
Приятел и партньори	22,2	14,7	7,7	7,7	50,0	14,1
ОСХБ	22,2	5,9	7,7			7,0

Регионалните ветеринарномедицински служби (РВМС) са изведени като пръв приоритет средно за сектора. За предприятията с персонал до 100 души, този информационен източник е дори преди специализираните ръководства и наръчници. Високото доверие към РВМС се дължи на непосредствения контакт на производителите със службите и актуалната и конкретна информация с която те разполагат. За микро предприятията, това е и най-достъпния източник на информация по отношение на изискванията към хигиената и безопасността на продукта, поради ограничените ресурси с които разполагат. Доверявайки се обаче само на него, има риск да не могат да защитят интересите си при недоброръководствени или не достатъчно компетентни инспектори от тези служби. Изключително подценен източник на информация при тях е браншовата организация и издаваните от нея специализирани ръководства и организирани семинари и курсове за обучение – само едно микро предприятие членува в такава организация и се ползва от нейните услуги.

Ниска е активността на предприятията и от другите групи, разполагащи с повече персонал, да потърсят, да прочетат и да ползват *печатни издания* с описание на процедурите за практическо прилагане на европейските стандарти – общо за сектора са малко над 40 %, а за някои групи – не повече от половината предприятия. От друга страна малък е броя на предприятията – под 10 %, които не знаят или смятат, че няма такива ръководства, но 37.5% са на мнение, че са много общи и не отразяват спецификата на различните предприятия. В някои групи такова становище се изказва от много повече фирми – над 55% от групата на микро предприятията и повече от половината от тези с размер от 50 до 100 души персонал.

6.2.8. РОЛЯ НА БРАНШОВИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Незадоволително е и доверието към браншовите организации в сектора – не само са малко тези които членуват в тях – 36 предприятия, но едва 26 ги посочват като полезен източник на информация по интересувашите ги въпроси.

На четвърто място по значимост, с 26.8%, анкетираните предприятия *равнопоставят 4 информационни източника* – другият регионален орган за официален контрол – РИОКОЗ, ресорното министерство, интернет и публичните форуми – конференции и семинари. За отделните групи предприятия те имат различна тежест. Ресорното министерство е посочено като значим източник на информация само от групата на средните и големите предприятия. Големите предприятия – с над 250 души персонал, приоритетно ползват интернет и публичните форуми, докато за останалите предприятия тези източници са по-малко достъпни.

Ако все пак по-голямата част от анкетираните предприятия, намират информация за нормативните изисквания, регламентиращи хигиената и безопасността на храните, то тя не задоволява в достатъчна степен техните потребности за конкретност и изчерпателност. На въпроса срещате ли трудности при прилагането на законите и наредбите, само една трета от респондентите отговаря, че се справя без проблеми.

ТАБЛИЦА 45 Трудности, при прилагане на нормативната база за безопасност на храните. Източник: БАБХ

Затрудненията се изразяват в:	До 9 души	10-49 души	50-99 души	100-249 души	Над 250 души	общо
Нямаме трудности	11,1	32,4	53,8	28,6	50,0	33,3
Противоречиви изисквания	44,4	35,3	23,1	42,9	50,0	36,1
Неприложимост към малките предприятия	66,7	44,1	15,4	14,3	0,0	34,7
Непълноти в законодателната уредба	44,4	14,7	30,8	50,0	50,0	29,2
Неясни текстове	11,1	17,6	7,7	28,6	50,0	18,1

В най-голяма степен при прилагането на законодателството предприятия се затрудняват от *противоречиви изисквания* в отделните нормативни актове. *Несъобразността на изискванията с размера* на предприятия затруднява най-вече ръководствата на микро предприятия (66.7%). Не са малко и предприятия, които не срещат отговор на значими въпроси, поради *непълноти* в законодателната уредба или *неясни текстове*, предполагащи различни тълкувания от органите на контрола. Големите предприятия също срещат съществени трудности при прилагане на европейските норми, регламентирани в нашите законодателни актове.

Изводът, който може да се направи по този раздел е, че *информационната среда на предприятията е силно ограничена* – свежда се основно до един достъпен, особено за малките фирми източник – РВМС, който е и контролен орган. По-широкото използване на интернет, като най-бърз, лесен и евтин начин на доставяне на актуална информация е голям резерв в подобряване на информационния обмен в сектора. Значителното поевтиняване на компютърната техника и по-масовото предлагане на интернет услуги по цялата територия на страната, прави този източник по-лесно достъпен. Ниската средна възраст на персонала в предприятията – в 43% до 35 години и в над 97% до 45 години, също е добра предпоставка за бързо усвояване на необходимите умения за работа с компютър и в интернет пространството.

Необходими са мерки и от държавните институции и браншовите организации за подобряване на информационната среда и преодоляване на информационната бариера, особено за малките предприятия като: даване на по-голяма публичност на информация, касаеща предприятията и провеждане на по-широка разяснителна дейност; организиране на семинари; организиране на курсове за работа с компютри и интернет ресурсите; разкриване на служби за консултации и информационни услуги; обогатяването на интернет сайтовете на браншовите организации с актуална, конкретна и изчерпателна информация по проблемите на сектора и др.

Раздел 7. ИЗВОДИ И ЗАКЛЮЧЕНИЯ

7.1. СЪСТОЯНИЕ НА СЕКТОРА, БИЗНЕС КУЛТУРА, КОНКУРЕНТНА СРЕДА

Млечният сектор премина през много метаморфози в своето развитие от 1989 до сега. Кое е характерното? След като от централизирано държавно управление на 53 предприятия се премина към частна собственост на производствените мощности и бе цялостно променена формата на управление, това се отрази върху цялостната структура, бизнес среда, организация и технологично равнище в сектора. След като първоначално млякото се изкупуваше от еднолични стопани на животни за да се преработва, сега вече организацията на животновъдството е съвсем различна, което промени и до голяма степен начините на изкупуване, транспортиране и съхраняване на суровината, както и отношенията между животновъди, изкупватели на сурово мляко и преработватели. След като изцяло бяха загубени външните пазари на млечни продукти секторът постепенно търси възможности да върне загубените позиции, което е далеч от постигнатото преди, и е трудно да се възстанови като обем и присъствие в другите държави – традиционни потребители на българска млечна продукция.

Естествено се засили вътрешната конкуренция. Докато в първите години тя бе съсредоточена върху продаваните обеми, сега основният показател вече е качеството, разнообразието, подходящата опаковка, задоволяването на изискванията на различните възрасти. Конкуренцията на външните пазари е много сериозна и не е тайна, че редица чужди предприятия изкупуват българско бяло саламурено сирене, което продават под различни марки. Те имат влияние върху пазарните механизми, но е ясно, че не могат да постигнат нашето качество по много причини.

Конкуреннтната среда и в страната и вън от нея не се характеризира с подчертана лоялност, уважение и почтеност. Тази обстановка обаче постепенно започва да се променя, но все още липсва цялостната политическа, икономическа и морална конструкция, която може да гарантира истинска градивна конкуренция. Все пак сегашните условия с помощта на въведената нормативна база, регламенти и системи за контрол допринасят да се развиват по-модерни технологии, както за производство, така и за всички дейности свързани с получаването, преработката и реализацията на млечните продукти. Така, че икономическата и бизнес културата все още изостават в сравнение с темповете на въвеждане на новите технологични решения. Този извод се налага и от факта, че именно сериозните и по-мощни предприятия, които участват и в повечето европейски проекти формират нова икономическа култура – проблем, които задължително изисква отделно проучване, анализ и изводи.

7.2. ФАКТОРИ, КОИТО ФОРМИРАТ И ВЛИЯТ ВЪРХУ НЕОБХОДИМОСТТА ОТ РАЗШИРЯВАНЕ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ И УМЕНИЯТА ПРИ НОВИТЕ УСЛОВИЯ В СЕКТОРА

При сегашните условия определено се чувства тенденция към разширяване на необходимостта от нови компетенции и умения. Кой са основните фактори, които влияят върху засилването на тези тенденции?

1. Разширяването на технологичните възможности и изисквания свързани с добива на суровината – усвояване и поддържане на нови пасища и терени, електронните системи за контрол над животните, роботизирани технологии за доене, покриване на съвременните европейски изисквания за хигиена, използване на нови химически продукти за хигиенизиране, цялостно компютъризиране на операциите;
2. Разширяването на иновативните решения, които навлизат в непосредствения процес на преработка, съхранение, транспорт, опаковка, предлагане, компютъризиране на контрола по цялата верига;
3. Новостите свързани с въвеждането на биотехнологии;
4. Иновативните технологии свързани с получаването на биогорива и енергия;
5. Промените в климата, които изискват приспособяване на сектора към условията, които променят средата за отглеждане на животни и получаване и преработка на продукцията;
6. Намаляване разходите на енергия чрез получаването и от природни източници – слънчево греене, вятър, вода и т.н. и нейното съхранение и използване;
7. Отговаряне на изискванията на съвременния одит и цялостен контрол върху всеки вид дейност;
8. Познаването на най-съвременните методи за превенция и поддържане на здравословното състояние на животните.

Дори и само маркирани по този начин факторите подсказват, че вече имаме съвсем различни от досегашните изисквания към усвояване на нови компетенции и умения във всяка една от професиите, специалностите и почти на всяко работно място. Ако трябва да дадем произволен пример да вземем един оператор във ферма. Той не може само да дои животни, трябва да е запознат с почистването на инсталациите, боравенето с тази апаратура, съдържанието на почистващите препарати, тяхното количество и свойства, оттичането на мръсния разтвор и води, неговото влияние върху околното пространство и околната среда като цяло, влиянието върху продуктите и човешкия организъм, контролът върху тези процеси, конкретните регламенти в тази насока, отговорността при нарушение или авария, как трябва да се действа за обезопасяване на района в случай на авария и т.н. В случая ние вземаме само сегмент от ангажиментите в една трудова операция при само една професия и специалност, но това се отнася до специалностите в целия сектор.

Досега говедовъд означаваше човек, който пасе говеда по полето или в гората, но той вече трябва да знае как да опазва пасището, какви са изискванията към пасищния район, да информира и контролира неговото състояние, да предлага решения и подпомага тяхното изпълнение. Шофьорът не може само да кара цистерна с мляко, трябва да знае каква е температурата, да познава хладилната инсталация, изискванията за хигиена, трайността на продукта, влиянието на външната температура, времето на трайност и т.н.

При организацията на работа в сектора до политическите промени районирането на дейностите в сектора и централизираното управление и контрол даваха възможност тези процеси да протичат при друга организация, по отношение на културата на труд, обучение, отговорности, икономическа ефективност и пр. В съвременните условия нещата значително се усложняват, още повече, че изискванията днес са много по-високи.

Като пример може да се даде една от водещите предприятия за производство на закваски и пробиотици. Те са направили свое проучване на съдържанието на ензимите в черния дроб на



населението в Азия. Проучването показва, че ензимите са в количество, което не е достатъчно за разграждане на белтъчините от млечните продукти, произведени по наша технология и разработват подходящите закваски за производство на млечни продукти, както и пробиотици, които могат да лекуват заболявания характерни за Азиатския регион. Това обаче изисква много сериозна научна подготовка, информираност и съвременна технология. /По тяхна изрична молба повече информация не мога да предоставя/. Дори и този факт подсказва, че възможности има, въпросът е как да се превърнат в практика на целия сектор. **Но изводът е, че повишаването на компетенциите и уменията трябва да се разглежда като единство на критерии, приоритети, принципи и практики от полето до щанда за продажба на продуктите.**

7.3. ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ, КОИТО ТРЯБВА ДА НАМЕРЯТ СВОЕТО РЕШЕНИЕ

Сложността по отношение на създаването на единна система от изисквания, информация и система за обучение, което като краен резултат да има постигането на нужното ниво на компетенции и умения произтича от самия характер на млечния сектор от една страна, и на отношението на институциите и обществото от друга.

Секторът е в зависимост от много, при това сложен комплекс от фактори – природни – свързани с конкретния регион и неговите особености, административни, институционални, с изисквания на ветеринарната и хуманната медицина, с регламентите във всяка една от областите на сектора, с професионалните критерии към всяко едно работно място, но разглеждани като комплекс от изисквания и умения, а не поотделно, защото това би било сериозна грешка. Както казва ст.н.с. Тодор Минков: „Да произведеш мляко и млечен продукт е на първо място отговорност пред човека, за когото е предназначен!“

От друга страна, както вече казахме в анализа, общественият авторитет, отношението към много от професиите в сектора е на равнище от началото на 20 век у нас, за разлика от много други страни. За много от младите хора животновъд, овчар, козар, сиренар, млекоар и т.н. звучат непрестижно, дори обидно. Самите условия на труд в сектора също допринасят за това, което все пак се променя със субсидиите, които идват по проекти от ЕС, но това все още не дава цялостен и видим резултат в промяната на нагласите и отношението към работещите в сектора.

Така се изправяме пред един нов абсурд в психологически и обществен план – поставяме нови и все по-високи изисквания пред сектора без да се грижим за обществената му защита, значимост и авторитет. Едва в последните години се появиха такива опити в различни телевизии и други СМИ, но няма единство в политиката и се търси решение само за конкретна фирма, човек или населено място. Като резултат стигаме до липсата на мотивация за навлизането на млади хора в сектора. Известно е, че голяма част от преработката на млякото се крепи върху опита на технолози и майстори-специалисти, които започват да се броят на пръсти, а някои от тях са пенсионери. Ами сега?!

Как бихме формулирали основните насоки, в които трябва да се търси решението на тези проблеми?

1. Установяване на вътрешната зависимост и обвързаност на дейностите и професиите на работните места в сектора, съчетана с многообразието на изискванията на нормативните актове и регулаторните механизми, както и с факторите, които влияят върху необходимостта от разширяване на компетенциите и уменията ;

2. Формулиране и създаване на система от критерии компетенции и умения за различните длъжности, професии и специалности ;
3. Формулиране на цели и създаване на система за обучение при сегашната и бъдещата структура на сектора;
4. Създаване на комплекс от професионални изисквания;
5. Дефиниране на нови професии и специалности на базата на разширяването на дейностите и многообразието на изискванията;
6. Разработка на учебни програми по категории предприятия според броя на заетите и длъжностите;
7. Организиране на система за повишаване на компетенциите и уменията на сегашния персонал в сектора след оценка на нивото на всеки според заеманото работно място и длъжност;
8. Съобразяване на учебните програми на съответните учебни заведения – училища, колежи, институти с бъдещите изисквания на сектора.

Както се вижда твърде сложна е задачата за решаването на проблема с повишаването на компетенциите и уменията. Проблемите произтичат от липсата на единна система за информация и критерии за съвременна професионална подготовка в сектора на различните нива и при различните категории предприятия. Тези проблеми обаче не са неразрешими.

7.4. КАКВИ БИХА МОГЛИ ДА БЪДАТ ПРАКТИЧЕСКИТЕ СЪПКИ ЗА РЕШАВАНЕТО НА ТЕЗИ ВЪПРОСИ

Търсенето на ефективно практическо решение би трябвало да премине през класическата схема – информация, анализ, проект, експеримент, практика, анализ, информация.

ИНФОРМАЦИЯТА би могла да се получи чрез система от анкети с извадки от различните категории предприятия в цялата структура на сектора – от полето до щанда. Анкетата трябва да се разработи според нивата на компетентност, длъжности, професии, възраст, пол и т.н. Обобщаването на резултатите ще даде като резултат ключовите проблеми при решаването на казуса;

АНАЛИЗЪТ изисква разработката на критерии и извеждане на основните приоритети според формулираните проблеми. На този етап трябва да бъдат дефинирани ключовите длъжности, водещите професии, изискванията към всяка от тях. Тъй като условията във всяко една от предприятията в сектора са специфични и различни подходът трябва да бъде първо по категории предприятия, после по длъжности и професии и след това според условията;

ПРОЕКТЪТ изисква практическа документална разработка на съответните методи, методики, учебни планове и практически упражнения, осигуряването на подготвени обучители, които също трябва да преминат своята подготовка, определяне на различните нива етапи и форми на обучение, срокове според съответното ниво, анкетни листове за постигнатите резултати от обучаваните. Другият основен момент при разработката на проекта е създаването на цялостна система за информация за равнището, информираността, иновативните решения в сектора, добрите практики. Това обаче не може да се постигне без да се гарантира на достатъчно ниво на информираност;

ЕКСПЕРИМЕНТЪТ може да се проведе в няколко различни по категория и дейност предприятия за да се видят евентуалните практически недостатъци при реализацията;



ПРАКТИКА системата вече се реализира като цяло, заедно със съответните възможности за контрол по време на обученията, за проверка на знанията на различните етапи;

АНАЛИЗЪТ на завършилото обучение се прави от ръководителите на проекта на базата на попълнените анкети след обученията и практическите резултати в работата;

ИНФОРМАЦИЯТА за завършилото обучение се предава на предприятията от сектора по приетия за това начин.

7.5. КОИ СА ОСНОВНИТЕ БАРИЕРИ ПРЕД РЕАЛИЗИРАНЕТО НА ТАКЪВ ПРОЕКТ

Проблемите произлизат от самото състояние на сектора, за което вече говорихме достатъчно. Как бихме ги формулирали накратко на този етап?

1. Липса на мотивация, собствениците се борят с оцеляването на предприятието, трудно отделят средства за повишаване на умения и компетенции, разчитат на практическия опит на проверени в практиката майстори-специалисти;
2. Предприятията се разглеждат като самостоятелни, и в този смисъл на думата, затворени звена, държат повече на собствената марка и дял от пазара, няма го отношението към бранша като едно цяло, като значим сектор в икономиката и социалната област, твърде малко са тези, които проявяват такова отношение;
3. Няма обмен на информация или той е много ограничен;
4. Липсва контактът с научните звена колкото и малко да са те, на места дори няма никакво отношение към науката;
5. Браншовите организации се подценяват от държавните институции, самозахранват се с информация и нямат целия арсенал от средства за практическото решаване на тези проблеми. Липсва методически опит, системно ръководство и формулиране на приоритетите по отношение на повишаването на компетенции и умения. Междубраншовите контакти нямат за цел обмен на информация, не се поддържат достатъчно добре браншовите вестници, списания и сайтове, липсва цялостна политика в това отношение;
6. Отделните специалисти търсят и намират информация в конкретната област, но те нямат трибуната за да я обменят и обсъждат.

Раздел 8. ЛИТЕРАТУРНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Агростатистика, Министерство на земеделието и храните
[http://www.mzh.government.bg/MZH/Libraries](http://www.mzh.government.bg/MZH/Libraries;);
2. Асоциация на млекопреработвателите в България /АМБ/;
3. Божидар Иванов НС.д-р Институт по аграрна икономика „Анализ на състоянието на млечния сектор“;
4. Българска Стопанска Камара / БСК/, Справка <http://www.bia-bg.com/>;
5. ДЪРЖАВЕН ФОНД "ЗЕМЕДЕЛИЕ"- Указания при износ на мляко и млечни продукти,
http://www.dfz.bg/bg/selskostopanski-pazarni-mehanizmi/targovski-mehanizmi/mlyako_i_mlechni_produkti/;
6. Евростат (Структурна бизнес статистика), http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/european_business/data/main_tables;
7. Икономиката на България – януари 2011;
8. КИД-2008 <http://www.nsi.bg/Classifics/KID-2008.pdf>;
9. Комисия на европейските общности – Доклад на комисията до съвета –Прогноза за пазара на млечния сектор;
10. Национален Статистически Институт Справка, Внос по Комбинирана номенклатура.
http://trade.nsi.bg/portal/page?_pageid=34,34826&_dad=portal&_schema=PORTAL;
<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=60>;
11. Регламент (ЕО) № 1893/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 20 декември 2006 година за установяване на статистическа класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2.;
12. Оценка на устойчивостта на аграрния сектор – Никола Димитров Пищалов – УНСС;
13. „Регламент на Европейския Парламент и на съвета...“;
14. Резюме на Доклад на Центъра за икономическо развитие;
15. Рекордът в износа на млечни продукти се запазва; Автор: Екатерина Стоилова;
16. ФАО смята, че през 2010 г. търговията с млечни продукти ще се възстанови след спада през 2009 година;
17. Ст.н.с. д-р ЦВЕТАНА КОВАЧЕВА - Развитие и конкурентни възможности на хранително-вкусовата промишленост на европейския пазар;
18. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006R1893:20080429:BG:PDF>;
19. СБАО - Становище за развитие на млечния сектор <http://www.cbao-bg.com/>;
20. Статистическа класификация на икономическите дейности NACE Rev. 2. ;
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-RA-07-015;
21. Трифон Дарджонов „За ясни критерии при отпускане на субсидиите от ЕС, които да стимулират интензификацията“;
22. Prospects for agricultural markets and income in the European Union 2007-2014
http://ec.europa.eu/agriculture/publi/caprep/prospects2007a/index_en.htm;

Раздел 9. ПРИЛОЖЕНИЯ

ТАБЛИЦА 46 Производство на краве мляко в ЕС (хил.тона). Източник: Евростат

Държави	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	:	:	:	:	132366,2	132008,6	133500,3	132641,1	132856,1	134362	:	:
Белгия	3264,21	3124,48	3088,14	2894,65	2828,83	2845,27	2867,81	2836,93	2878,64	2849,23	2954,39	3066,63
България	414	718,8	696,9	750,6	815,7	797,5	803,1	839,4	745,5	704,78	599,88	564,55
Чешка Република	2449,43	2560,73	2579,83	2591,89	2599,2	2563,22	2543,2	2392,5	2445,52	2432,55	2353,55	2312,23
Дания	4456	4519	4417,8	4455,1	4523,8	4433,4	4451,4	4492,2	4483,6	4581	4733,8	4830,2
Германия	26783,11	26984,31	26882,57	26582,81	27320,38	27112,82	27380	26875,86	27320,73	27465,7	27461,44	29075,97
Естония	404,4	408,7	427,6	495,33	485,14	536,1	571,2	605,9	593,4	605,9	612,3	621,1
Ирландия	5121	5160	5338,1	5188,9	5354,7	5267,9	5061,25	5233,72	5241,1	5105,93	4943,55	5327,01
Гърция	655,8	669,5	706	678,1	661,4	687	660	669,7	716,2	705,9	685	672,9
Испания	5664,2	5413,21	5763,01	5933	5874,23	5880,18	5899,31	5823,86	5729,02	5834,1	5742,1	5877,1
Франция	23109	23303,4	23222,07	23635,01	23119,16	22914,99	23388,15	22895,82	22969,95	23792,56	22905,05	23557,65
Италия	10325,41	10083,61	10005,8	9984,8	9991,8	9994,12	10216,43	10192,58	10265,23	10489,38	10500	10500
Кипър	128,2	135,3	130,82	141,5	150,31	139,81	144,53	138,85	144,08	152,16	152,05	150,98
Латвия	389,6	398,1	403	384,9	435,6	478,1	501,7	592,32	630,7	633,81	595,33	625,24
Литва	1048,1	947	982,4	970,3	1025,5	1139,64	1200,49	1296,15	1347,13	1375,62	1274,16	1278,13
Люксембург	257,67	255,65	260,84	261,21	256,68	257,9	258,23	254,64	259,3	264,7	271,03	281,79
Унгария	1767,26	1829,7	1960,34	1904,16	1717,44	1541,71	1517,77	1448,35	1447,73	1425,27	1407,12	1321,86
Малта	46	45,3	45,1	42,51	40,02	41,1	41,5	41,02	40,59	39,91	:	:
Холандия	10777	10721	10828,4	10357,09	10696,39	10560,61	10478,93	10656,58	10798,62	11294,57	11468,58	11626,12
Австрия	2540	2660,8	2653,66	2648,85	2644,3	2616,77	2621,06	2673,64	2661,39	2717	2715,58	2771,02
Полша	6680	6780,6	7235,7	7436	7535,2	8151,4	8825,19	8825,99	8744,39	8893,46	9140,01	9002,41
Португалия	1871,7	1892,9	1822,55	1932,18	1820,18	1873,3	1920,64	1851,48	1837,19	1886,22	1867,64	1828,85
Румъния	:	:	:	:	844,61	1019	1109	1133	1136,4	1051,48	991,59	903,75
Словения	439,4	450,6	462,4	482,3	498,73	503,34	508,34	511,02	530,37	524,31	516,79	519,5

Словакия	929,5	929,9	980,6	1002,39	973,16	937,16	967,94	961,58	964,22	945,62	852,36	799,95
Финландия	2394,3	2442,11	2449,34	2447,48	2393	2372,6	2361,8	2347,6	2293,02	2253,92	2281,25	2288,56
Швеция	3299	3296,75	3290,25	3226,39	3206,42	3229,3	3162,98	3130,27	2985,3	2986,62	2932,63	2862,21
Великобритания	14455,55	13931,5	14155,72	14359,34	14554,3	14114,37	14038,38	13920,15	13646,8	13350,3	13236,5	13581,9
Исландия	:	:	109,5	114,3	:	:	112,95	:	:	:	:	:
Норвегия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Швейцария	:	:	:	:	:	:	:	:	3190	3190	:	:
Черна гора	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Хърватия	278	420,11	457,44	505,84	541,08	548,83	623,91	650,5	673,47	598,73	675,29	:
Сърбия и Македония	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Турция	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

ТАБЛИЦА 47 Производство на масло. Източник: Евростат

1 000 t	Период - Години											
Държава	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Белгия	112,5	121,29	99,11	100,22	113,58	117,9	110,92	104,52	102,42	88,05	94,49	88,9
България	:	1,4	1,3	1,1	1,3	1,2	3,7	2,45	2,05	1,33	1,15	1,08
Чешка Република	65,4	59,8	57,8	54,04	53,81	48,5	42,7	37,6	36,89	37,62	32,52	28,58
Дания	93	93	95,6	102,3	106,2	103,9	104	104,1	108,8	113,1	113,7	114,6
Германия	427,03	424,9	420,18	434,12	451,79	443,91	449,97	436,96	444,89	464,53	453,25	449,23
Естония	9,9	9,5	7,6	8,3	8,6	8,4	7,7	6,7	6,8	7	7,71	6
Ирландия	205,2	207,9	:	196,1	201	193,5	227,76	221,05	222,9	206,25	188,1	:
Гърция	1,8	1,5	1,5	1,9	1,4	1,4	1,6	1,5	1,5	:	1,1	:
Испания	35,9	38,58	31,88	55,72	52,22	50,52	58,9	46,72	39,09	40,6	36,7	37,9
Франция	452	447	449,43	452,78	435,33	415,09	423,1	400,52	405,72	432,74	410,09	417,9
Италия	147,43	133,02	121,8	124,12	124,47	123,46	124,12	119,64	115,01	:	106,98	107,79
Кипър	:	:	:	:	:	0,39	0,5	0,45	0,45	0,22	0,04	0,01
Латвия	7,6	7,4	7,3	5,8	6,6	6,59	6,79	7,05	7,45	5,53	5,87	6,44
Литва	26,3	19,4	18,3	17,5	17,6	11,32	12,25	14,65	14,48	11,57	14,48	10,86
Люксембург	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Унгария	:	:	:	24,05	13,66	9,21	10,75	7,99	7,99	8,1	8,4	10,45

Малта	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0	:	:
Холандия	163	146	174,93	163,37	164,28	157,97	160,16	169,63	174,13	181,9	165,28	181,43
Австрия	33,9	35,2	35,41	31,75	31,75	31,5	29,6	31,41	32,74	32,74	31,33	32,33
Полша	135	139,1	154,3	157,9	151	163,12	170,12	159	162,42	137,89	141,1	138,46
Португалия	24,7	24,6	24,52	27,44	26,25	25,98	26,97	28,69	27,7	30,36	29,26	27,18
Румъния	6,9	5,9	6,3	:	5,34	11,3	11,78	7,97	8,23	9,2	10,49	9,75
Словения	4,6	3,5	4	4,2	:	:	:	2,92	2,54	2,31	2,28	2,64
Словакия	16,1	16,1	17	14,88	15,42	10,88	8,46	8,82	9,54	9,62	8,21	7,58
Финландия	60,1	70,4	69,5	68,9	74,7	58,59	57,4	57,22	55,25	53,84	55,68	54,33
Швеция	48,1	50,34	50,52	47,52	49,26	51,74	44,49	41,75	37,94	38,47	40,79	38,38
Великобритания	141,35	131,7	126,19	135,93	133,54	121,86	129,98	116,64	120,5	111	117,6	119,4
Исландия	:	:	1,5	1,78	:	:	1,69	:	:	:	:	:
Норвегия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Швейцария	:	:	:	:	:	:	:	:	31	31	:	:
Черна гора	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Хърватия	:	:	:	:	:	2,81	3,51	3,68	4,04	4,23	5,54	:
Сърбия и Македония	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Турция	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

ТАБЛИЦА 48 Производство на сирене в ЕС в хил./тона. Източник: Евростат

държава	Г о д и н и											
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Белгия	60,34	59,26	61,57	61,48	60,5	64,31	62,38	66,76	70,16	69,92	71,93	75,35
България	28,2	83,3	71,1	81,7	81,5	83,4	85,8	86,7	77,56	73,03	72,33	68,93
Чешка Република	116,1	121,3	120,1	131,1	122,96	129	120,7	118,5	115,78	115,37	113,14	115,16
Дания	293	306	317,9	320,2	326,1	335,4	355,4	335,5	350,6	319,2	321	292,3
Германия	1594,05	1686,23	1764,39	1762,09	1816,41	1865,39	1929,64	1994,68	1927,39	1940,75	1999,02	2083,26
Естония	19,8	20	22	22,3	23,9	22,3	27,5	32,8	31,8	35,7	37,12	38,4
Ирландия	101,8	98,5	122,8	115,9	112	118,03	:	:	:	:	:	:
Гърция	143,3	142,5	160,5	162,1	146,6	159	156	153,9	187,7	185,7	195,3	208,8
Испания	257,8	249,29	259,86	283,34	291,97	296,26	301,73	307,89	308,82	310,5	306,3	301,9

Франция	1678	1725,9	1772,44	1794,24	1805,65	1837,86	1827,52	1846,18	1879,99	1887,32	1858,79	1925,48
Италия	1023,86	1017,23	1090,6	1072,76	1097,37	1087,21	1155,58	1154,04	1149,41	1161,49	1177,52	1177,16
Кипър	:	:	:	:	:	7,99	12,54	11,75	11,41	10,56	14,1	14,48
Латвия	23	20,9	24,2	24,3	28,5	29,07	32,45	32,64	35,29	33,98	29,1	30,98
Литва	34,5	40,2	48,2	65,3	54,8	71,31	79,11	101,01	89,54	105,74	92,22	95,27
Люксембург	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Унгария	:	:	:	155,97	158,24	64,14	78,9	72,89	72,31	74,1	75,35	72,51
Малта	:	:	2,3	2,49	2,37	2,5	2,6	2,82	2,96	2,81	:	:
Холандия	659	684	651,79	639,14	657,91	675,19	672,18	714,02	732,29	723,52	713,91	752,64
Австрия	105,2	115,6	130,12	132,96	143,9	136,42	139,78	141,98	145,34	140,13	142,21	148,77
Полша	438,2	427,5	455,2	484,5	472,2	513,1	535,67	579,95	594,45	594,33	633,63	666,59
Португалия	63,6	66,8	67,49	68,01	66,35	66,94	66,28	66,04	69,12	66,98	65,07	68,88
Румъния	31	27,8	30,5	:	48,1	57,7	65,55	70,82	68,7	70,27	69,48	63,96
Словения	20,5	21,5	21,9	22,9	24,41	23,6	21,71	20,07	18,36	19,15	18,08	18,34
Словакия	51,8	51,3	54,9	42,32	38,6	35,56	42,73	47,46	43,81	37,52	34,13	28,87
Финландия	92,5	97,9	102,86	103,6	102,7	98,23	96,7	100,08	101,94	106,8	104,52	108,58
Швеция	128,4	126,6	126,61	128,31	125,04	117,8	118,27	118,86	110,1	114,18	107,6	103,14
Великобритания	326,03	301,9	353,44	336,78	320,96	329,35	346,08	362,22	339,2	343,4	321,7	337,4
Исландия	:	:	3,9	4,11	:	:	4,08	:	:	:	:	:
Норвегия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Швейцария	:	:	:	:	:	:	:	:	157	157	:	:
Черна гора	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Хърватия	6	6	:	:	:	23,82	26,47	28,64	29,92	25,93	28,24	:
Сърбия и Македония	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Турция	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

ТАБЛИЦА 49 Съдържание на аминокиселини в кравето бяло саламурено сирене в хил/тона. Източник: Евростат

Държава	Година											
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ЕС-27	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Белгия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
България	:	:	:	:	0,3	0,3	:	:	:	0,09	0	0

Чешка Република	:	:	:	17,74	:	:	16,1	:	:	:	:	:
Дания	97	97	87,9	80,6	81,6	87,1	93,4	92,2	92,7	94,2	111	119,1
Германия	103,17	100,9	84,64	80,97	81,22	97,24	95,41	89,09	84,61	90,26	80,4	84,35
Естония	:	:	:	:	6	8,2	:	5,4	3,4	:	2,54	:
Ирландия	44,7	42,4	34	27	33	31,7	:	:	:	:	:	:
Гърция	0	0	0	0	0	0	:	:	:	:	:	:
Испания	:	:	:	:	:	6,48	5,58	8,54	5,94	4,1	1,9	1,9
Франция	260	257,67	241,04	234,58	205,8	198,32	:	:	:	:	:	:
Италия	:	:	:	0	0	0	0	0	0	0	:	0
Кипър	:	:	:	:	:	0	0	0	0	:	:	0
Латвия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Литва	:	:	:	3,4	4	3,78	0	:	0,27	:	:	2,86
Люксембург	0	0	0	0	0	0	:	:	:	:	:	:
Унгария	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Малта	:	:	:	:	0	0	:	:	0	0	:	:
Холандия	:	:	:	:	:	:	:	105,59	:	:	:	:
Австрия	3,7	3,1	1,18	1,23	1,41	0,87	1,41	0,49	1,08	0,53	0,58	0,44
Полша	:	:	:	:	:	42,28	53,95	36,58	39,1	40,55	30,1	26,37
Португалия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Румъния	:	:	:	:	4,31	5,7	:	5,29	:	:	:	:
Словения	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Словакия	:	:	:	:	2,32	:	:	:	:	4,24	:	1,82
Финландия	3,1	2,02	1,96	1,68	1,99	1,94	:	:	:	:	:	4,24
Швеция	:	:	5,89	5,14	5,58	11,83	32,39	36,53	35,83	:	:	23,07
Великобритания	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Исландия	:	:	:	:	:	:	0,25	:	:	:	:	:
Норвегия	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Швейцария	:	:	:	:	:	:	:	:	21	21	:	:
Черна гора	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Хърватия	:	:	:	:	:	0,04	0,39	0,26	0,2	0,12	:	:
Сърбия и Македония	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Турция	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

ТАБЛИЦА 50 Данни на Евростат от 7.10. 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите

Данни на Евростат от 7.10. 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите								
	UAA* 1000 ha 2007 г	LSU** в 1000 бр. 2007 г	Общо субсидии 2009*** г	Общ доход 2009***г	Субсидии в EUR на ha	Субсидии на едно EUR доход	LSU (ЖЕ) на 100 ha	Общ доход на ha в EUR
EU-27	160827	132558.7	52997.6	329390	329.5	0.161	82.4	2048.1
BE,Белгия	1373	3785.9	598.6	6864.0	436.0	0.087	275.7	4999.3
BG,България	2867	920.0	446.9	3795.7	155.9	0.118	32.1	1323.9
CZ, Чешка реп.	3490	2040.4	1226.9	3702.8	351.5	0.331	58.5	1061.0
DK, Дания	2660	4581.8	1002.3	8180.4	376.8	0.123	172.2	3075.3
DE, Германия	16861	17951.4	6546.0	42923.3	388.2	0.153	106.5	2545.7
EE,Естония	848	308.1	134.8	547.5	159.0	0.246	36.3	645.6
IE,Ирландия	4019	5899.6	1924.4	5002.4	478.8	0.385	146.8	1244.7
EL, Гърция	3996	2612.2	3099.6	10332.9	775.7	0.300	65.4	2585.8
ES, Испания	23874	14333.2	7021.4	37087.4	294.1	0.189	60.0	1553.5
FR,Франция	27371	22500.3	9787.3	61235.7	357.6	0.160	82.2	2237.2
IT, Италия	12451	9885.8	4096.9	42465.8	329.0	0.096	79.4	3410.6
CY, Кипър	139	245.9	40.1	656.9	288.5	0.061	176.9	4725.9
LV, Латвия	1429	458.4	271.3	773.8	189.9	0.351	32.1	541.5
LT, Литва	2134	903.5	326.7	1706.9	153.1	0.191	42.3	799.9
LU, Люксембург	130	160.7	65.6	290.7	504.6	0.226	123.6	2236.2
HU, Унгария	4054	2099.9	1162.7	5718.9	286.8	0.203	51.8	1410.7
MT, Малта	9	49.2	17.0	122.9	1888.9	0.138	546.7	13655.6
NL, Холандия	1914	6415.2	842.4	22710.4	440.1	0.037	335.2	11865.4
AT, Австрия	2576	2459.1	1672.2	5972.1	649.1	0.280	95.5	2318.4
PL, Полша	13856	10742.4	3120.0	16441.9	225.2	0.190	77.5	1186.6
PT, Португалия	3321	1986.2	891.2	6537.7	268.4	0.136	59.8	1968.6
RO, Румъния	9498	4197.0	712.5	13843.7	75.0	0.051	44.2	1457.5
SI, Словения	461	540.3	265.8	945.7	576.6	0.281	117.2	2051.4
SK, Словакия	1889	707.3	510.6	1854.7	270.3	0.275	37.4	981.8
FI, Финландия	2286	1151.8	2155.0	3862.4	942.7	0.558	50.4	1689.6
SE, Швеция	2989	1740.3	970.0	4399.1	324.5	0.220	58.2	1471.8
UK, Великобрит.	14334	13882.6	4089.6	21414.6	285.3	0.191	96.9	1494.0
EU-15	120154	109346.2	44762.4	279279	372.5	0.160	91.0	2324.3
EU-12	40674	23212.5	8235.2	50111.5	202.5	0.164	57.1	1232.0
*) Използвани земеделски площи								
) Животински единици (ЖЕ)			*) В милиона EUR					

Източник: Съставена от Т.Дарджонов

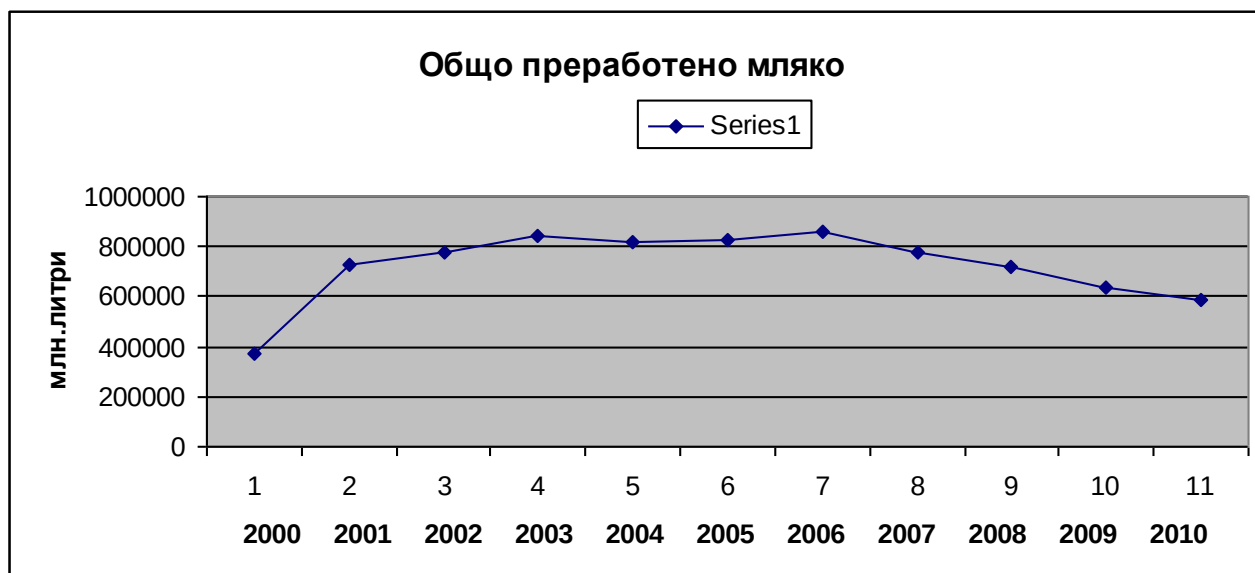
ТАБЛИЦА 51 Данни на Евростат от 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите в %

Данни на Евростат от 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите в %								
	UAA* 1000 ha 2007 г	LSU** в 1000 бр. 2007 г	Общо субсидии 2009*** г	Общ доход 2009*** г	Субсидии в EUR на ha	Субсидии на едно EUR доход	LSU на 100 ha	Общ доход на ha в EUR
EU-27	100	100	100	100	100	100	100	100
BE,Белгия	0.9	2.9	1.1	2.1	132.3	54.2	334.5	244.1
BG,България	1.8	0.7	0.8	1.2	47.3	73.2	38.9	64.6
CZ, Чешка реп.	2.2	1.5	2.3	1.1	106.7	205.9	70.9	51.8
DK, Дания	1.7	3.5	1.9	2.5	114.3	76.2	209.0	150.2

DE, Германия	10.5	13.5	12.4	13.0	117.8	94.8	129.2	124.3
EE, Естония	0.5	0.2	0.3	0.2	48.2	153.0	44.1	31.5
IE, Ирландия	2.5	4.5	3.6	1.5	145.3	239.1	178.1	60.8
EL, Гърция	2.5	2.0	5.8	3.1	235.4	186.4	79.3	126.3
ES, Испания	14.8	10.8	13.2	11.3	89.2	117.7	72.8	75.8
FR, Франция	17.0	17.0	18.5	18.6	108.5	99.3	99.7	109.2
IT, Италия	7.7	7.5	7.7	12.9	99.9	60.0	96.3	166.5
CY, Кипър	0.1	0.2	0.1	0.2	87.5	37.9	214.6	230.7
LV, Латвия	0.9	0.3	0.5	0.2	57.6	217.9	38.9	26.4
LT, Литва	1.3	0.7	0.6	0.5	46.5	119.0	51.4	39.1
LU, Люксембург	0.1	0.1	0.1	0.1	153.1	140.3	150.0	109.2
HU, Унгария	2.5	1.6	2.2	1.7	87.0	126.4	62.8	68.9
MT, Малта	0.01	0.04	0.03	0.04	573.2	86.0	663.2	666.7
NL, Холандия	1.2	4.8	1.6	6.9	133.6	23.1	406.6	579.3
AT, Австрия	1.6	1.9	3.2	1.8	197.0	174.0	115.8	113.2
PL, Полша	8.6	8.1	5.9	5.0	68.3	117.9	94.1	57.9
PT, Португалия	2.1	1.5	1.7	2.0	81.4	84.7	72.6	96.1
RO, Румъния	5.9	3.2	1.3	4.2	22.8	32.0	53.6	71.2
SI, Словения	0.3	0.4	0.5	0.3	175.0	174.7	142.2	100.2
SK, Словакия	1.2	0.5	1.0	0.6	82.0	171.1	45.4	47.9
FI, Финландия	1.4	0.9	4.1	1.2	286.1	346.8	61.1	82.5
SE, Швеция	1.9	1.3	1.8	1.3	98.5	137.0	70.6	71.9
UK, Великобрит.	8.9	10.5	7.7	6.5	86.6	118.7	117.5	72.9
EU-15	74.7	82.5	84.5	84.8	113.1	99.6	110.4	113.5
EU-12	25.3	17.5	15.5	15.2	61.4	102.1	69.2	60.2

Източник: Евростат

ФИГУРА 20 Общо преработено мляко



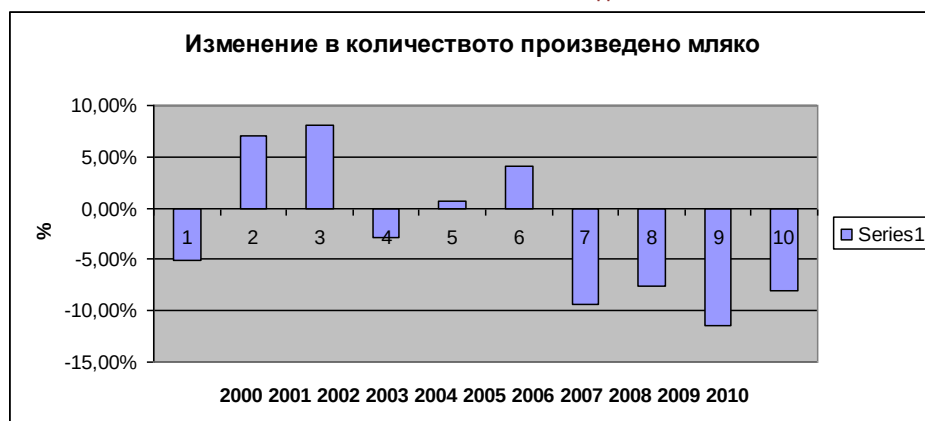
Източник: Евростат

ФИГУРА 21 **Брой млекопреработвателни предприятия в България 2000-2010**



Източник: Евростат

ФИГУРА 22 **Изменение на в количеството произведено мляко**



Източник: Евростат

Списък на таблиците и фигурите

таблица 1	Икономическа дейност, включена в позицията 10.5.....	14
фигура 1	Производство на мляко и млечни продукти (NACE група 15.5). Индекс на производството в ЕС-27 (2000 г. = 100).....	15
таблица 2	Производство на мляко и млечни продукти (NACE група 15.5).....	15
таблица 3	Динамика в броя на Млекопреработвателни предприятия, одобрени за ЕС и лицензирани за трети страни.....	17
фигура 2	Брой млекопроизводителни предприятия в България (2000-2010 г.).....	17
таблица 4	Разпределение на предприятията по брой заети.....	20
таблица 5	Изкупна цена на краве мляко, цени на млечни продукти по тримесечия.....	23
Таблица 6	Цени на едро.....	23
фигура 3	Анализ на цените на едро на млечни продукти 1999-2010.....	24
фигура 4	Анализ на цените на краве сирене 199-2010 г.....	25
фигура 5	Анализ на цените на сирене по БДС 2010 г.....	26
фигура 6	Анализ на цените на краве масло 199-2010 г.....	26
фигура 7	ФАО – Индекс на цените на млечните продукти.....	27
таблица 7	Продуктови групи в сектор ПММП.....	27
таблица 8	Износ на български млечни продукти.....	29
таблица 9	Производство и износ на млечни продукти.....	29
фигура 8	Млечни продукти общо износ 2005/09 г.....	29
фигура 9	Общо баланс на износ и внос.....	30
таблица 10.	Внос на млечни продукти.....	30
таблица 11	Произведено мляко и млечни продукти в България през 2009 г.....	31
таблица 12	Произведени млечни продукти през 2009 г. (предварителни данни).....	31
таблица 13	Количество мляко, постъпило за преработка през 2010 г.....	31
таблица 14	Производство на млечни продукти през 2010 г.....	32
таблица 15	Внос на стоки (услуги) от сектор ПММП в хил.лева.....	34
фигура 10	Внос на мляко и млечни продукти (2000-2010 г.).....	34
таблица 16	Внос на стоки (услуги) в нетно тегло в хил.кг. от сектор "Млекопреработване".....	35
таблица 17	Износ на стоки (услуги) в хил.лева от сектор ПММП.....	35
фигура 11	Износ на Мляко и млечни продукти (2000-2010 год.).....	36
таблица 18	Износ на стоки (услуги) в нетно тегло в кг. от сектор ПММП.....	36
фигура 12	Общ оборот 2000-2010 г.....	36
фигура 13	Салдо 2000-2010 г.....	36
таблица 19	Външнотърговски оборот в хил.лева за сектор ПММП.....	37
таблица 20	Водещи предприятия през 2009 г. в сектор ПММП.....	38
таблица 21	Водещи предприятия за 2010 г., 2009 г. и 2008 г. по брой служители в сектор "Млекопреработване".....	39
таблица 22	Предприятия и заети лица в периода 2008-2010 г. в сектор ПММП.....	42
таблица 23	Възрастова структура на заетите в сектор ПММП, 2010 г.....	42
фигура 14	Разпределение на заетите в сектор ПММП по възраст в периода 2008-2010 г.....	42
таблица 24	Промяна в заетостта по възрастови групи в сектор ПММП (2008-2010 г.).....	43
таблица 25	Квалификационна структура на заетите в сектор ПММП през 2010 г. според класовете на заеманите длъжности (НКПД).....	44
таблица 26	Разпределение на заетите в сектор ПММП по класове на заеманите длъжности по НКПД и подсектори по КИД-2008 (2008-2010 г.).....	44
таблица 27	Образователна структура на персонала в сектор ПММП за периода 2008-2010 г.....	45
фигура 15	Разпределение на заетите в сектор ПММП по райони за планиране, 2010 г.....	46

таблица 28	Професии в сектор ПММП според Класификатора на областите на висшето образование и професионалното направление.....	46
таблица 29	Професии и специалности според Класификатора на областите на висшето образование и професионалното направление в сектор ПММП	46
таблица 30	Специалности в сектор ПММП, предлагани в професионалните училища в отделните региони на България.....	51
таблица 31	Специалности в сектор ПММП, предлагани във Висшите училища в отделните региони на България	52
таблица 32	Специалности в сектор ПММП,, предлагани в центровете за професионална подготовка в отделните региони на България	53
фигура 16	Разпределение на обучителните организации в сектор ПММП	54
таблица 33	Химичен състав	58
таблица 34	Химичен състав на кравето мляко по К.С.Петровски и В.Д.Ванхаген – 1982 год.	58
таблица 35	Съдържание на аминокиселини в кравето мляко.....	59
таблица 36	Съдържание на аминокиселини в кравето кисело мляко.....	61
таблица 37	Съдържание на аминокиселини в диетичната извара	62
таблица 38	Съдържание на аминокиселини в овчето бяло саламурено сирено	64
фигура 17	Количества преработено мляко в България (хил.литри).....	87
таблица 39	Дял на млечния сектор – Брутно произведена стойност в земеделието.....	94
таблица 40	Swot анализ.....	111
фигура 18	Сравнение на броя на животните по категории пред 2014 спрямо 2010 г.	123
таблица 41	Данни за земеделието и варианти за субсидии в България	127
таблица 42	Данни на Евростат от 7.10. 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите ...	129
таблица 43	Данни на Евростат от 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите в %	130
фигура 19	Относителен дял на предприятията, които смятат, че информацията е недостатъчна в %..	135
таблица 44	Информационни източници по групи предприятия по размер	136
таблица 45	Трудности, при прилагане на нормативната база за безопасност на храните	137
таблица 46	Производство на краве мляко в ЕС (хил.тона)	145
таблица 47	Производство на масло	146
таблица 48	Производство на сирене в ЕС в хил./тона.....	147
таблица 49	Съдържание на аминокиселини в кравето бяло саламурено сирене в хил/тона.....	148
таблица 50	Данни на Евростат от 7.10. 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите ...	150
таблица 51	Данни на Евростат от 2010 г за основните показатели, свързани със субсидиите в %	150
фигура 20	Общо преработено мляко.....	151
фигура 21	Брой млекопреработвателни предприятия в България 2000-2010.....	152
фигура 22	Изменение на в количеството произведено мляко	152